

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MIN FAR

DANSKE MÆND OG KVINDER
FORTÆLLER OM DERES FAR

H A A S E

∞

MIN FAR

MIN FAR

Danske Mænd og Kvinder
fortæller om deres Far

Redigeret af
POUL BORCHSENIUS

P. HAASE & SØNS FORLAG
København 1948

Omslagstegning af
VIGGO BANG

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI, KØBENHAVN

INDHOLD:

Indledning: Helge Rodes Digt »Min Fader«	7
Forfatteren JEPPE AAKJÆR. Af Stadsarkivar Svend Aakjær	9
Købmand, cand. pharm. OTTO W. ANDRUP. Af Museumsdirektør Otto Andrup	19
Sølvsmed MOGENS BALLIN. Af Pater Olaf Jan Ballin	25
Pastor JOHAN PEDER BARTHOLDY. Af Sognepræst Georg Bartholdy	33
Konsejlspræsident KLAUS BERNTSEN. Af Overlæge Aage Berntsen	41
Professor OTTO BORCHSENIUS. Af Redaktør Kaj Borchsenius	51
Højskoleforstander TH. BREDSDORFF. Af Seminarieforstander Morten Bredsdorff	59
Telegrafkontrollør JACOB BRØNDUM. Af Forfatterinden Karin Michaelis .	65
Redaktør HANS R. EGEBJERG. Af Journalist Gudrun Egebjerg	77
Ingeniør ALEXANDER FOSS. Af Civilingeniør Erling Foss	85
Maskinmester EMIL L. FREDERIKSEN. Af Magister Emil Frederiksen ...	91
Læge LOUIS FRÆNKEL. Af Redaktør John Frænkel	103
Direktør JOHANNES HANSEN-OTT. Af Forfatterinden Estrid Ott	115
Minister H. P. HANSSSEN. Af Frøken Thyra Hanssen	121
Komponisten EMIL HARTMANN. Af Fru Bodil Neergaard	131
Stiftsprovst VILHELM HELWEG-LARSEN. Af Provst P. Helweg-Larsen ...	139
Sognepræst C. J. HOLT. Af Lektor Paul Holt	151
Gaardejer PETER HØFFNER. Af Redaktør Morten Kamphøener	161
Justitsminister SVEND HØGSBRO. Af Provst Halfdan Høgsbro	169
Forfatteren JAKOB KNUDSEN. Af Provstinde Dore Krøgholt	179

Justitsraad MENCA KOPPEL. Af Redaktør Vald. Koppel	189
Dr. phil. MARIUS KRISTENSEN. Af Fru Grete Mølbak Frederiksen	195
Grosserer JENS HAAGEN MALMSTRØM. Af Direktør Johs. Malmstrøm...	203
Borgmester JACOB MARSTRAND. Af Valgmenighedspræst Even Marstrand	211
Skolebestyrer PEDER MØLLER. Af Valgmenighedspræst Aage Møller ...	219
Professor, Hofmedikus C. H. H. NEBELONG. Af Forfatterinden Edith Rode	227
Lærer JENS CHRISTIAN POVLSEN. Af Forfatteren Hans Povlsen	233
Sognepræst AXEL FREDERIK RINDOM. Af Redaktør Erik Rindom	241
Digteren HELGE RODE. Af Skuespiller Ebbe Rode	251
Nationalbankdirektør MARCUS RUBIN. Af Dr. phil. Lis Jacobsen	257
Redaktør PETER SABROE. Af Redaktør Sven Sabroe	263
Professor, Dr. theol. HENRIK SCHARLING. Af Pastorinde Margrethe Schar- ling Dragsdahl	271
Tegneren ALFRED SCHMIDT. Af Skolebestyrer Erik Schmidt	281
Maleren JOAKIM SKOVGAARD. Af Maleren Johan Thomas Skovgaard ...	289
Professor, Dr. phil. CARL NICOLAI STARCKE. Af Overlæge Viggo Starcke	299
Skoleinspektør C. STEINCKE. Af Formand for Landstinget K. K. Steincke	309
Departementschef A. P. WEIS. Af Fru Michala Weis Bentzon	317
Overretssagfører JOHANNES WERNER. Af Afdelingschef, Magister Hans Werner	329

MIN FADER

*Nu er jeg ældre end min Fader var,
da han gik bort fra denne Jord saa tidligt,
min milde Fader med den klare Pande
— Jern er han nu! — Ak fjern:*

*Jeg mindes, da jeg gik som lille Dreng
ned ham ved Haanden over Ordrup Bakke.
Han viste mig den store Vinterhimmel,
som hvælvede sig over Jordens Sne
og over Skovens mørke rene Bryn.
Han viste mig de høje klare Stjerner:
Karlsvognens spinkle Guldværk, Store Bjørn
og hist Syvstjernens funklende Juveler
og Venus stor og straalende af Mildhed
og Mælkevejens perlestukne Slør.
Han viste mig den tætbeskrevne Himmel,
hvis tusinde ufattelige Skrifttegn
i herlig Glans, i Højhed, Stilhed, Vælde
betød det uudsigelige Navn.*

*Ak denne Aften var vi begge Børn
alvorlige og fromme, Haand i Haand.
Han høj og vis, klædt i sin lange Kappe
og jeg en Pusling kun saa stor som saa.
Vergil og Dante da de atter gensaa
de skønne Ting, som Himmelhvælvet bærer,
var ikke mere alvorstildt tilmode
end han og jeg.*

Og ofte mindes jeg da han var vred
og da jeg skjalv for Lynet i hans Øjne,
min milde Fader med den klare Pande.
Jeg ønsked mig tit, at denne Vrede
var bleven meget længer i min Nærhed
og havde fulgt mig langt paa Vej i Livet.

Nu er jeg ældre end min Fader blev.
En Ungdom risler nu som Kilder om mig.
Hvis det forundes mig at leve længe,
da skal engang jeg staa med hvide Haar,
Ansigt til Ansigt med min unge Fader.
Da vil han sikkert smile ad sin Dreng
og spørge: Helge, hvad betyder dette?
Du kommer til mig her med hvide Haar.
Ret nu din Ryg og slet de Rynker ud!

Og han vil smile,
vi vil begge smile
ad denne altfor sære Maskerade,
og i det Smil skal jeg paaany forynges.

Helge Rode.

JEPPE AAKJÆR

1866—1930

SVEND AAKJÆR, f. 1894

AF STADSARKIVAR
SVEND AAKJÆR

MIN FAR var en festlig og munter Mand, baade ude og hjemme. Han havde Evne til at gøre Hverdagen til en Fest, han havde i en Grad, som jeg aldrig har mødt hos andre, Arbejdets Glæde, og et Lyssyn og en naturlig Livsfrodighed og Sindets Rigdom, der maatte stemme ogsaa hans Omgivelser i Dur. Selvom han kunde være bidsk i sin Satire og barsk i sin Harm over Uret og Lumpenhed, saa var der i hans voldsomme Udladninger af Veltalenhed noget saa forfriskende og vederkvægende som i et buldrende og rensende Tordenvejr ved Sommertide, saa ogsaa det blev til en hel Festforestilling at overvære.

Festligt og frydefuldt for en lille Dreng var det ogsaa ved Fars Haand at vandre rundt i Københavns Gader og Parker. Faa tænker vel paa, at han i næsten tyve Aar havde fast Bopæl her i Byen, lige til han byggede Jenle i 1906. Fra min første Bopæl, Nørregade 14, der hvor nu Daells Varehus ligger, har jeg kun et Par taagede Minder. Her havde Mor startet sit Jydske Pensionat og her blev hun og Far gift i 1893 og jeg født Aaret efter. Men fra vor næste Bolig i Rosengaarden 5 husker jeg allerede mange Ture med Far. Vi var paa Runde Taarn, hvorfra han viste mig alle Byens Spir og Taarne. Vi var i Zoologisk Museum, hvor den tunge, svedne Duft fra Hvalkælderens skumle Krypt endnu staar i min Næse. Vi var paa Nationalmuseet og Thorvaldsens Museum, og fra Kunstmuseet husker jeg især Rædslen ved det raffineret grusomme Billede af Zahrtmann, »Dronning Sofie Amalies Død«, der i mange af mine Drengaar red mig som en Mare. I 1898 boede vi i Bakkegaards Allé 4, og jeg behøver blot at indsnuse

den stærke Maltduft fra Carlsberg og Bryggeriet i Rahbeks Allé, for at en Række prægtige Ture i Søndermarken skal staa lyslevende for mig. Udflugter op ad Frederiksberg Bakke til Slottet og Zoologisk Have husker jeg ogsaa med Glæde. Ingen holdt saa meget af Dyr som Far og ingen forstod at gøre dem saa fortrolige for en lille Dreng som han, lige fra Løven og Elefanten til Pelikanen, Flamingoen og den skællede Slange i Terrariet.

Her i Bakkegaards Allé husker jeg Fars mystiske Virksomhed med Hektografering af Rigsdagsreferater, som blev sendt ud til den socialdemokratiske Provinspresse. Den syrlige Duft af Gelatine og Hektografblæk er mig fortrolig og minder mig om mange Smaatræk fra denne Tid. Her skrev Far til min 4-Aars Fødselsdag det lille morsomme Barnedigt »Svendemands Venner«, her lærte han mig Bellmanns muntre Viser, som jeg aldrig har kunnet glemme, og her lærte jeg at læse, saa Far havde ondt ved at stille min Boghunger. »Aladdin«, »Oliver Twist« og Holbergs Komedier var maaske nok lidt ufordøjelig Kost for en 4—5 Aars Knægt; men selvom de romantiske Programidéer i Aladdin, den sociale Harme i Oliver Twist og de saftige Steder hos Holberg ganske gik over mit Hoved, saa var der dog »Æventyr« nok i dem alle til at fængsle en Dreng.

Sidst i Aarhundredet boede vi i Sankt Jørgens Allé 2, hvis bleg-sottige Træer havde ondt ved at trives i den solfattige Gade. Ogsaa herfra har jeg mange gode Minder om Far. Mest stod han op ved en Pult og skrev, vistnok den samme, som nu staa i Jenles Bibliotek. Men i Skumringen, naar det var for tidligt at tænde Lampen, men for sent til at skrive, saa fik jeg Lov at komme ind i hans Værelse, og saa laa han paa sin Divan og fortalte spændende Æventyr for mig, baade fra H. C. Andersen, Svend Grundtvig og Evald Tang Kristensen, men ogsaa meget tit fra Det gamle Testaments Bøger. I 1901 forærede Far mig Arthur Christensens Bog »Østerlandske Æventyr« med følgende Dedikation:

Til *lille Svend* paa hans 7de Fødselsdag; at læse, naar han bliver stor:

Din Far — mellem os — en underlig Fyr,
han holder saa meget af Æventyr
med Hexer, Prinsesser og Trolde i
og Syner for Sindet at solde i;
og naar *du* er bleven stor som Far,
og *meget* bedre end Far din var,

Forfatteren
JEPPE AAKJÆR

saa ved du sikkert til Punkt og Prikke,
at *Æventyrbøgerne* passer ikke.
Den Viden falder kanske lidt dyr, —
dog hvad er *Bøgernes Æventyr!*
Se, skønnere er jo *Livets egne*
end Bog kan tolke og Pen kan tegne.

Din hengivne
Far.

Hvad Far skrev ved Pulten var vel sagtens »Bondens Søn« og »Derude fra Kjærene«, som begge udkom 1899, ikke paa noget rigtigt Forlag — da ingen Forlægger vilde have dem — men i Kommission hos Boghandler Søtoft paa Vesterbrogade. Livligt Samarbejde

havde Far ogsaa med Mylius Erichsen, der skrev sin Bog »Den jydskede Hedek«. Achton Friis og Valdemar Neiiendam tegnede begge i 1899 min Farfar Jens Peter Jensen i Aakjær, og Friis tegnede samme Aar i April et levende og vellignende Portræt af Far, som jeg har arvet fra min Mor.

Far tog mig tit ud og se spændende Ting. I Frederiksberggade kunde man høre de første Fonografvalser. I Tivoli var der en Negertrup af Dinkaer, som fik Aktualitet gennem Khartums Fald og General Gordons Kamp med Mahdien. Truppen kaldtes »Mahdiens Krigere«, og da de var godt indsmurt i skinnende Tælle, kaldte jeg dem for »Mahdiens fedtede Krigere«, hvad Far fandt ganske rammende. Nu, da jeg siden 1945 som Stadsarkivar har faaet min Gang paa Københavns Raadhus, er det helt morsomt at kunne huske det under Opførelse. I nogle store Træbarakker foran vistes i Panorama nogle Billeder fra Boerkrigen, som man kunde kikke paa igennem store Køjer. Jeg besøgte dem med Far, og husker fra en Graavejrsdag i 1899 Raadhustaarnet med Stillads omkring, og Nyrops Tegnestue ud mod Vester Boulevard. Bag ved et Plankeværk, hvor nu Raadhushavens Gitter er, ragede en besynderlig Statue op, som laa paa Ryggen og rakte en vældig krum Tingest op i Luften. Det var en af Lurblæserne, som i Udstillingsaaret 1888 havde flankeret Indgangen foran Tivoli.

En sjælden Gang tog Far mig ogsaa med paa Café, f. Eks. til en Gang Biksemad i den rigtige gamle Bræddehytte, der var en veritabel Fjællebod. Far tog en Dram til, og det kostede 10 Øre, hvorefter Tjeneren lod Flasken staa. Vilde man have flere, var de inkluderet i den samme rimelige Pris, saa den Luksus var overkommelig.

Herligst af alt var dog Sommerferierne med Far i Aakjær. Han og jeg fiskede i Karup Aa og tumlede os i Engene, hvor Far somme-tider fandt et Humlebo, som vi tømte for Honning, og hvor vi gik paa Besøg hos Naboerne, Thomas Nørgaard, der var en frygtelig Drillepind, som lod sit Vækkeur ringe lige op i Synet paa mig, til min store Rædsel, Christian Melgaard, hvis Søn Niels spillede saa flittigt paa Harmonika, og Gammel Johannes, der fortalte Bivelskistaarri og trakterede med brun Kandis. Ingen kendte som Far alle Dyr og Fugle paa deres Skrig og kunde fortælle om baade dem og Blomsterne, saa de siden blev ens fortrolige Venner. Københavnerdrengen blev ogsaa i de Aar saa fortrolig med Fjandbomaalet, at han siden kunde tale det til Fars Tilfredshed.

Efter at Far havde bygget Jenle og jeg var begyndt at gaa i Latin-skole paa Forchhammersvej hos Starcke (1906), blev det jo sjældnere jeg saa min Far. Men det var Festdage, naar han var i Byen, og Feriedagene paa Jenle var Aarets Højdepunkter. Allerede i 1904 var jeg ogsaa begyndt at komme hos Dr. Rambusch i Sjørup, hvor Far har skrevet mange af sine skønneste Digte. Med Rambusch's Børn havde jeg herlige Udflugter til Daubjerg Kalkgrave, til Sønder Resen og til Hagebro ved Karup Aa. Baade Far og Achton Friis boede ofte i den hyggelige Lægebolig, og det var dejligt at faa Lov at være med paa deres Ture i Heden og i den store Sjørup Plantage.

Paa Jenle lærte jeg at cykle i 1907, og 18 Aar senere lærte min Datter Kirsten den ulige vanskeligere Kunst at gaa i Jenles Dagligstue. Far sad i den store dybe Lænestol, vi kaldte »Badekarret«, i sin store graa Slaabrok og fulgte med fornøjet Smil hendes første vaklende Skridt over Gulvet fra Favn til Favn. 1908 forærede Far mig min første Cykel, som Esper Andersen skaffede os fra »Jyden« i Aalestrup. Vi startede sammen paa min første Langtur. Hvor var det altid festligt at være paa Tur med Far! Han kendte de fleste Egne af Jylland og vidste alle de prægtige Høje, hvor man kunde se milevidt ud, og kendte de Kroer, hvor man fik en solid Kvadratfods-Bøf ovenpaa Strabadserne. Egnens Natur, dens Kirker og Herregaarde blev levende paa Baggrund af dens Historie og Arkæologi. Og gode Venner havde Far langvejs, som gjorde det festligt for os. Paa den første Tur var vi hos P. Chr. Normann i Hjerm, hos Kr. Tovborg-Jensen paa Kloster Mølle og hos Thøger Larsen i Lemvig, med en Afstikker ud til Kr. Bjerre paa Bovbjerg og Maler Braae i Vandborg. Næste Aar var vi igen paa Langtur. Far skulde tale paa Janderup Højskole og derfra cyklede vi ind over Sig og Grindsted til Vandel og Tørring. Det var Meningen, at vi skulde have været til Landsudstilling i Aarhus, men da Regnen styrtede ned om Morgenen i Tørring, tog vi direkte med Toget tilbage til Jenle.

I 1911 var vi en herlig Tur til Sverige og Norge. Far talte i Hobro og Nørre Sundby og derfra kørte vi til Frederikshavn og sejlede til Göteborg, hvor vi fra »Kronan« havde den skønneste Udsigt over Skærgaarden, tog videre til Trollhättan og derfra op til Karlstad og Gösta Berling Trakten i Värmland, med en Afstikker til Gustav Frødings Fødegård Alster. Over Hønefoss kom vi op til Lillehammer efter en dejlig Sejltur paa Mjøsen fra Gjøvik. Vi saa de Sandvigske Samlinger, og havnede ude i Gausdalen, hvor vi besøgte Aulestad og

hilste paa Fars gamle Ven Niels Bransager, der laa syg af Tuberkulose. Med Bergensbanen tog vi til Bergen, hvor vi var et Par Dage, saa' de gamle Huse paa Tyskebryggen og spiste Frokost oppe paa Fløyfjellet. Med Ophold i Oslo et Par Dage rejste vi hjem til København. Far holdt altid meget af at komme til Vejrs. I Oslo var vi oppe paa Sankt Hans Haugen, hvorfra man har en prægtig Udsigt over Byen.

Samme Aar indførte Far mig i Viborg Landsarkiv og Rigsarkivet. Det fik skæbnesvangre Følger; jeg fik ved Fars Opmuntring og Vejledning allerede som Gymnasiast en saadan Lyst til Arkivarbejde og historisk Forskning, at jeg aldrig forvandt det. Far har ved en senere Lejlighed tilstaaet, at mens det ofte var en Kamp for ham at bakke med sit digteriske Arbejde, saa var det en Fryd for ham at forske i Arkiverne, og denne Glæde meddelte han ogsaa mig. I Landsarkivar Saxilds gæstfrie Hjem stod vi op med Reveillen og arbejdede støt paa Arkivets Læsesal lige til Retræten blæstes igen. Først var det Fjends Herreds Stednavne, som jeg behandlede i et lille umodent Førstearbejde, trykt 1914 i den af Far redigerede Skivebog. Siden skrev jeg hans Fødesogns Historie i »Fly Gaarde« 1919—22, spredt over 4 af Skivebogens Aargange. Et Eksempplar, som Far havde ladet indbinde i 1923, skænkede han mig i Sommeren 1929. Saxild havde, som saa ofte, fejret sin Fødselsdag 5. Juli paa Jenle, og meddelt at han havde taget sin Afsked, og udtalt sit Ønske om, at jeg kunde blive hans Efterfølger i Viborg. Nogle Dage senere skrev Far følgende Dedikation i Bogen: 8/7 1929 er denne Bog i sit eneste eksisterende Exemplar vendt tilbage til sit Ophav. Kjære Svend, min Fødebys Historiograf — vær's god!

Din hengivne Far
Jeppe Aakjær

Hvor kan det blive en saa kjær,
som i sig selv er lidet værd?
Jo; det er Mindets Rug som drær,
og vaade Enges Fuglehær.

J. A.

Jeg veed, det var til stor Glæde for os begge, at jeg først i Oktober 1929 drog ind paa Viborg Landsarkiv. I den første Vinter dør havde jeg ofte Fars Besøg, og det livede svært op i min rodede Lejlighed,

der i et halvt Aar var under Istandsættelse, naar Far opslog sin rørende Latter i de uordnede Stuer.

Lige siden mine Gymnasieaar havde vi nu endnu en stærk fælles Interesse, som vi kunde drøfte: Lokalhistorien, herunder ogsaa jyske Dialektstudier og Stednavnetolkninger. Men vi fortsatte stadig vore fornøjelige Ture ud over Landet, særlig til Aakjær, Fjends Herred og Viborg. Vi var ogsaa endnu en Gang paa en længere Udenlandsfærd sammen i 1913, denne Gang til Hamborg, Amsterdam, Bruxelles og London. Jeg synes vi passede godt til at rejse sammen. Foruden Naturen og Folkelivet interesserede Museer og Kunstsamlinger os begge. Vi havde ikke noget imod at staa tidligt op, vi vilde begge gerne paa Stationen i god Tid før Toget gik, for at vi i Ro og Mag kunde sidde og se paa Folk. Naar vi kom lidt hen paa Eftermiddagen, vilde Far gerne have en lille kort Lur, »saa kan du gaa ud, min Dreng og se at finde et godt Sted, hvor vi kan spise til Middag«. Det passede altsammen »så møj' fååle godt«, og vore Ture forløb altid i Fest og Glæde, uden en eneste Mislyd.

Men ogsaa Udflugterne i det hjemlige Jylland, med Jenle som Basis, var lifflige. Til Fur, til Mors, til Kaas og Harre Vig i Vestsalling, til Grønning Øre og Knud Skov langs den dejlige blaa Fjord, og i Skov og Eng paa Jenles Enemærker. Allerede i Mellemskolen havde vor elskede Lærer Klavs Vedel i Starckes Skole (nu Lektor ved Gl. Hellerup Gymnasium) vakt min levende Interesse for Botanik. Jeg tror, det var i 1908, at vi skulde paa Fodtur i Sjælland, og jeg ansøgte da Far om en Bevilling til en Randsel og til et Eksempplar af Rostrups Flora. Det blev omgaaende bevilget og jeg fik et lille Vers i Tilgift:

Her har du til Randsel og Rostrup,
foruden en liden Klør-Ti,
for den kan du ture til Taastrup
og komme Knapnæring forbi.

Den Rostrup blev slidt op i en god Sags Tjeneste. Far og jeg gik tit paa Togt med den i Randselen. Blomster og Dyr, Svampe og Fisk standsede ofte Far paa sin Vej. Han fik sig mangen lun Passiar med sin So — »og Grisen vil kløs bag sit Øre« —, og han kunde aldrig gaa en Kvie eller Kalv forbi, uden forsigtigt at nærme sig dem og klø dem paa Snuden eller bag Øret — »kom, mi bette Kipkal mæ di løjen Ør'«. Lange mumlende, besværgende Samtaler førte han med sin prægtige skotske Hyrdehund »Robby«, opkaldt efter Robert Burns,

og naar han gjorde sit daglige Beed i Haven med Renseplov og Skuffejern, fulgte hans sribede Kat »Tammes« ham troligt, og de fik sig en lang Passiar sammen — »for en Dyr ka sær wal læ sæ besnakk, nær der hælsen er Kondovitter ve'en, aa en taaler stabil aa geskjæftig te'en«, og Tammes var afgjort en kløgtig Kat, der tog imod Ros med en forbeholden, men dog tydelig Velvilje.

Da Far laa syg i 1926—27 paa Dr. Ottesens Klinik i Store Kongensgade og var pint af de vildeste Smerter i sin syge Fod, der led af Koldbrand, fik han dog Tid til at lægge Mærke til en lille henrivende blaasort Due, der flere Gange om Dagen kom flyvende og satte sig paa en Buelampe over Gaden og med Næbbet ruskede i en lille Kæde paa Lampen. Far tog mig i Armen og hviskede ivrigt til mig: »Se! Se! Der kommer min lille Ven! Den kan du tro, jeg har megen Glæde af«. Saadan forstod Elskeren af Natur og Fugle at trøste sig i den triste Sygeseng med hvert lille Glimt, Naturen sendte ham. Han, som kun sjældent havde været syg og sengeliggende, og som man derfor kunde have ventet maatte blive vranten og skændende, han havde Evnen til at faa en festlig Oplevelse ud af selv de mindste Solstrejf, og han spredte ogsaa Glæde og Munterhed blandt Læger og Sygeplejersker og dem, der gæstede ham. Ikke mindst i denne alvorlige Modgangstid viste han, hvilken ukuelig Livsfrodighed han havde, hvilket Arbejdsmod, hvilket Humør han stadig havde Kraft til at mobilisere, skønt han var fuldt ud klar over, hvor alvorlig hans Sygdom var.

Han fik dog Lov at komme hjem og holdt endnu en af de herligste Jenlefester, inden han skulde møde den pludselige Død, han selv havde ønsket sig.

Jeg har været med til de fleste Jenlefester, lige fra den allerførste i Aakjær i 1908, da jeg var 14 Aar, til Fars 50-Aars Fødselsdag i 1916, og til den store Fest paa Raadhuset, da han blev 60, da jeg stod ved hans Side paa Balkonen, mens han talte til de unge Fakkeldbærere. Men den sidste Jenlefest var en af de skønneste, fordi vi alle mærkede, at Far var den samme glade og festlige Vært som før.

Han var fuld af Planer, da jeg kom til Viborg i 1929. Han vilde skrive en Bog om Grundtvig, han vilde finde noget i Arkivet om Digteren Wadskiær, som han betragtede som sin Forgænger, fordi han var knyttet til Viborg og Fjends Herred, og var den første, der i et Bryllupsdigt lod en Bonde tale bredt Fjandbomaal. Han begyndte ogsaa Studier af Taterne, men kort efter Paaske 1930 døde han, ramt

af et Hjerteslag, mens han arbejdede en Morgen i sin Have. Han blev kun 63. For mig var det, som al Festlighed og Munterhed svandt ud af mit Liv med ham, og Savnet af ham er uden Tvivl den største Sorg, jeg har mødt, et Savn jeg sikkert aldrig vil helt forvinde.

Han lærte mig at holde af Naturen, Dyrene, Blomsterne. Han lærte mig at forstaa og glæde mig ved Digtning, baade andres og hans egen. Han lærte mig at dyrke Historien og glæde mig ved Arbejdet i et Arkiv blandt Historiens Kilder. Han lærte mig at »bære med Smil min Byrde«, og naar det — undertiden — lykkes for mig, saa skyldes det Arven fra ham. Det er ikke hans Skyld, naar det sker for sjældent. Han lærte mig »Arbejdets Glæde«, og her lykkedes det bedre for mig at nemme hans Lære.

Han var en Digter, der sang hvad han levede, og som levede helt og fuldt, som han sang. Selv sin Sygdom og Kvide kunde han forvandle til Sang, som i det lille gribende Digt »Mod Vaar« fra 1927. Selv om sin Død kunde han synge, som i Digtet »I Nød«, ogsaa fra Sygesengen, hvor han ønskede sig just den Bratdød, som et naadigt Forsyn skænkede ham. Selv skrev han den Gravskrift, som blev hugget i Stenen, der ligger over hans Grav i Jenles Bakker:

Her standsed de glade Klange.
Her sattes mit Livsens Maal.
Det er Asken af usungne Sange,
der hviler i denne Skaal.

OTTO W. ANDRUP

1853—1909

OTTO ANDRUP, f. 1883

AF MUSEUMSDIREKTØR, MAG. ART.
OTTO ANDRUP

BARNDOMMENS INDTRYK ligger altid i et ejendommeligt fastsammenhængende Plan. Man husker Helhedsindtryk, tit ogsaa Smaa-episoder, men man paavirkes mere af enkelte sene Synsbilleder, der ligesom danner Grundpillen for Betragtningen af Hjemmet, og de seneste tager tit helt Lyset fra de tidligere Indtryk. Saa møder man mange Aar efter Folk, som fortæller lidt om ens Hjem og Familie. Nye Strejflys kastes ind over ens Minder, og man prøver, om det Billede fra Ungdommen, som har fæstnet sig som det overbetonende, er det rigtige.

Mit Billede af min Fader er stærkt præget af Synet af ham, Aften efter Aften siddende overfor mig ved det store Midterbord i den Stue, som vist egentlig var bestemt til Spisestue, men var blevet mit og min Broders Værelse. Der var Spisestue og Dagligstue mod Gaden nede ved Jernbanen og et Kammer, hvor en Pensionær, en Skoledreng, boede og indenfor det Forældrenes Soveværelse.

Jeg havde meget at gøre som Skoledreng, Læsning med yngre Dreng, Digteri, Kammeratliv, og Friluftsfærden, og derfor gik det til sent ud paa Aftenen og Natten med Lektierne. Ovenpaa øvede Adjunkt Wahl sig timevis paa at spille et Uddrag af Carmen, altid det samme.

Men disse Aftener saa jeg overfor mig Fader sidde rolig og uanfægtet af os andre, en svær Mand, vel adskilligt over de 100 Kilo, med den lange Pibe, som stadig skulde stoppes og tændes, og ivrigt optaget af sine Romaner. Siden han havde solgt Forretningen paa Kirketorvet, var der kommet noget resigneret over ham, noget af-

ventende mod, hvad der »vilde vise sig«. Der blev snakket meget lidt mellem os, og mit Hovedindtryk er egentlig, at han var en meget tavs Mand. Diskussioner om det, som gærede i de unge, var han ikke Ven af. Jeg husker, at det nær var gaaet til Haandgribeligheder en Dag, da jeg i min »Visdom« forklarede, hvordan nogle af Bibelens Lignelser ikke maatte tages i deres Helhed, men kun i det enkelte Skæringspunkt mellem Udgangspunktet og Lignelsen, og anførte Manden, som fandt et »Liggendefæ skjult i en Ager« og øjeblikkelig quasi lovligt fik sig det tilvendt, hvad jeg syntes maatte almindeligt set opfattes som Snyderi, og jeg udbredte mig om, at Meningen kun var det at erhverve den store Naade, naar man kunde finde den. Men overhovedet at diskutere »Skriften« var i Fars Øjne noget slemt. Jeg kan overhovedet ikke huske, at jeg har haft større Diskussioner med ham, og da han, kort før jeg som Student skulde rejse til København, tog mig med ud paa en Spadseretur og begyndte at advare mig mod Fristelserne, og jeg i min Umodenhed og Idealisme afbrød ham med et: Det kan der ikke være Tale om, Far! knottent svarede: Skab Dig ikke; og saa sagde vi ikke mere. Jeg husker dog Aftener, hvor jeg havde fortalt noget fra Skolen eller fra Vennerne, som havde oplivet ham; saa kunde han spørge, om jeg havde meget igen at læse, og hvis det ikke var Tilfældet, sige: Jeg har endnu lidt af den gamle St. Croix Rom; skal vi ikke have en Rom Toddy; Vejret har været saa raat. Romtoddyen kom, men Snakken mellem os blev ikke stor. Det var Mor, som talte der i Hjemmet. Men Mor, det er et helt andet Kapitel.

Saa er der i de senere Aar hændt mig to Ting, som har grebet mig dybt. Paa mit Bord paa Slottet laa en Anmodning om nogle museale Oplysninger, en ren Forretningssag, fra en mig ukendt yngre Mand. Men ved Brevet var vedføjjet et andet, at han godt huskede mig fra Skolen, han var kommet ind, omtrent da jeg gik ud, men især huskede han min stille og venlige, rare Far, der stundom havde arbejdet paa hans Fars Kontor med statistiske Opgørelser. — Denne stille, venlige, rare gamle Herre! Ja, det kunde vist nok passe. Og saa gravede jeg i Erindringen og nye Billeder kom frem, fra Købmandsgaarden, naar Far, den tidligere Farmaceut, var rigtig i sit Es og tog mig med over i et af de store Lagerrum, f. Eks. for at »blande Kaffe« (den Andrupske Kaffe var noget særligt og krævede mangfoldig og nøjagtig Sammensætning af de forskellige Sorter), saa kom Træsko paa, og da Recepten var hemmelig, var det ham selv, der dør vejede og blandede og kom i

Købmand, cand. pharm.
OTTO W. ANDRUP

Sækkene til Brænderiet. Eller naar han skulde lave sin Eau de Cologne, der nød et vist Ry paa Egnens Herregaarde, eller den specielle Bitter; ikke for intet havde han været Provisor paa »Svanen«, hvor »Köster« blev fremstillet. Og Purken stolprede med paa Lagrene og beundrede den travlt optagne, ivrige Far. En lille Episode en Dag slog mig: han havde givet mig et Par Bolscher, som jeg havde i et Papir i Haanden, og som vi skulde over Gaarden, saa en lille fremmed Dreng langt efter Bolcherne; da Tonen i Huset altid var »freigebig«, bød jeg Drengen. Fars Ros var overvældende for mig; jeg fik ovenikøbet en hel ny Pose. Men jeg undredes over, at det, som var saa naturligt i Hjemmet, pludselig skulde være en Dyd.

Gæstfrit var Huset og stærkt kirkeligt, mest indremissionsk indstillet. Megen Kirkegang; smaa Drenge fanges ofte mere af de røde og

hvide Sten og deres Antal i Hvælvingerne end af Præstens Ord; Missionsmøder og Andagter hos Missionærer. Der var ikke den Kirke i Omegnen, som ikke blev besøgt, Kristrup og Vorup, Hornbæk og Borup, og jeg husker de lange dejlige Fodture og Besøgene i Præstegaardene med de hvidskurede Gulve og de lange Borde. Til Gengæld for vore Besøg, kom alle Omegnens Præster til os, især om Lørdagen, Markedsdagen, hvor der altid var meget at gøre, og hvor Middagen Kl. 4 erstattedes af en varm Frokost Kl. 12; min Moster har fortalt, at der en Lørdag sad 14 Præster ved Bordet. Nogle af dem købte ogsaa Varer hos Fader. Ved disse Besøg husker jeg Fader lykkelig og glad, lydhør og gæstevenlig.

Jeg mindes ogsaa Aftener, hvor Pastor Scharling og Pastor Wilhjelm, Pastor Petersen i Hornbæk, med hvis Dreng jeg legede, eller Provst Stockholm var Gæster, og hvor den rolige Hygge i Samtalerne drev ind til min Seng i Soveværelset ved Siden af. Der var ogsaa Aftener, hvor der ikke var fremmede, hvor Forældrene sad alene i Dagligstuen, og der læstes højt, Ordene og Fortællingerne naaede min Seng; kun een Gang husker jeg, at Døren blev lukket helt i ind til mig; det var da en frygtelig Roman, »En Studie i Rødt« af Conan Doyle, blev læst; saadan noget var vist ikke noget for smaa Dreng! Ellers var det Dickens, Ingemann, Herman Bang, selv Oehlenschläger og Holberg, ja Paludan Müller.

Jo, det er et andet Billede af Far, som her trænger frem, fri, munter og ivrig; glad naar han kom op til Frokost; fire Draaber Bitter i en Snaps før Spisningen, og saa det rigelige Bord; alle Folkene var jo paa Kost, saa der var nok af alt. Mor væddede en Gang med Komissen, en Slægtning, at han ikke kunde spise en Snes stegte Sild med Smør og Kartoffler. Han vandt og spurgte, hvad de saa skulde have ovenpaa. Det var den Gang!

Saa var jeg for et Par Aar siden til Middag paa Vemmetofte og havde en af de ældre Stiftsdamer til Bords. »De hedder Andrup, er De i Familie med en Farmaceut Andrup, som var i Grenaa engang?« »Jo, det var min Far« »Aah! Hvor var han venlig og glad, og hvor dansede han vidunderligt, og saa var han saa smuk!« Og et Genskær af en ung Piges Glæde over en Balaften gled som et stort varmt Solskin hen over den gamle Stiftsdames Træk.

Saadan var Far altsaa ogsaa. Onkler og Slægtninge, Bedstemødre og Mostrene, gamle Dr. O. V. Lassen, der havde været Lærer for ham i en københavnsk Skole, har tit talt om den venlige, glade og hjælp-

somme og muntre O. W.; en Basis for hyggelige, muntre Sammenkomster og for Livsglæde; uundværlig, naar der skulde hjælpes. — »Hvor var Din Far en rar Mand,« sagde min gamle Morbroder, da Far var død.

Hans Beskedenhed var stor. Apotekeriet havde hans Hjerter; han skulde vist aldrig være blevet Købmand. Men jeg forstaaer, at den noget mutte, stille, men altid venlige Mand, som jeg bedst husker, saa længe det var i hans Magt, har været en Glædespreder og en offervillig Hjælper overfor alle, som kom ham nær. Og hvad kan et Menneske ønske mere.

MOGENS BALLIN

1871—1914

PATER OLAF JAN BALLIN, f. 1900

AF PATER

OLAF JAN BALLIN

FOLK, der boede i Charlottenlund og Ordrup mellem 1908 og 1913, mindes endnu med et Smil en ejendommelig Flok, man ofte mødte paa Vejene. Det var en sortskægget Mand med fem mørke Børn. De var klædt lidt fremmedartet, og Børnene havde Sommer og Vinter kun Halvstrømper. Der var sydlandsk Liv og Støj over Flokken. Der blev snakket og leet, Faderen fortalte og skændte, Børnene pludrede og mundhuggedes.

Det var min Far, Maleren og Sølvsmiden Mogens Ballin, med sine tre Dreng og to Piger i Alder med et Aars Tid mellem hver.

Mor, født Marguerite d'Auchamp, var død i 1907 efter bare otte Aars enestaaende lykkeligt Ægteskab og efter at have skænket Livet til disse fem. Fars Sorg over hendes Død var overvældende. Han kom sig aldrig helt af det Slag og det Savn. Sølvsmiden »MOGENS BALLINS VÆRKSTED« solgte han, trak sig tilbage fra sin Vennekreds og fordybede sig i sit religiøse Liv. Det, der hjalp ham i Gang igen, var Kaldet fra unge Sjæle, der behøvede ham, hans egne Børn og den katolske Ungdom. Og for dem levede han helt de sidste Aar af sit Liv. Forholdene tillod ham den »Luksus«.

Det første, jeg husker om Far, er fra Hjemmet før Mors Død. Det var præget af hans Kunstinteresser. Flere af dets Malerier af nyere fransk Kunst (Gauguin, Bonnard, Maurice Denis) vækker nu hos mig Barndoms minder ved Besøg paa Glyptotheket. Der var Møbler, Far selv havde tegnet, i de farverige Stuer, Afstøbninger af antik Skulptur og Reproduktioner af nyere fransk Kunst. Om Søndagen var der ofte Besøg af Kunstner venner: Find, Clement, Frydensberg, Siegfred Wag-

ner, Arkitekt Brummer, Johannes Jørgensen og andre. Cigarrøgen laa i Skyer over Mors mange Planter og Blomster.

Jeg mindes Besøg paa Fars Værksted, hvor vi interesserede saa Haandværkerne hamre Sølvsager, støbe Tingenstande, ciselere og dreje. Andre spændende Besøg gjaldt Udsalget i Skoubogade ved Siden af »La Glace«-Konditoriet. Der var saa meget at se paa af de fine Ting, Far lavede i Tin, som han genindførte i Kunstindustrien, i Messing, Sølv og Guld: Vaser, Stager, Brocher, Spænder, Brugs- og Pyntesager.

Jeg husker Far som den gladeste i Spidsen for sine glade Haandværkere paa Skovtur og paa Børnehjælpsdagen.

Dystre Minder danner Overgangen til en helt ny Livsform. Det er Minderne om Mors Sygdom, om de fem Smaas Farvel til deres Mor og Fars forstenede Sorg efter hendes Død.

Selskabelighed, Blomster og det varme, festlige forsvandt fra vort Hjem. Det var stadig et særpræget Kunstnerhus, men med noget af Klosterets spartanske Strenghed. Og bevidst gjorde Far det til et Slags Sanatorie, med megen frisk Luft, haarde Senge og Enkelhed i al Levevis. Han blev overbevist Vegetar, og havde kun Tobak til ældre Gæster.

Men i Hjemmet, som Far kaldte »Josefs Hus« efter Hjemmet i Nazareth, blev der ført et rigt Hjemliv. Det var helt præget af Familiens katolske Religion. Og det var præget af Fars Interesse for Kunst og Bøger, men især af hans Arbejde for Menneskesjæle.

Drengene gik i Skole hos Jesuiterpatrene paa Sankt Andreas Kollegiet og Pigerne hos Sankt Josefs Søstrene. De to Skoler laa i Ordrup. Og daglig gik Far med os før Skole til Sankt Andreas Kirken paa Ordruphøj. Vi tog Del i Morgenmessen; og efter at vi Børn i tidlig Alder, 6—7 Aar gamle, havde været første Gang til Alters, gik vi hver Dag med Far til Herrens Bord. Efter Messen, hvor vi Drengene ofte tjente ved Alteret som Kordrenge, søgte Far og Børn hen til Gudsmoders Billede og bad sammen dær. Om Søndagen var vi hele tre Gange i Kirken: til Fromesse med Altergang, til Højmesse med Prædiken og til Sakramentsandagt om Eftermiddagen. I Flok og Følge gik vi en Gang om Ugen til Skrifte. Dette voldsomme religiøse Program virkede ikke afskrækkende paa Børnene, som man kunde vente. Far forstod at gøre det til vort Livs vigtigste Indhold ved sin egen dybe Religiositet og Opdragelsen i den Aand. Det var ikke sur Tvang for os, men rig Virkelighed. Det prægede baade Vilje og Følelse,

Sølvsmeden MOGENS BALLIN. Maleri af Ludvig Find.

Tanke og Fantasi. Far fortalte om Kirkeaarets vekslende Indhold og læste højt om alt vedrørende vor katolske Religion og Kirkens Liv. Særlig oplevede vi stærkt »Stille Uge« og hele Paaskens rige Liturgi.

Efter Skole hentede Far os atter til Ture i Ordrups dejlige Omegn: Ordrupkrat, Ermelunden, Dyrehaven og Øresundskysten. Han medførte ofte uden at bryde sig om Folks Smil en Legevojn eller om Vinteren en Kælk og altid en Spaankurv til »Efterskolemaderne«. Og saa travede vi i alt Slags Vejr ivrigt samtalende. Ogsaa om Søndagen og i Ferierne gik vi lange Ture. Vi behøvede ikke Legekammerater, men dannede med Far en lille lukket, men meget levende Verden. Far fortalte og forklarede, mens vi berettede om Skolens Arbejde og Oplevelser. Vi lærte at se Naturen med noget af Fars Kunstnerblik; derfor var Efteraarets Farvepragt os kærest; Impressionisternes og Gauguins Elev elskede de rene, stærke Kulører.

Maaske er det sandt, som Peter Schindler siger i sin Biografi om »Mogens Francesco Ballin«, at vi vidste mere om Far end han om os Børn. Far fortalte gerne om sin jødiske Slægt og Barndom. Hans Omvendelse til Kristendommen gjorde ham ikke mindre stolt af dog at høre til det engang »udvalgte Folk«. Hans Konversion var for ham en Overgang fra Gamle til Nye Testamente. Vi hørte om hans »radi-

kale« Ungdom i Georg Brandes', I. P. Jacobsens og Studentersamfundets Verden. Saa kom Malerstudier i Paris og Bretagne. Dær mødte han Kirken, der især talte stærkt til ham i Thomas af Kempis' Bog »Kristi Efterfølgelse«. Sin sidste Undervisning før det afgørende Skridt fik han i Klosteret i Fiesole og blev døbt i Florens. Vi kendte af megen Omtale hans Venner Hollænderne, Franciskanerpateren Felix i Assisi og hans Malerkammerat Jan Verkade, der blev Kristen samtidig med ham selv i Bretagne, og nu var Benediktinermunk i Beuron. Dom Verkade var min Gudfar, og jeg fik i Daaben hans Navn. Digtervennen Johannes Jørgensen kom ofte hjemme, og vi fulgtes med ham og hans Familie til og fra Kirke. Hans Bøger skulde med Aarene stærkt underbygge Fars Opdragelse af os. Ofte fortalte Far om Klostre, han havde kendt i Italien, Tyskland og Østrig.

Med Begejstring skildrede Far for os store Helgeners Liv og Historie, saa de virkelig blev vor Barndoms egentlige Helte. Det var Folk som Frans af Assisi og Benedikt af Nursia. Og da han gjorde kirkehistoriske Studier til sine Foredrag i »Den Katolske Højskole«, hørte vi om Skikkelser som Athanasius, Gregor den Store, »Vater Kolping«, Clemens Brentano, Luise Hensl, Gemma Galgani, Damian de Veuster og Anna Cathrine af Emmerich.

Ofte talte Far med os om Kunst. Vi var Stamgæster paa Musæer, historiske Mindesteder og Kunstudstillinger. Vi Børn havde meget færdige Meninger om meget — Fars Meninger!

Men især talte Far ofte om vor afdøde Mor og opdrog os i en sand og berettiget Kultus for hendes Minde. For os blev hun efterhaanden mere en Helgenskikkelse end en jordisk Mor.

Far beundrede praktisk Haandværk, Vi blev sendt til Sløjd og maatte arbejde hjemme i Haven, ligesom det var utænkeligt, at andre end vi selv skulde rede vore Senge. Far ønskede kun senere at se os som Studenter, hvis vi havde et virkelig Maal med den Eksamen. Hvis ikke, ønskede han, at vi skulde blive Haandværkere. Tre Livsstillinger ønskede han os mindst af alt: et Liv som Kunstner, Officer eller Skuespiller. Hans Ideal var: »tre Munke og to Nonner«! Skønt han døde, da den ældste kun var 13 Aar gammel, blev Virkeligheden ikke langt fra Drømmen, da de fire af Børnene er gaaet i Kirkens Tjeneste. Det var et helt frit Valg, men er utvivlsomt dog paavirket af Fars og Mors begejstrede, katolske Kristenliv.

Efter Havearbejde og Lektielæsning samledes vi hver Aften til Højtlesning. Fars nære Ven, Ludvig Find, har malet den Scene paa

et kendt Billede, vel et af dansk Kunsts smukkeste Udtryk for Hjemliv. Den Højtlæsning betød meget for os. Det hændte, at Far læste egentlige Børnebøger for os (Jules Verne, Ingemann, Brentanos Æventyr), men helst og oftest var det Sager med religiøst Indhold, som han ofte oversatte paa Stedet fra Tysk, Fransk og Italiensk. Det var Helgenbiografier, spændende Beretninger fra Hedningemissionen og kirkehistoriske Romaner og Noveller. Som Regel interesserede det os, ofte endda levende, saa vi *legede* Præst, Missionær, Eneboer.

Efter Mors Død forsøgte Far at være baade Far og Mor for os Børn. Men han var temperamentsfuld og ret hidsig, saa det gik ikke af uden Skænd og Lussinger. Børneflokket var heller ikke af de blideste. I sin daglige Omgang med os glemte Far nok noget Aldersforskellen og talte med os, som var vi voksne.

Hver Aften knælede vi sammen ved Fars Skrivebord foran Krucifikset og bad fælles Aftenbøn. Den var ikke i stivnet Form, men frit bedt for af Far med Forbøn for mange. Var nogen af os urolig, kunde Far godt lange ud efter Synderen midt under Bønnen. Synet af det gennem de gardinløse Ruder fik hos Naboer en herlig Udlægning: de arme Unger maatte nok skrifte deres Synder og fik paa Stedet Bodsstraf for deres Forseelser!!

Dette Fællesliv med Kirkegang, Ture, Højtlæsning og Fællesbøn var os saa naturligt, at vi efter Fars tidlige Død i 1914 — syv Aar efter Mors — alene fortsatte dermed.

Hjemmets gode Fe var vor jødiske Bedstemor, der supplerede og hjalp Far, hvor hun kunde og fik Lov til det. Storslaet overtog hun Børneflokket efter sin Søns Død og fortsatte Opdragelsen i hans Aand trods sine 70 Aar og jødiske Tro.

En anden god Ven af Hjemmet var Familiens Skriftefader, den dansk-fødte Pater Ludvig Günther. Han fik Far reddet ud af Sorgens Mørke ved at faa ham til at arbejde for den katolske Ungdom. Fra det Felt husker jeg Ungdomsflokket og Konvertitter i vort Hjem ved Foredrag eller hyggeligt Samvær. Ofte modtog Far om Aftnerne Mennesker, der behøvede denne levende og menneskelige »Sjælesørger i Sofakrogen«. Jeg mindes Friluftsmøder i Dyrehaven under »Vor Frues Bøg« og Møder i den Aftenskole, Far stiftede og ledede under Navnet »Den Katolske Højskole«. Tit talte Far selv ved disse Møder. Han havde lært af Folkehøjskolen, især af Thomas Bredsdorff, som han beundrede og holdt af, at fortælle Historie paa dansk folkelig Maade. Han lærte det vel ogsaa af Samlivet med sine Børn. Jeg mindes hans

Serie »Billeder af Kirkens Historie« og en Række Foredrag om nyere, katolske Foregangsmænd.

Engang var jeg med paa en Rundrejse til en Del af Landets Højskoler. Fra Askov kom vi ogsaa ud i Skibelund Krat. Far skældte ud over det »rædselsfulde« Monument for Modersmaalet »med de to afhuggede Hoveder«. Men han stod i dyb Beundring og Kunstnerglæde foran Magnusstenen. Med Blikket ned mod det tabte Land sang vi Thor Langes Sang »Maria Moder, Maria Mø«. Far bad jo som Digteren ovre i Rusland:

»Gjør atter Folket, som Folket var,
da Kæmperne faa, men stærke,
i sluttet Kreds om Kong Valdemar
Du frelste med Korsets Mærke . . .

Bær Himlens Gave til Jorden ned,
giv selv Din Søn os at favne,
og vær velsignet i Evighed
blandt alle hellige Navne!«

Og saa sendte vi — saa typisk for Far — en Hilsen til Thor Lange med Tak for hans Mindesmærker og Digtning.

Levende mindes jeg et Besøg paa Roskilde Højskole, da Far førte to unge, tyske Jesuiterpatre derud, for at de skulde lære dansk folkelig Ungdomsoplysning at kende. Den ene var den senere saa berømte Friedrich Muckermann, der blev en stor Fører i det katolske Tysklands Litteratur og en af Nazismens dygtigste, mest uforfærdede Modstandere. Efter Besøget skrev han en ypperlig Artikel i det litterære Tidsskrift »Der Grak«, som viste, at han helt havde forstaaet den grundtvigske Højskoletanke. Muckermann var min første Tysklærer. Han underviste Far i Latin, mens Far gav ham Dansktimer.

En anden Gang havde Far indbudt en fransk Benediktinermunk, Dom Malesherbes, til baade i Grundtvigs Hus og paa Roskilde Højskole at fortælle om gregoriansk Munkesang og give Prøver derpaa. Far lukkede Ruderne op for baade os Børn og mange andre til saavel danske som udenlandske Værdier.

Til de mest manende Minder hører Træk af Fars Godhed og Hjælpsomhed overfor ubemidlede og syge, som han støttede og besøgte. Men det var kun lidt af den Virksomhed, vi fik Lov at se, naar vi ikke blev draget ind i den.

Naar jeg tænker paa Far, saa ser jeg ham fordybet i Bøn efter

Altergangen ved Morgenmessen; jeg ser ham med tyrolsk Loden og Kunstnerhat paa Ture i Nordsjælland med alle Børnene; jeg ser ham læse højt for sine fem ved Petroleumslampens gule Skær; jeg ser ham livfuld og begejstrende paa en Højskoletalerstol; jeg ser ham i Kirke og Hjem bede med sine Børn; og jeg ser ham iført Franciskaner-tertiarens graa Kittel paa Dødssengen — men paa Bordet med Krucifiks og Kærter staar Billedet af Mor, han nu har genfundet, og de fem Børn, han var en saa enestaaende Far for.

J. P. BARTHOLDY

1859—1928

GEORG BARTHOLDY, f. 1897

AF SOGNEPRÆST
GEORG BARTHOLDY

FAR VAR PRÆST, og vi Søskende, en Flok paa 8, hveranden en Dreng og hveranden en Pige, havde den store Lykke, at Fader langt den største Tid var paa samme Sted, saa vi har haft det samme Barn-domshjem alle sammen.

Det var i Seest, Fader var Præst i 20 Aar, og hvorfra vi alle gik i Skole i Kolding og dimmiteredes til videre Studium eller andet Arbejde.

For os alle staar Mindet om Fader og Moder nøje knyttet til vort Barndomshjem i Seest. Det var dengang en faldefærdig gammel Præstegaard med Bindingsværk og skrøbelige Mure; naar det stormede kraftigt, vuggede Huset, saa Murruderne i Gavlene jævnligt maatte mures om for ikke at falde ud. Og Mus var der i Masser og mønede Gulve og Lofter, hvor man kunde sætte et Ben igennem. Men hvor var det en herlig gammel Præstegaard; det har vi følt og sunget om, naar Digtergejsten i de unge Aar lejlighedsvis kom over os.

Men Livet i dette lykkelige Hjem, Aanden i det kom fra Fader og Moder. Der var en sand og dyb Kærlighed imellem dem, et ubrydeligt Fællesskab, som værnede os og gav os fuld Tryghed. Vi har set et sandt kristent Ægteskab levet af vore Forældre, saa det var usigeligt let at skulle ære Fader og Moder. Vi kunde ikke andet, og vi ønsker bare i Dag at kunne være det for vore Børn, som de var for os.

Johan Peder Bartholdy hed Fader, han blev født i 1859 som Søn af Jakob Bartholdy, Godsforvalter paa Gjorslev under Scavenius. Faders Hjem og Familie kom til at staa i et lidt dunkelt Skær for os. Dels fortalte Fader ikke meget om sit Hjem og sine egne, dels døde Far-

fader, før vi kom til, og Farmoder og Faders eneste Søster døde, mens vi var smaa, og saa var der en eneste Broder, som kom til at staa i Eventyrglans for os. Som syttenaarig drog han til Brasilien og arbejdede sig op til at blive en velhavende Mægler og senere Konsul. Hans Fotografier fra Brasilien og i en Aarrække hans fine Hjem i København var Eventyret for os med sin Velhavenhed og sit exotiske Præg. Og saa var der de to Fætre og Kusiner, mørkhaarede og mørkøjede med sydlandsk Præg, stammende fra Brasiliens Indianere nogle Generationer tilbage. Der gik en Barndomshistorie om en af Kusinernes Rapmundethed, da hun geraadede i Skænderi med en Veninde, som var adelig, og denne rasende erklærede: »Det skulde bare have været for 100 Aar siden, saa var du blevet pisket«; hvortil min Kusine svarede: »Ja Pyt; saa var du blevet ædt.«

Farfader giftede sig først i en moden Alder, og vi havde Indtryk af, at han var ret fjern fra sine Børn, saa de mere frygtede end elskede ham, i hvert Fald talte Fader kun lidet og med stor Respekt om ham. For Resten talte han heller ikke meget om sin Moder, men vi mærkede, hvor han holdt af hende og sørgede, da hun og hans meget elskede Søster døde ganske kort efter hinanden.

Gjorslev med de gamle Bygninger og Voldgravene har været Eventyrborgen i vore Barndomsfantasier, naar Fader fortalte om, hvordan han løb paa Skøjter paa Voldgravene, eller vi læste i Walter Scotts og Ingemanns Romaner om gamle Borge. Faders Hjem var et gammeldags borgerligt, konservativt Hjem, solidt og retskaffent, hvor man lærte Ærbødighed for Gud og Kongen og de gamle og fik en god Ballast med ud i Livet.

Gennem Faders Ungdomsven, vor Morbroder Pastor Christian Gad, som var meget livlig og elsket af os alle, og som fortalte frit fra sit og Moders Hjem og fra sin Ungdom, fik vi det meste at vide ogsaa om Faders Ungdomstid.

Fader gik i Skole i Roskilde, og vi kiggede ofte paa to Fotografier paa hans Chatol, et fra Afgangsklassen fra Skolen og et fra Studentertiden af en Flok Teologvenner. Paa Skolebilledet var bl. a. Lensgreve Holstein Holsteinborg, og paa Studenterbilledet en Række senere kendte Præster. I Katedralskolen fik Faders Lærer i Kristendom varig Indflydelse paa ham; det var en ung, varmhjertet Præst Tolstrup, om hvem det blev fortalt, at han i sine unge Dage i Paris havde faaet et Tilbud om en stor Fremtid som Sanger, men han valgte Præstegerningen. Gennem ham blev Fader vakt kristeligt op, saa da han kom til

Pastor
JOHAN PEDER
BARTHOLDY

Hovedstaden for at studere, blev det Teologi, han valgte. I København fandt Fader snart sin faste Plads hver Søndag under den kendte Pastor Frimodts Prækestol i St. Johanneskirken, hvor han maatte staa op Søndag efter Søndag sammen med Hundreder andre unge, og her fandt han ind i en Vennekreds, som vilde det samme.

Her mødte han og blev Ven med Welding, Kløvborg, Friis Hansen, Steen og hans senere Svoger Chr. Gad. Men de mødtes ikke bare for at høre, snart fandt de ind i Arbejdet i Søndagsskolen, hvor Fader i en Aarrække var med bl. a. sammen med Henry Ussing og senere selv Søndagsskoleforstander. Baade i Studenteraarene og nogle Aar efter, mens Fader levede i København som Manuduktør, deltog han livligt i kristeligt Arbejde, saaledes som Frimodt og Krag havde sat det i Gang. Og han var med i den første Begyndelse af det, som

blev til den kristne Studenterbevægelse i Danmark, idet en vaagen Flok kristne Akademikere samledes særlig om Ydre Mission. Onkel Chr. Gad fortalte os, hvordan de som Studenter deltog i nogle af de første Diskussioner mellem Kirkens Folk og de kirkefjendske, hvor særlig Ussing og Schack førte an, hvorledes Fader engang tog Ordet og efter et særlig ondartet Angreb paa Kirke og Kristus selv aflagde et saa stærkt personligt Vidnesbyrd om sin Frelser, at der blev Uro, og nogle vrede Deltagere rottede sig sammen og lovede »ham denne Bartholdy Klø«.

I nogle Aar var Fader Huslærer hos Reedtz-Thott paa Gaunø, blev i 1884 Kapellan i Øster Egesborg i Sydsjælland, i 1888 Sognepræst i Laurbjerg ved Randers; i 1896 kom han til Seest ved Kolding, og 1916—1919 afsluttede han sin Præstetjeneste i Skibby i Hornsherred. Paa Grund af Svaghed tog han sin Afsked kun 60 Aar gammel og boede med Moder forskellige Steder i de sidste Aar af sit Liv. Han endte sine Dage hos min ældste Broder i Ravnkilde Præstegaard i Vesthimmerland, hvor han døde 1928, 69 Aar gammel.

Vakt ved Tolstrups klare og levende Kristendomsundervisning, siden under Frimodts stærke Forkyndelse og i Fællesskab med gode ligesindede Ungdomsvenner, blev Fader selv en personlig levende Kristen, for hvem Præstetjenesten var ramme Alvor, hvor Livet var Indsats. Da han begyndte som Kapellan i Sydsjælland, kom han til at staa midt i et nyvaagnende Trosliv og var med i det af hele sit Hjerte. Det har været en af mine Glæder at møde gamle Venner af min Fader fra denne hans Ungdomstid, som takker Gud for ham og hans Forkyndelse allerede dengang. Og sidenhen fandt Fader sig hjemme i levende Indremissions Arbejde og Samfundsliv. Selvom han ofte kunde føle sig fremmed for en Del Snæverhed, havde han saa rigt Fællesskab med dem, som bekendte deres Tro og vilde andres Frelse, og som maatte samles for at bede og styrke hinanden i Tjenesten for Herren.

Fader var en Mand med megen Kultur og Horisont, men han var en ofte anfægtet Mand, som var bange for at fanges af »Verden«, og derfor forstod han godt den Snæverhed, som tog Afstand fra de mange Ting, som vitterligt fanger en Masse Mennesker og hindrer dem i at blive frelst og brugbare for Gud.

Fader holdt meget af god Litteratur og læste fortræffeligt op, vi Børn vidste intet bedre, end naar han af og til læste op for os af Holberg eller Hostrup. Og han læste gerne Teologi og fulgte med i nyere

Filosofi og Psykologi. Han maatte lide et og andet, fordi han ærligt vedgik, hvad han gennem sit Studium ansaa for sandt, og som visse af hans Venner kaldte liberalt.

Liberal var Fader saa sandelig ikke i den Betydning, at der skulde sættes noget Spørgsmaalstegn ved Bibelen som Guds Ord. Han var en flittig og ydmyg Bibellæser, som i alt lod sig sige af Guds Ord, men han vilde ikke fragaa, hvad der stod for ham som sandt af det, han gennem Forskningen havde erkendt.

Jeg ved ingen, som har talt dybere og stærkere om det centrale i Evangeliet, om Jesu Kors og Forsoningen end Fader. En Langfredag i Seest Kirke under Faders Prækestol er der mange, som aldrig glemmer. Og vi Børn fik et uforglemmeligt Indtryk af dette og forstod, at det hang sammen med hans hele Liv og eget Behov.

Fader havde som sagt Horisont og megen Kultursans, han læste gerne og fulgte med i Tiden og Teologien. Han elskede Naturen og kunde trave Dag efter Dag gennem Mark, Eng og Skov. Ofte tog han os med sig ud og lærte os at elske Naturen Aaret rundt og at kende Træerne fra hinanden ogsaa om Vinteren.

Og saa var han i alt dette næsten hele sit Liv en svag Mand; daarlige Nerver, Søvnløshed og sygelige Anfægtelser gjorde Livet tungt for ham. I Faders 33 Aars Præstetjeneste havde han 15 forskellige Medhjælpere for kortere eller længere Tid, og flere Gange var Svagheden saa stor og Anfægtelsen saa dyb, at han maatte bort, et Par Gange paa Klinik eller Hospital; det var svære Tider for vor Moder og os alle. Og dog havde vi det med alt dette svære, som vor Onkel Chr. Gad en Gang sagde, saadan, at iblandt alle Moders mange Søkendes Hjem var intet lykkeligere end vort. Vi er ikke i Tvivl om, hvorfra det kom.

For Fader kunde bede. Naar han kunde samle sit Sind til Bøn, hvor kunde han da bede og aande frit og lægge os alle hen til Guds Naade og Omsorg. Han praktiserede selv, hvad han ofte sagde til os, da vi blev store og selv fik Børn: »Tal 10 Gange mere til Gud om jeres Børn end til Børnene om Gud.«

Faders Bøn og Forbøn, hans stærke Korsforkyndelse og hele hans Færd har givet os noget, vi aldrig kan glemme. Hvor tog han det selv nøje med sit Gudsforhold og med, hvad Gud vil, og hvor minder hans Skikkelse os hele Livet om det samme. Vi havde det overfor Fader, som Luther siger i sine Forklaringer til Buddene: »Vi skal frygte og elske Gud —«, vi frygtede og elskede Fader. Der var noget strengt

og helligt over ham sammen med en stor Kærlighed, som han af og til gav Udtryk for i Ord, men som altid lyste ud af hans Blik.

Jeg ser for mig en Sommerdag i Seest Præstegaard, hvor Fader og min næstældste Broder Jakob — nu Læge — var ved at rejse en stor Stige til Ladelængen, hvis Træoverdel skulde males, hvorledes Stigen faldt ned, saa Fader fik den omkring Halsen og var ved at segne under Slaget og Byrden. Min Broder jamrede: »Far! Far!« Det gik nu godt, men hvor Fader frydede sig over sin Drengs Omsorg og Kærlighed.

Han kunde glæde sig med os og unde os at glædes, og naar han havde det godt, kunde han lege med os og fortælle for os, saa vi nød at have ham iblandt os.

Men altid havde han Omsorg for vort Vel og vor Frelse.

Jeg husker fra min Studentertid, da jeg selv var urolig og ikke kunde hvile i Troen og i Guds Ord, hvordan Fader engang spurgte mig: »Kan du tro, Georg?« Da jeg saa begyndte at klage over, at han, som var saa ærlig en Præst og Kristen, skulde have det saa svært med at kunne tro, blev han helt forfærdet, og var nu mere optaget af, at jeg dog vilde lade ham og Gud om det og selv maatte finde ind til Troen, og saa glemte han for en Stund sin egen Nød for min Skyld.

Fader var grundig og afskyede Overfladiskhed. Han var en solid Teolog, som bestandig læste sit græske Nytestamente grundigere og blev ved at studere. Naar vi to Teologsønner en Gang imellem havde den store Glæde at læse et eller andet sammen med ham for at drøfte Teologi, opdagede vi snart, at hvad vi hurtigt mente at faa fat paa, tilegnede Fader sig vel noget langsommere, men saa forstod han det og kunde vurdere mere selvstændigt end vi, og ofte maatte vi læse det to Gange, som Fader ved een grundig Læsning havde tilegnet sig, for at klare os med ham.

Han havde ogsaa en egen fin og klog Maade at retlede saadan en ung og »klog« Student, som en Gang da jeg var meget begejstret for Krarup og hans Teologi og diskuterede den med Fader. Han, som ikke brød sig om Krarup, lod mig hævde, hvad jeg nu var begejstret for, men sagde saa tilsidst ganske tørt: »Jeg tror nu, at du har meget mere Syndserkendelse end Krarup.«

Det slog mig, og jeg maatte da ogsaa have en dybere og mere bibelsk Teologi end Krarups; for hvor der er sand Syndserkendelse, kan man ikke nøjes med mindre end en Frelser og Forsoner, som har baaret vore Synder og betalt for dem. Eller paa et andet Omraade, hvor Faders eget rene Væsen mere end hans Ord blev mig til Hjælp.

Jeg havde det som Nikolaj i »Nøddebo Præstegaard«, at det ofte var svært at finde sit Hjerte, fordi det blev betaget af ethvert smukt Pigeansigt. Der forstod jeg fra Fader, at man aldrig maatte give sig virkeligt i Lag med nogen Kvinde, uden at man alvorligt troede, at hun kunde blive en god Hustru og Moder. Det sparede mig for meget og vel ogsaa nogle unge Kvinder, og det blev mig en Hjælp, da jeg fandt min Hustru.

Saa havde vi et stærkt nationalt Hjem, og det betog os at bo saa nær Grænsen fra 1864. Hvert Aar var vi to Gange paa Skamlingsbanken, en Gang for at høre om Ydre Mission og en anden for at samles med Sønderjyderne til nationalt Stævne. Vi mærkede, hvordan det ikke bare brændte i Moders Hjerte, hvis Fader var en af de af Sønderjylland uddrevne Præster efter 64, men ogsaa i Faders. Og de gamle Minder i Seest fra baade 49 og 64 fik vi ofte fortalt om, og vi Drengene legede gerne paa de gamle smaa Skanser fra Krigene, som laa langs en af de Veje, hvor vi oftest gik Tur. Den Broder, som er mig, den yngste, nærmest i Alder — nu Oberstløjtnant og Folketingsmand — fik sikkert hjemmefra sit Kald til som Soldat at værne sit Land og at være med til at vinde Sønderjylland tilbage,

Fader var en fin Karakter og kunde tie for ikke at sætte andre i et daarligt Lys for os. I mange Aar var der i Seest en Leder af Ungdomsarbejdet i K. F. U. M., som dømte Fader som liberal og ikke afgjort nok. Nu kom jeg flittigt i K. F. U. M. og fortalte ofte Fader netop om denne Mands lidt komiske og naive Tale og Væsen, og aldrig bifaldt Fader det, men forsvarede ham som en ærlig og nidkær Kristen. Først mange Aar efter, at vi havde forladt Seest, fik jeg at vide, at Fader havde haft det svært med den Mand, og det igennem andre, som kendte de Forhold fra gammel Tid.

Saadan var Fader, derfor saa vi op til ham, frygtede hans rene Blik og elskede ham.

Jeg maatte ved hans Begravelse nævne Kierkegaards Ord om »Viljens Renhed at ville eet«. I Anfægtelserne var det jo netop dette, Fader selv syntes, at han ikke rigtig vilde og end mindre gjorde. Da fik han saa dyb Brug for det Kors, han forkyndte, og for Jesu Forsoning, og da havde han kun eet Haab: at Gud for Jesu Skyld vilde forbarme sig over ham.

Jeg husker en Gang i mine Gymnasieaar, da vi sad ved Middagsbordet og kom til at tale om Forskellen imellem nogle af os Søkende: Min ældste Broder — nu Indre Missions Formand — var af Naturen

sagtmodig og hyggelig, mens jeg havde et ustyrligt hidsigt og vanskeligt Sind. Saa mente jeg, at der maatte saa vel ogsaa være en vis Fortjeneste i at slaas ærligt med det Sind fremfor uden Vanskelighed at være mild og rar. Jeg glemmer ikke den Voldsomhed, hvormed Fader gik imod denne Tale om nogen Slags Fortjeneste og ligesom vilde knuse den. Den Gang syntes jeg, at det var uretfærdigt og meningsløst voldsomt af Fader, men siden forstod jeg hans Forfærdelse. Han havde selv faaet taget hver Stump af Retfærdighed og Fortjeneste fra sig og vidste sig kun som en skyldig Synder, som Gud for Jesu Skyld maatte tilgive og skænke Jesu Retfærdighed af Naade alene.

Derfor blev Faders Indflydelse, trods al Svaghed og derfor ofte Tilbagetrukthed, saa stærk paa alle os Børn. Hans helstøbte Karakter, som vilde eet, har kaldt paa os og kalder i Dag, saa vi aldrig kunde rende fra det.

Det kunde siges imellem to af os Brødre en Gang i Studenteraarene, at det havde været lettere, om vi ikke havde haft det Hjem og den Fader, men vi slap ikke, og nu takker vi Gud for det.

Midt i svære Tider kunde Fader give os Vidnesbyrd om sin Dygtighed, som naar han fra Hospitalet skrev os et Kort til paa Græsk og Latin, og om sin Humor, naar han sendte Familien en morsom Vise om os alle paa en munter Melodi. Og til det sidste kunde han ved Lejlighed skrive og tale — f. Eks. for Moder — saa fint og smukt, at vi blev dybt grebne. I alt havde han det Sigte at tjene Gud og faa os den samme Vej, og igennem hans tunge Lidelser lærte vi, hvor alvorligt Gud tager det, og at det er en stor Naade og aldrig vor Fortjeneste eller Dygtighed, naar vi maa leve vel og kan tro Gud og faar Lov at tjene ham og glæde hinanden.

Der gaar for os Søskende en lige Linje til Gud og Evigheden gennem vort Hjem og præget ikke mindst af vor Fader.

Derfor elsker og ærer vi ham og takker Gud for ham.

KLAUS BERNTSEN

1844—1927

AAGE BERNTSEN, f. 1885

AF OVERLÆGE
AAGE BERNTSEN

DET FØRSTE INDTRYK jeg har af min far er: en høj, mørk mand, der af og til dukkede op paa Særslev Højskole og helt lagde beslag paa min moders opmærksomhed. Det maa have været i den periode, hvor far maatte tilbringe en tid af aaret i rigsdagen. Jeg skal have sagt: »Ulven skal gaa«. Ulven var jo indbegrebet af en fredsforstyrrer, man kunde vente sig alt af — tænk bare paa lille rødhætte.

Vi blev naturligvis snart gode venner, og det næste indtryk, jeg har, er, at jeg sad paa hans knæ og fulgte med spændt opmærksomhed hans minespil og stemme, naar han fortalte æventyr. Det om smørbuk var det mest spændende. Det handlede om en lille, tyk, forkælet dreng, der let lod sig lokke af troldens gaver og derfor kom i sækken for at tjene som lækkerbidsken for troldemaver, men hver gang slap fri og oven i købet til sidst fik trolden dræbt.

Da jeg blev lidt større, hørte jeg gerne beretningen om Uffe hin Spage, denne vel typiske repræsentant for dansk folkekarakter. Først da Danmark er i fare, vaagner han til daad og svinger sværdet skræp, medens den gamle blinde Kong Vermund lytter til: det var skræp, der sang.

Fars repertoire blev efterhaanden suppleret med folkeviser, som han foredrog til sit eget nødtørftige klaverakkompagnement — med en saakaldt skomagerbas og rigelig brug af pedalen.

En af hans yndlingsviser var den om Tyge Hermansen, der ikke vilde ride ud til sit eget bryllup, fordi regnen faldt i stride strømme. Som stedfortræder sendte han herr Nilaus Bendiksen »alt med de lange skanker«, der villigt vovede trøjen og naturligvis vandt pigens

hjerter. Hun foretrak den raske friluftsfyr fremfor hans forsigtige »stuekat« af en herre.

»Roselille og hendes moder« hørte ogsaa til repertoiret. Far havde ikke nogen skolet sangstemme — hvor skulde han have faaet det fra, men en god naturlig røst, og hans foredrag var levende og skalkagtigt.

Af og til foredrog far det lange fortællende digt »Paa Laundrup Mark« i fynsk mundart og vist skrevet af en præst paa Fyn. Det handler om nisserne fra kæmpehøjen, der hjælper den fattige bejler med at rejse en banke, hvorfra man kan se ned i svigerfaders gaard. Han vilde kun give sin datter til den, der kunde præstere det kunststykke paa kort tid. Nisserne er næsten færdige, da morgenhanen begynder at gale, saa maa de i højen igen, men den gamle nissekonge klarer sagen ved at »plante sin spade paa toppi — og der kan du saa krybe oppi«.

Imedens staar »alle de piger og kale«, som de rige bejlere havde lejet »og grov endnu saa det var fa'le«.

Det lange digt kunde far udenad helt op i sine gamle dage, og han lagde hele sin naturlige foredragskunst i det.

Foruden »verdslige« æventyr og poesi fortalte far ofte bibelhistorie. Han fortalte gerne om Faraos datter, der fandt Moses eller Josephs vidunderlige historie — Joseph, der af sine brødre blev kastet ned i den udtørrede brønd, men blev befriet og endte som den mægtige Faraos højre haand, der mange Aar senere kom til at forhandle med de selv samme brødre, der nu af deres gamle far var udsendt for at bede om hjælp i hungersnødens tid.

Jeg mindes aldrig at have hørt far berette om begivenheder i det Nye Testamente. Jeg ved ikke hvorfor, — maaske fordi Jesu historie var ham saa hellig og dyrebar, at han ikke kunde gengive den.

Fars maade at *opdrage* paa var væsentlig indirekte — tildels ved sin egen personlighed. Vi saa ham aldrig ondskafuld, misundelig, pengegrisk, løgnagtig eller hadefuld. Dels opdrog han os ved at fortælle om Chresten Kolds opdragelsesmetoder. F. eks.: Kold kom en gang paa sine vandringer til en gaard og bad om en slurk vand. Paa gulvet sad en lille dreng og slog buler i en ny kedel, skønt moderen blev ved med at formane ham til at lade være. Kold spurgte saa: Hvad slags folk er I her paa gaarden. Konen svarede: Vi hører til dem, der forsager den gamle Adam. Kold: Hvordan ser han da ud her paa egnen? Konen: Ja, det er jo saadan kortspil og dans. Kold: Nej, det er jo kun klørerne paa gamle Adam, og de kan let klippes af, men *hjertet* i gamle Adam det er trods og ulydighed og det er det nok

Morgenandagt
i Asserbo

sværere at faa bugt med. Se nu bare paa den lille dreng, der bliver ved med at ødelægge den nye kedel trods dine formaninger.

Det var jo gode gammeldags opdragelsesmetoder: at lære lydighed og bekæmpe menneskets ødelæggelseslyst, det er langt fra visse moderne systemer, hvor børn skal have lov til at gøre alt, hvad der morer dem og løbe linen helt ud. Jeg tror verden havde set anderledes ud, hvis Hitler og Stalin havde gaaet i skole hos Chresten Kold. Naar far formanede os direkte, var det med sagtmodige, gammeldags ord, som hans mor havde sagt til ham: om at være sanddru og redelig og god mod de fattige. Men bedst af alt opdrog far os dog ved sit eget væsen. Han har aldrig slaet os børn. Jeg for min part var dog en gang nær ved at faa en endefuld.

Det var paa Sørslev Højskole, jeg var en lille tyk dreng. En mor-

gen havde jeg leget kusk paa køkkentrappen. To blanke vandfade forestillede lygter og saa var der jo desværre min pisk. Om eftermiddagen havde jeg været henne og lege i præstegaarden og havde glemte tiden, en forseelse, der efter datidens skik og brug vurderedes til en endefuld.

Far greb min pisk og søgte at faa min bagdel i skudlinje, men dels saa jeg mit snit til at rende ud mellem benene paa ham, dels viste jeg mig som ægtefødt søn af »det forhandlende venstre«, saa jeg slap for klø.

Far valgte to kamppladser i livet: at være foredragsholder og at være politiker. Det første begyndte og sluttede han med, politiken optog hans manddomsaar. Fælles for begge var, at han havde noget paa hjerte, som han kæmpede for — og det var for andres ve og vel han kæmpede, ikke for sin egen klasse eller for sin egen ære og berømmelse. Han kæmpede ikke for materiel eller timelig fremgang, men for at menneskets aand skulde udvides i frihed til menneskekærlighed og frigørelse for tvang — enten denne saa kom fra oven eller fra neden i samfundet.

Hans fribaarne bondenatur vendte sig imod enhver form for diktatur og voredskab. Han omtalte med stolthed, hvordan hans fader havde talt med Sehested Juul paa Ravnholdt som frie mænd taler, ikke med huen i haanden og krum ryg.

Af natur var han paa den anden side imod al revolution — han mente, at ved evolution blev mindst ødelagt i samfundet.

Det er derfor naturligt, at han blev »moderat venstremand«. Dog var han ikke noget hængehoved og at ville forsvare sit land var ham en selvfølgelig ting. Derfor var han en ivrig forkæmper for skyttebevægelsen: landeværnets idé. Senere blev det jo mere gymnastikskolerne, der blev lagt vægt paa under det bekendte motto »Hvad kan det nytte« — denne svæklingeopfattelse, der naaede bunden den 9. april 1940.

Hvis man spørger om, hvilke minder jeg har om politikere, der kom i vort hjem, maa jeg svare, at for det første var det meget sjældent der kom nogle, for det andet har mine barneøjne kun fanget omridset og ydre ejendommeligheder, men mine øren har ikke opfattet politiske kongsord, der var værd at gemme paa. Det kan alt-saa kun blive en opremsning af ydre omrids, om jeg saa maa sige — blyantsskitser.

Alberti var en enkelt gang gæst — det har vel været i 90-erne. Han var den gang gift med en musikalsk dame, der senere blev gift med tenoren Peter Cornelius. Hun var fyldig og iført korset, der gav hende hvespetaille, jeg husker at hendes krop af korsettet blev trykket dels opefter, dels nedefter. *Alberti* laa henslængt i en sofa som en strandet hval med sin store krop. Hun sad ved klaveret og spurgte ham: Maa jeg synge den sang, du ved, Tittermand? Han sukkede bifaldende, og saa sang hun en lille munter vise, hun selv havde lavet om *Alberti* og hans hjemlige, ufrivillige pudsigheder.

Jeg husker *Jens Busk* med sit rødgraa fuldskæg og sorte halsbind. *Madsen Mygdal*, statsrevisoren, fader til den senere statsminister. En stor krop og et stort hoved med klap for det ene øje. *I. C. Christensen* — ogsaa han stor og mægtig med et ansigt som vidskelæder og et forbeholdent jydsk væsen. *Jørgen Pedersen*, landstingsmand. Jeg husker dels hans vældige fødder, dels den mærkelige drøvtyggeragtige maade han spiste paa, idet underkæben gik paa tværs, naar han tyggede. Mine barneøjne saa tingene, som de var. *Frede Boisen*, smuk og værdig med sit graa fuldskæg og den dybe stemme. Naar han ikke sagde noget, men lyttede, lukkede han det ene øje og spillede det andet op, hvad der saa meget besynderligt ud. Denne egenskab er forresten gaaet i arv til hans svigersøn *Boisen-Møller*, der er forstander paa Rødkilde Højskole, maaske følgende mystiske arvelove. *Neergaard* var vel den, der kom hyppigst. Han rullede altid lidt nervøst cigaretter i fingrene og lo jævnligt med en hyggelig, ligesom forsigtig indeklemt latter. Man fik indtryk af en fin og godhjertet mand.

Jeg havde ikke indtrykket af, at der var politiske møder hjemme — det var snarere l'hombre de glædede sig ved — De ved det spil, hvor tre af spillerne af og til lægger kortene og griner støjende, medens den fjerde ser melankolsk ud.

Fars nedgangstider i politik var vel tiden før og efter »forliget«. Det varede mange aar før det moderate venstre kom til at betyde noget. »Moderat venstremand« var jo et slags skældsord, som selv jeg maatte døje under i skolen. Din far er jo »moderat venstremand« sagde kammeraterne, hvis fædre var anderledes tænkende.

Fars bitreste modgangstime var, da *I. C. Christensen* satte en kæp i det politiske hjul og i første omgang standsede grundlovsforslaget ved at vælte ministeriet — saaledes har jeg senere faaet det fremstillet. Det er den eneste gang, jeg har set far »slaaet ud«. Han hverken

rasede eller skældte ud, men lagde sig til sengs med ansigtet mod væggen i to dage. Saa var kan kry igen.

Senere kom saa oprejsningens tid for »Grundlovens Fader«, der gav sig synligt udslag, da Zahle og Rode kom i deputation og overrakte far et vældigt sølvbæger fyldt med røde roser. Paa bægeret er indgraveret:

Til minde. Konsejlpræsident Klaus Berntsen fremlagde 23. oktober 1912 det grundlovsforslag, hvorefter fremgik grundloven af 5. juni 1915.

Men den dag, der var ham kærest i hans rigsdagstid, var 50 aars jubilæet som rigsdagsmand, der blev fejret ved en smuk fest i rigsdagens lokaler. Far havde forinden været syg af en blærelidelse, men han vilde ikke gaa glip af sin hædersdag og med utrolig energi kom han paa benene igen og klarede festens strabadser.

Det var ham kært, at alle de politiske partier var med til at fejre ham. Selv var han aldrig personlig fjendtlig stemt mod sine modstandere, og da han mødte mennesker med aabent visir og ærlig overbevisning, havde han heller ingen fjender.

Fra alle parter blev talt smukke og hædrende ord, og I. C. Christensen havde skrevet en sang, hvor dette vers forekom.

Frihed i land, i skole og kirke,
lovbunden frihed til retfærd og til gavn,
det blev hans løsen og det blev hans virke,
derfor Klaus Berntsen vi hylder dit navn.
Tiderne skal gaa,
navnet skal faa,
vej gennem slægterne, der følger os paa.«

Da far var blevet privatmand, kunde han for alvor helt hellige sig folkeoplysende og folkeopdragende foredragsvirksomhed. Og der kom bud efter ham fra hele landet, fra tekniske skoler, fra større fabriksvirksomheder her i byen, fra højskoler og forsamlingshuse, ikke mindst i Jylland, hvad der var ham en særlig glæde. Sit bedste publikum havde far naturligvis paa Fyn — han talte jo alle dage det fynske maal med de stumme d'er. Men ogsaa københavnske arbejdere og jyder kunde han faa i tale. Derimod klagede han over, at i visse sjællandske egne var det umuligt at faa forsamlingen med, de var »døde i sværen«.

Men lige meget hvorfra opfordringen kom, noterede far den beredvilligt ned i »den lille røde bog« — De ved disse nyaarskalendere,

man elskværdigt faar tilsendt. Jeg gemmer paa en hel stabel af disse bøger, hvor foruden datoer for foredrag ogsaa findes stikord til politiske diskussioner og dispositioner til foredrag, samt enkelte pudsigheder, som han vilde huske, f. eks. den om den nye boghandlermedhjælper, der skulde ordne hylderne efter bøgernes indhold. Mellem kogebøgerne havde han saa sat »Kan der leves paa rationalisme«.

Af og til blev »den lille røde bog« borte i skrivebordets virvar, og saa stod huset paa fire gloende pæle til den blev fundet — i regelen lige for næsen af ham. Far var ikke saadan praktisk med denne verdens smaating. Paa skrivebordet flød gamle aviser, besvarede og ubesvarede breve, rigsdagstidener, æsker med konvolutter, sakse, brevpressere, signeter, lak o. s. v., og han skrev altid sine breve fra toppen af en vaklende stabel, men redeligt og pænt med tydelige bogstaver.

Jeg opbevarer i en scrapbog avisreferater af de fleste af fars foredrag og skal her nævne nogle.

»Vore salmedigtere« — hvori fortaltes om Kingo, Brorson og Grundtvig med citater af deres ypperste salmer. »Om Chresten Kold«, den store aandelige læremester. »Om kvinden«, hvor kvinden pristest som hjemmets gode aand — han mindedes altid sin egen prægtige mor. Tillige formanede han kvinden til at bruge sin valgret paa rette maade »for at værne om den aand, I ønsker der skal raade«. Og det var ikke en aand, der kun tog sig af materielle fremskridt, men en aand, der vilde, at det enkelte menneske skulde udvikle sig til forstaaelse af andre i næstekærlighed.

»Om aand« — »lad os vende vore sind mod de gode aandere, for er vi under de onde aanders indflydelse, vil ondskab, havesyge, begærlighed, had og opsætsighed tage magten fra vore sind«. Jeg kan levende forestille mig, hvordan far vilde have reageret i »de ulovlige strejkers tidsalder«. »Om begejstring« — begejstring skal ikke give sig udslag i store ord, men i handling i det godes tjeneste. »Om oplysning og opdragelse«. Hjemmets betydning for at opdrage karakteren, »for at vi kan leve, som det er mennesket værdigt at leve«.

Bagved og over alt, hvad far foretog sig — som politiker, som foredragsholder, som menneske — laa hans dybe religiøsitet. Far var kristen i sind og skind og bad »som kun børn og bønder beder« — det er vist Jeppe Aakjær, der siger dette.

I de senere aartier af hans liv havde vi den lykke at have Gudrun Andersen til at styre vort hus. Hun var datter af Højskoleforstander Andersen paa Rødkilde Højskole, Møn, og søster til kongelig skue-

spillerinde Sigrig Neiiendam. For far var hun en datter, der kunde dele det aandelige, kristne liv. For os børn var hun en kær og omsorgsfuld søster.

Hver morgen indledte de to dagen med at syngne en salme og læse af en andagtsbog. Og hver aften endte far sin dag med det rørende lille vers:

Nu lukker sig mit øje,
Gud Fader i det høje,
i varetægt mig tag.
Fra synd og sorg og fare,
Din engel mig bevare,
som ledet har min fod i dag.

Amen i Jesu navn, — godnat børn.

Denne tillidsfulde barnetro var den kærne, hvorom hans karakter dannedes. Han var et ædelt menneske og jeg har aldrig mødt lave karaktertræk hos ham.

Han mødte mennesker med aabent og ærligt sind og fik vel derfor folk til at vende den gode side udad.

Naar han skulde karakterisere folks daarlige sider, var det med ord som: »skidtsak«, »storhans«, »vindbøjtel« — ord, der med deres lidt komiske klang ligesom tog brodden af karakteristiken.

Far var ganske usnobbet og færdedes med samme aabne sind i kongens sal iført kors og stjerne som hos nabo Søren Madsen, hvor han kunde møde uden flip, kun med en gul benknap foran i kravebrystet.

Far var aldrig rastløs og var derfor en ægte hjemmets mand. Naar han ikke var optaget af foredrag og møder, hyggede han sig i sin stue. Han læste aviser eller forberedte sig til foredrag eller hyggede sig ved en lille whist eller l'hombre. Jeg har aldrig set ham læse en roman. Hans bibliotek var ikke stort. Lange rækker rigsdagstidende indtog det meste af reolpladsen. Ellers fandtes bøger som: Oldtidens historie af N. J. Jensen, 1866. Literaturhistorie af N. M. Pedersen. Danmarks Historie. William Gladstone af Grønvald Nielsen. Om Sokrates og hans samtid af Kristensen Randers. »Xenophons sokratiske mærkværdigheder« efter den græske original af I. Bloch, sognepræst i Bierg og Mørke menigheder, Sieland 1792.« Endvidere biografier om Brorson og Kingo, Grundtvigs værker, Bjørnsons fortællinger, men ikke Ibsen. Værker af Ewald, Oehlenschläger, H. C. Andersen, Blicher. Tillige islandske sagaer og Saxo.

Fars paaklædning og levestandard var jævn. Vælling, bollemælk, frikadeller, stegt flæsk og æbler var hans yndlingsretter. Efter middag en lille cerut, af og til cigar, aldrig cigaretter eller pibe. Til maden et glas vand, ved festlige lejligheder et glas vin, aldrig likør eller whisky.

I 1919 byggede far et sommerhus i Asserbo, og her tilbragte han mange hyggelige timer, helst uden flip og iført hvidt lærredstøj og en gammel straaahat.

Far var kernesund og praktisk talt aldrig syg, maaske takket være sin ret spartanske levevis. Som yngre havde han lidt af mavebesvær, vedligeholdt eller forværret af fejlagtig diæt, men blev rask, da professor Faber gav ham lov til at spise al slags mad.

Da han var op imod de 70 konstateredes en mild sukkersyge, som han kunde klare ved let diæt.

Men mellem 70 og 80 udviklede sig symptomer paa gammelmands sygdommen »hypertrofia prostatae«. Der kom besvær med vandladningen og far blev mere og mere træt. Jeg opbevarer et billede fra et statsraad under ministeriet Neergaard, hvor han ser meget træt og sammensunken ud. En aften blev jeg kaldt ind i rigsdagen, hvor far under et aftenmøde var blevet mere syg. Jeg konstaterede, at der nu var hel aflukning af blæren og tilkaldte, efter at far var blevet ført hjem, professor Kjærgaard. Far levede nu i en række aar det man kalder et »kateterliv« med alle dets besværligheder, blomstrede dog op og kunde varetage sin foredragsvirksomhed.

Omsider bestemte professor Kjærgaard, at man skulde forsøge en mindre operation. Fars hjerte og lunger var i god orden, men han kunde alligevel ikke staa operationens følger igennem, og døde nogle dage efter paa Sundby Hospital.

Før hans død sang frk. Gudrun Andersen nogle salmer for ham; med mig aftalte han hvordan begravelsen skulde foregaa. Han skulde bisættes i marmorkirken, men begravnes i Højby paa Fyn, hvor hans første kone laa begravet.

Han paalagde mig ved graven især at takke frk. Gudrun Andersen for alt, hvad hun havde været for ham i hans alderdom.

Saa sov han stille hen med min haand i sin. Jeg var den eneste af de fire børn, der var til stede. Min bror var i Frankrig, én søster var syg og én i Norge.

Og nu ligger Klaus Berntsen begravet paa Højbys lille, fredelige kirkegaard, i sine fædres jord, i den egn, hvor han kæmpede sin ungdoms kamp som ung friskolelærer for et frit og menneskeværdigt Samfund.

O. BORCHSENIUS

1844—1925

KAJ BORCHSENIUS, f. 1902

AF REDAKTØR
KAJ BORCHSENIUS

»MIN FAR OG JEG« kaldte Karl Mantzius sin Erindringsbog. Min Hensigt har været kun at skrive om min Far, men da det er personlige Erindringer, der ønskes af Bidragyderne til denne Bog, kan det vel ikke helt undgaas, at man selv til en vis Grad figurerer med.

Til mine tidligste Erindringer om Far er knyttet en Stue med Bøger fra Loft til Gulv og Far ved Skrivebordet med de gule Konzeptpapierark foran sig. Far var paa aandelige Punkter en Fremskridtsmand, men i daglige Vaner meget konservativ. Han kunde saaledes ikke fordrage at tale i Telefon, og han anskaffede sig aldrig denne Fredsforstyrrer. »Send mig to Ord paa et Brevkort,« var hans Svar paa, om man kunde ringe Besked til ham. En Fyldepen var ham ogsaa en latterlig Ting. Nu havde han hele sit Liv kunnet dyppe sin Pen i et Blækhus, hvad var saa det for Narrestreger af den nye Slægt, at den ikke gad foretage sig den Smule Ulejlighed.

Saadan var han ogsaa i sin Klædedragt. Det blaa Sergestøj, den blaa prikkede selvbundne Kunstnersløjfe og Fjederstøvlerne var hans daglige Antræk. I Teatret mødte han i »sort Frakke« og sort Slips. Naar han skulde i Kjole var han især i de senere Aar nærmest fornærmet.

Men trods sit Liv med sine Bøger og et Skrivebord med Avisstabler, der truede med at falde paa Gulvet naar som helst, saa var Far lige fra sin Ungdom en Friluftsnatur. Han blev aldrig støvet af at færdes i Bøgenes Verden. Naturen og Journalistikken holdt ham frisk til den høje Alderdom.

Fra jeg var en lille Purk tog Far mig med paa sine lange Spadsere-

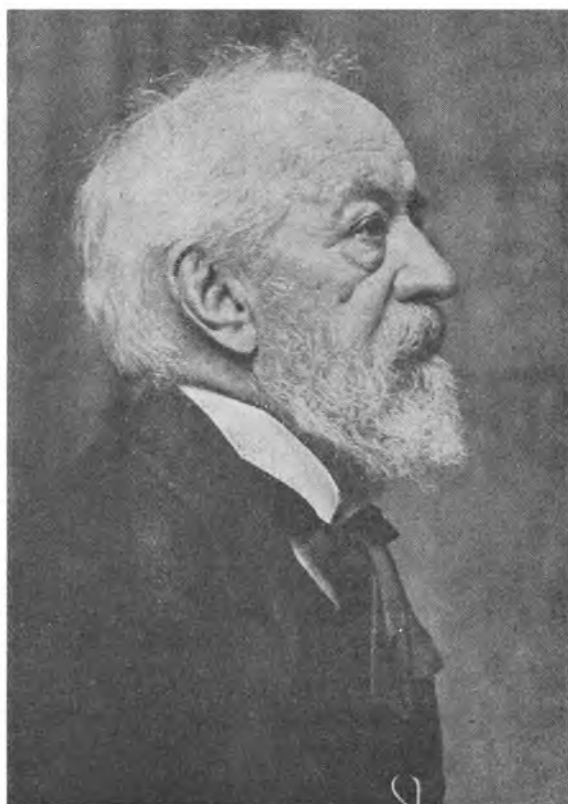

ture. Vi vandrede Parkerne igennem, tog ud i Byens Udkanter, men gik ogsaa ofte i den indre By. Her fortalte han om berømte Folk, der havde boet i de gamle Gader og Huse. Ogsaa Kirkegaardene besøgte vi flittigt. Især Oehlenschlägers og Kamma Rahbeks Grave paa Frederiksberg Kirkegaard dvælede vi tidt ved, og jeg lærte i en meget ung Alder Oehlenschlägers smukke Vers til Kammars Bror, Carl Heger, udenad.

Om Sommeren tog Far mig med til Helsingør, Fredensborg og Hillerød, og vi delte Tiden ligelig med Spadsereture og Besøg paa Slottene. Vore Museer er jeg blevet fortrolig med fra en meget tidlig Alder. Og Teatret ligesaa. Jeg var knap 6 Aar, da jeg første Gang saa rigtig Komedie. Det var i Casino, og her opførtes Søndag Eftermiddag »Lykkebarnet« med selveste Sophus Neumann som Fyrst Auran. Denne Forestilling husker jeg tydelig, mens mange senere Teateraftener er gaaet i Glemmebogen. Ogsaa mit første Besøg i Det kgl. Teater staar levende for mig. Jeg skulde se Elverhøj en Søndag Eftermiddag med Karl Mantzius som Christian den Fjerde. Olaf Poulsen var Bjørn Olufsen og Astrid Zangenberg Elisabeth Munk. Da baade Onkel Olaf, Christian og Astrid Zangenberg kom i vort Hjem var det dobbelt spændende at se dem paa Scenen. Men næsten lige saa betagende var det, at vi skulde køre i Droske til Teatret. Det var før Taxa'ernes Tid, og i mit Hjem var det en meget sjældent forekommende Flothed.

Elverhøj gjorde et vældigt Indtryk paa mig. Men Mantzius, som jeg senere har beundret saa mange Gange i andre Roller, skuffede min Barnefantasis Opfattelse af den eventyrlige Christian den Fjerde. Det morede de Voksne meget, at jeg saa tidligt lagde teaterkritisk Sans for Dagen.

Mens jeg her sidder og kalder Billedet af Barndomshjemmet frem i Erindringen, saa er en af mine allerførste og stærkeste Oplevelser det Indtryk jeg fik af Far, naar han læste H. C. Andersens Eventyr højt for mig. Jeg sad med i den store Øreklapstol, som Holger Drachmann havde foræret ham. Far havde sin gamle Slobrok paa, og jeg ser endnu det mønstrede Mekkaplyds paa Stolearmen. H. C. Andersens Følsomhed var lige ved at faa mig til at græde. Men jeg vilde ikke være lille og sank Graaden. Far var meget optaget af min tidlige Læselyst, og han gav mig Oehlenschlägers Aladdin at læse. Jeg var vel en 8—9 Aar gammel. Tydeligt husker jeg Glæden ved, naar der skete noget spændende. De lange Samtaler paa Vers kedede mig. Det

Professor
OTTO BORCHSENIUS

skuffede Far lidt. Saa fik jeg Gøngehøvdingen og Robinson Crusoe, Coopers Indianerhistorier, Jules Vernes og Kaptajn Marryats Romaner. Jeg erindrer en bestemt Jul, da jeg fik en mægtig Pakke Bøger. De blev slugt, inden Ferien var forbi. Kun med Sorg forlod jeg min Bog, naar vi skulde spise.

Var Fars kammeratlige Omgang med mig lige fra de første Barneaar overvejet pædagogisk? Jeg har aldrig drøftet det med ham senere. Men jeg tror det ikke. Jeg var en Efternøler — Benjamin — som Far havde kastet en rørende Kærlighed paa. Han, der selv havde undervist i mange Aar i Maribo Skole og dimitteret mange kendte Mænd til Artium, bl. a. Karl Mantzius, Charles Kjerulff, Carl Behrens, Sceneinstruktør Poul Nielsen, havde i hvert Fald i sine ældre Aar vist ikke megen Tro til pædagogiske Principper.

Fra en Fødselsdagsfest mindes jeg en meget munter Tale af Karl Mantzius, hvor han skildrede den unge temperamentsfulde Lærer, Otto Borchsenius, hvis første Replik i Klassen var: Op med alle Vinduerne, Dreng!

Fars betydeligste Indsats blev dog ikke Pædagogens. Lærergerningen blev væsentlig søgt dengang af Teologer, der ventede paa Kald, men ogsaa Studerende underviste for at klare sig økonomisk indtil Embedseksamen var absolveret. Maribo Skoles Lærerstab var dog ikke helt almindelig. Blandt andre underviste Sophus Schandorph og Harald Høffding paa Skolen.

Det var nordisk Litteratur og Sprog, Far studerede. Man havde ikke dengang det hæsblæsende Eksamenstempo som nu. Der blev Tid til at deltage i Studenterlivet, en Tid var Far Senior. Fra disse Aar fortalte han om de mange Berømtheder, der gæstede Foreningen. En Aften skulde H. C. Andersen læse op. Den berømte Digters Nervøsitet undrede de unge Mennesker, og endnu mere, at det første han forlangte — for at sikre sig — var Nøglen til Gaarden. I Studenterforeningen mødte han ogsaa meget ofte Chr. Winther, hvis Moder var født Borchsenius. Den gamle, elskelige Digter tiltalte derfor altid Far med »kære Fætter« uden smaalig genealogisk Hensyntagen.

Allerede i Treserne blev Far litterær Medarbejder ved »Fædrelandet«. Nogle af hans — efter min Mening — bedste Kritiker og Afhandlinger fremkom fra 1875—78 i »Nær og Fjern«. En Del af disse er samlede i »Fra Fyrerne«, der som Kildeskrift stadig er søgt paa vore Bogauktioner. Far kom til Trods for sin Ungdom til at staa flere af de ældre Forfattere nær — især H. V. Kaalund og M. Goldschmidt, men ogsaa i Hostrups og Hauchs Hjem var Far en velset Gæst. Det var for en Del gennem den gamle Litterat F. L. Liebenberg, at Far kom i venskabeligt Forhold til flere af Guldalderens Digttere. Oehlschlägers Sønner hørte ogsaa til Fars Kreds.

Kærligheden til Danmarks Guldalderdigting bevarede han trofast op i Aarene. Hans Bøger om Kaalund og Bredal vidner herom. I »Hjemlige Interiører« og »Litterære Føljetoner« findes ogsaa samlet en Række af hans Afhandlinger, der som oftest er bygget paa Breve og andet nyt Kildemateriale. Det var ham ogsaa en stor Glæde som ældre at kunne være med til at bevare Holbergs Tersløsegaard og Rahbeks Bakkehus. Som ung Soraner blev han fortrolig med det minderige Midtsjælland, og det har afgjort været med til at præge hans litterære Indstilling.

Blandt hans Erindringer fra Skoletiden i Sorø stod én særlig lyssende for ham. Det var den Dag, da de unge hvidklædte Kvinder overrakte B. S. Ingemann Guldhornet paa hans 70 Aars-Dag. Denne Scene er forevigt af J. V. Sonne paa det kendte Billede.

Naturen og den historiske Stemning her fik ham til at skrive flere Sange til Sorøs Pris, som synges den Dag i Dag af Eleverne paa Akademiet ved deres Festligheder. Det var ogsaa Far, der tog Initiativet til Rejsningen af Holberg-Mindesmærket i Akademihaven. Wilster-Busten er ogsaa hans Værk. Til den knytter sig en ganske pudsig Historie. Far havde nedsat en Indsamlingskomité, men det var kun beskedne Beløb, der indkom. Saa gik Far til Brygger Carl Jacobsen, som tilbød at betale Resten af Summen. Da Busten var færdig, blev Carl Jacobsen uenig med Komitéen om Stedet, hvor den skulde staa. Brygger Jacobsen, der var en storartet, offervillig Donator, var ogsaa meget stivsindet og mente som den største Bidragyder, at han skulde have sin Vilje. Far derimod hævdede, at hvert Bidrag havde lige stor Ret. Men Jacobsen var ikke til at rokke, saa han betalte Komitéen den indsamlede Sum og tog Busten med sig og stillede den op foran sin private Bolig paa Carlsberg. Selv om Far og Bryggeren senere arbejdede sammen og var de bedste Venner af Verden, var han ikke til at hugge eller stikke i, naar Far berørte Wilster-Busten og Sorø. Først efter Carl Jacobsens Død tog Far Sagen op paany og talte med Sønnen, Brygger Vagn Jacobsen, der var meget forstaaende og forærede Sorø Akademi Busten. Far oplevede selv at holde Afsløringstalen. De gamle Gubber dengang var udholdende, naar der var en Sag, de brændte for.

Far blev født 17. Marts 1844, og han blev næsten 81 Aar gammel. Det var et Liv, der spændte over saa store Afsnit, at man indenfor disse Rammer faktisk har hele Danmarks kulturelle Liv i Nutiden. Fra Treaarskrigen 1848—49—50, Oplevelserne i 1864, da Far meldte sig frivillig som akademisk Skytte, og saa til Verdenskrigen 1914—18, har Verden i den Grad skiftet Karakter, at alt, hvad der ligger før 1900, faar en helt uvirkelig Karakter.

I Fars Ungdom var ogsaa Skandinavismen aktuel — ikke mindst blandt Studenterne. Paa Ture til Lund og Upsala kom han i nær Berøring med Digtere som Viktor Rydberg, Snoilsky, Fru Edgreen og Strindberg. Rydbergs Venskab betød umaadelig meget for Far. Jeg husker den ligefremme Andagt, hvormed han tog Rydbergs Digte ned af Reolen og viste mig, at Rydberg havde tilegnet ham Bogen. »Det

er den største litterære Hæder jeg har modtaget, og den jeg sætter størst Pris paa,« sagde han Gang paa Gang. Senere kom de officielle Hæderstegn. Da han fyldte 70 Aar, modtog han Kommandørkorset af Vasaordenen, og paa 75 Aars-Dagen gjorde Akademiska Föreningen i Lund ham til Æresmedlem.

Som Medredaktør af »Ude og Hjemme« kom han til at betyde meget for den Forfatterungdom, der groede frem. Han trykte her Henrik Pontoppidans første Fortælling og var siden Pontoppidan en trofast Ven. Baade som Forfatter og Udgiver og igennem sin kritiske Virksomhed, bl. a. i »Morgenbladet«, kom han andre af Gennembrudstidens Folk paa nært Hold, f. Eks. Schandorph og Drachmann og af Nordmændene især Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen. Hos gamle Frederik Hegel, Ejeren af Gyldendals Forlag, traf han paa Skovgaard tillige Alexander Kielland og Jonas Lie. Fars store Brevsamlinger med de norske og danske Digtere findes paa Det kgl. Bibliotek.

Drachmann stod især Far nær, og Far besørgede flere af hans Bøger udgivne og var ham i det hele taget en uselvisk Ven, selv naar Drachmann svigtede ham.

Jeg føler mig fristet til at citere hvad Emmy Drachmann skriver i sine Erindringer: »Otto Borchsenius viste sig at være en udmærket, ivrig og hjælpsom Ven. Holger havde det Foraar faaet tilstaaet 1000 Kroner i Digtergage, og jeg har en Følelse af, at Borchsenius havde sin store Andel deri; han sparede ikke sig selv nogen Gang, ikke noget Besøg for at tale Drachmanns Sag. Han fik ogsaa hos Justitsraad Hegel udvirket, at Drachmann kunde trække paa Forlaget indtil en bestemt større Sum . . .« I et Brev fra Borchsenius til H. D. fra denne Tid finder jeg følgende Sætning: »Jeg sagde til Justitsraaden: Om 20 Aar vil Deres Søn atter og atter kunne optrykke Drachmanns Værker som klassiske«. Og Tiden viser jo, at han ikke har set saa helt forkert.

Hele denne Periode og Bruddet mellem det moderate og det radikale Venstre laa længe før min Tid. Far, som jeg kendte ham, var blevet den rolige, afklarede Personlighed, der uden Bitterhed kunde se tilbage paa disse heftige Aar, hvor der udkæmpedes en bitter Krig. Selv om Striden var om aandelige Spørgsmaal, saa var Metoderne, som Edvard og Georg Brandes benyttede, haandfaste nok.

For en Søn er det selvfølgelig meget svært at dømme helt upartisk. Men senere Tider har dog fældet en ret haard Dom over Georg Bran-

des menneskelige og litterære Smaalighed, der kun tillod at anerkende Venerne. Hvad er der ogsaa blevet af den dengang saa udbasunerede Realisme, Gennembrudstidens Mænd indledte? Hverken Erik Skram, Schandorph, Esmann eller Peter Nansen er banebrydende, men maa placeres som temporære Skikkelser. Den eneste virkelig betydelige Digter fra Perioden: I. P. Jacobsen fulgte sandelig ikke Naturalismens Program, men skrev en historisk Roman som »Marie Grubbe«, der er et af de fineste sproglige Kunstværker i dansk Litteratur.

Mens Far kæmpede for det store Drama og støttede Riis-Knudsens Fremførelser af Shakespeare, Lessing, Schiller og Oehlenschläger paa Dagmarteatret, latterliggjorde Modstanderne disse Bestræbelser for til Gengæld af berømme det illusionistiske dramatiske Øjebliksfotografi. Far var faktisk forud for sin Tid — kan man godt sige — eller havde den uheldige Skæbne at gaa mod den stærke Strøm, som den Gang var dominerende.

Det er mig om at gøre at faa denne Side af hans Virke frem. Som Censor for Det kgl. Teater i 20 Aar var hans sikre Bedømmelse og Frisind almindelig anerkendt af de yngre Forfattere. Ogsaa hans mangeaarige Kamp for Dobbeltscenen fortjener at erindres. Han støttede stærkt det Erik Bunck'ske Projekt, som afgjort var det bedste, men som ikke blev gennemført.

Far blev stemplet som Reaktionens Mand, fordi han trofast fulgte sin Linje og holdt fast ved Guldalderen og det store Drama. Det synes jeg er værd at fremhæve i en Tid, hvor Ungdommen har sagt farvel til det borgerlige Genrebillede og søger mod de store aandelige Vidder. I hvor ringe Grad Far var Principrytter vil jeg anføre et talende Eksempel paa. Da Henrik Cavling, som skabte et helt nyt Blad af »Politiken«, henvendte sig til Far og bad ham skrive en Række Kronikker om Familien Hegel og Skovgaard, Bjørnstjerne Bjørnson, Fru Hennings o. a. slog han straks til. En ny Tid havde holdt sit Indtog. De gamle Stridigheder var blevet Historie. Fanatismen og Bitterheden var glemt. Far var ikke en smaalig Natur, der gemte paa gamle Krænkelser. Han kæmpede aabent og ærligt for det, hans Hjærte bankede for, men han kunde ogsaa anerkende en Modstander og række en forsonende Haand frem. Hans menneskelige Egenskaber kender en Søn bedre end mange andre. Hans litterære Betydning maa Fagfolk dømme om.

TH. BREDSORFF

1868—1922

MORTEN BREDSORFF, f. 1901

AF SEMINARIEFORSTANDER
MORTEN BREDSORFF

DET FØRSTE klare Erindringsbillede er fra en Fødselsdag paa Lærerboligen »Hvide Hus« ved Frederiksborg Højskole. Legen maa have været noget vilter, i hvert Fald er en af Drengene faldet i Grøften, og Far staar skrævende over den og løfter den grædende Dreng op. Far havde sit Studerekammer inde bag den store Birk, og der maatte vi ikke forstyrre ham — undtagen naar vi kom ind for at høre en Historie.

Saa ser jeg ham for mig en tidlig Aprildag i 1907. Vi Drengene er med Mor kommet i Droske fra Banegaarden i Roskilde, men nu standser Far Vognen ved Foden af den stolte Banke, som han selv og Arkitekt Ulrich Plesner har fundet og udpeget til Byggeplads for den nye Roskilde Højskole. Vi springer ud af Vognen og med Far ved Haanden vandrer vi op ad den stenede Vej mod de stolte røde Mure. »Kom her Drengene, nu skal I se Jeres nye Hjem, min store nye Skole!« Let duknakket, med den kraftige buede Næse og de levende blaa Øjne staar Far og smiler lykkelig op til sin kommende Arbejdsplads. Der fik vi vor Barndoms Paradis i den opvoksende store Have og ved den blaa blinkende Fjord.

Far var en travl Mand, og han var tillige en syg Mand, der var knuget af en haardnakket Bronchitis, som han maatte hoste sig igennem hver Morgen, han rejste ofte paa Foredragsrejser, og der kom talrige Gæster i vort Hjem. Alligevel fik han Tid til — hver Formiddag — at samle sine Drengene og en Flok Kammerater fra Omegnen til et Par Timers Undervisning. Vi sad i hans hyggelige Studerekammer med de mange Bøger og kiggede ud paa den fligede

Veddelevhalvø, mens Far fortalte os Danmarks- eller Bibelhistorie eller læste og undertiden næsten spillede Holbergs Komedier for os. Hvor var de muntre og festlige, disse Formiddagstimer — han gik saa fuldstændig op i sit Emne, fortalte saa levende, at vi Børn sad med aabne Munde og Øjne og endnu husker Stærkodder, Jeppe og Aladdin fra disse Timer og kan store Dele af Grundtvigs bibelhistoriske Sange og Krønikerim udenad.

Jeg tror ikke det faldt Far særlig let at tale, eller rettere snakke med Højskoleeleverne personligt. Men havde de virkelig noget paa Hjerte, kom de til ham, og ikke sjældent har jeg siddet med mine Bøger i et Hjørne af Studerekammeret og lyttet til alvorsfulde Samtaler, hvor unge Mænd talte helt ud med deres Forstander. Ellers var det paa Talerstolen, han især følte sig hjemme. Vi saa ham vandre med sine Notater til »Samtaletimen« Kl. 11, hvor Eleverne stillede Spørgsmaal, og i Vinteraftenerne gik han med Petroleumslampen i Haanden gennem Spisestuen ned til den store Foredragssal for at fortælle det 19. Aarhundredes Historie, sit Yndlingsemne.

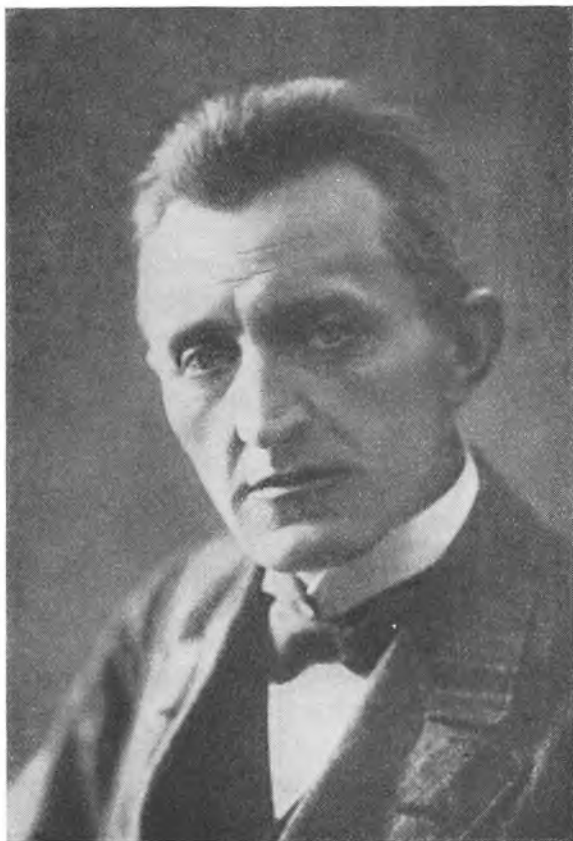
En Aften var han ledsaget af Højskolernes daværende Tilsynsførende Dr. Feilberg — den ejendommelige Naturfilosof — og da Feilberg fik Øje paa Mor og en Flok Dreng omkring Hængelampen, udbrød han impulsivt: »Det er jo der, det foregaar, der har vi Kraftkilden til det hele!« — Far forstod tilfulde Feilbergs Mening, og han værnede om sit Hjem og sine Børn.

Saa er der en blæsende Aprildag. Østenvinden river i det visne Græs paa den solbeskinnede Østskrænt mod Fjorden. Far har søgt Læ under Skrænten, og her sidder han og fortæller sine Dreng om sin egen Far og hans Studenterdage, hvor han boede som Logerende hos Christian Winther, just mens Digteren var ved at lægge sidste Haand paa »Hjortens Flugt«. Og lidt efter lytter vi spændt til Beretningen om Farfars Deltagelse som Frivillig i 1864 under Kampen paa Sundevad og Als, mens hans Brud sad hjemme i Præstegaarden i Ryslinge og græd.

Trods sine egne svage Kræfter holdt Far strengt paa, at vi daglig skulde udføre et Stykke nyttigt Arbejde i Haven, luge, grave eller rive, inden vi gik til Lektier eller Leg.

Og han var streng, naar vi sløsede med vore Opgaver. En Efteraarsdag havde vi været skødesløse under Kartoffeloptagning. Far kaldte os ind, skændte paa os og fortalte os den lille Historie om Haandværkerne paa Notre Dame, der anvendte den yderste Omhu

Højskoleforstander
TH. BREDSORFF

paa selv de mindste Enkeltheder paa Toppen af de svimlende Spir.
»Maaske kan Mennesker ikke se vort Arbejdes Frugter, des tydeligere ser Gud dem! Og for hans Øjne vil jeg ikke sløse.« —

Lykkelige var vi, naar det en sjælden Gang lykkedes at faa vor travle Far med ud paa en Ro- eller Sejltur paa Fjorden. I 1912 købte han en gammel Lodsbaad til os. Vi døbte den »Viking« og det fornøjede ham at lære os at opleve disse Ture i Historiens Lys som Vikinger eller Landnamsmænd, der naaede fjerne Kyster og byggede Stenvarder paa dem eller gjorde Strandhugst paa Elleoere og Eskildsø.

Og i Julen — hvor kunde han folde sig ud i Hjemmet, glad, varm og taknemlig! Som Far kunde synge, naar vi gik omkring Juletræet eller i de stille Juledage sad omkring et enkelt Lys og sang Julesalmer. En stærk Sjæl i et svagt Legeme, det forstod vi tidligt. Lange, svære

Kure maatte han igennem, i Norge, Tyrol eller paa Skodsborg Sanatorium. Lykkelig vendte han tilbage til sin stolte Skole »paa Bakken ved Fjord«, som det hedder i den taknemlige Hymne, han skrev til Skolens første Fødselsdag 17. Juli 1907. Her var hans Liv og hans Lykke i de 15 Aar, han fik Lov at virke.

Der er et Ord af »Gabrielis' Breve«, som jeg ofte er vendt tilbage til, naar jeg tænker paa min Far. Det er »Sommerlighed«. Hans Væsen var saa nøje forbundet med den danske Sommer i al dens Varme og Pragt. Naar Far en Sommereftermiddag sad i Haven med en Kreds af sine Ungdomsvenner, Poul Scheller fra Birkerød, Hans Joachim Lorenzen, Harald Balslev, Paul Hedemann eller andre, da foldede han sig helt ud i Latter, Spøg og glade Minder. Eller der kom de oplivende Besøg af fremmede Gæster, som satte hele hans livligt modtagelige Sind i Bevægelse.

I 1908 havde vi et straalende Besøg af den amerikanske Neger Booker Washington, svenske, finske og norske Lærere var jævnlige Gæster, senere kom Schweizerne Fritz Wartenweiler, Didi Blumer og andre, alle disse Besøg var ham altid en Kilde til stor Inspiration, og uforfærdet indlod han sig i Samtaler paa de forskellige Sprog.

Men det er Billedet af Far ved sin Drengs Sygeseng med et fast Greb om en feberdirrende Haand og et opmuntrende Ord paa Læben til den lille Patient — eller med Klokkestrengen i Haanden i Portalen under den franske Revolutionsklokke, som en katholsk Gæst engang havde skaffet ham, og hvis Indskrift »Liberté où la mort« ret passede til hans eget ildfulde Væsen — det er disse Billeder, der staar stærkest i Erindringen, naar jeg tænker paa min stærke og milde Far med de levende blaa Øjne og den skarpe Profil.

Højskolebørns Barndom kan tit synes saa lykkelig. Der er rigelig Plads i de store Bygninger og den rummelige Have, altid er der Liv og Røre, mange Mennesker og store Fester. Vi glemmer ikke »Skolens Fødselsdag«, den 17. Juli, der for os næsten stod paa Højde med selve Juleaften, de tre festlige Efteraarsmødedage og de glade Aabningsmøder, naar Sommereleverne kom, og vi hentede Bøgegrene i Bogens. Men disse Børns Hjem kan let blive til Ventese, hvor alt for mange Mennesker færdes — og deres Forældre har oftest for travlt til at tage sig ret af deres Opdragelse. Her passede Far paa. Hjemmet var helligt og skulde være Familiens Mødested, ikke et offentligt Lokale. Og alt hvad hans Kræfter tillod, skænkede han sit Arbejde, sine Børn og sit Hjem.

Men der lurer en anden Fare, det ophøjede Sted, hvortil saa mange Folk søger, kan maaske let give Højskolebørn en Fornemmelse af, at de er lidt bedre eller lidt anderledes end andre. Det er ikke noget godt Livsgrundlag, og her maa Livets egen Skole hjælpe. Det var ikke Fars Ønske at hans Børn skulde føle sig bedre end andre, derimod saa han gerne, at de havde Mod til at gaa deres egne Veje og leve deres eget Liv.

Hans Ungdoms stærke Oplevelse havde været Sammenstødet mellem den hjemmegroede Grundtvigianisme og Naturalismen som en voldsom Brænding, han i sine Ungdomsaar maatte igennem. Derfor greb Jakob Knudsens Forfatterskab og Personlighed ham saa stærkt, faa har vel forstaaet »Gæring og Afklaring« som Thomas Bredsdorff. Men ud af denne Kamp gik en helstøbt kristen Personlighed, der fra sit grundtvigske Hjem havde bevaret den levende Tro paa Ordets Virkelighed, og som tillige havde sine Meningers Mod, ogsaa naar de afveg fra de gængse. Derfor maatte han paa en saa personlig Maade tage Stilling til saa mange af Livets store Spørgsmaal, som Kristendom, ægte Danskhed, Grænsestriden, Socialismen og Kommunismen. Overalt tog han sit eget Standpunkt, baade naar han talte den naturalistiske Digtningssag imod de ængstede Gammelgrundtvigianere, naar han gik imod chauvinistiske Bestræbelser, naar han talte paa Blaagaards Plads til københavnske Arbejdere eller — der var jeg selv med — til ungdommelige Kommuniste i en Café paa Nørrebro, hvor han nævnte baade Paulus og Luther.

Den Slags giver Modstandere og Fjender. Dem havde Far ogsaa, og jeg har set, hvorledes Angreb i Pressen har krænket ham. Men han ejede sine Meningers Mod, løb Risikoen ved at være en Personlighed, og Vennekresen voksede med Aarene.

Fars 50-Aarsdag faldt ved Krigens Afslutning, den 9. November, den Dag da den tyske Kejsers Flugt blev meddelt. Vi erindrer hans straalende Øjne, da han kom med Budskabet til den store Venneskare, der hyldede ham.

Men Krigsaarene, især de »spanske Vintre«, hvor endog Foredragssalen laa fuld af syge Elever, hvoraf flere døde, havde tæret haardt paa hans Kræfter, og nu gik det nedad med hans Helbred.

I Sommeren 1921 rejste Far og Mor med deres to ældste Sønner en Tur til Thüringen — vore Forældre nød de varme Augustdage og de renlige Pensionater som en Slags Bryllupsrejse, mens vi to Stu-

denter vandrede over de skovklædte Banker med Digterens Ord: »Oh, Thäler weit, oh Höhen!« —

Paa Musæet i Schwarzburg-Rudolfstadt fandt vi den lille gennemhullede Staalplade, som havde siddet paa Gustav Adolfs Brynje, da han faldt i Slaget ved Lützen. Denne haandgribelige Forbindelse med fjerne Tidets store Oplevelser greb Far meget stærkt, og et nyt Emne stod levende for ham. »Jeg maa fortælle mine Elever om Gustav Adolf, Kongen med det kongelige Hjerte!« — sagde han til os. Selv var han jo dybt i Slægt med de gamle Romantikere og deres Længsel efter at genopleve svundne Tider, med Inderlighed kunde han citere det oehenschlägerske Digt: »Oh, venlige Høj, din Kuppel fjerner fra Støv og Støj, din Urne staar, fra Oldtids Aar, ubevægelig den staar, til een Gang den store Klokke slaar!« —

Stærkest staar Far i mit Minde, naar han i Paasken samlede os og læste »Paaskeliljen« højt for Familien og Husets Folk. Den mægtige Styrke i Tacitus' Beretning om Korsfæstelsen, de store Hymner ved Opstandelsen, og Paaskesangen: I Kvæld blev der banket paa Helvedes Port, og Fars inderlige Bøn ved den huslige Morgensang — alt dette gav os et levende Indtryk af hans stærke og varme Kristenliv. Den bar hans store Gerning gennem Hverdagen, den løftede ham over Tabet af en kær Søn, Poul, der døde som Dreng, og den bar ham tilsidst gennem Døden.

Han havde forgæves søgt Helbredelse i Norge og andre Steder, men i Somren 1922 tog Sygdommen Overhaand. Den 2. Juli omfavnede han sine Dreng og lukkede sine Øjne.

Paa hans Gravsten paa Himmelev Kirkegaard satte vi et Par Verslinier af Grundtvigs Digt om Gustav Adolf:

Hvor Liv har i Løndom sin Kilde
did svang jeg mig aarle og silde.

JACOB BRØNDUM

1837—1921

KARIN MICHAELIS, f. 1872

AF FORFATTERINDEN
KARIN MICHAELIS

FAR VAR EN IVRIG og dygtig Jæger. I Aarenes Løb erhvervede han sig adskillige Jagtomraader i den nærmere og fjærnere Omegn af Randers. Som Følge af de mange, og heldige, Jagtture bestod Aaret rundt ikke blot Søndagsmiddagen og de faa selskabelige Middage, men ofte de daglige, af Fuglevildt og Harer. Og aldrig har jeg smagt Vildt mere lækkert tilberedt, end hvad vi nød i Hjemmet. Dengang regnedes det for »Rakkergerning« at flaa de seje Hinder af en slagtet Hare, og ingen Tjenestepige vilde, for gode Ord eller Betaling, nedlade sig til dette Arbejde, hvorfor Mor stadig selv maatte lægge Hænder til. Jeg har ofte set hende flaa Hare med Taarer i Øjnene, men naar saa jeg i min Uvidenhed tilbød at gøre det for at skaane hende, sprang hendes dejlige Smil frem: Ja, naar du bliver ligesaa gammel som jeg, men heller ikke før. Mangen Gang har jeg om Aftenen i det mørke Soveværelse spekuleret paa, hvor mange Aar der mon vilde gaa, inden jeg blev ligesaa gammel som Mor.

Far nød aldrig Øl eller Brændevin undtagen paa meget kolde Jagtture, hvor Mor altid havde smuglet en Flaske Øl eller en Klukflaske med Brændevin ned i Jagttasken. Almindeligvis kom bægge urørt tilbage. Naar Far var paa Jagt, plejede vi Børn i Mørkningen at staa paa Forhøjningen og kigge nedad Gaden efter »den fine Herre«, som jeg i Tankerne altid kaldte Far. Og som vi jublede, naar vi saa ham komme behængt med Bytte baade for og bag. Selv var han ogsaa barneglad. Jo mere Vildt han medbragte, jo flere af Vennerne kunde han glæde med en Søndagssteg, og som bekendt findes Verdens bedste Harer i Hjertet af Jylland. Den Dag idag synes jeg, at fynske Harer smager som Kaniner i Sammenligning.

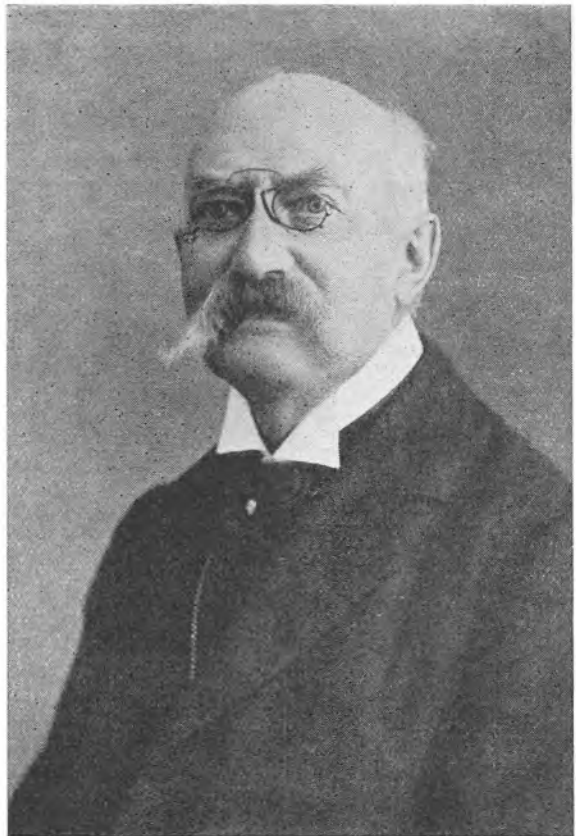
Fars Gaaen-paa-Jagt fik et brat Ophør, som jeg først erfor Grunden til mange Aar senere. Det skyldtes et tragikomisk lille Uheld, der ikke vilde være gaaet mange Jægere saa nær til Hjerte som Far. Men jeg begreb ham tilfulde.

En klar Frostdag havde han faaet en Hare paa Skud. Han ramte, men Haren blev siddende ret op og ned i Sneen, som om det hele ikke vedkom den. Igen skød Far, lidt ubehagelig tilmode, samme Resultat. Haren blev siddende. Afstanden var saa lille, at nogen Fejltagelse ikke var mulig. Ude af sig selv skød Far for tredje Gang, ogsaa denne Gang blev Haren, hvor den var, Far derimod faldt bagover, besvimet.

Haren var selvfølgelig dræbt ved første Skud, mens Far troede, den var anskudt. Det var sidste Gang, Far affyrede en Bøsse, og saa vidt jeg ved omkring tredive Aar før sin Død.

Far holdt meget af Dyr og havde han haft Raad dertil, havde han sikkert holdt Ridehest. I Mangel deraf kastede han sig over Præmie-duer. Oppe i vor ret store Have blev anlagt et Duebur, som med Aarene voksede større og større. Det var helt indhegnet med Hønse-traad og havde Tag af samme Materiale. Far levede og aandede for sine Duer, ingen Spædbørn kunde blive passet med større Omhu, og utallige var de Sølvpræmier, han tog hjem i Aarenes Løb. Disse Præmier forsonede ogsaa Mor med den Kendsgerning, at det kostede mange Penge mellem Aar og Dag. Engang opstod en større Difteritis-epidemi blandt Duerne og mange maatte aflives, andre opereres. Da Far fandt, at Dyr lægen tog for brutalt paa de smaa Kræ, gav han sig til at studere Dyr lægebøger med det forbløffende Resultat, at alle de Duer, han selv opererede, kom over Sygdommen. Vi havde naturligvis altid Hund, og kun en eneste Gang blev Far nødt til at skille sig ved en saadan Kæledægge. Den lod sig ikke opdrage. Da det var en meget fin Hund, forærede Far den til en Hundeelsker, der ikke brød sig om den for Jagtens Skyld. Men for ikke at gøre det for tungt for Dyret, rejste Far fra Randers til Ringkøbing med Hunden i samme Kupe. Nu var han jo vis paa, at den ikke vilde forsøge paa at finde tilbage. Men Dagen efter hans egen Tilbagerejse kom der Telegram: Hunden forsvundet! Og en Uge efter stod den og kradsede paa Køkkendøren. Med sorgfuldt Hjerte lod Far den saa skyde.

Fars Kærlighed til Dyr gav sig engang et komisk Udtryk. Oppe i Haven havde vi en lille firkantet, tør Kloak. Engang var et Pindsvin faldet ned deri. Far og jeg forsøgte paa alle Maader at faa det lille piggede Dyr op, forgæves. Da lagde Far sig paa Knæ og tog Pind-

Telegrafkontrollør
JACOB BRØNDUM

svinet op med sine bare Hænder. At Blodet dryppede af dem, er ikke Ordet, det styrtregnede ud af dem. Naar jeg hertil føjer, at Far var meget forfængelig af sine smukke, velplejede Hænder, begriber man, der hørte stor Følelse til for at lade sig gennemhulle af et Pindsvin. Men for Far var det en Selvfølge.

Ved en anden Lejlighed handlede vi direkte lovstridigt af Dyrekærlighed. Paa vor daglige Morgentur, en halv Mil nordenfor Byen, fik vi Øje paa en elendig pilmager Krik, som en eller anden Sjoever af Hestslagter havde »sat paa Græs« ovenfor en Grusgang, hvor der ikke var Fugls Føde for det sølle Skrog. Hestslagteren vilde sikkert lade den staa og sulte der, indtil den skulde have Naadestødet. Men Far og jeg forstod hinanden. Far havde et bedaarende Smil i selve Øjet. Nu plirede hans Øjne mod mig! — Skal vi? Jeg nikkede, og op

for vi ad Skrænten. Far slog Tøjret løs, og frem vandrede vi, til vi kom til en herlig Havremark, hvor vi tøjrede Hesten, der sikkert følte sig i Paradis. Lidt før Mørkets Frembrud gik vi op og flyttede Krikken tilbage, for, næste Morgen, igen at lukke den ind i Havreparadiset.

Paa vor Morgentur undersøgte Far i al Stilfærdighed Lokaliteterne. Der nordoppe, boede de Fattigste blandt de Fattige. Naar man kom i Nærheden, fornam man strax Stanken fra de mange Svinestier. Ingen Familie var saa fattig, at den ikke fik sig anskaffet en lille Gris, der saa i Aarets Løb blev fedet op og Vintren igennem tjente som Sulefad for hele Familien.

Op mod Jul havde Far sine Optegnelser i Orden og været inde hos Byens Storkøbmand: *Herman Rohde* for at afgive sin Bestilling.

Det var en Skik, der ikke fandtes noget udenom: Juleaften skulde vi Børn i Kirke, inden vi satte os til Bords til Risengrød, Haresteg og Æblekage. Men før vi skulde hen i Kirken, saadan naar Mørkningen faldt paa, kom Far og kaldte paa min Broder Hans og mig, eller min Søster Alma og mig. Vi spurgte ikke, hvad vi skulde, det var det samme hvert Aar, og os forekom det endnu mere vigtigt end selve Juletræet og Gaverne. Med Far vandrede vi ad de julesmykkede Gader hen til Herman Rohde, hvor to svingende Hankekurve, fulde af smukt indpakkede Æsker og Poser, stod og ventede. Far tog en Hank i hver Haand, og vi to Børn tog hver en Hank i den ene Haand. Tunge var Kurvene, men skønt Far hvert Øjeblik spurgte, om vi ikke skulde standse og puste ud, lod vi, som om det var ikke at regne for noget.

Oppe i Marken gik vi saa fra Hus til Hus, mest der, hvor der ikke var tændt Lys, og hvert Sted fyldte Far vores Arme med Pakker og gav den ene af os en 2 Krone, som vi skulde lægge paa Bordet uden at sige et Ord.

Det gjaldt om at blive af med Pakkerne skyndsomt og komme ud. Far havde engang for alle forklaret os, at hvis vi ikke skyndte os bort, risikerede vi at gøre de fattige Mennesker dobbelt ulykkelige over deres Fattigdom. Jeg mindes en saadan Juleaften, hvor vi forgæves prøvede at aabne en Dør, den var lukket i Laas. Paa en eller anden Maade fik Far dog Døren op, og vi kom ind i en iskold Stue. Far havde en Lommelygte med, og ved Skæret af den saa vi Familien ligge proppet sammen i en pjaltet Seng. Far sagde: Gaa udenfor Børn og løb lidt omkring, til jeg kalder paa Jer! Vi gik udenfor. Lidt efter hørte vi Øksehug, og Nysgerrigheden sejrede over Dyden. Vi saa Far fra et lille Udhus komme med Favnen fuld af Brænde og, kiggende

gennem Vinduet, saa vi ham — vist for første Gang i sit Liv — lægge Pinde tilrette og fyre op i en Kakkelovn. Det varede temmelig længe, og først da vi tydeligt mærkede Duften af friskkogt Kaffe, kaldte Far: — Kom saa Børn, ellers naar vi ikke Kirken i Tide!

Sælsomt, som det lyder, dette, der jo gik for sig Aar efter Aar til vi længst var voksne, vedblev at være vor hellige Hemmelighed. For første Gang iaar, hvor jeg er 75 og min Søster er 73 har vi drøftet det med hinanden.

Det kimedede paa Entreklokken, og, rasende nysgerrig, som jeg altid har været, fo'r jeg til Døren og lukkede op. Da det var midt paa Dagen, og jeg var hjemme, maa det have været om ved mit fjerde Aar, inden jeg endnu gik i rigtig Skole. Ude paa Trappegangen stod en høj, rank Mand med Pelshue, hvis Klapper ragede helt ud over Ørene og Pelsfrakke, der naaede til Kravestøvlernes blanke Rand. — Er min Dreng hjemme? Jeg skottede forbausset: — Din Far, mener jeg! Jeg nikkede og vilde rende efter Far, som jeg saadan for første Gang hørte kaldt »Dreng«. Men den ranke pelsklædte Mand greb mig i Armen: — Stop en Stund! og efter at have spurgt, om jeg havde Lommer i Kjolen, begyndte han med bægge Hænder at grave ned i Skaftestøvlerne. Hvergang Hænderne kom op, rakte han mig en Bunke stærkt krøllede Pengesedler: — Dem kan du give din Far, han har nok Brug for dem!

Endelig slap jeg ind med de mange Penge og spredte dem henrykt ud foran Far, der stod ved Pulten og skrev. Far smilede, som kun han kunde smile med selve det stærkt blaa i Øjnene: — Saa er Bedstefar kommen! Og i et Spring var han ude for at hilse den gamle Mand velkommen.

Nu fik Mor travlt, der skulde dækkes op til pæn Frokost og det i en Ruf. Jeg blev sendt bort med en hel blank Tokrone: — Løb hen til Madam Wulf paa Hjørnet og bed om noget af det allerbedste. Du kan godt sige, din Fars Far er kommen, og saa vil vi gerne kræse lidt op for ham.

Madam Wulf var strax med. Hun skar Lax af i Skiver og Oksetunge og et Stykke røget Aal og fin Ost og endda en Daase Sardinier, men hvis det var formeget, kunde vi fly det tilbage.

Bordet straaledede, fandt jeg, med Sølv og fint Glas, og Bedstefar lod til at finde, at alt smagte herligt.

Siden gik jeg Tur med ham, og vi var inde hos alle tre Konditorier for at købe Flødeskumskager til Mor: — Det er en god Kvinde, min Dreng dør fandt sig, blot han slap for de Tuberkler! Bedstefar var kommen med baade Dagvogn og Tog og skulde afsted tilbage samme Dag: — Man er jo lænket til Haandteringen! Hvad det betød, forstod jeg ikke, men jeg saa den pæne gamle Mand med Lænke om baade Hænder og Fødder, og jeg synes, det var stor Synd af Vorherre.

Far fortalte, at jeg allerede kunde baade læse og skrive en Smule, og Bedstefar bad mig skrive ham et Brev, saa skulde jeg faa et Guld-kors til at have om Halsen. Næppe var han ude af Døren, før jeg var i Lag med Brevet, der vist bestod af flere Stavefejl end rigtige Ord.

Guldkorset kom til Jul og næste Sommer skulde jeg besøge »Bedstefar i Aars«, som vi altid sagde.

Det var en Oplevelse af Rang, jeg havde forestillet mig Bedstefader lænket til en stor Herregaard med maaske hundrede Køer og Heste. Og saa boede han i et lille lavt Bindingsværkshus midt i en Have, der var ét Rod af Blomster og med Bikuber hele Vejen foran.

Inde i Huset paa et stort Bord sad en Mand med korslagte Ben og syede paa et Par Bukser, paa et Bord i Stuen ved Siden af sad en Kone og syede paa en Frakke. Alle Bjælkerne under Loftet var be-malet med Tal og Bogstaver. Lidt efter fandt jeg ud af, at de to, Bedstefars Svend og Husholderske, begge var døvstumme, og Bedstefar ikke kunde tænke sig at have nogen om sig, der forstyrrede ham med deres Snak.

Bedstefar har været en stor Særling. Oprindelig ejede han tre Gaarde, der alle gik al Kødets Gang, da han ikke brød sig om Landbrug. Da alt var formøblet, begyndte han at skrædderere, og det gik straalende. Det var i Halvfjerdserne, hvor Landboerne i Tusindvis rejste til Amerika for at grave Guld og skaffe sig Rigdomme. Inden de rejste, lod de Bedstefar sy Dragter og Frakker til mange Aar ind i Fremtiden. Regnskabet stod med Kridt paa de røde Loftsbjælker, men selvfølgelig saa Bedstefar aldrig en Øre af Pengene.

Far var hans eneste Barn af Ægteskabet med en Provsteenke, og enten det nu var ham eller Konen, der ønskede det, skulde han have en rigtig Opdragelse og blev derfor sendt til Aalborg, gik paa Latin-skolen der og var tinget i Kost hos selve Borgmesteren.

Men Far sprang fra og gik som syttenaarig til Telegrafan, der nylig var kommen op for Alvor. Paa det første Bal i Randers saa han Mor, der var en paafaldende Skønhed; han bad hende straks om

kun at danse med ham, og kort efter var de forlovede, men kunde først gifte sig tolv Aar efter, da Gagen var ussel lille.

Omsider blev de dog gift, og fem seks Maaneder senere traf Far paa en Jernbanerejse en Herre, der var elskværdig og indladende. Han forhørte sig om Fars Forhold, og da han erfor Gagens Lidenhed, spurgte han, om Far ikke kunde tænke sig en større Stilling i fremmed Land. Et Par Dage efter fik Far Brev fra Rejsefællen, der ikke var nogen ringere end *Faber* (Landsoldatens Forfatter), Chef for hele »store Nordiske«. Han tilbød Far omgaaende Stillingen som den allerøverste ved Telegrafan i Kina med en overvældende stor Gage, saa stor, at den, mere end en Snes Aar senere, blev halveret. Far vilde naturligvis under andre Omstændigheder have grebet til med Kys-hand, men to Ting var i Vejen. Mor ventede det første Barn om faa Maaneder, og Far skulde tiltræde den nye Post ganske omgaaende, saa Mor senere maatte rejse til Kina alene med det spæde Barn. Det var den ene Hindring, den anden var værre. Hvis det blev en Dreng, skulde han studere, og der var sikkert ingen Latinskoler i Kina. Far og Mor tilbragte en Nat med at tale frem og tilbage og græde, og da Morgen gryede, havde de besluttet at give Afkald paa den store, elegante Stilling, for at Børnene ikke skulde risikere at gaa Glip af en god Uddannelse.

Det var umuligt at leve af de faa Hundrede Daler, Far fik om Aaret. Noget maatte han finde paa for at skaffe extra Fortjeneste. Han havde en særdeles smuk Skrift, og nu begyndte han at lære unge Handelsmænd Skønskrivning om Aftenen. Det lykkedes saa godt, at han havde flere Kursus hver Aften. Desuden tjente han ved for sin gode Ven, Klædehandler *Falbe Hansen*, at lave Klæde vandtæt. Hvordan det gik for sig, aner jeg ikke, husker kun, at der oppe paa Loftet stod flere store Bryggerskar, hvori der altid laa og svømmede Tøj, der siden blev hængt op paa Snore.

Men selv disse to Biindtægter var ikke nok. Efterhaanden øgedes Børneflokket til fem, tre Piger og to Drengene, og Far og Mor var enige om, at, ligemeget hvad det kostede, vi skulde have den bedste Uddannelse, der var at faa for Penge.

Efter min Øjenoperation — jeg skelede — da jeg var 5 Aar, begyndte Mor at binde Kranse og Buketter. Ofte bandt hun hele Dagen, hele Natten og næste Morgen med, indtil Begravelsen fandt Sted ved 12 Tiden. Det var ikke faa Penge, hun saaledes skaffede til Huse, da hun havde en udmærket Smag, og Folk beundrede hendes Væsen og hendes Skønhed.

Men nu begyndte Far paa det, der virkelig satte ham i Stand til at gøre alt for Børnene. Han begyndte at tegne Assurancer. Det var noget helt nyt, og paa samme Vis, som Mor vandt alle Hjerter, blev Far Ven med næsten hvert Menneske, han kom i Berøring med. Far var ikke smuk, men havde nydelige Bevægelser, talte et fuldendt rent Sprog og var født Selskabsmand. Til at begynde med tegnede han Livsassurancer i Randers med Opland, senere udvidede han Pladsen til saa godt som hele Jylland. Saa han tilbragte hver ledig Søndag med at rejse ud i Provinsen og tegne Forsikringer. Den halve Dag var han paa Telegrafstationen, den ene Dag fra 9—2, den anden fra 2—9, saa skiftevis kørte han paa Cykle i Byens Omegn. Da det gik saa fint med Livsassurancen, tog han derefter fat paa Brandassurance, Sygekasse- og Tyveriforsikring. Fars Indtægter steg forbløffende, men Udgifterne tog til i samme Forhold. Vi gik i de bedste Skoler, gik paa Danse-skole, foretog Sommerrejser, fik den bedste Musikundervisning, der lod sig opdrive. Men med alt det var det daglige Liv overmaade beskedent. Velhavende Folks Børn havde deres aarlige Børnebal, det maatte vi give Afkald paa. Og nu mærkede jeg med svag Bitterhed, at jeg kun blev bedt til ét Børnebal hvert Sted, da jeg ikke gjorde Gengæld, blev jeg strøget af Listen.

Far sled sig jo bogstavelig helt op. Hele Dagen arbejdede han, og ofte til ud paa Natten sad han over de mangfoldige Regnskaber, som Forsikringerne medførte.

Jeg sagde før, Far var født Selskabsmand, og det var han. Men skønt han var uhyre afholdt, hændte det samme for ham som for mig. Naar man ikke gjorde Gengæld, hørte Indbydelserne op. Vi var nogle Familier, med hvem vi kom sammen, og det var til stor Glæde paa alle Sider. Omkring mit 12. Aar kom en ny Postmester til Byen, og inden der var gaaet en Maaned, var vi blevet saa intime med denne børnerige Familie, at vi, indtil Døden skilte os, kom sammen mindst to Aftener om Ugen.

Postmester *Wormers* havde 10 Børn og lille Gage, men Fru *Wormer*, der af Omfang lignede en Tønde, var et af de sødeste og livsgladeste Mennesker, jeg har kendt.

Vore Komsammener skete saaledes. Efter Aftensmaden ved 8 Tiden mødtes vi, de fire »gamle« sad ved Spillebordet og tog sig en Whist, medens *Wormers* 10 og vores 5 Børn var spredt i den store Stue, mest omkring Klaveret, hvor vi sang og spillede til henunder Midnat. Ved Titiden blev der serveret Kaffe med »Vandkringle« —

det billigste Bagværk, vi kendte — derefter ryddede vi Spisebordet væk og dansede i Spisestuen. Fru Wørmer havde en Fætter, der lignede hende af Omfang og af Gratie. At se de to danse var et Syn for Guder.

Hver Sommersøndag var vi i Skoven sammen for hele Dagen, enten i vores to store fladbundede Baade opad Gudena, eller i den Charabanc, som Postmesteren velvillig fik laant af Postholderen. Vi havde Mad med for hele Dagen og Hængekøjer, og den Dag i Dag, naar jeg tænker tilbage, forekommer hver af disse Søndage mig som en Udflugt til selve Paradiset.

Far dansede aldeles glimrende, og jeg vidste ikke noget bedre end at glide afsted med ham i Klubbens Balsal ved de ugentlige Sommerballer mellem 10 og 1 om Aftenen. Dog var der en Brod i Glæden. Jeg vidste — uden Ord — at Far kun dansede med mig af Medlidenhed, fordi jeg det meste af Tiden var Bænkevarmer. Jeg var en lille klodset Trunte, der tilmed ikke forstod at føre Balkonversation. Saa snart en Herre inklinerede for mig, begyndte jeg at underholde ham om de sidste Bøger, jeg havde læst, uden at bemærke, at jeg død-kedede ham.

Alle Damer fortalte mig, hvor bedaaende Far dansede, og undertiden lykkedes det mig at glemme, at jeg var den lille graa Askepot, og saa nød jeg det for Alvor.

Men paa et andet Omraade var jeg ikke Askepot. Far spillede Violin. Danmarks førende Violoncellist *Louis Jensens* Mor var Fars kødelige Kusine, og jeg hørte, fra jeg kunde skønne, at jeg var »musikalsk«. Saa det kom ganske naturligt, at Far og jeg tilbragte Timer og atter Timer, han med Violinen, jeg ved Klaveret. Desværre, da Far kom op i Aarene, tiltog hans Døvhed, den han havde paadraget sig som ung Officer i 64 paa Trekrone under Bombardementet. Far, som saa mange døve, indsaa ikke straks, at Skaden laa hos ham, saa atter og atter, naar vi spillede, standsede han — »Du spiller falsk!« medens jeg var mig bevidst, at det var Violinen, der ikke var stemt rent. Til begges store Sorg maatte vi efterhaanden opgive Sammenspillet.

Far hørte til de Mennesker, der elsker at give bort. Vi Børn var jo ikke længe om at opdage, at vi kunde faa, hvad vi pegede paa, blot vi fremsatte Ønsket i en bønlig Tone. Det var helt utænkeligt at møde Far paa Gaden, uden at der vankede en Pose Konfekt, Konditorkager eller helt op til »et Par franske Handsker« eller et Par Laksko. Mor

forbød os atter og atter at misbruge Fars Godhed, men Naturen gik gerne over Optugtelsen, og hvor vi paa Afstand opdagede Far, var vi ikke længe om at hale ind paa ham, til Maalet var naaet.

Far var, tror jeg, af Naturen nærmest ødsel, men de mange og store Udgifter tvang ham til at holde noget igen. Men saa skete der et Omslag, der morede os Børn over al Maade. Da Far blev gammel, og Børnene ikke kostede mere, begyndte han at blive sparsommelig for ikke at sige nærig. Mor var holdt op med sin Kranseforretning og Far med alle sine extra Fortjenester. Han var pensioneret, men Tiderne havde forandret sig, saa han i Pension havde flere Gange saa meget som hele Gagen, da han var ung.

Min ældste Broder, der havde et Apothek i Johannesburg, sendte hver Maaned en mindre Pengesum til Far og Mor. Pengene skulde han anvende til Luksus og Behagelighed. Mine Søstre i Amerika sendte ligeledes en maanedlig Sum til at »køre i Wienervogn for«. Pengene fra Amerika gik lige i Banken, og Mor fik til at klæde sig for og Indkøb af Gaver den stolte Sum af 10 Kr. om Maaneden. Men Pengene fra Amerika blev virkelig anvendt til Køreture, hvor skiftevis saa mange af de endnu levende Venner, som Vognen kunde rumme, nød Turen sammen med dem.

Et Par Maaneder før Far døde, kaldte han mig ind i Stuen og trak Mahogniskrinet frem under Sofaen. Mor var gaaet Ærinder, saa vi var alene. Med et straalende Blink i Øjnene viste Far mig nu den Sparekassebog, hvorpaa han havde indsat Pengene fra Africa: — »Men Mor maa ikke vide et Ord om de Penge, før jeg er død, ellers kaster hun dem for alle Vinde.« Jeg lovede, og jeg holdt mit Løfte. Mor, der var det nøjsomste paa denne Jord, anede jo intet om en Sparekassebog, og da Far var død, sagde hun med Taarer strømmende fra de dejlige Øjne: — »Tror du ikke, hvis jeg sælger alle vores Møbler, der kommer nok ind til, at Far kan faa en smuk Begravelse!« Nu var Tidspunktet kommen, jeg tog Mor ind til Mahogniskrinet og viste hende den lille »Skat«. Det varede mange Minutter, inden jeg kunde overbevise hende om, at det »hang ærligt sammen«; men til Gengæld blev hun — sælsomt som det monne lyde — næsten sjæleglad. Og maaske allermest, da Formændene for Frimurersamfundet et Par Timer senere viste sig og tilbød at bekoste Begravelsen, og Mor da med højt hævet Hoved og et stolt Blik kunde svare: — »Tak for Venligheden, men min Mand har selvfølgelig sørget for alt, inden han gik bort!«

Far og Mors Ægteskab var indgaaet af dyb og varig Kærlighed, alligevel kom der naturligvis Kurrer paa Traaden nu og da, og Mor kunde lide at paatage sig en Martyrmine. I 1916 blev Mor for første Gang i sit Liv rigtig syg, ramt af en mindre Hjerneblødning. Jeg blev telegrafisk kaldt hjem fra Udlandet og agtede saa selvfølgelig at tilbringe Natten paa en Stol ved Mors Seng. Men omforladelse! Midnatsklokken slog netop 12, da Far kom anstigende, tog mig i Armen og formelig hev mig bort fra Sengen: — »Nu har du siddet her over to Timer, og det er vel mig, din Mor er gift med! Tag du og gaa i Seng, jeg skal nok passe min Kone selv!«

Mor kom sig fuldstændig og levede til 1932, medens Far forlod os i 1919.

Jeg kunde fortælle talløse Smaatræk om de to elskelige gamle Væsner, men jeg har kun faaet Tilladelse til nogle enkelte Blade, saa det er bedst at sige stop for denne Sinde. Skulde jeg selv opleve samme høje Alder som Mor, der blev 93, er det meget muligt, at jeg en skønne Dag skriver en diger Roman om Far som Modvægt mod de 2—3 Bøger jeg har begaaet om Mor. Vi faar se.

HANS R. EGEBJERG

1860—1924

GUDRUN EGEBJERG, f. 1894

AF JOURNALIST
GUDRUN EGEBJERG

SØNDAG MORGEN blev vi sat foran paa Fars Cykle, en ad Gangen og efter Tur. En kørte med til Søstrene Jørgensen paa Terrassen efter Rundstykker; det var den korteste Tur, men det bumpede frydefuldt hen over Brostenene. Næste Tur var til Badeanstalten ved Færgebroen, hvor man ventede, mens Far svømmede. Og den længste og bedste var ud til Skydebanerne. Far var ivrig Skytteforeningsmand og kom altid hjem med Præmier fra de aarlige Skyttefester i Høje Bøge og Tankefuld. Vi var ikke i Tvivl om, at han var Mesterskytte. Til daglig brugte han mest sin Skydefærdighed til at plaffe Rotterne med, der luskede om Hønsagaarden.

Han legede med os, fortalte Historier, bad Fadervor med os om Aftenen — der var jeg nu mest betaget af, at saa store Hænder kunde foldes saa naturligt, mens jeg sled med at flette mine de smaa. Han lavede Legetøj i Værkstedet, bl. a. et herligt Tog, der hver Jul stod under Juletræet. Senere, da vi blev voksne og halv voksne, var det svært at forstaa, at den tavse, kantede Mand var vor Barndoms glade Legkammerat. Far forstod ikke rigtig at have voksne Børn, og vi forstod bestemt ikke at have en voksen Far. Vi fornemmede mere end vi vidste, hvordan han levede i os, hvor inderligt gerne han havde villet være Kammerat med os, hvor rørende stolt han var, naar det gik os godt. Men han hørte til en anden Generation, og hvad forstod de gamle, mente vi.

Først langt, langt senere forstod man, og ønskede, at det ikke havde været for sent. Far var en Drømmer og Slider og Stridsmand, en Mand med et Kog af Følelser i sig, parret med en god Portion

Bondefornuft. Men smidig var han saavist ikke. Livet sled i ham, gav ham korte Sejre, dybe Glæder, bitre Skuffelser. Han blev ikke haard, men værnede sig med en saarbar Tillukkethed, som hverken vi eller han forstod at bryde igennem. Mor kunde. De to var saa forskellige i et og alt, og som skabt for hinanden. De kunde være saa uenige, saa der stod Gnister, men de var eet.

Jeg kan endnu se Far komme hjem fra Kontoret, fortørnet over et eller andet. Han blev altid forurettet, naar han blev vred. Mor blev flintrende galhødet. »De Bæster,« sagde hun. Engang blev Far ført hjem med en brækket Skulder. En Hund var faret i hans Cykle. Han fik Iglær paa, og det syntes vi var frygteligt og spændende. Men jeg krøb helt sammen i Sengen, da jeg ud paa Natten saa Mor gaa op og ned ad Gulvet og sige: »De infame Hunde, de infame Hunde.« Det var klart, at naar min Mor bandede, havde hele Hundestanden begaaet en alvorlig Forbrydelse mod Far.

Far var Redaktør i Svendborg. Han hørte til det Kuld af Provsredaktører, der har været med til at skole vort Land politisk og folkeligt. Hans Jensen i Sorø, Jørgen Pedersen i Odense, Jessen i Flensborg var af samme Aargang. Avisen var et Vaaben i en Idékamp for dem, og de brugte det med Fynd og Klem. Far oprettede 1889 »Folkebladet for Svendborg Amt« sammen med en Kreds af Egnens Mænd, grundtvigske Bønder som han selv med Tilknytning til det forhandlende Venstre, glødende for Folkeoplysning og Forsvarssag, for Redelighed i Politik og Kristenliv i Hjem og Skole.

Far havde nok drømt om at blive Digter, men var nu skaaret til at blive Journalist. Han arbejdede myreflittigt, hurtigt og tilsyneladende let. Han havde saa svært ved at udtrykke sine Følelser mundtligt — men naar han sad der, halvt sidelæns, ved Skrivebordet, med Benene overkors og »Referentblokken« paa skraa over Skriveunderlaget, saa var han, hvor han skulde være. Han kendte sit Stof, ogsaa sin Modstanders svage Sider, og brændte for sin Sag. Der var Glød og Snert, Vid og Varme i hans Pen.

Dengang skrev en Redaktør sit Blad. Selvfølgelig Dagens Leder, men ogsaa Dagens Polemik og lange Referater. Ser man de gamle Aargange af Folkebladet, bøjer man beskæmmet Hovedet — tre-fire Spalter, skrevet af Redaktøren, og de var tætte og lange. Det var før Overskrifternes Tid. Og de eneste Billeder, jeg husker, var en sort Pegefinger ved »Obs. Husk at forny Abonnementet paa Folkebladet«,

Redaktør
HANS R. EGEBJERG
med Familie

og en Standard-So ved Hingste- og Griseannoncerne. Desuden skulde jo Redaktøren tale Politik med Partiets Mænd, naar de kom ind fra Landet, altid med Dagen til deres Raadighed. Han maatte kende hver Enkelthed i Kontor og Trykkeri, og være parat til at lægge alt og sælge for 5 Øre gamle Aviser — med det fine Navn »Makulatur« — til Slagterens Dreng.

Folkebladets Referater var vidt berømte. Saasnt vi Børn var store nok til det, blev vi sat til at »løbe med Manuskript«. Vi benede afsted til Mødelokalet, borede os igennem Mængden, eller spankulerede stolt ind ad Bagdøren til Referentbordet lige ved Talerstolen. Far rev de beskrevne Ark af Blokken, og vi afsted igennem Byen til Sætteriet, hvor Faktor brummende tog imod. Han saa misbilligende paa den hurtige, lette Skrift, og var ovenud vigtig af, at han var den eneste,

der uden videre kunde tyde Redaktørens »Manuskript«. Blækket var knap tørt, før de var i Gang med at sætte, og vi var forlængst afsted efter nye Sendinger. Det var de Dages Lynreportage. Samme Aften stod det i Bladet, fyldigt, klart, alt uvæsentligt udeladt. Talere, ogsaa politiske Modstandere, var altid glade for at have Egebjerg til at referere. De sagde, han fik udtrykt, hvad de gerne vilde have sagt.

Folkebladet var Peber i Næsen paa det store rige Venstreblad, Redaktør Bondegaards »Svendborg Avis«, og der var ingen Grænser for som de to Redaktører sagde hinanden deres Hjertens Mening paa Tryk. Bondegaard kaldte haardnakket Far for Hans Rasmussen, skønt Far og hans Brødre dog ærligt og redeligt havde betalt 33 Kr. og 33 Øre for at have Eneret paa Navnet Egebjerg efter Fødegaarden. Bondegaard langede ogsaa engang imellem ud efter Fars Kone og uskyldige Børn, men naar han blev for grov, rykkede Far ud med sin store Trumf. Bondegaard var engang blevet dømt i en Injuriesag, og Far sluttede Diskussionen med at slaa fast, at man kunde jo ikke fæste Lid til en Mand, der var »dømt for vitterlig Usandhed«. Den sad lidt.

De to Redaktører sloges ikke korporligt, saadan som Bondegaard og Socialistredaktøren. Men selvfølgelig hilste de ikke paa hinanden. Naar de begge havde været til Redaktørmøde i København og rumlede den uendelige Vej hjem med Nattoget til Svendborg, kunde de nok gaa ind som Makkere i en L'hombre, men fra det Øjeblik de skiltes paa Banegaarden, var de Luft for hinanden igen. Meget senere, da jeg traf Bondegaard, var jeg helt overrasket over, at han var en elskværdig gammel Mand og ikke et Uhyre.

Byens anden Avis var Borgerskabets konservative »Svendborg Amtstidende«. I Tidens Løb, navnlig under de store Forsvarsdebatter, nærmede Folkebladet sig politisk mere og mere til de samarbejdsorienterede Dele af de konservative. Far blev en af Fædrene til det konservative Folkeparti, og 1910 blev Folkebladet og Amtstidende slaaet sammen med Far som Redaktør.

Dengang var Far 50, graahaaret, rank i Ryggen og med rappe Skridt. Ikke saa ivrig Cyklist som før, men han forsømte aldrig sin Morgengymnastik eller sin Svømmetur. Han, der havde begyndt sin politiske Kamp mod Brandesianisme og Provisorier, fortsatte nu Kampen mod Forsvarsnihilisme og Socialisering. Politisk en vigende Kamp for at holde Stand mod Socialdemokratiet — det var i de Aar, vi hver Valgnat paa Amtstidende konstaterede betydelig socialdemokratisk Fremgang, og hver Aften efter Valget i Amtstidende betydelig moralsk

Sejr for vor Sag. I Byraadet en Kamp for Orden i Regnskabet og for at sætte Tæring efter Næring, saadan som Redaktøren gjorde det i sin egen sparsommelige Husholdning. Nationalt en usvækket og ufortrøden Kamp for de aandelige Værdier i vort Folk. Far, der ellers nok var modtagelig for Smiger og saarbar for Kritik, fjernede sig aldrig en Tøddel fra sin Ungdoms Tro og Idealer. Han var og blev Hans Rasmussen fra Egebjerg.

Af den Grund blev han aldrig helt forstaaet og akcepteret af den lille Bys selskabelige Spidser. Han var anset og respekteret af Venner og Modstandere, men i Byens Øjne var han Bonde, Højskolebonde endda. Der var endnu i de Tider et mærkværdigt Svælg mellem Spidsborgerskab og Bonde. Far følte sig heller aldrig helt hjemme som Svendborger. Det kunde ærgre ham; han vilde nok regnes med. Mor var personligt totalt ligeglad, men fløjtende gal over, at nogen kunde være dumme nok til ikke at vurdere hendes Hans efter Fortjeneste.

Far vilde nok mene, han naaede videst som indflydelsesrig Redaktør og højtanset Borger, men hans gladeste Kampaar var utvivlsoomt Folkeblads-Aarene i Kredsen af Venner og Kampfæller, groet ud af Sydflens frodige Bondejord som han selv og med samme aandelige Baggrund.

Far var født 1860. Hans Forældre var Gaardejer Rasmus Hansen og Anne Larsen i Egebjerg ved Stenstrup, midt i det yndigste Sydflens. De var gudfrygtige, oplyste, belæste Bønder. Far var den ældste af seks, og da han og de yngre Søskende begyndte at komme i Skolealderen, var Forældrene kede af at skulle sætte dem i den aandløse Terpeskole i Landsbyen. De to Bondefolk gik saa ind i deres Sovekammer, foldede deres Hænder og bad Gud vejlede dem. Resultatet blev, at de sendte Bud efter en ung Friskolelærer, Jørgen Pedersen; sammen med andre Forældre oprettede de Egebjerg Friskole, først i Gaarden, siden byggede de Skolehus. Jørgen Pedersen var sjældent som Lærer og Menneske. Han blev en elsket Vejleder og Ven for to Slægtleds Ungdom paa Egnen.

Indtil sit 25. Aar gik Hans hjemme paa Gaarden, som han siden, som ældste Søn, skulde overtage. Der blev slidt og drømt og læst og lyttet. Hans skrev Komedier, som han selv og Kammeraterne opførte. Endnu spilles »Kloge Ellen« og »Besøget i Møllegaarden« frodigt af dansk Landsbyungdom! Tilsidst maatte den gamle Gaardejer modstræbende gaa med til, at hans ældste Søn tog til København for at

studere Sprog. Det lignede ikke noget for en Bonde at give Penge ud til det. Senere, da det blev vores Tur, spinkede og sparede Far for at kunne give os den bedste Uddannelse og kunde ikke forstaa, at vi tog imod det som noget selvfølgeligt. For ham var Kundskaber og Lærdom en kostelig Skat, vundet ved Ofre og Afsavn. Lutter Højtidelighed var det dog heller ikke med ham med Lærdommen. Jeg har lige læst et lystigt Rimbrev fra ham, hvor han beretter om Rullepølsen, der var spist op; og et lige saa muntert, som Tak for en ny Sending Slagtemad derhjemme fra.

Saa kom han paa Askov Højskole, og Aaret efter igen. Nu var han klar over, at han skulde ind i den politiske Kamp, med sin Pen som Vaaben. To yngre Brødre fulgte efter, Niels paa Nyborg Avis og Frederik paa Silkeborg Avis. Paa Askov traf Far en ung Officersdatter fra København, Josefine Knudsen. De blev forlovet og rykkede ved Nytaarstid 1890 ind som nygift Redaktørpar i Svendborg.

»Ikke en Lysttur det er jeg kan dig love,« havde han kort forinden skrevet i et Digt til hende, »nej, men jeg ved, at du Farten tør vove; ræddes ej, om Blæsten end rusker i vort Sejl.«

»Gerne vi beder om lyse, milde Dage,
aldrig dog en daadløs, en blødsøden Færd,
nej, ret for Alvor et Tag i Livet tage,
sætte noget ind for den Sag, vi har kær.
Gør vi det, min Pige,
da vil tillige
selv i Kampens Stunder Guds Fred os være nær.«

Mere præcist kan det ikke siges om de to, og om Hjemmet, som de — sammen med Line, der endnu over 50 Aar efter er hos os — skabte for os Børn. Vi var fire, Anna, Galops kaldet fordi det altid skulde gaa stærkt, Ivar og mig, der var jævnaldrende, og Lasse, der kom seks Aar bagefter. Han havde som jævnaldrende Legekammerat en filosofisk Hund, Kasper. Vi boede i et rødt, rummeligt Hus, med Stuer og Have som Børn kunde færdes i. Vi var tidligt paa det rene med Pressens Magt. »Vi skal nok faa Far til at sætte jer i Avisen!« vrælede vi, naar vi ikke paa anden Maade kunde klare den overfor Kammeraterne. Vi færdedes ligesaa hjemmevant paa Folkebladets Trykkeri som hjemme. Vi levede Valgnattens Spænding med, saasnart vi var store nok til at holde Øjnene aabne. Politikere og Foredragsholdere

kom paa Besøg, og vi slugte dem med Øjne og Ører. Et Par Gange i Somrens Løb drog vi i lejet Hestevogn med Far paa Bukken paa eventyrlige Heldagsture til Niels Pedersens i Gravvænge eller Peder R. Møllers i Vesterskerne. Far drog ud til Møder, men syntes dog i forbavsende Grad altid at være hjemme. Og ingen kan huske, at han nogensinde er kommet hjem fra Rejse uden at have noget med hjem til Mor.

Penge var det smaat med, og alt gik nøjsomt og sparsommeligt til. Men ved Jul og andre store Lejligheder trak Far med Højtidelighed en Flaske Rødvin op. Og naar Folkebladets Bestyrelse en Gang om Aaret kom til Bestyrelsesmiddag, fik de ikke blot Suppe, Fisk og Steg, men ogsaa to Slags Købe-Lagkage, en med Flødeskum, en med Chokoladeovertræk. De stod fra om Eftermiddagen og ventede paa en Hylde i det lille Børneværelse, og aldrig er Lagkager studeret med saa nærgaaende Kærlighed. Engang gik Ivar med ind i Spisestuen i Hælene paa Lagkagen og sagde: »I maa huske, at der ogsaa skal være noget til Børnene!«

Gav det ikke store Indtægter at have en Redaktør til Far, saa fulgte der andet med, som mere velstillede Kammerater ikke kunde faa. Alle de nye Børnebøger for Eksempel. Fars Bogsamling var Anmelder-eksemplarer. Han læste og anmeldte en Mængde, men ved større litterære Begivenheder blev der tilkaldt sagkyndig Assistance. Da Bjørnson laa og skulde dø i Paris, skrev Sognepræsten en stor Artikel. Den begyndte: »Endelig har han udstridt, den gamle Kæmpe«, og den blev taget frem af Redaktørens Skuffe omtrent ugentlig i et halvt Aar. Der var almindelig Lettelse i hele Redaktørhjemmet, da den gamle Kæmpe endelig havde udstridt.

Man havde ogsaa faste Pladser i Teatret. Men Mor havde den skrækkelige Ide, at hendes Døtre skulde iføres Familiens Cape, et Slags Arvestykke, som vi kaldte »den røde Ræv«. Og Far havde den sparsommelige Uvane at tage den store Plakat med, som Direktøren om Eftermiddagen havde afleveret paa Bladet. Naar vi sad og flagrede med Plakaten, følte vi forsmædeligt, at hele Byen kunde se, vi havde sparet 10 Øre til Programmet.

Engang som lille fik jeg væltet et Bord ned over mig, og pludselig sad jeg paa Skødet og blev kælet for af dem allesammen. Det gjorde et dybt Indtryk paa mig, og jeg blev hurtig klar over, at al den uvante Ømhed nok var, fordi de troede jeg skulde dø. Til daglig var der ikke megen demonstrativ Ømhed imellem Forældre og Børn. Men den dybe

Samstemthed imellem Far og Mor gav Hjemlivet en urokkelig Tryghed. De var de voksne, vi Børnene. De brød aldrig unødigt forstyrrende ind i vor frie Verden, og vi reflekterede sjældent over dem. Kun i Smaaglimt brød noget frem, som viste, at voksne ogsaa er Mennesker. Og pudsigt nok er det jo det, man husker. Engang stak Far mig en Lussing i Hidsighed over, at jeg var kommet til at brække noget itu paa en Stol. Senere paa Dagen bad han om Undskyldning, fordi han havde forløbet sig. Indtil da havde jeg kun været rasende paa ham. Nu blev jeg helt underlig ved, at en voksen kunde stikke en Undskyldning til en lille Unge som mig.

Man kunde ikke tænke sig Far gammel eller uvirksom eller syg. Blev han endelig forkølet, havde han frygtelig ondt af sig selv og fik Rom-Toddy.

Og saa kom det hele helt anderledes, end nogen havde tænkt. Da Far var 60, knækkede han pludselig sammen. Han forsøgte at komme i Gang igen, men han var færdig, bogstaveligt slidt op. Han levede endnu over tre Aar, svagere og svagere, tilsidst aldeles hjælpeløs. I de Aar var Mor om ham Dag og Nat, passede ham, læste højt for ham i timevis, spadserede smaa Ture med ham, saalænge han endnu kunde gaa, og var altid ved godt Mod. Vorherre, som den gamle Redaktør Livet igennem havde stolet saa barnligt paa, var ham god. Han beholdt sin aandelige Klarhed, men samtidig med at hans fysiske Kræfter svandt, blev hans Verden mindre. Alt det, der havde fyldt ham Dag og Nat, holdt op med at interessere ham og bekymre ham.

Det blev Mor, der foruden at værne og være om ham ogsaa maatte se Venner afsløre sig som Fjender og se hans Livsværk begynde at smuldre, nu da han var ukampdygtig. Intet er saa sent at bygge op som et Blad, intet falder saa hurtigt fra hinanden. Er der ikke Aand og Personlighed bag, bliver en Avis til et Stykke Papir.

Men i de sidste svære Aar skete ogsaa noget forunderligt. Fars første Ungdom kom tilbage til ham og os igennem hans Venner. Mænd, han ikke havde set i aarevis, kom rejsende langvejs fra og sad i Mørkningen i hans Stue. Højskoleforstandere, Gaardmænd, Friskolelærere. Selv kunde han kun tale lidt, og de sagde heller ikke meget, men de bragte al Ungdommens Varme og Venskab med.

Endnu hører jeg som det var i Dag Barndomsvennen, Højskoleforstander Grønvald Niensens fynske: »Og saa Farvel, Hans,« ved Fars Begravelse. Saadan var de to vel skiltes de hundrede Gange før, to smaa Drengene i Egebjerg Bakker.

ALEXANDER FOSS

1858—1925

ERLING FOSS, f. 1897

AF CIVILINGENIØR
ERLING FOSS

DET ER VANSKELIGT, for ikke at sige umuligt for mig, naar jeg skal fortælle om min fader, ikke at sætte ham paa en piedestal. Det kunde simpelthen ikke lade sig gøre at lade være. Om Alex. Foss stod der en saadan atmosfære af respekt, at han ikke behøvede nærmere begrundelse overfor sine kritisk indstillede og oppositionslystne sønner, end at han behøvede at sige: »Det er ikke passende«, — for at han kunde lamme og afvæbne enhver diskussion. Han havde en særlig maade at sige det paa.

Personligheden — det rolige væsen — det stærke rolige blik, var tilstrækkeligt til, at al virkelig modstand hos sønnen smeltede sammen, og resten af en ydre trods, der vilde forsøge sig med et eller andet krampagtigt svar, kvaltes i sig selv. Jeg husker en saadan scene, hvor det drejede sig for mig om noget dengang saa afgørende, som at deltage offentlig i en boksekamp. Midt under samtalen herom opdagede jeg, at faders blaagrønne øjne var forsynet med en gul ring, der omgav pupillen. Det havde jeg aldrig lagt mærke til før! Det slog mig — amatørbokseren — fuldstændig ud. — — Selvfølgelig var det ikke den gule ring i sig selv, men den støtte konsekvente, logiske kraft, der laa bag faders væsen.

Der var i faders personlighed ikke noget falsk eller hyklerisk, ingen svaghed i opbygningen af moral og anskuelser og livssyn og virke, — alt passede sammen. Den oprørske drengesjæl hos den unge studerende i de levende, spillende, aandelig-krigeriske ungdomsaar, som vilde bore sig ind bag forhænget, og lurede paa at finde noget forkert — — fandt intet forkert!

Hvordan kan man i saadan tilfælde lade være at sætte sin fader paa en piedestal. — Der er simpelt hen ingen i verden, der har haft en fader som jeg. Naar jeg siger »fandt intet«, saa tænker jeg naturligvis paa karakterens helhed. Ikke paa den »lille kritik«, der kunde boltre sig paa overfladen. Det gjorde den, — det siger sig selv.

Fader hævdede saaledes med fuld overbevisning, at man kunde udrette alt, naar den rette viljestyrke laa bagved. Ikke uden at gøre noget arbejde i løbet af nul komma nul, — men ved maalbevidst energiindsats under udfoldelse af en tilstrækkelig stærk vilje, fastholdt aar efter aar, for at naa sit maal. Han var ikke nogen Aaladdin-natur. Han havde selv overvundet sine svagheder bl. a. hidsighed i barndommen, og havde lært sig sprog uden særlig sprogøre, og matematik uden nogen særlig matematisk begavelse, lavet meget store forretninger uden udpræget forretningstalent o. s. v. Det var viljen og karakteren, der drev ham.

— Og, saa smilede vi naturligvis, naar fader hævdede, at han ogsaa vilde have kunnet lære at spille paa violin. — Vi børn mindes, hvor det krøb lidt i os midt i hjemmets aller højtideligste aarlige stund, naar fader stemte i med julesalmen. Vi var ikke selv musikalske, og det var øjensynlig ikke et omraade, hvorpaa fader havde koncentreret sin energi, — for han sang saa velsignet falsk.

Juleaften var hjemmets store dag, — den fredlyste dag, hvor al daglig diskussion var bandlyst, men naturligvis, det skulde egentlig have været moders dag og ikke faders, og det var det ogsaa. Det var moder, der sled i det, selvopofrende, begravende sig i arbejde for at sende, saa *den* opmærksomhed, som hun selv kunde lave, — saa en anden, som hun skaffede. Store anstrengelser blev sat ind paa pakningen i en pyntelig hjemmelavet form. Det var et ekstra slid fra morgen til sen aften forud for julen, — ekstra, fordi moder egentlig altid sled elskeligt i et eller andet.

Og juleaften kom, de sidste gaver var besørget, og der faldt en forventningsfuld fred over det hele. — Nu stod vi der alle rene og velpaaklædte til juleaften. Vi samledes først i dagligstuen, hvor tjenestepigerne blev kaldt ind. — Det varede længe, og et af de utaalmodige børn skulde stadig ud at hente dem. — Og saa kom de gamle kendte salmer, altid de samme med Glade Jul først, og moder, som gav sig selv hen, naar hun slog flyglet an.

Det var da, det kunde træffe, at fader stemte for kraftigt i med sangen uden selv at kunne høre, at der var noget galt ved det, og

Industrimanden
ALEXANDER FOSS

uden at se det lille smil, der legede i mundvigene paa børnene. Mod slutningen af salmen blev to udvalgte sendt til det afspærrede rum, spisestuen, hvor juletræet var blevet pyntet. Det stod stort og fyldte midten af rummet, hvor spisebordet var fjernet, og nu straaled lysene.

Siden blev det gaveudpakningen, der fangede opmærksomheden, selv om børnene ikke glemte at overlevere til mor og far de ting, de *selv* havde lavet eller købt. De blev modtaget med smil og kys, der var glæde og taknemmelighed over det hele. — Juleaften endte med, at far trak sig tilbage i sin stue i lænestolen for at læse Blæksprutten, oplagt til at more sig over en god tegning eller en velturneret pointe. Naar far havde læst Blæksprutten igennem, var aftenen gaaet. Juleaften, den bedste i aaret, var forbi — altid en dejlig aften!

Tankerne glider tilbage og genskaber de gamle stuer, store og høje

til loftet. Maaske ikke saa godt møbleret for en kræsen smag, men hyggelige, selvfølgelige og sikre punkter i tilværelsen for os børn.

Fra dagligstuens lave mørkerøde plyssofa og lænestol foran den franske kamin, hvor vi ellers ikke plejede at sidde, — kaminen i fars stue var altid den foretrukne, — husker jeg, at far en dag samlede os tre sønner, tre unge mennesker. Hvornaar det var og hvor gamle vi var, husker jeg ikke. Jeg mindes, som om afgørende beslutninger maa have ligget i luften, og at far i den anledning ønskede at kalde os sammen, hvad han ellers aldrig gjorde. Han fortalte om sig selv og sine unge dage og sin karriere, alt sammen noget, han ikke plejede at gøre. Der var alvor bagved, der var moral i fortællingen.

Det var en tanke og ide, han vilde føre frem i et eksempel for at overlade til os selv at uddrage indholdet. Far var ikke religiøs, men han havde alligevel en dyb overbevisning om, at det hæderlige var det eneste rigtige. At ærlig stræben i en god sags tjeneste, at virken først for at gavne sin familie, særlig i de yngre aar, og senere naar formatet og chancen var der, da at gavne sit land, — at alt dette var rigtigt, — det eneste rigtige maal, — det var en slags religiøs overbevisning hos ham. »Fornøjelsen«, — i en sund friluftsport, — ved at overvære et teaterstykke behersket af ædel kunst, — det var udmærket, det skulde der ogsaa findes tid til, men først *efter* ugens eller dagens arbejde var gjort, — efter at man havde stræbt for at opfylde arbejdets pligter, sin mission.

Far fortalte nu her i dagligstuen, at han een gang i sit liv stod over for en afgørende beslutning. Det var efter studenterdagene, hvor han med største iver havde deltaget i anstrengelserne for at bibeholde og udvikle Akademisk Skyttekorps. Det bestod da af en lille skare, som i antal ganske øjensynligt ikke kunde have nogen militær betydning. Men tanken om paa denne maade i studenterdagene at bruge en del af søndagen og nogle morgentimer til en sund sportslig træning under disciplin tiltalte fader. Han hævdede med styrke, at det var en god forskole til hæren, idet studenterne skulde dygtiggøre sig i tide for med sikkerhed at blive gode værnepligtige reserveofficerer.

Den efteraarsdag kom, da fader havde fuldendt sine studier, og var blevet cand. polyt., nybagt ingeniør. Han havde for en del skaffet sig selv indtægter ved undervisning, for at kunne klare sig gennem studieaarene. Han havde ingen formue, hans moder var enke og skulde forsørge tre drenge i opvæksten, en ældre og yngre. Nu gjaldt det for fader at komme ud i det praktiske liv og tjene til dets ophold.

Men soldatertjenesten laa imellem. Fader var indkaldt som værnepligtig og stod overfor en 18 maaneders uddannelse, naar tanken om at blive reserveløjtnant skulde virkeliggøres.

Nu kom fristelsen. Kaptajn Reck havde en opblomstrende god forretning med ovne. Han vilde gerne have en lidt yngre medarbejder, som han havde tillid til, og som senere kunde føre forretningen videre. Hans valg faldt paa Alex. Foss, men han kunde ikke vente, han vilde have hjælpen med det samme, ellers maatte en anden udvej findes. Med hensyn til værnepligten var der raad for dette. Man kunde dengang købe et frinumner af en, der havde været saa »heldig« at trække et saadant, og Reck vilde forstrække den unge ingeniør med beløbet. Fristelsen var stor med en sikker fremtidsstilling, — men — men i virkeligheden betød det, at Alex. Foss skulde købe en anden til at være soldat i sit sted, og hvordan skulde det gaa med at staa for de stærke ord i agitationen for, at de akademiske skytter skulde blive stammen i de værnepligtige officerers rækker. Fader traf sit valg, — stod fast og aftjente sin soldatertid og blev siden løjtnant, som adjutant endda til hest! — Da han var færdig med tjenesten, havde han, som han udtrykte sig det: »Kun 50 øre paa lommen«.

Ad forskellige veje naaede han derefter frem til at blive optaget som kompagnon i det nystartede unge ingeniørfirma F. L. Smidth & Co., som tumlede med teglværksanlæg og -maskiner. Det endte herigennem med det helt store eventyr, som her kun skal antydes for dem, der ikke kender det: Oparbejdelse ikke alene af egne teglværksmaskiner, men gennem aarene af cementmaskiner og -anlæg i et mægtigt omfang, tilvejebragt gennem lange frugtbare rejser i Frankrig og andre dele af Europa og ganske særligt i det store Czarusland, hvorfra fader skaffede mange ordrer. Firmaet voksede og skaffede gode indtægter til mange mennesker og store værdier til hjemlandet fra alverdens lande. Og fader sagde: »Hvis jeg nu havde svigtet og modtaget Reck's tilbud, ja saa havde jeg vel lavet ovne den dag i dag og havde ikke kunnet være med til alt, hvad vi har skabt i F. L. Smidth.«

Fader var ikke overtroisk eller hældede til tanken om forudbestemte skæbner, men i hans bevidsthed stod det som om, at der var en indre sammenhæng mellem, hvorledes det gaar En i livet, naar man bærer sig rigtigt ad, og naar man ikke gør det.

Det var det, han vilde fortælle sine sønner.

EMIL L. FREDERIKSEN

1853—1938

AF MAGISTER
EMIL FREDERIKSEN

EMIL FREDERIKSEN, f. 1902

MIN FAR var en Eventyrer og en Drømmer — han var det første og blev det sidste. »Jeg har levet to Liv,« sagde han engang.

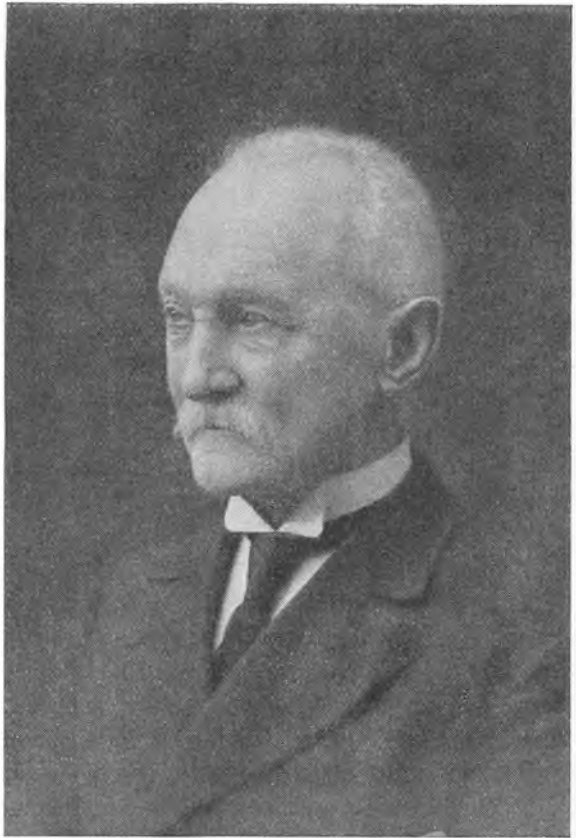
Sin Ungdom, indtil dets 42. Aar, tilbragte han paa Rejser som Maskinmester, mest langs Sydamerikas Østkyst og op ad Amazonfloden. Saa kom han hjem og holdt Ferie paa Bornholm. Sommer var det, da han traf min Mor, 22 Foraar gammel. I hendes Forlovelsesring, som jeg nu bærer, staar Datoen 25. 9. 96 — hun forlovede sig ikke, før de var kommet hjem til Byen, og de Gamle var spurgt, at sige for hendes Vedkommende. Fars Forældre var da døde, og han havde aldrig været meget for at raadføre sig med sin Familje. Far var paa den Tid uden Stilling. Han giftede sig paa sin Fødselsdag den 28. 10. 96. Og Aaret efter, samtidig med at han blev ansat paa Orlogsværftet som Maskinmester ved Søminekorpset, stak han sin sidste lille Klat Penge i en Villa i Sundby paa Amager.

Dermed var anden Del af hans Liv begyndt, en udadtil fuldkommen rolig, regelmæssig Tilværelse — kun afbrudt af, at i 1912 blev Villaen solgt, min ældste Broder og jeg kom paa Kostskole, og mine Forældre flyttede til en trediesals Lejlighed i Hellerup. Hvad der ligger bag, ved jeg ikke. Men det ændrede ikke andet i Fars Vaner, end at nu gik Dagligdagens Vej til Holmen nordfra, og Søndagens lange Morgen-Ture gik til Gentofte og Lyngby Sø, ud i Dyrehaven eller op langs Strandvejen. Jeg tænker, at hans Ungdoms Rejsedrift blev omsat til Vandrelyst. Sin eneste Udenlandsrejse efter 1896 foretog han i 1933 til — Lund, da jeg var dansk Lektor derovre, og han nok gad se mig holde en akademisk Forelæsning; han fandt, at jeg

gestikulerede rigeligt. Heller ikke hans Afskedigelse paa Orlogsværftet i 1921 — da Militærudgifterne blev skaaret ned — og hans 18 Aar som Pensionist forandrede ret meget i hans Vaner. Kun at de daglige Vandringer blev længere, med Madpakke i Lommen, og Eftermiddage og Aftner blev brugt til Læsning. Aaret igennem stod han op ved Daggry og gik i Seng med Solen; ogsaa naar vi Unge havde Venner paa Besøg, sagde han Godnat, naar det passede ham. Selv omgikkes han ingen — jeg ved ikke af, at han i min Tid har haft en eneste Bekendt.

Men da vi var Børn, var vi med ham til Søndagsmiddag i »det gamle Hjem«, hos mine tre meget gammeldags, højst mærkværdige Fastre — »Søstrene« kaldte han dem. Disse Besøg holdt op i 1915, da den ene af dem døde, og de to andre solgte Ejendommen paa Vesterbrogade 75 og flyttede først til Jægerspris, siden til Fredensborg. Ved Ejendommens Salg blev der Uenighed mellem Far og Fastrene. Først da den ældste af dem 76 Aar gammel blev alene i 1927, mødtes hun og Far igen. Det blev mig, der bragte dem sammen — jeg havde en enkelt Gang besøgt Fastrene i Jægerspris, og et Par Dage efter at jeg var blevet Magister, skrev jeg et Par vanskelige Breve, som brød Isen — det eneste gode, jeg har skrevet.

Fastrene holdt nemlig saa meget af mig — hed det sig mellem os Søkende. Jeg var den, der oftest var med til Søndagsmiddag i det gamle Hjem. Man ringede paa, og »Tjagga« gæde — Slaaen bag den lille Messingrist i Døren blev drejet fra og drejet til igen — en Masse Smækken med Laasetøj — ind kom man til vaade Kys og Kvindestemmer i Diskant — og Tøjet af og omhyggelig Haandvask i lunkent Vand og med parfumeret Sæbe. Over det glatte Parketgulv i »Salen« gik man straks til Bords — den ene af Fastrene, som aldrig har rørt en Finger til noget fornuftigt, kom fra Kabinettet med store nervøse Øjne og askeblondt Haar i en underlig, højt opstrøget Frisure med en Sløjfe øverst. Man spiste, saa at Haanden maatte listes ned under Blusen for at knappe Bukselinningen op. »Jamen, jeg *kan* ikke mer,« tit med Taarer i Øjnene og Sovsen i Halsen, hørte med til Ritualet. Far gik med sin Kaffe op paa sit Ungkarleværelse for at ryge — det stod urørt siden 1896 og, har jeg siden forstaaet, ventede paa ham; jeg husker ikke, at Mor har været med i det gamle Hjem. Faster Helga gik i Kabinettet og »hvilede« formodentlig. Der var fuldstændig stille i Stuerne. Jeg blev anbragt ved et Vindu — mellem Ruderne og en Masse Gardingehæng — for at se paa Vognene paa Værnedamsvejen.

EMIL L. FREDERIKSEN

Saadan gik en Tid. Saa kom Far ned igen, og Faster Lucinde, ja, det hed hun, satte sig til det store Flygel langs Væggen med Komponist-Billederne og Niels W. Gade altbeherskende i Midten. Hun spillede med meget rank Ryg, Duven i Kroppen og snart den ene, snart den anden Haand højt løftet i fornemme Bevægelser. Hen paa Eftermiddagen blev der drukket The. Saa gik Far og jeg — der plejede at ligge en blank 25 Øre parat til mig paa en Kant i Faster Karens Chatol. Der blev ogsaa tit snakket om Ting, jeg ikke skulde høre — Stemmerne kunde dog punktvis blive lidt stærke, og der var Raslen med Papirer. Ofte fik jeg en Gave, som Regel en Bog, men engang en Globus.

Jeg var altsaa hvad man kalder deres Yndling. Hvorfor, ved jeg ikke; jeg har naturligvis grublet over det som Dreng, men kunde ikke komme længere end til den Omstændighed, at jeg hedder nøjagtigt

det samme som min Far — ogsaa med Mellemlavet Lars, hvilket jeg er glad for. Maaske de ventede, jeg vilde blive en ny og bedre Emil, for de var bestemt ikke tilfredse med min Fars Livsførelse og det lidet han naaede i Samfundet. Da jeg var blevet voksen og besøgte min gamle Faster i Fredensborg, hørte jeg paany, hvad jeg da nok syntes, jeg ogsaa havde hørt som Barn, at Far var saa udmærket begavet, men egensindig, sær og uden Lyst til at »komme frem«. Der var ogsaa noget om, at han havde spildt saa mange Aar i Sydamerika.

Engang — han var over de 80 — tog jeg Mod til mig og spurgte ham: »Hvorfor rejste Far til Amerika?« (Vi Børn titulerede vore Forældre, at sige *du* var utænkeligt). Han svarede ganske simpelt: »Af Eventyrlyst.« Det har nok sin Rigtighed. Paa den anden Side kan jeg daarligt tænke mig, at han har været, hvad man plejer at forstaa ved en Eventyrer — en højere eller lavere Enhed af Lykkeridder og Helvedhund. Det var han ikke energisk nok til, desuden blottet for blændende Egenskaber.

Af Folk, der havde Berøring med ham ude paa Holmen, har jeg ogsaa hørt ham omtalt paa en Maade, der snarere peger i Retning af rent ud sagt Spidsborgerlighed. Paa Værkstedet var han en Ordensfanatiker. Han havde med Opmaalinger og Beregninger at gøre — jeg véd iøvrigt ikke rigtig, hvori hans Arbejde bestod, men det var bl. a. noget med at tegne paa Staalplader, som saa gik videre til Brug for Mekanikerne, og en Tegnefejl paa $\frac{1}{100}$ mm kunde afstedkomme fæle Ting. Han fortalte engang om en Indskydning af nylavede Torpedoer, og en af dem var gaaet vinkelret paa Skudretningen, da den kom ned i Vandet, og det var vist noget slemt. Nok er det — han gnavedes af en Præcisions-Orm. Han passede sit Job og mængede sig ikke med nogen.

Engang da jeg var blevet Student og kom i en temmelig blandet Kreds, vistnok med en og andet blakket Fyr imellem — saa brugte Far det Udtryk, da jeg fortalte lidt derom, at dem skulde jeg ikke »gøre mig gemén med«. Jeg studsede over Vendingen; ikke fordi den var lidt gammeldags — han sagde f. Eks. ikke Jule- eller Fødselsdags- »gaver«, men »presenter«, han sagde »Staty« med Tryk paa sidste Stavelse og »Kommyne« og havde andre gammelmodige Træk i sit Sprog, ligesom han havde et skarpt Øre for Sprogriktigheder og -klarhed; — men det var den Tone af saakaldt aristokratisk Selvfølelse, han gav Udtrykket. For den lignede ham ellers aldeles ikke. Tværtimod, han afskyede al »Fornemhed«, og jeg fik tit at høre, at

nu gjorde jeg mig vigtig. Han vilde gerne gælde for at være folkeligt jævnt. Han regnede sig for at høre til Arbejderne og udtalte gerne Ordet med langt, stort A og blødt d og sagde tit ogsaa »Arbejde«. Da jeg begyndte at have noget at gøre med Trykkerier, gav han mig det Raad altid at staa mig godt med Teknikerne. Og naar Mor havde Vaskerkone, eller der var Haandværkere i Huset, var han mere ængstelig for, at Arbejdstiden ikke blev overskredet, og Traktementet var ordentligt, end at Mor fik Tingene gjort, som hun helst vilde.

Men ved en saadan Lejlighed erfarede jeg, at selv var han ude af Stand til at passiare jævnt med Folk. Det samme var Tilfældet paa Orlogsværftet. Han var slet ikke paa Bølgelængde med nogen af dem derude, hverken Ledere eller Arbejdere. Han stod ikke i Fagforening; Mor har fortalt, at hun kun en enkelt Gang, da de var nygifte, var med ham i Maskinmesterforeningen. Han nævnede aldrig et Navn fra Holmen. Men han var agtet for sin Paapasselighed, bl. a. med Hensyn til at faa Værktøj leveret tilbage til sig, naar han — maa- ske uvilligt — havde laant det til nogen. Han levede i sin egen Verden og ønskede ingen Indtrængen, gik heller ikke udenfor den. Men der har været noget i den første Tid paa Holmen med et skarpt Sammenstød mellem ham og en Overordnet; det blev ham vistnok til Skade. Og i det hjemlige Liv var det ikke svært at komme til Uenighed, Debat og Konflikt med ham. Han var et paa-tværs-Menneske og med stædige Meninger.

Men saadan en Mand er ikke og bliver ikke en Eventyrer. Der er en anden Forklaring paa, at han 16 Aar gammel — i 1869 — tog som Skibsdreng til Rio, kom hjem, blev uddannet til Maskinist, rejste til Tyskland, Berlin og Leipzig, fik Mesterpapirer og saa rejste til Rio igen og blev borte i 22 Aar.

Han gik i Skole hos Schneekloth paa Værnedamsvejen og sad paa Bænk med den senere radikale Politiker Alfred Christensen. Paa et Møde i Studentersamfundet et Par Menneskealdre senere, hvor Alfred Christensen var Dirigent, bad jeg om Ordet og nævnede mit Navn med en indtrængende Betoning. Alfred Christensen saa paa mig med sine runde, hvasse Øjne, slog saa Haanden i min Skulder og flyttede paa sit Træben og udbrød: »Hva' er du Lars' Søn? Jeg troede sgu, han var død i Amerika!« Blandt Lærerne var hans 10 Aar ældre Fætter, den senere Skolebestyrer H. C. Frederiksen i Ordrup, »Friser«, hvem han lignede af Udseende, men hvis lyrisk bevægede Væsen han ikke syntes om. En familiær Historie fortæller, at en skønne Dag gik

Far hjem fra Skolen og erklærede, han ikke vilde læse mere. »Fætter Hans« kom i Hælene paa ham og gjorde veltalende Forestillinger i det gamle Hjem. Det blev til en stor Basseralle og endte med, at Farfar satte Pædagogen paa Porten og sendte Drengen til Søs; — han skal have været en myndig Mand, men altsaa ikke myndig nok til at hans Søn makkede ret.

Jeg har et Portræt af Far i 15 Aars Alderen. Da jeg viste det til en Portrætmalerinde, som er menneskekyndig, udbrød hun: stakkels Dreng! og forklarede, at hun fandt dette Ansigt tillukket og haardt af Trods, og at Øjnene, stærke i Blikket, udtrykte en næsten vild Trang til at sprænge, hvad der tydeligt nok hæmmede Drengens Sind; og saa sagde hun: han har savnet Kærlighed. Det er vistnok Sagen.

Der gaar Sagn i min Fars fædrene Familie om en interessant Herkomst. Sammen med ovennævnte Portrætmalerinde var jeg engang paa en Udstilling af danske Dronningers Portrætter; hun standsede brat foran ét og erklærede: Jamen det er jo din Søster! En af mine Fastre kom med Aarene til ganske at se ud som Sønnen af den Dronning. Der var saamænd ogsaa engang et genealogisk Institut, der tilbød mig kongelige Ahner! Men jeg lægger nu mere Vægt paa, at Far vistnok lignede sin Mor. Hun var en Gaardmandsdatter fra Heden mellem Roskilde og Køge — Farfars Familie kom fra Stevns. Og hun var slet ikke royal, men en rigtig Kone, ærkefolkelig af Udseende, jævn, brednæset, med et Blik, jeg altid har forestillet mig hos Nille, Erasmus' Mor. Ude paa hendes Fars Gaard skal der have tullet en Onkel eller Fætter omkring og bestilte ikke noget, men blev holdt med sin daglige Pægl . . . om en anden Person i hendes Slægt har jeg hørt det Ord, at han havde en syg Vilje. Hun var Farfars anden Hustru. En Datter af hans første Ægteskab døde ung uden nogensinde at faa at vide, at min Farmor ikke var hendes rigtige Mor; og en Broder, der døde meget gammelovre i Astoria, Oregon, U. S. A., fik først at vide, han kun var Fars og Fastrenes Halvbroder, da han gik ombord i Amerikabaaden. Paa det Tidspunkt var begge de Gamle borte, og det var aldeles sikkert imod deres Vilje, at Hemmeligheden blev røbet. Den har rimeligvis hørt med til Farfars Begreber om det patriarkalske.

Min Farbror, som Far holdt meget af, rejste fordi han eller hans slesvigske Kone ikke kunde forliges med en af mine Fastre, hvis »Nervøsitet« har kastet lange Skygger over Familiens Liv. Han var meget musikalsk, meget upraktisk og meget smuk. Endnu i 1930'erne, da han

var højt over de firs, sendte han Far velskrevne Breve i et uplettet Dansk. Som Dreng forbandt jeg Onkel Thorvald med Begrebet »en Kunstner«, fordi jeg havde hørt saa meget Tale om hans Violin- og Klaverspil, og fordi jeg i en Sølvmedebutik saa et Billede af Edvard Grieg med et stort, ædelt Haar ligesom Onkel Thorvald paa et Billede derhjemme. Far lo og sagde, at Grieg var lille, og Thorvald var høj, »ligesom jeg og vores Far«.

Da Farfar giftede sig anden Gang efter sin første Kones Død, var han velmeriteret Høker paa Vesterbrogade 75 med Forretning i sin egen Ejendom. Den laa paa det Sted, hvor Oehlschlägers Fødehus engang har ligget. Og Høkeren var en Mand, der havde Pande til at opstille Digterkongens Buste i sin Butik — »mellem Pølser og Lammelaar Oehlschlägers Buste staar«, blev der sunget i en Studenterrevy. Han havde overhovedet honette Ambitioner, gik til Koncerter og Kunstudstillinger, lod sig fotografere med en smukt indbunden Bog i Haanden. Da hans Børn voksede op, ønskede han at føre stort Hus med Musikafner og mange Unges Færden i Stuerne. Det har ikke passet min Farmor. Naar der blev spillet, satte hun sig gerne i en Afkrog med et Par andre Koner og lod Knebren gaa. Fastrene kunde ikke lide, at Far — demonstrativt — fortalte dette. Fra sin Far havde min Far sin hvælvede Skaldepande med stærke Benbuer over Brynene og visse voldsomme Blink i Øjnene. Men fra Moderen havde han sin brede, bondske Næse og store, noget svage Hage. Fra sin Far Selvraadigheden, fra sin Mor Tilbageholdenheden. Han sagde engang: »Ved Fars Begravelse var der sytten Kareter, ved Mors kun tre, Gudskelov!« En Ungdomsbekendt af min Far, siden Apoteker Holst i Horsens, har fortalt mig, at Folk sagde i Kvarteret, at Farfars Spegepølse var saa god, fordi den var saltet med hans Kones Taarer. Jeg tror, han ganske simpelt var en Hustryran.

Min Far har holdt mest af sin Mor. Han har ogsaa holdt *med* sin Mor. Ligesom hun har han ikke brudt sig om det Liv, Farfar i nogen Grad paatvang sit Hus. Far spillede ogsaa Violin som Dreng, men drev det ikke til noget videre, saadan som Onkel Thorvald og Faster Lucinde. Rimeligvis har han ikke kunne gøre sig ordentlig gældende i den Gamles Øjne hverken ved Stræbsomhed i Skolen eller Talenter hjemme. Som 14—16aarig har han været paa Kant med Hustryranen, hvis Liv det var at tjene Penge i Butiken og figurere som pater familias i Hjemmet. Han har ogsaa nok følt, at hans Broder Thorvald var af en finere Støbning end han. Hjemmet var iøvrigt

domineret af Pigebørnene; bortset fra Lucindes musikalske Uddannelse — hun sang i Cæciliaforeningen, og i 1930'erne var hun stolt af at være den sidste personlige Elev af Niels W. Gade — blev Døtrene opdraget til at sidde til Stads. Far havde ingen Ærgerrighed i Retning af højere Dannelse. Dengang var den moderne »Standscirkulation« ikke rigtigt kommet i Sving endnu. Han vilde bare lære noget, saa at han kunde klare sig selv. Desuden har han vist regnet med, at der nok vilde være en Klat efter den Gamle. Han har ogsaa, dengang i 15 Aars Alderen, været en forvoven og ustyrlig Fyr — i min Tid og endnu højt op i Alderen kunde Hidsighed gøre ham lynende trekvart; det har der nok været en hel Del af, da han var en gærende Yngling. Han har ikke brudt sig om Livet i Hjemmet; han vilde væk, leve sit eget Liv, blive sin egen Herre. Derfor rejste han, da han havde faaet sin Uddannelse.

Hvad han har oplevet de mange Aar i Sydamerika, har han aldrig fortalt om i Sammenhæng. Dengang kunde en Mand faa Arbejde overalt, naar han vilde bestille noget. Far var paa forskellige Fabriker i Rio, sejlede paa Ruter langs Kysten, i flere Aar paa Amazonfloden op til San Paolo og Manaos. Han har i en eller anden maa-ske mere varig Forbindelse maattet aflægge en Slags Eksamen derovre for at faa sine Papirer som Mester — det skete paa en Blanding af Engelsk og Portugisisk; endnu i sin høje Alderdom læste han ikke sjældent tyske og engelske Bøger, og — uden al Tilbøjelighed til Pral — hævdede han, at han endnu kunde klare Bøger paa Spansk og Portugisisk. Han har set den gamle brasilianske Kejser Pedro, og han har været i Rio under flere Revolutioner. Engang fortalte han om et Besøg paa en Slagmark udenfor Byen, hvor der laa Lig af 16—18 Aars Dreng, som de forfærdelige Gaucho's havde stukket med deres Lanser i Nakken — han brugte det Udtryk, at ligesom en Tiger véd, hvor den skal bide sit Bytte, véd disse Gaucho's, hvor de skal stikke. Engang var han forhyret med en engelsk Baad, men kom for sent til Afgangen, og Skibet forsvandt med Mand og Mus. Han talte tit om Tyskernes Dygtighed — der var mange af dem i Sydamerika som Fabriksfolk, mens han mest havde med Engelskmænd at gøre i Koffardifarten.

Naar han fortalte om dette Liv, gjorde han ingen Røverkule af sit Hjerte — undtagen, maaske, paa eet Punkt. Aldrig et Ord om Kvinder. Der var ganske vist noget med et svensk Ægtepar fra Kristiansstad, som han boede hos, naar han kom til Manaos, og det

gjorde han Aar ud, Aar ind i en ret lang Periode; hun var saa smuk, sagde han. Men intet mere. Der er en Familiehistorie om, at da han var blevet gift med min Mor, dristede en af mine Mostre sig til den spøgefulde Bemærkning, at nu gik der vel ikke nogen Unger og raabte paa Træsko ovre i Rio . . . Og det skulde hun aldrig have sagt —. Men ellers lagde han ikke Skjul paa, at da han efter sin Uddannelse var forhyret fra England til Sydamerika, og Skibet anløb Rio, som han kendte fra sin første Rejse som Skibsdreng med en Fuldrigger, sneg han sig ned i en af de store Kaffepamme og rømte. Eller at han en Tidlang mellem to Job boede paa et boardinghouse hos en Skandinav, og da Pengene slap op, blev han boende mod at spille Billard med Gæsterne. Et Par gevaldige Slagsmaal har han ogsaa været oppe i. En af Grundene til, at han blev saa længe derovre, var hans ringe Forstand paa Penge, og skrive hjem efter Mønt vilde han ikke. Men saa var der en Ven — maaske Manden fra Kristiansstad? — som gjorde sig til hans Bankier og lokke-tvang ham til at lægge Penge op; Vennen fik tit nok Aarsag til Bebrejdelser; men omsider lykkedes det altsaa. Om hans Hjemrejse og Hjemkomst véd jeg intet, førend hvad der skete paa Bornholm.

*

Det hændte mig engang som Barn, at jeg vilde være heroisk og staa lige saa tidligt op som Far en Søndag Morgen for at gaa Tur med ham. Vi vandrede i Daggryet fra Christian II's Allé paa Amager ind over Knippelsbro, Kongens Nytorv og ad Bredgade til Smedelinjen og Langelinje. Var det paa den Tur eller en anden Gang, jeg opdagede, at Far gik og talte med sig selv, sommetider halvhøjt . . . det kunde ogsaa ske, naar vi spadserede hjem fra Middag hos Fastrene.

Jeg tror ihvertfald, at han paa sine lange ensomme Ture gik og spekulerede, maaske diskuterede med sig selv, rimeligvis bare fantaserede Dagdrømme. Men jeg aner ikke, om hvad —. Han havde imidlertid en levende Natursans, navnlig overfor Vejr og Fugle. Han sagde engang, at jeg skulde lægge Mærke til, hvor rigtige alle de Bevægelser er, som Dyr, især Fugle, foretager sig. Han var ogsaa god at gaa i Zoologisk Have med, selv om han brugte stærke Ord om sin Væmmelse ved at se Dyrene, navnlig Rovfuglene, i Bur. Med Bjørnene gjorde han sig gode Venner ved at give dem Valnødder, som var flækkede, forsynet med en lille Klat Honning og klæbet sammen igen med Dekstrin. Blandt hans kæreste Bøger var Brehms

»Naturliv«, Pouchets »Naturens Vidundere«, Bergsøes »Fra Mark og Skov«. Han fandt, at Johs. V. Jensen var en brutal Skribent, men forsonede sig med ham paa Grund af »Bræen« og Dyreskildringerne i »Myter«. Svend Fleuron afskyede han. Jack London satte han højt.

Dette var nu kun hans litterære Smag, hvad angik Bøger om Dyr. Af store Digtere var *Charles Dickens* hans Afgud. Ham har han læst hele sit Liv. Han nærede ogsaa stærk Beundring for *I. P. Jacobsen* — Fru Fønss' Brev regnede han for det skønneste Stykke dansk Prosa. Dog tror jeg, han af danske Fortællere satte *Goldschmidt* højest, især for »Hjemløs«. Jeg husker min Forundring over, at han gad læse *Carl Bernhard*. Engang diskuterede jeg med ham, hvorvidt *Drachmann* kunde foretrækkes fremfor *Chr. Winther* — han mente, efter mange Indrømmelser, langt om længe Nej. Der fandtes ikke vidunderligere Vers end Optakten til »Murad«:

*»Dybt inde i den dunkle,
den sommergrønne Skov,
hvor Hjorten strejfer Græsset
med sin vingelette Kløv . . .«*

Og det var et Dogme for ham, at den danske Poesis bedste Deklamationsdigte var »Fregatten Ørnens Brand« af *Henrik Hertz* og *Heibergs* »*Tycho Brahes Farvel*«.

Af alle Aandslivets Mænd beundrede han *Søren Kierkegaard* grænseløst. Da jeg kunde begynde at tale med ham om den Slags Ting, var han allerede en ældre Mand over de 65. Jeg gad vidst, hvad han har læst af Kierkegaard og hvornaar. Jeg tror, at »Øjeblikket« var for ham det egentlige — Stilen i disse Flyveblade maatte ogsaa tiltale hans Temperament. Jeg har fundet, at engang har han meget stærkt gennemstreget den Artikel om Kierkegaard, som findes i et »Nordisk Conversationslexikon« fra 1870'rne. Den er skrevet af *Rasmus Nielsen* og ikke at foragte. Hvad Far lærte af Kierkegaard, var — ud over Polemiken i »Øjeblikket« — det Princip, at »Subjektiviteten er Sandheden«; det betød i Fars Tankeliv, at hvad der er »Sandhed for mig« behøver ikke være lig med, hvad andre regner for Sandhed; det var en Forskansning for ham selv imod Omverden.

Der var det mærkelige ved mine Forældre, at Mor var Katholik og Far Fritænker. Jeg har sjældent talt om Religion med ham. Der var en Tid i hans 60aars Alder, da han gik til Samtaler med en af mine jesuitiske Lærere paa St. Andreas Kollegium i Ordrup. Jeg véd

ikke, hvor længe det varede, men det endte brat — Mor har fortalt noget om, at en skønne Dag fremsatte Far en Række Udtalelser om Resultater, han var kommet til, og dermed fik Pateren Farvel og mange Tak. Jeg kunde ikke lide den Lærer; jeg syntes ogsaa, han ved nogle Lejligheder havde sendt mig ejendommelige Blikke, bekymret granskende, som jeg satte i Forbindelse med, at han ikke fik Bugt med Fars Fritænkning; men det beundrede jeg Far for — skønt jeg jo burde have været fromt ked af det paa Himlens Vegne. Han udtalte ellers tit, at katholske Præster, efter hvad han kendte til dem, var bedre uddannede end den danske Folkekirkes — hans Mening skyldtes vel nok mest »Øjeblikket«.

Til Fars Begravelse — eller Baalfærd, han meldte sig ind i Dansk Ligbrændingsforening, da han var omkring de 60 — var der ingen Præst, ingen Taler, ingen Bøn, heller ikke andre Blomster end nogle Buketter, vi Nærmeste bragte. Der blev sunget de to første Vers af *»Tænk naar engang«* —, i Pausen derefter lagde vi tavse vore Buketter paa hans sorte Kiste. Saa fulgte første Vers af *»Gaa nu hen og grav min Grav!«* — Og efter et Øjebliks Stilhed første Vers af *»Jeg er træt og gaar til Ro«*, mens Kisten sank. Saadan havde han bestemt det. Naar Salmerne taler om *»Herrens Vej«* og *»Fader«*, var det ikke tomme Ord for ham. Men tomme var heller ikke Ordene om Længsel efter Gaadernes Løsning, Erkendelsen af Grubleriets Vanmagt. Han havde ikke den kristne Tro, og jeg véd ikke hvorfor. Men han var aldrig fjendsk imod den. Hans Tolerance kom visselig ikke af Hjertelighedens Overflod, snarere vel af hans Begrænsning til sig selv, hans Ensomhed.

Politisk var Far en Ærke-Radikaler af den rigtige 1880'r-Slags, af *Hørups* Folk, bidsk, spotsk, patetisk paa Fattig-Pers Vegne. Han erklærede, at han fra Barnsben af var saa anti-militaristisk, at han aldrig har villet gaa i Takt, naar han kom for Skade at høre Militærmusik. Mine Fastre var Højre i sycifret Potens! Men Far var ikke blind for den Livets Ironi, at han med disse sine Anskuelse dog var kommet i Marinens Tjeneste og fabrikerede Vaaben. Jeg tror, der laa en Nederlagsfølelse bagved hans lidt bitre Ord derom.

Far blev en meget gammel Mand. Legemligt har han været bomstærk. Jeg mindes ikke, at han har været daarlig, undtagen en Periode henimod Slutningen af første Verdenskrig, da han var mellem 65 og 70 og laa paa Hospitalet af en Sindslidelse. Den meste Tid, jeg har kendt ham, led han af Humørsyge. Da vi hans Børn var

blevet voksne, tog vi det helst paa den mest muligt gemytlige Maade og snakkede om, hvordan Barometret stod, og hvad Hovede den gamle Sørøver nu havde paa. Han kunde ogsaa ruskes op til at smile en Smule ad sig selv. Og han kapitulerede gerne for iørefaldende gammel Musik og for unge Kvinders Smil — saalænge det varede. Men Mor havde det ikke let. Dog, han har vistnok haft nogen Charme; selv har jeg ikke kunnet se det, men da jeg var blevet gift, sagde en klog Dame i min nye Familie efter at have haft ham tilbords ved en Middag: »Og *han* skal være vanskelig! Nej, han er den sødeste gamle Strik, kan I tro!«

Engang sagde jeg til ham, at han maatte dog være glad ved at naa til Midten af 80'rne og stadig kunne gaa sine 4—5 Timer om Dagen. »Ja,« sagde han (og bandte en Kende), »Hjertet er sgu godt nok — giv mig en ny Krop, min Dreng, jeg har givet *dig* en!« Et Par Maaneder før sin 85 Aars Dag faldt han — vistnok paa Grund af en lille Hjerneblødning — og brækkede højre Arm. Det var i Øregaardsparken i Hellerup. Han rejste sig selv og *gik* til Amtssygehusets Skadestue i Gentofte, en pæn Fjerdingvej. Armen kunde ikke bindes op, men maatte lægges paa en Vinge; det tvang ham til at sidde 7 Uger i sin Lænestol; og det blev Døden. Paa sin 85 Aars Fødselsdag erklærede han, at Armen var all right — »jeg kan endnu sætte en Maskine i Gang.« Tre Uger efter maatte han paa et Plejehjem, uklar i Hovedet og uregerlig. Om Dagen laa han hen, men om Natten vilde han op og ud og gaa. Men ogsaa denne Trods fik Ende. Han smeltede bort som en Snedrive. Saa kristen jeg end er, ligger den Tanke mig ikke fjern, at for ham blev alt Liv forbi og hans Legeme med Rette til Aske.

LOUIS FRÆNKEL

1868—1935

AF REDAKTØR
JOHN FRÆNKEL

JOHN FRÆNKEL, f. 1899

»Hvis Du denne Pièce
med Opmærksomhed vil læse,
kan Du lære noget af det bedste:
at klare dig selv og hjælpe din Næste.«

Dette lille Vers skrev min Far til mig — der var 14 Aar, — da han gav mig en Publikation, han havde forfattet om »Svømning — Drukning og Redning«.

Naar jeg nu — efter Opfordring — skal forsøge, paa begrænset Plads, at give enkelte Glimt af hans indholdsrige Tilværelse, saa slaar det mig, at de fire, smaa Linier rummer Nøglen til Forstaaelsen af hele hans Liv.

Grundtemaet i hans 67-aarige Virke var: »*Du skal elske din Næste som dig selv*« . . . Det gaar igen Gang paa Gang i alt det meget, han talte og skrev. Men for ham var det ikke kun en skøn Teori. Han omsatte den daglig i Praksis. Ja, han elskede faktisk sin Næste højere end sig selv. Ustandselig skubbede han egne Interesser langt bag Hensynet til andre. Det var ingen Opofrelse. Det var en indre Trang. Det var hans inderste Natur. Derfor kunde heller intet bøje eller knække ham, intet bringe ham ud af hans engang afstukne Bane. Hverken Besværligheder eller Utak kunde standse ham, naar han kæmpede for en af sine mange Hjertesager. Han havde flere, end der her er Papir til at nævne. Og han maatte mange Gange kæmpe mod andres Uforstand, Snæversyn, Egoisme — i heldigste Tilfælde: Sløvhed. Meget af det, vi skylder ham, — og som vi i Dag betragter som Selvfølgeligheder, — var dengang nyt, der mødtes med Skepsis eller Modstand. Somme Tider med begge Dele.

Han var Læge. Læge taget i Ordets allervideste Begreb. Det var for ham ikke kun en Profession. Det var et Kald. Alt, hvad der angik Menneskers Ve og Vel, laa ham dybt paa Sinde. Hans givne Plads

var paa de syges, de ulykkeliges, de forfulgtes, de svages, de enliges Side. Han undte sig ikke Ro eller Rast, førend han havde gjort, hvad gøres kunde. Han hjalp ofte pekuniært. Men det har saa mange gjort. Hans store Indsats var, at han gav sig selv. Fuldt og helt. Tid og Kraft. Navn og Evner . . .

Hans glødende Overbevisning, smittende Eksempel og utrættelige Udfoldelse rev andre med . . . Han holdt aldrig op, førend de var vundne for, at det, han ansaa for ret og rigtigt, skulde gennemføres. Han begyndte ofte helt ensom i Opposition. Han var en Foregangsmand. Tiden gav ham Ret.

Maaske vil en eller anden, der ikke har kendt ham, — eller ikke har kendt ham godt nok — tro, at Beskrivelsen sine Steder farves af sønlig Vurdering. Lad mig derfor straks bekende, at han for mig personlig var langt mere end blot min Far. Han vandt gennem sine Handlinger, sin særlige Livsindstilling og Væremaade min allerstørste Hengivenhed og Respekt og blev min bedste Ven og fortrolige Kammerat. Det er karakteristisk for hele hans originale Personlighed, at hverken min Bror eller jeg nogensinde har tiltalt vore Forældre med »Far« eller »Mor«. Vi blev lige fra ganske smaa oplært til at bruge deres Fornavne. Vi sagde »Louis« og »Fia«. De vilde være Kammerater med deres Børn. De blev det.

Alligevel søger jeg her — efter Evne — at dæmpe mine stærke, subjektive Følelser ned og holde mig indenfor den Objektivitet, der hele Tiden kan bekræftes ogsaa af andres Udtalelser, som i Dyrgevis ligger foran mig paa Skrivebordet. Ordene: »Louis Fränkel var en af den danske Lægestands særprægede Skikkelser. Han var en ejendommelig, *altomfattende* Natur, en Mand, der vil blive savnet mere end de fleste« laaner jeg fra en Nekrolog. Selv har jeg i 36 Aar boet under Tag med min Far, lige til hans Død. Men skal jeg skildre hans Ungdom, maa jeg jo tage andres Udsagn til Hjælp. Han fødtes 19. Januar 1868 i København og gik i Efterslægtsselskabets Skole. En af hans Klassekammerater, Forfatteren Knud Bokkenheuser, beretter i en Artikel om Tiden, da han var

ca. 15 Aar

». . . Til Spilopperne i Klassen var derimod en anden Læge, Dr. Louis Fränkel, mere med især paa Grund af sin Evne til straks at finde paa Svar.

En Gang skulde saaledes vor Fransk lærer Oscar Arlaud nyse. »Prosit, Hr. Arlaud,« sagde Fränkel, inden Katastrofen indtraf, og Følgen var, at den udeblev. Arlaud blev ærgerlig og kaldte Drengen: en nævnis Knægt. Men

Læge
LOUIS FRÆNKEL

Frænkel fortsatte med det gode Raad: »De skulde ellers en anden Gang, naar De ikke kan nyse, se op imod Lyset, Hr. Arlaud, naar det irriterer Dem, saa nyser De straks.« »Saa behøver jeg da kun at se paa dig for at blive irriteret.« »Det kommer ogsaa af, at jeg er et Lys, Hr. Arlaud.«

Vi finder her Spiren til den senere saa slagfærdige Debattør. Vi øjner ogsaa allerede en Selvsikkerhed, der aldrig lod sig rukke. Og vi støder paa det gode Humør, der ikke svigtede ham, men som saa velgørende spredte en Vifte af vederkvægende Livsglæde udover hans Omgivelser.

1886 bliver han Student med første Karakter paa det første Studenterhold fra Efterslægten. Han paabegynder sine medicinske Studier, tager 1892 Embedseksamen med første Karakter, er Underlæge i Hæren, bliver Reservelæge i Søværnet, konstitueret Kandidat ved

Kommunehospitalet og Det kgl. Frederiks Hospital, Reservelæge ved Garnissonssygehuset, fast Kandidat ved Det kgl. Frederiks Hospital og foretager saa Studierejser i Udlandet.

Medens han studerer Medicin herhjemme og øver sin Lægegering, læser han samtidig Ægyptisk og udvider sine hebraiske og andre Sprogkundskaber. Bibliotekar Josef Fischer har berettet til mig, at han flere Gange om Ugen tog ud paa Hospitalet for at gennemgaa Talmud med min Far i hans Frivagter. Og saa vidt jeg ved, var han en Periode Professor Valdemar Schmidts eneste Elev i østerlandske Sprog.

Inden min Far — i Oktober 1897 — nedsætter sig som praktiserende Læge i København, foretog han i Selskab med en Kreds af prominente Englændere og Amerikanere en Rejse til Hest og med Telt gennem det da bane- og billøse Palæstina. I Rejseselskabet befandt sig bl. a. den bekendte Jurist Herbert Bentwich og den berømte Forfatter Israel Zangwill. Efter Rejsen forærede alle Deltagerne i Fællesskab min Far et Sølvskrivesæt med Inskription ledsaget af en meget smukt affattet Takke-Adresse, og en af Deltagerne, F. Muhr, udgav i Amerika en Bog om Turen. Herfra henter jeg, der jo ikke eksisterede paa det Tidspunkt, følgende Beskrivelse af min Far paa

ca. 30 Aar

»... Dr. Louis Fränkel den mest mangesidige Mand, jeg har haft Lykken at møde i mit Liv. Han var elskværdig, morsom, saa godt ud og var fuld af menneskelig Godhed. Foruden hans charmerende Væsen var et andet karakteristisk Træk hans oprigtige Sindelag overfor sin Religion. Intet paa den mindeværdige Tur — selv ikke, naar der blev startet Klokkeren 4 om Morgenen — holdt ham fra at forrette sin Andagt og læse sine Bønner. Som Læge plejede han baade Menneskene og Dyrene med samme Iver og Æmhed... Hans Omsorgsfuldhed, Venlighed og Humanitetsfølelse vil jeg aldrig kunne glemme. Han vil altid staa for mig som et lysende Eksempel.«

Hjemkommen til København begynder han at praktisere. Aaret efter gifter han sig med Sophia Blasberg, med hvem han levede i et lykkeligt Ægteskab til 1922, da hun — i en Alder af kun 42 Aar — døde under et Ophold i Berlin. Han bliver meget benyttet som Huslæge. Han har ikke blot Evnen til omhyggeligt at kunne kurere Patienternes legemlige Skavanker, men hele hans Væsens Udstraaling paavirker dem ogsaa psykisk oplivende. Han kunde give selv de mest deprimerede Livsmodet igen. Det har adskillige betroet mig bagefter. Han interesserer sig stærkt for Behandlingen af Sukkersyge. Han skrev

en Afhandling om Omskærelser og tilkaldes ofte som Mohel ogsaa til Provinsen og Sverige. Efterhaanden bliver han Teater- og Cirkus-Læge, Gesandtskabs-Læge og kontrollerende Læge for Forsikrings-selskaber. Men hans allerstørste Interesse er og bliver — Redningsvæsen i alle dets mange Former og Forgreninger. Her bliver han Banebryderen.

Allerede paa et meget tidligt Tidspunkt søger han at ruske Myn-dighederne op til Handling paa dette — dengang — saa sørgeligt forsumte Felt.

Han taler. Han skriver. Hans Indlæg er utallige. Saa tager han fat og begynder at foregaa med et godt Eksempel. I Februar 1906 — ved Chr. d. IX's Begravelse, hvor store Menneskemasser optræder i livsfarlig Trængsel, leder han en frivillig Studenter-Ambulance. Noget helt nyt den Gang.

Da Falcks Redningskorps oprettedes senere paa Aaret, underviser han dets Mandskab (gratis) i Samaritergerning, for at de kan lære at gøre Nytte i givet Tilfælde. Korpset var i sin Start kun indstillet paa at assistere ved Ildebrande o. l. Min Far søgte at faa det om-dannet efter sine Idéer. Da imidlertid Falcks Interesser først og frem-mest gik ud paa at redde materielle Værdier af forretningsmæssige Grunde, og min Fars Indstilling gik ud paa at redde Menneskeliv af ideelle Grunde, saa faldt Synspunkterne ikke helt sammen, og deres Veje skiltes. Der opstod nu en heftig Fejde, der holdt paa i flere Aar, indtil en Del af de Forbedringer, min Far kæmpede for, var gennemført.

1906 tager min Far ogsaa Initiativet til, at der for første Gang oprettes en Ambulancestation i Ulvedalene, hvor forulykkede hidtil laa uden kyndig Hjælp. Røde Kors beder ham selv organisere og lede den for dem. De takker ham senere varmt baade for Idéen, for Gen-nemførelsen og for hans — helt vederlagsfri — personlige Assistance som Læge derude. 1908 deltager han i »Den I. internationale Kongres for Redningsvæsen« i Frankfurt am Main som Repræsentant for Danmark og bliver indvalgt som Medlem af Bestyrelsen for »Den internationale Kommission til Undersøgelse af Aarsager til og Følger af Ulykkestilfælde og Katastrofer«. 1909 organiserer han et Møde angaaende Dannelsen af »Dansk Nationalforbund for Redningsvæsen«. 1910 er han med til at stifte »Det danske Spejderkorps«, i hvis Korpsraad han faar Sæde, og et »Selskab til Vintersportens Fremme«. Endvidere tager han samme Aar Initiativet til Oprettelsen af »Køben-

havns Samariterforening«, som han selv bliver Formand for. En Samariterforening af den Art var dengang noget helt nyt herhjemme. KSF, som den kaldtes, udfoldede en meget samfundsnyttig Gerning med Ambulancestationer, Teatervagt, Livredningsdemonstrationer, Kursus i Samaritergerning og Hjemmepleje, Katastrofeøvelser, oplysende Foredrag og mangfoldige andre Opgaver. Yderligere foreslaar min Far Oprettelsen af en »Søndags-Lægevagt« og faar saa overdraget af »Københavns Lægeforening« at gøre et Forsøg. Allerede 1910 organiserer han den første »Søndags-Lægevagt«, leder den, betaler Underskudet (fremkommet ved gratis Behandling af ubemidlede) og paa viser med tydelige Tal og konkrete Eksempler, i hvor mangfoldige Tilfælde Folk vilde have savnet nødvendig Lægehjælp uden »Søndags-Lægevagten«. Det viste sig, at Sommer-Søndage kunde man ringe forgæves til baade 10 og 20 Læger. Der var ingen hjemme! »Københavns Lægeforening« gaar saa ind for Sagen og overlader nu min Far at etablere »Søndags-Lægevagten« under mere faste og officielle Former. I Dag er det jo en Institution af uvurderlig Gavn, som man slet ikke kan tænke sig at være foruden.

I 1898 er han med til at oprette »N. J. Frænkels Alderdomshjem«, i hvis Bestyrelse han faar Sæde.

I 1904—05 kulminerer de russiske Jødeforfølgelser i vilde Overgreb. Min Far oprørtes! — I Tusindvis strømmer de ulykkelige, forfulgte Mennesker til København — oftest helt eksistensløse. Mange for at rejse videre. En Del for at blive. Min Far skrev og talte mod Forfølgelserne. Han søgte Audiens hos Kejserinden, han prøvede at paa virke højtstaaende Folk til at gøre deres Indflydelse gældende . . .

Her sætter min egen Erindring ind med tidlige Barndoms minder, der har gjort stærkt Indtryk. Jeg ser for mig: Min Fars Konsultationsværelse optaget timevis — Dag og Aften . . . Venteværelset fuldt af fordrevne russiske Jøder . . . Entréen fuld af Mennesker, hvis fremmede Sprog jeg ikke forstaa . . . en lang Kø helt ned ad Trappen . . . Det var et dagligt Syn. — De gik ikke forgæves. Han behandlede dem, gav dem Raad og Hjælp, Trøst og Opmuntring, skaffede dem Arbejde og — lærte dem Dansk. En Aften mødte 76 til Undervisning i de hjemlige Stuer. Det blev mere, end een enkelt Mand i Længden kunde overkomme alene. Saa oprettede han i 1907 »Toynbeehall« — en Nydannelse herhjemme. Det var et Hjem — paa Hjørnet af Vingaardsstræde og Holmsgade — hvor de hjemløse kunde finde et Samlingssted med Varme og Hygge, Lys og Læsning,

Undervisning og Underholdning. Det er saa karakteristisk for min Fars store Omsorg, at han ogsaa sørgede for, at de fik baade Gymnastikundervisning og — deres eget jødiske Teater. Endnu kunde de ikke forstaa Dansk. Bevillingen lød paa hans Navn. Saa i den Periode var han ogsaa »Teaterdirektør«.

Han fik mange til at støtte Sagen og hjælpe sig. Hovedslidet og Underskudet overtog han selv.

Samme Aar startede han det første jødiske Blad i Skandinavien: »Jødisk Tidsskrift«. (Som et lille Eksempel paa hans Alsidighed kan nævnes, at han ogsaa selv tegnede Bladets Hoved). Nu havde han, der stadig skrev i Dag- og Fagblade, skabt sig sit eget Organ, hvor han helt uafhængig af andre med Ildhu kunde gaa ind for nogle af sine Hjertesager. Her talte han de forfulgtes Sag, her protesterede han mod de forskellige Landes Overgreb mod Jøderne, her propagerede han for Zionismen, her traadte han i Skranken for Dr. Loewenstein, her ivrede han for nye, mere demokratiske Valgreformer indenfor Menigheden, her dyrkede han kulturelle Interesser, her satte han Problemer under Debat. Han skrev selv Størstedelen at Bladet, lod det udsende gratis (og betalte dets Underskud). Den Dag i Dag er det en Nydelse at læse hans Artikler. Han behandlede det danske Sprog med kærlig Respekt og stilistisk Suverænit. Hans Udtryksform er krystalklar og prægnant. Dertil kom, at han baade havde egne Meninger og sine Meningers Mod. »Det eneste man skal være bange for,« sagde han en Dag til mig, »er at være bange.«

I 1902 har han skabt »Dansk Zionistforening«, som han er Formand for i de første 15 Aar. 1903 deltager han som skandinavisk Delegeret paa VI. Zionistkongres i Basel og i 1907 paa den VIII. i Haag. I 1906 holder han en flammende Protesttale mod Forfølgelserne ved et stort Møde i Marienbad.

Men ikke nok med det. I Maj 1909 har han efter Samtaler med min Onkel Blasberg fra Hålsingborg faaet Idéen og taget Initiativet til, at der oprettes en »Høstblomstdag« — den første Blomsterdag i Danmark. Han henvender sig med Forslaget til Formanden for »Dansk Nationalforening til Tuberkulosens Bekæmpelse«, Professor Carl Lorentzen, der efter Konference med sin Bestyrelse glad gaar ind for Tanken og opfordrer min Far til selv at tage Sæde i Forretningsudvalget. »Høstblomsten«, der nu har eksisteret i 40 Aar, har allerede indtjent henved 6 Millioner Kroner og er Tuberkulosebekæmpelsens vigtigste Indtægtskilde.

I Johannes Dams muntre Bog »Stuegang« om »Vore Lægeheroer« findes bl. a. følgende Linier om min Far, der paa den Tid er

ca. 40 Aar

»... Louis Fränkel er en underlig Mand. Han er rig, men han anser det ikke for sin eneste Pligt at æde sine Penge op. Han har Adgang til de bedste Kredse, men det er ikke altid, han søger dem. I Byens usleste Gader, Brøndstræde, Aabenraa og den Slags træffes han nok saa ofte som i Bredgade. Han har den besynderlige Tro, at russiske og polske Jøder er Mennesker og derfor ikke bør hundses og piskes ud af Landet, som visse Patrioter helst vil have det . . .

Han finder dem og putter Mad i dem og læser med dem og piller Dyrene af deres smaa snavsede Unger. Han har Raad til det, men det er der flere end han, der har, og som alligevel ikke gør det.

Men Fränkel kan ogsaa være en ubehagelig Herre. Han forlanger, at alle Tilskadekomne skal snarest muligt paa Hospital i Stedet for at ligge paa Gaden som en af Storm Petersens billige Fornøjelser og dø. Det er store Fordringer at stille til Københavns Politi, og det viser, at Fränkel er en utilladelig Idealist . . .«

Han udfolder fortsat en meget flittig Foredrags- og Skribentvirksomhed inden- og udenlands og skriver Artikler og Brochurer om Hygiejne, Filosofi, jødisk Retspleje, Redningsvæsen, Zionisme og Fredssagen. Ind imellem har han udarbejdet en Ordbog til Brug ved international første Hjælp — paa 9 Sprog! Han var en ypperlig Taler. Et smukt Organ, en elegant Form, en logisk Tankegang, en indre Glød gjorde det til en Fornøjelse at høre ham. Derfor var der ogsaa Bud efter ham saa mange Steder fra.

I 1912 er han med til at stifte »Danmarkslogen« og faar Plads i dens Raad for senere at blive Logens Præsident (i 1924). Da Logen efter hans Tilskyndelse opretter en »Toynbeehall«, er han den drivende Kraft, der navnlig tager sig af at skaffe Foredrag og Undervisning. Selvfølgelig ogsaa i Gymnastik. 1913 er han til den II. internationale Redningskongres i Wien. 1914 bryder Krigen ud. Et haardt Slag for en Fredens Ven. 1915 foretager han en Studierejse ved Fronten. Den resulterer bl. a. i flere Foredrag om Røde Kors's Arbejde under Krigen og et Skrift om »Den tyske Hærs Sanitetsvæsen«. Dybt grebet af Krigens Gru slutter han sig 1915 til »Fords Fredsekspedition«, der samler prominente Mænd og Kvinder fra de nevtrale Lande til et Fremstød for Fred. Der oprettes en Komité i Stockholm »Neutral Conference For Continuous Mediation«. Men en Kreds her-

fra er utilfreds med Forretningsgangen og kræver en hurtigere, effektivere og mere diskret Aktion. Min Far kommer med i denne Gruppe, der supplerer sig med og har Samarbejde med fremstaaende Folk i mange Lande — baade nevtrale og krigsførende — i England bl. a. med den senere Premierminister Ramsay MacDonald. Man betror bl. a. min Far at føre Forhandlingerne med den tyske Regering, og i Kraft af sine gode Forbindelser i alle Lejre faar han Foretræde paa højeste Sted. Det lykkes ham den 7. August 1916 at faa Rigskansler Bethmann-Hollwegs Tilsagn om at ville indgaa paa Fredsforhandlinger. Naar Freden alligevel ikke kom i Stand da, saa skyldtes det, at Delegationen til England ikke kunde opnaa et tilsvarende Løfte dèr.

I 1917 udgiver han »En hæderfuld Fred«, der bl. a. taler de undertryktes Sag: Finner og Polakker, Irer og Jøder, Belgiere og Serbere, Flamlændere og Armeniere o. s. v. Samme Aar rejser han til Tyskland og foretager en Aktion til Fordel for de forfulgte Jøder i Ober Ost. Med heldigt Resultat.

Han runder nu de 50, og i »Berlingske Tidende« findes bl. a. følgende Linier:

50 Aar

»... Dr. Fränkel falder ganske utvivlsomt ind under Kategorien »Kendte Ansigter«. Virksom og impulsiv, som han er af Naturen, færdes han overalt stede optaget af en eller anden »Sag«. Disse Sager kan skifte, men naar Dr. Fränkel kaster sig over dem, sker det altid med Udfoldelse af Iver og Travlhed... Idealist som han er...«

Han fortsætter med de mange Sager, han har løbende, og stadig nye sættes i Gang. »Dr. Fränkel paa Trianglen« er blevet et internationalt Begreb. En Institution. Folk kommer til ham med de mest forskelligartede Anmodninger. De har blot det til fælles, at det er Hjælp under en eller anden Form, der søges. Han giver sig god Tid til at høre paa alle. Og jeg gad vide, om han nogensinde har nænnet at sige »Nej«?

Fra alle fire Verdenshjørner strømmer Breve til Trianglen, og mange internationalt berømte Personligheder gæster det altid aabne Hus.

I 1919 henter han Feriebørn til Danmark fra krigsramte Lande. I 1920 gælder det Hjælp til de nødstedte ukrainske Jøder. I 1922 er han med til at danne »Skandinaviske Kvinders Genrejsningsfond« til Fordel for Børnehjælp i Randstaterne. Samme Aar starter han sam-

men med nogle Redaktører Pressebureauet Pax, hvis Opgave det er — helt ukommercielt — at skabe større Forstaaelse af og mellem de forskellige Lande. I 1924 sørger han for Oprettelsen af en dansk Afdeling af »Det jødiske Universitetsbiblioteks Venner« og trækker selv en Del af Læset ved at gaa ind i Ledelsen.

Da Universitetet i Jerusalem skal indvies i April 1925, modtager han Indbydelsen til Højtideligheden. Min Bror og jeg ledsagede ham, og sammen gennemrejste vi alle tre Landet pr. Bil. Overalt traf han gamle Venner fra Pionéraarene. Jeg vil aldrig glemme en Episode under Festen i Guvernørens Palads oppe paa Oliebjerget. Zionist-Præsidenten, Dr. Weizmann, kom hen og trykkede min Fars Haand inderligt, idet han dybt bevæget sagde: »Det havde vi aldrig turdet drømme om — at det skulde gaa saa hurtigt.«

I 1926 er han som Socialministeriets Delegerede paa »Den III. internationale Kongres for Redningsvæsen« i Amsterdam, hvor han tillige fungerer som Dommer ved Konkurrencerne. Samme Aar er han med til at grundlægge »Dansk Czekoslovakisk Selskab«, i hvis Bestyrelse han indvælges. 1927, da Danmark slutter sig til »Det internationale Forbund for Redning og Nødhjælp«, bliver han Udenrigsministeriets Repræsentant i Forbundets Centralkomité.

En gammel Interesse er vaagnet op paany. I 1928 indtræder han igen i Hærens Lægekorps. Denne Gang som Sessionslæge. Samme Aar offentliggør han Resultatet af sine Undersøgelser i en Artikelrække om »Manglende Legemskultur«. Han, der fra sine unge Dage havde været en dygtig Gymnast, Skøjteløber, Svømmer, Sejlsportsmand og passioneret Fodgænger — med stor Interesse for Ungdommens fysiske Opdragelse — var forfærdet over den Misrøgt, der mødte ham. Han gjorde her — som den første — opmærksom paa et hidtil overset Problem, og saavel hans Indledningsartikel som følgende Redegørelser om Emnet vakte stor Opsigt over hele Landet og gav Anledning til en omfattende Drøftelse. Han fortsatte stadig sine Undersøgelser, der kom til at omfatte et Materiale paa over 165.000 Tilfælde. Hans manende Indlæg i »Militærlægen«: »Landbruget bør skaane Ungdommens Rygge!« fik Diskussionen til at blusse op paany, og saavel Kollegaer som Officerer, Skolefolk og Idrætsledere takkede ham for den Fortjeneste, det var at have bragt dette vigtige Spørgsmaal paa Bane, saa Reformen kunde indføres.

Han er nu naaet de 60 Aar, men er stadig lige aktiv. Fra et Portræt i »Politiken« laaner jeg nogle Linier:

»Dr. Louis Frænkel, der i Dag fylder de 60 Aar, er af alle Byens Læger den uroligste. Det er man ikke i Tvivl om, naar man ser ham stryge af Sted paa Gaden. Altid Fart paa, som om det gjaldt at naa Orient-Ekspressen. Og det gør det meget ofte. Louis Frænkel tilbringer sit halve Liv paa Rejser rundt om i Verden, Propagandarejser, paa hvilke en eller anden skøn human Idé er hans Ledestjerne . . . Med et stadig lige ungdommeligt luende Sind omfatter han Fredssag, Zionisme, Redningsvæsen og en Bunke andre Sager, og naar han giver sig til at udvikle en af sine Idéer med en Glød, der staar i Misforhold til hans graanende Haar, er han vanskelig at modstaa . . .«

I 1929 bliver han af Regeringen sendt til en international Redningskongres i Trouville. Men ogsaa i 1929 samt 30, 31, 32 og 33 deltager han i Sessionerne i 7. Kreds i Sønderjylland.

1933 er han blandt de første til straks efter Machtübernahme at protestere mod Nazismens Overgreb. 1934 er han travlt optaget af at organisere den IV. internationale Redningskongres, der efter hans Initiativ afholdes i København, hvor ca. 500 Deltagere fra 34 forskellige Lande bydes paa 144 Foredrag og Demonstrationer, som senere samles i et 700 Sider stort Værk under hans Redaktion, i Anmeldelserne betegnet som en meget nyttig Haandbog i moderne Livredningsvidenskab.

Da min Far ved Aabningsmødet i Rigsdagens Sal havde budt velkommen — uden Manuskript, men med flydende Veltalenhed — og havde anvendt 5 forskellige Sprog i samme Tale, kom Kongen, der overværede Mødet, hen til ham, trykkede hans Haand varmt og udtalte sin Kompliment.

Kort Tid derpaa blev han — den danske Regerings Delegerede — udnævnt til Vicepræsident for »l'Association Internationale de Sauvetege et des Premiers Secours en Cas d'Accident« permanente Raad, og efter Professor Taute's Død fungerede han som den internationale Organisations Præsident.

Min Far, der aldrig havde anglet efter Popularitet, men tværtimod saa ofte var gaaet til Attak, var blevet en meget afholdt Mand, respekteret ogsaa af dem, han havde maattet bekæmpe. Han havde efterhaanden modtaget mange Æresbevisninger og var blevet dekoreret med syv Ordener — heriblandt det danske Ridderkors.

Men det Kæmpearbejde, han havde lagt paa sine Skuldre, havde slidt paa ham.

Han havde som sædvanlig taget Natten til Hjælp og set stort paa, om han fik Mad til de regulære Spisetider. Hjertet begyndte at svigte.

Han vidste selv, hvor alvorligt det var, men han gav ikke op. Han elskede Livet uden at frygte Døden. Der var saa meget, han maatte udrette endnu . . . Selv som Patient et Par Maaneder før sin Død skrev han et polemisk Indlæg i »Ugeskrift for Læger«. Til Kamp for en ny Metode for kunstig Respiration.

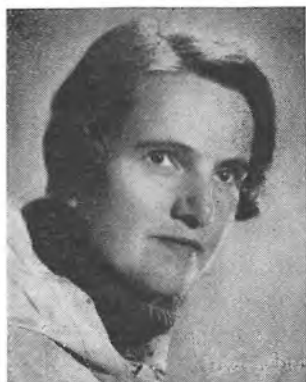
*

Naar jeg gennemlæser disse Linier, saa finder jeg dem blege og fattige sammenholdt med det levende Erindringsbillede, jeg har af min Far . . . De er højst mangelfulde og dækker langt fra hans hele og fulde Udfoldelse. Jeg har kun ganske periferisk peget paa *nogle enkelte* af de Sider, der *vendte ud* mod Offentligheden. Men ligesom ved et Isbjerg kun den mindste Del er synlig over Vandoverfladen, saadan var det ogsaa her med min Fars Gerninger. Endnu meget mere udførte han helt i det skjulte, uden at nogen anede, at det var ham, der stod bag ved.

Fire Maaneder efter sin 67 Aars Fødselsdag, Dagen efter sin Hjemkomst fra Meran til Danmark og Hjemmet paa Trianglen, 16. Maj 1935 døde han. Jeg kan personlig bevidne, at han tænkte paa andre lige til sin sidste Stund — ja, ud over den.

JOHANNES HANSEN=OTT

1873—1906

ESTRID OTT, f. 1900

AF FORFATTERINDEN
ESTRID OTT

DET ER JULEAFTEN. Tre smaa Børn med Kighoste har faaet hver sin Krog at kaste op i. Men lige nu har jeg det dejligt. Jeg sidder paa Gulvet med mine nye Rødhætteklodser og er ved at lægge et Billede. Pludselig sætter min Bror og Søster i et Angsthyl, og jeg ser deres forskrækkede Ansigter henne i den smalle Døraabning, hvor de staar parat til Flugt. Et kort Nu lykkes det mig at rive mig løs fra Klodserne og kigge paa Træet, der staar i Flammer. Far og Onkel springer rundt om det og prøver at slukke. Udtrykket i deres Ansigter passer slet ikke til Papirshuerne paa Hovedet.

Jeg er fire Aar, og det er min første Erindring om Far. Senere føjede andre sig til, smaa Øjebliksbilleder uden Sammenhæng — sorgløse, muntre.

Vi staar tre smaa Børn og hiver i hans lange Ben for at vælte ham omkuld. — — — Og jeg ser ham slaa sig ned i en af vore smaa Kurvestole i Barneværelset og rejse sig igen med Stolen hængende fast og et Udtryk, som aner han ingenting. — — — Jeg kan høre Klirren af hans Nøgler, da han lukker sig ind i Lejligheden. Mor og Tove og jeg sidder mussestille paa Bunden af en stor Kurvekuffert, der lige er kommet; han gaar forbi den i Entréen og kalder ind i Stuerne. Der er trangt og mørkt og indelukket i Kufferten, og jeg længes efter det Øjeblik, da vi skal fare frem.

Fem Aar er jeg, da Alvoren kommer ind i vort Hjem. — Far har faaet Blindtarmsbetændelse og skal opereres. Da jeg skal gaa i Børnehave, faar jeg at vide, at han er væk, naar jeg kommer tilbage, saa jeg maa ind og sige farvel. Hvis jeg har vidst, at han var syg, har jeg i

hvert Fald ikke forstaaet det før nu. Mange Aar efter undrer det mig, at den Afsked har brændt sig fast i mit Sind, for jeg har ingen Forudfølelse af Døden, da jeg staar i Døren til Sovekammeret og kigger ind. Far sidder halvt op i sin hvide Natskjorte, støttet af Puder, og smiler til mig. Jeg holder min Madkasse i Haanden og er bange for at komme for sent. — Mere er der ikke, før jeg vaagner en Morgen og ser mig forbavset om. — Damer i Morgenkjoler og med lange Fletninger ned ad Ryggen gaar om, som om de boede hos os. Det er Mors Veninder, som har sovet hos hende i Nat. Jeg kender dem og kender dem dog ikke, for jeg har kun set dem festklædte og nedringede i en Duft af fin Parfume. De løfter os op og bærer os ind i Sengen til Mor, og Mor fortæller, at Far er død. Straks begynder min otte-aarige Søster at græde, og Knud, der er fire, stemmer i. »Knud græder, men Estrid græder ikke,« siger Damerne, som var det vældig godt at græde. Med tørre Øjne ser jeg paa dem. De skal ikke faa mig til det. Det er ikke noget at rose Knud for, han græder jo kun, fordi Tove græder, og den Dag Begravelsen skal være, er han lige saa ustyrlig som jeg. Vi farer omkap ud for at lukke op, hver Gang det ringer — altid er det Kranse — Hundreder af Kranse — nogle af Sølv paa en Fløjls pude. Pigerne sætter dem paa Kostoskafter og bærer dem ned. Kun Sølvkransene bliver tilbage.

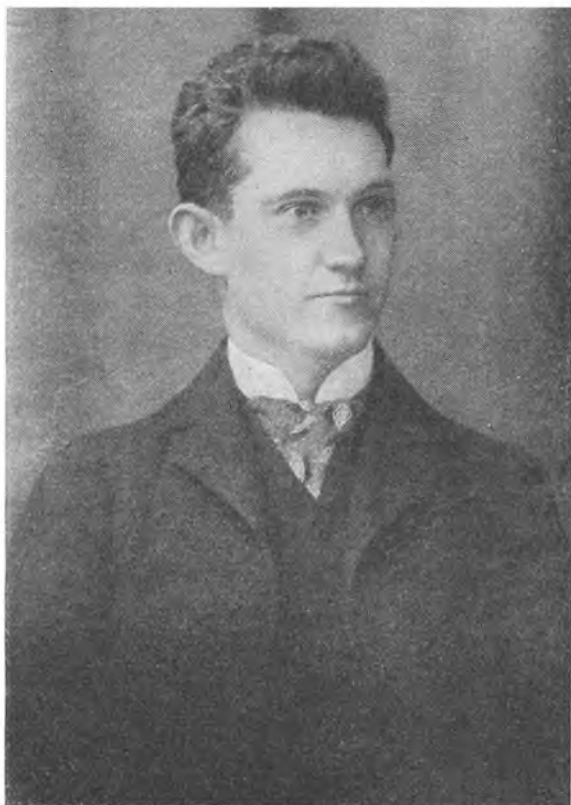
»33 Aar — tænk at dø saa ung.« De Ord hører vi ofte, men jeg synes ikke, 33 Aar er ungt — det er ældgammelt, og det varer længe, før jeg fatter, hvad jeg har mistet.

Om Aftenen, naar vi er kommet i Seng, ligger vi og taler sagte om Far. »Han holdt mest af mig,« siger Tove, og saa maa det være sandt, for hun er ældst og husker mest. Paa stjerneklare Aftener staar vi i vores Nattøj klumpet sammen ved Vinduet og søger efter Fars Øje paa Himlen — det er den mest straalende af alle Stjerner, og den følger os i alt, hvad vi gør.

»Hvad er din Far?«

»Han er død.«

Det bliver ved at være lige væmmeligt at svare paa det Spørgsmaal Barndommen igennem. Det rører ved noget, som smerter. Savnet vokser. Vores Far var jo slet ikke saadan som de andres Far. Han skældte ikke ud. Han skændtes aldrig med Mor. »Aah, jeg er i saadan et daarligt Humør — jeg trænger til at skændes,« kunde Mor sige. »Saa send Bud efter en eller anden,« sagde Far kaad — eller ogsaa tog han hende ud at more sig. Vi var blevet fattige nu, men det lagde

Direktør
JOHANNES
HANSEN-OTT

jeg ikke Mærke til. Jeg var lige saa fornøjet med vor lille Lejlighed som med den store, vi maatte forlade. Der var ikke flere Middags-selskaber. Mor førte en tapper Kamp for at bringe os paa Fode. Alle Fars Penge stod jo i hans Foretagender, selv Livsforsikringen havde han pantsat; og mange af dem, han havde kaldt sine Venner, faldt fra, da der ikke længere var noget at vinde ved Venskabet. Min Mor, den fejrede Frue, blev Annonceagent, trak sig tilbage fra al Selskabelighed og kom aldrig over Tabet af Far. — Snart begyndte hun at skrive for Scenen, og der blev bedre Tider for os.

Andre Børn kendte deres Far ud og ind, vi opdagede vores lidt efter lidt. Under hele Opvæksten føjedes der stadigt nyt til det Billede, vi havde dannet os af ham, ja, selv nu over fyrré Aar efter sker det, at jeg træffer Mennesker, der kan fortælle mig noget om Far, jeg ikke

vidste — og er det nære Venner, eller er det et kort og flygtigt Bekendtskab, saa munder det dog stadig ud i det samme: »Han var en dejlig Mand.«

Længst tilbage i Barndommen ligger Mors Skræk for Tuberkulose — blot vi hoster det allermindste, styrter hun til Læge med os, og vi maa sove for aabne Vinduer og tage koldt Styrtebad hele Aaret. Far fik jo Tuberkler, da han var ung. Farfar døde af det som 33-aarig. Han var Gaardmandssøn fra Uvelse og blev Øltapper i København. Hans Kone var en lille spæd Kvinde med Kappen siddende skævt, dybt religiøs og saa elskelig, at alle maatte holde af hende. Hun for-guede Far, der var hendes eneste Barn, og hvis store Begavelse tidligt kom for Dagen.

De boede i en eneste Stue i Klosterstræde, og hun ernærede sig ved at rulle Cigarer. Far maatte aldrig gaa ned og lege — hun var bange for, at han skulde lære uartige Ord. I den lille Stue blev Spiren lagt til den Tuberkulose, som senere angreb ham. Da Mor ventede mig, maatte han forlade alt og søge Helbredelse i Davos. Han gik til Kur med samme glade Optimisme og Udholdenhed, som han var gaaet til sit Arbejde. Han *vilde* være rask, og han blev rask. I Brevene til Mor taler han meget om lille Knud, der skal komme. — Far ønsker sig brændende en Søn, men i Stedet fødes der ham en Datter, da han er kommet helbredet hjem. »Vis nu ikke Deres Kone, hvor skuffet De er,« siger Lægen til ham, da han skal se mig første Gang.

Far indser, hvilken Ulykke det var for mange Mennesker, at der ikke fandtes Sanatorier i Danmark, for hvor mange havde Raad til at tage til Davos? Han styrtede sig ud i Kampen for at bedre Forholdene, blev ulønnet Sekretær i Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse og ydede en stor Indsats. Han var med til at bygge vort første Sanatorium, og han indsaa, at naar han selv havde paadraget sig Sygdommen, skyldtes det hverken manglende Kærlighed eller Omsorg fra hans Mors Side, men udelukkende hendes Uvidenhed om den Fare, der truede. Der maatte gøres et Oplysningsarbejde i den brede Befolkning, og Far udgav »Dansk Sundhedstidende«, som skulde lære Folk Hygiejne og sygdomsforebyggende Foranstaltninger.

I en af Stuerne i mit Barndomshjem er der Bøger fra Gulv til Loft. Man maa vaske Hænder, før man læser i dem, og man maa aldrig tage dem ud af Stuen eller sætte Æselsører, for de Bøger begyndte Far at samle, da han var en fattig Dreng. — Det kæmpestore tyske Atlas er saa tungt, at andre maa hjælpe os med at løfte det ned. Det har Far

faaet i Flidspræmie. Han var saa dygtig, at man lagde Mærke til ham og bekostede hans Uddannelse i Melchiors Skole og paa Handels-skoler. — Han har ogsaa en meget stor Frimærkesamling, men den og Sølvkransene sælger Mor, da vi staar uden Penge.

Nu faar Tove og jeg Friplads i Skolen. Far har selv lidt under at komme fra et fattigt Hjem, derfor har han taget Initiativet til Indførelse af et System, der gør det muligt for velbegavede ubemidlede Børn at faa gratis Undervisning i Betalingsskolerne. — Lidet anede han, at hans egne to Døtre vilde være blandt de første til at nyde godt af det.

Far vilde være Forretningsmand. Som ganske ung begyndte han i Magasin du Nord, hvor han hurtigt svang sig op til en betroet Stilling og blev Emil Vetts højre Haand. Samtidigt var han Medarbejder ved »Dannebrog«, en Venstreavis, der fældede Hørup, men selv maatte gaa ind et Aar efter Albertis Fald.

Secher var Chefredaktør, og blandt Bladets fine Penne var Robert Henriques og Otto Borchsenius. Far skrev om Sport — en Ting, der aldrig var gjort før i dansk Journalistik. Ogsaa her blev han banebrydende.

Det var i Cyklens Barndomsdage. Alle talte om Cykler og tænkte paa Cykler, Mor (født Olga Sørensen) var en ivrig Dyrker af Cyklesporten. Sammen med sin Bror, den kendte Sportsmand Peter Sørensen, kørte hun Tandem, og en Vinter skrev hun en Cykelrevy, som Broderen satte Musik til. Selv fik hun en Hovedrolle og kom til at spille sammen med Far. Han var kun 24 Aar, da de giftede sig, og i Løbet af de næste 4—5 Aar gjorde han en straalende Karriere.

En af hans Kolleger ved »Dannebrog«, Holger Rosenberg, fortæller om ham, at han var et elskeligt Menneske, afholdt af alle, en levende Aand, der rev andre med. Han gik ikke paa Benene som de fleste Mennesker, men dansede afsted paa sine elastiske Fodballer. Af Skikkelse var han høj, spændstig og slank, hans Øjne lyste af Varme og venlig Menneskelighed, og han havde det yndigste Smil.

I disse Aar udvidede han sin Bladvirksomhed. Han udgav *Cyklen* »Danmarks eneste Cykleblad, skrives af Cyklister og for Cyklister«. Han begyndte med »Klods Hans«, der blev en straalende Sukces. Københavns vittigste Hoveder leverede Tegninger og Tekst, og i vort Hjem mødtes Datidens morsomste Mennesker.

Mor var radikal med Liv og Sjæl, og efterhaanden fik hun Far revet med. I sin Ungdom var han blevet kasseret som Soldat, men

havde meldt sig ind i et frivilligt Korps. Mor var Antimilitarist, og Far gled mere og mere væk fra sine tidligere Synspunkter.

I 1905 dannedes et Aktieselskab til Overtagelse af »Politiken« med Henrik Cavling som Chefredaktør. Far blev Direktør for »Politiken« og opgav sit Arbejde i Magasin du Nord, skønt man tilbød ham en Direktørstol, hvis han vilde blive.

Hans korte Liv var uendelig rigt. En levende Aand drev ham stadig frem. — Paa lange Udenlandsrejser med Mor hentede han nye Impulser. Hans Kærlighed til Mennesker var Drivkraften i hans Liv. Hans Børn skulde have den bedste Uddannelse, de kunde faa, men de skulde ikke arve, hans Penge skulde gaa til et Børnehjem, saaledes vedblev han at tænke paa de smaa i Samfundet.

Det skete, at hans Tuberkulose blussede op paany og tvang ham til at rejse til Norge for at søge Helbredelse. Men han var ikke en træt og syg Mand, hans Glæde ved Livet var lige stor til hans Dødsdag, og ingen forstod som han at feste. — Altid samlede han Mennesker om sig. Altid inspirerede han dem.

»Havde han levet blot et Par Aar til, var han blevet Handelsminister«, siger hans Venner.

Jeg begræder ikke, at jeg ikke fik set ham som Handelsminister. Men jeg begræder Tabet af en Far, som i sin flammende Idealisme og sin store Menneskelighed kunde have betydet uendelig meget for mig.

Tre smaa Børn staar og stirrer op paa Nathimlen. — Den lysende Stjerne er Fars Øje. — Som en lysende Stjerne gik han igennem sit korte Liv, og nu er han død, hvor vi ikke kan naa ham, men lidt af hans flammende Aand lever videre i os.

H. P. HANSSEN

1862—1936

THYRA HANSSEN, f. 1898

AF FRØKEN
THYRA HANSSEN

EN LYS og lykkelig Barndom havde vi — Helene og H. P. Hanssens Børn. Vi var ni ialt. Efterhaanden som de ældste voksede til og tog paa Skole eller Kursus i »det gamle Land«, kom der nye til, saa Huset var altid fuldt af Børn. Far var travlt optaget af Arbejde — først som Landdagsmand, senere Rigsdagsmand i Berlin, med Bladet »Hejmdal«, med Udarbejdelsen af sine mange Taler og Foredrag og med alt det øvrige politiske og organisatoriske Arbejde i Sønderjylland — men ind imellem fandt han altid Tid til at give sig af med os Børn. Og vi elskede vor høje, ranke, lyse Far med de smilende blaa Øjne under de buskede Bryn.

Mine første Minder om min Far gaar tilbage til de Vintermorgener, naar Far var hjemme fra Berlin. Vort Soveværelse laa ved Siden af Fars og Mors, og tidligt om Morgenen krøb vi op i Fars Seng, en paa hver Side af ham, de der kom sidst maatte nøjes med Mors Seng. »Far, fortæl en Historie« — og Far fortalte. Han havde et uudtømmeligt Fond af Eventyr, Sagn og Fortællinger. Jeg mindes endnu det Gys, der for igennem mig, naar Rolf Krake sprang gennem Ilden med alle sine Mænd, og jeg led med Hagbart og Signe. Trolde, Bjørne og Ulve havde hver sin grove Røst, og lille Guldhaar og Rødhætte talte med smaa fine Stemmer. Far fortalte saa levende, at vi saa det hele for os. »Lad vær', Hans Peter,« sagde Mor, naar Historien blev for uhyggelig, som den om min Oldefar, der om Natten kom forbi Sottrup Kirke og saa Lys derinde. Gennem Vinduet saa han Røvere i Færd med at plyndre Kirken. Da de blev fanget, viste det sig, at de havde en ung Pige med, som de havde røvet

som Barn. Gennem hele hendes Opvækst havde de hamret hendes Pegefinger saa lang og tynd, at hun kunde laase alle Døre op med den. — Nogle af Historierne digtede Far selv. Det var navnlig om »Mikkel Ræv«s Bedrifter. Den spillede en stor Rolle i vor Barndom, som den senere gjorde det for Børnebørnene.

Men ogsaa Begivenheder fra Sønderjyllands og Danmarks Historie fortalte Far om, og ved Middagsbordet morede han sig ofte med at høre os i den. Da jeg senere kom i dansk Skole, var jeg forbavset over, hvor meget jeg kunde af Danmarkshistorien, skønt jeg aldrig havde lært noget om den i Skolen i Aabenraa. Det huskede jeg fra Fars Fortællinger.

Naar Far var i Berlin, glædede vi os til Søndag Morgen. Saa kom der et tykt gult »Søndagsbrev«. Det var adresseret til den, der i Ugens Løb havde skrevet til Far og derfor fik det Privilegium at aabne Brevet og dele ud af alle de mange rare Ting det indeholdt: Chokoladeplader, fint indpakket med Paaklædningsdukker eller Billeder af Dyr og Fugle.

»Far, hvad har du med i Kufferten?« lød det, naar Far kom hjem fra Berlin. Altid havde han Gaver med til os: En fik en fin Kjole, en anden en Bluse, der var fine Forklæder og nydelige Kraver. Jeg glemmer aldrig en Hat, Far en Gang havde med til mig. Det var en stor sort Straahat, Skyggen var foret med lyseblaa Silke og omkring Pulden sad der smaa Blomsterbuketter. Jeg druknede næsten i den og den passede meget daarligt til min øvrige beskedne Paaklædning, men hvor følte jeg mig fin!

Far var saa meget borte fra Hjemmet, derfor blev Højtiderne, naar han var hjemme, særlig festlige. Paaskemorgen stod der ved hver Kuvert et stort broget Paaskeæg af Træ. Det kunde være fyldt med smaa Dukker, smaa Stykker Legetøj, eller som en kinesisk Æske have det ene Æg indeni det andet. Om Eftermiddagen gemte Far Paaskeæg rundt omkring i Stuerne, og vi endevendte Huset for at finde dem.

Vinterens Højdepunkt var dog Julen. Den begyndte otte Dage før Jul. Hver Aften stillede vi vore Sko i Vinduet, og om Morgenens fandt vi Chokolade eller Marcipan i dem, som »Julemanden« havde været med i Nattens Løb.

Far var Sjælen i Juleforberedelserne. Der var to vigtige Aftener, hvor vi alle sad omkring det lange Bord i Spisestuen med Far for Bordenden. Den ene Aften skar vi »Bækkenørre« — Pebernødder, der straks blev bragt over til Bageren paa store sorte Jernplader. Den

H. P. HANSEN

næste gjaldt det Juletræspynten. Far hjalp os med at sætte Hanke i Kræmmerhusene fra sidste Jul og klippe og klistre fine nye. Et Par Dage før Jul kom Poulsen, vor Nabo ude fra Sommerhuset, kørende med det store Juletræ, som han havde hugget i sin Skov bag vor Have. Det blev rejst i den »blaa Stue«, og vi fik ikke Lov at komme derind. Far pyntede selv Juletræet, ingen maatte se det, før det var tændt.

Juleaften samledes vi alle i »Midtstuen« — Mor og Pigerne kom ind fra Køkkenet, hvor Mor havde staaet hele Dagen og bagt Æbleskiver. Far læste Juleevangeliet, og vi sang nogle Julesalmer. Vi kunde næsten ikke spise noget af Risengrøden og Gaasestegen. Endelig kom saa det store Øjeblik, hvor Far aabnede Døren: »Kom saa Børn og se vort Træ!« Der stod Juletræet i al sin Pragt fra Loft til Gulv med

de brogede Kræmmerhuse, Glimmer og smaa Dannebrogsglag og fyldt med de mest spændende og dejlige Ting af Chokolade og Marzipan og smaa morsomme Stykker Legetøj, som Far havde taget med hjem fra Berlin og som vi sammen med Slægtninges og Venners Børn spillede om i Juledagene. Medens vi dansede om Træet, skede vi til Siden, hvor vore Gaver laa udbredt paa Sofaer og Stole. Den Gang kendte man ikke til at pakke Julegaver i Julepapir, saa alt laa fremme og fristede os. Vi fik altid fine Gaver, men det skulde være en Overraskelse, det holdt Far strengt paa, saa naar vi rigtigt ønskede os noget, bad vi Mor om »tilfældigt« at nævne det for Far.

Julemorgen gik Far — som hver Søndag Formiddag, naar han var hjemme — til Gudstjenesten i den danske Frimenighedskirke og var altid glad, naar mange af os vilde med. — 1. Juledag var ogsaa en stor Festedag, det var Mors Fødselsdag. Da samledes hele Familien — og endnu samles saa vidt muligt alle Børn, Børnebørn og Oldebørn paa den Dag i det gamle Hjem, hvor nu min Søster og Svoger bor. —

Vi Børn voksede op i Frihed. Far havde selv haft en lykkelig Barndom. Mor havde altid saa gerne villet lege, da hun var Barn, men hendes Mor var svagelig, den ældste Søster stod for Styret og de smaa Søstre skulde bestille noget og ikke drive Tiden bort, saa Mor undte os af Hjertet at lege Dagen lang.

Da vi var kommet i Skole, hed det aldrig: »Har du læst dine Lektier?« Det maatte vi selv om, men det mærkelige var, at vi gjorde det af os selv. Det forudsattes stiltiende, at vi passede vore Ting. Hertil bidrog vel ogsaa, at vi nødig vilde staa tilbage for de tyske Piger i Skolen, eller give Lærerinden, der i Forvejen ikke var venligt indstillet, en gyldig Grund til at irettesætte os.

I Skolen havde vi ingen Danskundervisning. Hjemme talte vi altid sønderjydske Dialekt, og Mor og Far havde for travlt til at undervise os i »dansk Skriftsprog«. Men vi lærte os det selv ved daglig at læse »Hejmdal« og andre danske Blade og ved at skrive til Far i Berlin eller til Veninder og Kusiner. Oppe i Fars Stue var tre af Væggene fyldte med Bøger fra Loft til Gulv og her kunde vi frit vælge de Bøger, vi gerne vilde læse. Far var meget interesseret i, hvad vi læste. Han roste os, naar han syntes, det var en god Bog vi havde valgt, men en Gang blev han meget vred, da jeg læste en Føljetonroman, jeg havde laant. »Jeg forstaar ikke, at du vil spille din Tid med saadan fordummende Læsning,« sagde Far.

Vi var temmelig støjende og vilde og opførte os langt fra altid eksemplarisk hjemme. En Gang havde min Bror været til Børneselskab, hvor en af hans Kammerater havde været vild og uartig. »Mor,« sluttede han sin Beretning, »synes du saa ikke, det er bedre her hos os? Vi er nok uartige hjemme, men vi opfører os da altid pænt, naar vi er ude.«

Far og Mor var meget gæstfri, og naar Far var hjemme fra Berlin, kom der mange Gæster baade fra Sønderjylland og fra »Kongeriget« for at høre Nyt. Naar der saa blev dækket Kaffe bord, stod en af os gerne bag Mors Stol. Inden Gæsterne kunde naa at tage en Kage, strakte vi Pegefingeren frem: »Maa jeg faa den Kage?« »Ja, det maa du, min Pige« — saa kunde Gæsterne vente, til vi havde faaet den Kage vi stirrede paa.

Een Ting maatte vi dog ikke: sladre om hinanden eller tale ondt om andre. Far var saa god og mild, aldrig hørte vi ham tale ondt om nogen, selv om de havde gjort ham nok saa megen Uret. »I skal kun tale godt om Folk,« sagde han, »og ved I ikke noget godt, saa skal I tie stille. Hvis alle Mennesker gjorde det, vilde Verden se bedre ud.« —

Sommeren var dog den dejligste Tid. Far var født paa Gaarden Nørremølle i Sundeved, Mor var født paa en Gaard i Ullerup. Begge var de opvokset paa Landet og holdt meget af Naturen. Skønt der hørte en stor Have til Huset i Aabenraa og man fra Byen hurtigt kunde komme ud i Mark og Skov, byggede Far og Mor paa Sydsiden af Aabenraa Fjord et lille Sommerhus, »Højtoft«. Det laa paa en Bakketop med den herligste Udsigt indover den blaa Fjord til Aabenraas røde Tage, og udover Fjorden kunde vi i klart Vejr skimte Als og Fyn. I et bakket Terræn havde de her anlagt en stor Have. De gamle Egetræer i Markernes levende Hegn var blevet staaende, de øvrige Træer havde Far selv plantet. Der var Plataner, Birketræer og Rødbøg, en ægte Kastanie, et Morbærtræ og et Tulipantræ, og ikke mindst pralede jeg overfor mine Kammerater af en »Ceder fra Libanon«. Jeg troede fuldt og fast, at den var kommet helt fra Libanon for at vokse i vor Have. Langs Havens ene Hegn plantede Far et bredt Læbælte, og vi Børn fik til Opgave at skaffe vilde Blomster til det, vi fik 2 Penning for hver gul eller blaa Anemone, hver Primula og Kodriver med Rod, vi bragte hjem fra Skoven. Endnu naar jeg kommer til Højtoft ved Foraarstid, glæder jeg mig over det tætte Blomstertæppe, der breder sig her.

Paa Højtoft saa vi mere til Far. Rigsdagen var ikke inde, saa han skulde ikke til Berlin. Inde i Byen kom der, naar Far var hjemme, en Strøm af Folk fra alle Egne af Sønderjylland for at søge Raad og Hjælp hos ham, men Højtoft laa ligesom lidt af Vejen. Folk fandt ikke saa let derud. Allerede ved Sekstiden var Far oppe og ude i Haven for at plukke en Blomst til sit Knaphul. »Sol er oppe, Skovens Toppe . . .«, sang han, naar han gik forbi vore Vinduer — vi var knapt saa morgenduelige — eller »Op, lille Børn, Solen skinner, Fuglene synger og Blomsterne ler«.

Far tog os med paa de dejligste Ture i den smukke skovrige Omegn. Ingen kendte som Far de Steder, hvor der voksede flest Skovjordbær, Hindbær eller Brombær. Han lærte os Navnene paa alle de Blomster, vi mødte paa vor Vej, og paa de Fugle, vi saa og hørte. Medens vi gik, fortalte han os Sagn og Fortællinger, der knyttede sig til Omegnen: Om Junker Vigge fra Varnæs, der bejlede til Herremandens Datter paa Fyn, eller om Pigerne fra Bovrup, der paa Hjemvejen fra et Gilde alle satte sig op paa en hvid Hest for at komme over Bovrup Bæk. Men midt ude i Bækken vendte den første sig om: »Jøsses Kristus Kors, sikken et langt Hors!« — og der laa de alle i Bækken, Hesten var forsvundet. —

Bedst var dog Nøddeturene til Syvmandsskoven. Den laa saa langt borte, saa paa Afstand saa sort og truende ud, dér havde ogsaa Røvere holdt til i gamle Dage og plyndret de Vejfarende. Men med Far ved Haanden, med Lærredsposen over Nakken vandrede vi dristige af Sted, Far skulde nok beskytte os mod Røverne og mod »Mikkel Ræv«, som vi var meget nysgerrige og ivrige efter at faa Øje paa, men alligevel var lidt bange for. Nøddehegnene i Syvmandsskoven var noget for sig. De var høje som Huse, og godt var det, at Far undervejs skar nogle lange Kæppe, der endte i en Krog, saa vi kunde trække Grenene ned til os og plukke Nødderne. Glade og trætte kom vi hjem med Posen fuld af Nødder, som vi i de lange Efteraarsaftener spillede »Effen og Ueffen«, »Hjorten springer om mit Hus« og »Mus« med.

Men naar det saa blev Regnvej? Ja, saa skulde der først rigtig festes. Naar det havde regnet i tre Dage, blev der hos Bageren i Aabenraa købt store Sukkerkringler, og saa begravede vi Regnen ved et stort »Begravelsesgilde« med Kaffe og »Begravelseskringler«. Bagefter spillede Far Kort med os, »Rakker tilbag'« og »Bruus« — og den der vandt fik en Gave.

Far var saa fingernem. Uden at tegne noget i Forvejen kunde han af stift Papir klippe Grise, Køer og Heste eller Slæder o. l., saa de stod paa deres Ben og Meder. Naar vore Dukker havde Fremmede, lavede han de nydeligste smaa Testel af Valmuehoveder og Agern. Altid fandt han paa Raad, naar vi ikke vidste, hvad vi skulde lege. En Dag sad vi paa Verandaen og surmulede. Dagen før var vi kommet hjem fra et Besøg hos Kusinerne paa Nørremølle, hvor vi havde moret os dejligt med at springe fra Loens Bjælker ned i Høet. »Hvorfor er I ikke ude at lege?« spurgte Far. »Vi har jo ingen Lo eller Hø til at springe ned i,« svarede vi. »Aah, er der ikke andet i Vejen,« sagde Far, »det er en smal Sag at faa det ordnet. Nu gaar jeg ned til Stranden og faar Heinsen til at køre et Læs Sand op paa Legepladsen, saa kan I kravle ud gennem Vinduet og springe ned i Sandet fra det flade Tag.« Sandet kom, og nu morede vi os lige saa godt med at springe ned i det som i Høet paa Nørremølle.

Af Begivenheder paa Højtoft husker jeg tydeligt, da Far i 1906 kom hjem fra Fængslet i Neumünster, hvor han havde siddet i tre Maaneder for et Angreb paa preussiske Embedsmænd. Fra Venner i Danmark var der kommet mange fine Gaver, og i Lysthuset i Højtofts Have blev de nu stillet op. Der var et stort Maleri med Udsigt ind over Aabenraa Fjord og et fint Spisestel af københavnsk Porcelæn. Paa et af de store Fade stod der et Guldhorn, hvorfra der vældede Guldstykker frem, som Far skulde bruge til en Rekreatjonsrejse. Desuden var der en Adresse med fine Tegninger og med Underskrifter fra alle Egne af Danmark. Far, der var blevet bleg og mager af Fængselsopholdet, var dybt rørt over al den Venlighed, der strømmede ham i Møde. Men naar han talte om sit Fængselsophold, fremdrog han kun de morsomme Episoder, han var kommet ud for i Fængslet: Hvordan han skriftligt maatte ansøge om at faa udleveret en Kraveknep fra sin medbragte Kuffert, der var deponeret hos »Hausvater«. Ansøgningen blev bevilget, men først maatte Listen over de Ting, der var i Kufferten, nøje gennemgaaes og Nummeret »en Kraveknep« slettes, inden Far kunde faa den udleveret. Far havde Lov til at skrive i Fængslet. Da Kladden til en Afhandling, han havde skrevet, skulde tilintetgøres, opstod der Vanskeligheder. Fængselsinspektøren, Fangevogteren og Far marcherede i Procession ned i Fængselsbageriet for at brænde Papirerne i Bagerovnen. Men Ilden var gaaet ud. Hvad nu? Far foreslog Køkkenet, dér maatte Papirerne kunne brændes i Komfuret; men Middagen var lavet og Ilden paa

Komfuret slukket. Nu var gode Raad dyre. Smedien, foreslog Far, men da de naaede derhen, var Ilden ogsaa gaaet ud dér. Fængselsinspektøren var ulykkelig: »Um Gotteswillen, was machen wir nun?« Far sagde da tørt, om man ikke kunde sætte en Tændstik til Papirerne. »Das war eine Idé!« udbrød Inspektøren, og endelig lykkedes dette vigtige Foretagende.

Selv i Fængslet havde Far skaffet sig Venner. Hver Sommer kom der en vandrende Haandværkssvend op ad Vejen til Højtoft. Det var »Pappas Kollege«, som han kaldte sig, der kom for at faa et Maaltid Mad og lidt Hjælp til den videre Rejse.

Størst Glans staar der dog for mig om de mange straalende St. Hans Aftener paa Højtoft. Da samlede Far og Mor deres Venner og Bekendte. Huset var kun lille, men det var utroligt, saa mange det kunde rumme en saadan Aften. En Krans af Bøgeløv blev slaaget op omkring Verandadøren, og jeg husker hvor spændt vi var paa, om de vilde Roser kunde naa at springe ud til St. Hans, for dem plejede vi at pynte Bordene med. Det var en vidunderlig Oplevelse, naar i den lyse Sommeraften det ene St. Hans Baal efter det andet blussede op omkring Fjorden. Saa blev ogsaa Baalet i Højtofts Have tændt og Sangen lød udover Fjorden. Naar de sidste Gløder var brændt ned, samledes vi omkring Bordene med de grønne Rømere. Far havde altid en fin Rhinskvin, som han fik hjem fra Berlin. Den blaa Sangbog deltes rundt, og Sang og Tale vekslede til den lyse Morgen.

Far havde en udpræget Slægtsfølelse. Han kunde føre sin Slægt helt tilbage til Midten af det 17. Aarhundrede. »Er det ikke mærkeligt,« sagde han en Gang til mig, »Bønderne fører omhyggeligt Stamtavle over deres Heste og Køer, men deres egen Slægt er de ikke interesseret i.« Hele sit Liv holdt han Forbindelsen vedlige med sine Søkende og den øvrige Familie. Saavidt muligt besøgte han dem paa deres Fødselsdage, naar Slægten samledes. Vi kunde ikke altid være med, men Faster Annas Fødselsdag i August var hvert Aar en stor Begivenhed for os. Det var Fars ældste Søster, hun var ugift og boede i Aftægtshuset paa Nørremølle. Vi tog med Far og Mor med Skibet til Sottrupskov, hvor Farbror Christen, der fik Fødegaarden, da Far valgte at blive Politiker, hentede os med to fine Heste for Vognen. Paa Hjemvejen kunde vi aldrig enes om, hvor mange Slags Kager der havde været til Kaffebordet.

Af Fars Familie stod der for os Børn en særlig Eventyrglans om

Farbror Hans Peter fra London. Det var Bedstefars Bror, der efter at have staaet i Handelslære i Flensborg rejste ud i Verden. For sin Arvepart købte han Varer og fragtede et Sejlskib til San Francisco, men mistede alt ved Byens Brand. Derefter tog han til Kina, hvor han blev Partner i et stort engelsk Handelshus. Da han rejste ud, havde Bedstefar og han lovet at skrive til hinanden hver Maaned, indtil en af dem fik Vished om den andens Død. Efter Bedstefars Død skrev Far regelmæssigt til ham. Nu havde Farbror Hans Peter trukket sig tilbage fra Forretningslivet og boede i London, men besøgte af og til Familien. Der blev truffet store Forberedelser, naar Farbror fra London skulde komme. Han kunde ikke sove i en almindelig dansk Seng, derfor havde Far faaet lavet en stor bred Seng til ham. Den stod senere i mit Værelse, den fyldte lovlige meget, men jeg var dog stolt over at sove i »Farbrors Seng«.

Hver Sommer tog Far nogle af Børnene med paa en Tur til forskellige Dele af Landet. En Oplevelse var en Tur til Dybbøl. Som ganske lille havde Far set de preussiske Soldater med deres Pikkelhuer i Gaarden paa Nørremølle, og under sin Opvækst havde han hørt mange Øjenvidners Beretninger om Kampen ved Dybbøl og Overgangen til Als. Og nu skildrede han Kampens Gang for os. Jeg kan endnu se ham for mig, som han stod oppe paa en af Skanserne med udstrakt Arm, udpegende de forskellige Kompagniers og Batteriers Stilling, »Ragebøl dæk« — »Broager dæk«, lyder endnu i mine Øren.

Andre Gange gik Turen til Flensborg, til Dannevirke, til Jellingehøjene og til Kongens By, København.

Ofte var vi ogsaa med Far til danske Møder. Jeg var saaledes med til Aarsmødet i Haderslev i Juni 1914. Den lyse Stemning, der herskede her og den Begejstring, der greb Tilhørerne, da Far holdt sin store Tale, gjorde et dybt Indtryk paa mig.

I Slutningen af Juli 1914 var vi med Far paa Amrum og Sild, men da Efterretningerne blev mere og mere alvorlige og truende, afbrød Far Rejsen, og vi vendte hjem til Højtoft. Den 1. August blev Tyskland erklæret i Krigstilstand. Min ældste Bror, der skulde møde ved Regimentet i Flensborg, kom hjem for at sige Farvel. Der herskede en trykket Stemning. Hvad vilde der ske? De unge Sønderjyder skulde nu kæmpe paa tysk Side, for en fremmed Sag. Hvis Danmark kom med i Krigen, kunde de komme til at kæmpe mod deres egne Landsmænd. Far blev flere Gange kaldt over til Tele-

fonen paa det nærliggende Hotel: Arrestationerne af Danskerne var begyndt. Om Aftenen kom Politibetjent Grün fra Aabenraa. Han lod Bilen holde nede paa Vejen, og vi kunde se ham komme ad Stien op ad Bakken. Ved Havelaagen blev han staaende, han ligesom kviede sig ved at gaa helt op til Huset, han var øjensynligt ikke glad for sit Ærinde. Far gik ned til ham og kom tilbage og fortalte os, at han var arresteret og maatte følge med til Byen. Vi græd, men Far og Mor var rolige og fattede. Far trøstede os: »Jeg skal nok klare mig.«

Da Far var borte, begyndte vi straks at pakke, saa vi kunde flytte ind til Byen næste Dag. Det blev sent, inden vi kom i Seng, og vi kunde ikke sove. Vi syntes, vi saa Skygger bevæge sig udenfor Vinduerne og hørte listende Skridt.

Næste Dag blev Far løsladt. Den tyske Rigsdag var blevet indkaldt. Da Far lod telegrafere, at han ikke kunde møde, fordi han var fængslet, kom der telegrafisk Ordre fra Berlin om straks at løslade ham. Vi var lykkelige over at se ham igen. Selv om vi ikke som Naboens Kone troede, at nu kunde der ikke blive Krig, fordi Hans Peter Hanssen var kommet hjem, var vi dog glade og fortrøstningsfulde ved at vide ham fri. Nu kunde han i Berlin arbejde for at faa de øvrige arresterede Danske frigivet og for at faa Forbudet mod de danske Aviser ophævet. Og hjemme kunde han med sit altid stærke Lyssyn indgyde sine Landsmænd Mod i de tunge Tider, der laa foran dem, og Tro paa en bedre Fremtid.

Allerede om Foraaret var jeg blevet indmeldt i 1. G. i Kolding højere Almenskole for at tage dansk Studentereksamen. Jeg skulde møde midt i August, men nu blev der holdt Familieraad, hvorvidt jeg ikke hellere maatte vente, til Krigen var forbi — man regnede med, at den kun kunde vare nogle Maaneder. Vi blev dog enige om, at det var bedre, at jeg begyndte straks i det nye Skoleaar. Far fulgte mig til Toget og gav mig sine Raad og gode Ønsker med paa Vejen. Saadan forlod jeg mit Barndomshjem, og altid, naar jeg tænker tilbage paa det, fyldes mit Hjerte af Glæde og dyb Taknemmelighed mod Far og Mor, der gav os Børn en saa sorgfri, lys og lykkelig Barndom.

EMIL HARTMANN

1836—1898

BODIL NEERGAARD, f. 1867

AF FRU
BODIL NEERGAARD

MIN FADER blev født 1836 i det gamle Hjem i Kvæsthusgade 3, hvor min Bedstefader I. P. E. Hartmann flyttede ind, da han giftede sig, og hvor han døde i Marts 1900. Vi i vor urolige Tid kan næppe tænke os en saadan Trofasthed, hvor Hjemmene skifter, eftersom Familien vokser, Indtægterne stiger og Fordringerne ligesaa. Men at »Hjemmet« faar en større Betydning som noget, der ligger fast og hvorfra Minderne hober sig op, er der vel ingen Tvivl om. Min Bedstemoder var Datter af den rige Agent Zinn. Han boede paa første Sal, og de Unge flyttede ind paa anden Sal. Her fødtes nu 10 Børn. Naar man saa de beskedne Forhold, hvorunder de voksede op, maa man undre sig over, at denne Flok kunde flyve ud fra Reden som høje, stærke og smukke Mennesker med rige Evner. Det maa dog tilføjes, at de 4 døde som smaa. — Min Bedstemoder var meget elsket, impulsiv og ejendommelig. Musiken var hendes Liv, og hun har som bekendt skrevet yndige Sange under Navnet Frederik Palmer. Fra sin Moder stammede det urolige, det noget ekscentriske Faders Blod, medens Faderen I. P. E. Hartmann var en afbalanceret og harmonisk Personlighed. Faders Uro gav sig bl a. Udslag i dette, at han ikke kunde finde Hvile noget Sted.

Ñogle Aar boede vi i en Villa, Fader ejede i Rosenvænget paa Østerbro. Men saa begyndte der at gaa Rygter om, at der skulde bygges Frihavn, og Fader saa straks i Aanden, at Idyllen derude vilde blive ødelagt af en ulidelig Trafik — af Vogne med lange Jernbjælker! Det vilde han ikke udsættes for. Resolut solgte han Villaen og købte i Stedet en smuk Landejendom, »Carlsminde«, i Søllerød.

Her levede vi syv lykkelige Aar. Vi Børn havde den herligste Tumbleplads i den syv Tønder Land store Have, og Fader morede det, at han pludselig foruden Musikken havde faaet et lille Landbrug at passe med Heste, Køer, Grise og Høns. Megen Forstand havde han vist ikke paa det. Man fortæller, at han dirigerede Driften efter en Bog, han havde anskaffet sig, og at det var Folkenes største Fornøjelse, naar han glemte den et eller andet Sted, og de saa kunde se deres Snit til at fjerne den. De mente — næppe med Urette — at de kunde bedre uden den Bog. Men for Far var disse Aar i Søllerød en dejlig Forfriskelse. Her kunde han hvile ud efter anstrengende Rejser, og her kunde han i Fred arbejde med sine Kompositioner.

Det var en Sorg for os, da Fader solgte Gaarden. En Tid boede vi paa »Vældegaard« i Gentofte, siden i St. Kongensgade, atter paa Østerbro og engang i Bredgade.

Men trods alle disse Flytninger husker jeg mit Hjem som smukt og harmonisk, et Hjem, hvor mine fire Søskende og jeg levede en lykkelig Barndom. Far var jo saa fuld af Musik. Han kunde som faa andre improvisere paa et Klaver; han ligefrem rystede Melodier ud af Ærmet, som man siger. Ofte indfattede han gamle Melodier i sit Spil, og naar der var Gæster, f. Eks. Neupert, Neruda, Grieg eller Winding, spillede man firhændigt uden Noder. For os Børn var det en stor Fornøjelse at vokse op under Musikkens Indflydelse. Vi elskede at danse eller lege til de Toner, Far lokkede frem af Klaveret under Øjeblikkets Inspiration. Men tit sad vi ogsaa og lyttede med Andagt til hans Spil eller vi samledes om Klaveret og sang Børnesange og andre Viser. Jeg husker, at min Søster Agnete engang spurgte: »Far, hvad er en Salme? Er det saadan en som Ræve luske gennem Buske?« Det morede naturligvis Far, der næppe kendte den Tekst fra sin Virksomhed som Organist i Sct. Johannes Kirke eller Christiansborg Slotskirke.

Hver af os havde en Sang, som vi satte Tabu paa, hvilket vil sige, at de andre ikke maatte synge den uden at spørge om Forlov. Jeg tror nok, min var: »Naar Egene knoppes«, min Søsters: »Jeg gik mig i Lunden«, min Broder Johannes': »Gutter om Bord« og Rudolphs: »Dansken har Sejer vunden«.

Som mange Kunstnere med et levende Temperament havde Far imidlertid et meget svingende Humør. Han kunde være saa kærlig og forstaaende over for os, men han kunde ogsaa blive heftig og reagere spontant, naar en af os gjorde ham imod. Vigtede man sig

Komponisten
EMIL HARTMANN
med Familie

med sine Meninger, kunde han give En kraftig Besked, men han hørte ikke til dem, der lader Solen gaa ned over sin Vrede. Havde han faaet Luft for den, var den glemmt.

Ligeledes husker jeg, at jeg har set ham i det mest nedtrykte Humør, ja, han kunde i Perioder være ligefrem melankolsk. I saadanne Tilfælde var min Moder en Mester til at tage ham. Hun var blid og rolig, en ligevægtig Natur, der dannede en udmærket Modvægt til min Faders urolige Gemyt. En Dag var Far i daarligt Humør fra Morgenstunden og satte sig straks ind til sit Arbejdsbord. Mor spurgte, om han ikke vilde gaa en Tur med hende, men nej, han havde ikke Lyst. Saa udbrod hun med et af sine gode Smil: »Herregud, Emil, lad dog din stakkels Muse være i Fred og lad være at sidde og presse den som en Citron.« Det kunde Fader ikke staa for.

Isen smeltede øjeblikkelig. Han rev Brillerne af og kom til at le saa hjerteligt over sig selv. Et Øjeblik efter vandrede de Arm i Arm ned ad Gaden.

Man maa altsaa ikke tro, at Far var nogen Hustyran. Hans pludselige Opfarendhed og hans Hang til Melankoli var langt fra de eneste Sider af hans Væsen. Det Træk, der staar stærkest i ens Erindring nu mange Aar efter, er hans ganske uimodstaaelige Humør. Han kunde være kaad som nogen Dreng, fuld af de lystigste Paafund. Min Mand sagde engang, at Far var et af de morsomste Mennesker, han i sin Ungdom havde truffet, og selv ytrede han engang, at blandt de syv Dødsyndere maatte man da henregne det at være kedelig.

Fra mine Gemmer har jeg nu fundet Fars Breve frem og gennemlæst dem paa ny. Straks gennem Haandskriften møder man nogle væsentlige Træk i hans Personlighed. Pennen er ført med en hastig Haand, Bogstaverne danser, og Linieme løber stundom tværs over de to Midtersider af Arket. Man behøver ikke at være kyndig i Skrift-aflæsning for at se, at bag den Haand, som har ført Pennen, luede en rastløs, impulsiv Aand. Og dette Indtryk bekræftes af Ordene. Det er Breve, der er sendt mig fra Hjemmet eller fra hans store Koncertrejser ude i Europa. Kort, knapt og levende strømmer Indtryk og Tanker En i Møde. Snart er han munter, og snart er han vred. Aldrig lægger han Skjul paa sine øjeblikkelige Følelser og Stemninger, men altid har han en Mening om Tingene. Lad mig blot som en enkelt karakteristisk Prøve paa hans temperamentsfulde Stil hid-sætte Slutningen af et Brev fra 1897, et halvt Aarstid før han døde: »Jeg var i Gaar henne at se »En Fallit«. Jeg kunde tampet Fru Hennings, saa væmmelig fandt jeg hende. Estrup lod sig præsentere for mig i Mellemakten og sagde mig nogle Compliments — men det forandrer ikke min Opfattelse af hans i mine Øjne skadelige Indflydelse paa Danmarks Fremtid.« Hvad nu Fader har haft imod Fru Hennings i den paagældende Rolle, ved jeg ikke. Vi var hendes meget gode Venner og kom ofte sammen, saa min Faders Udbrud kan kun have været Udtryk for en øjeblikkelig Stemning, men sin Uvilje mod Estrups Styre lagde han aldrig Skjul paa.

Ogsaa naar han i Brevene taler om Familieanliggender, er han de afgjorte Meningers Mand. Han var aldrig bange for at sige sine nærmeste Besked, naar de havde gjort noget, han ikke syntes om. Det kunde være som en Tordenskyll at modtage et Brev fra ham. Men i Reglen skinnede Solen igennem Skyerne. »Ka' du li' mig?«

stod der saa gnidret ind i det nederste Hjørne. Og man kendte det jegode Sind bag den pludselige Opfarethed.

Som han fremtræder i disse Breve, husker jeg ham fra min Barn-dom og Ungdom. I Hjemmet var det maaske nok Moder, der i det daglige øvede den største Indflydelse — i hvert Fald paa os Pige-børn. Hun var jo altid om os, mens Fader tit laa paa Rejse eller sad fordybet i sit Arbejde. Men var hun den milde og stadige, saa var han den festlige, den uberegnelige, men altid forfriskende.

Kedelig var Far bestemt ikke. Mange, mange Historier gaar der om ham i Familie- og Vennekredsen. Nogle af dem blev fornylig i anden Sammenhæng opfrisket af min Broder, og jeg vil gerne fremdrage dem her, fordi de saa udmærket bidrager til Forstaaelsen af Faders sammensatte Natur.

Engang, da min Far og Mor var nede hos os paa Fuglsang, kørte de over for at aflægge en Visit hos Grev Rabens paa Aalholm. Da Vognen holdt foran Hovedindgangen, meddelte Rabens Tjener, at Herskabet ikke var hjemme, og spurgte, hvem han maatte hilse fra. »Vil De hilse fra Hertugen og Hertuginde af Battenberg!« svarede min Fader øjeblikkelig. Mor blev forfærdet og sagde: »Men, Gud, Emil, hvad er det dog, du siger!« Far lod sig dog ikke gaa paa, men fortsatte, stadig henvendt til Tjeneren: »Hertuginde er ved at be-svime; vil De bringe hende et Glas Vand.« Det skal tilføjes, at baade Kusken og Tjeneren forstod Spøgen og morede sig kongeligt.

Far elskede i det hele taget at agere. Pludselig kunde han forsvinde i Entreen. Et Øjeblik efter dukkede han op, gerne formum-met som en Dame, og hvor kunde han være morsom, naar han saa improviserede en lille Komædie! Men allermorsomst var han dog, naar han pludselig glemte, at han var klædt ud, og geraadede i en Diskussion om et alvorligt Emne med en af de tilstedeværende. Kon-trasten mellem hans alvorlige, ivrige Ansigt og den Damehat, der sad klemt ned over hans buskede Haar, var ganske uimodstaaelig, og vi brast naturligvis alle i Latter.

En Gang gennemførte han en større Komædie, som faldt meget vellykket ud. Vi ventede til Fuglsang en tysk Dame, en Fru Ströh-mer, som min Mand havde korresponderet med, men som vi ikke havde set. Vi havde paa den Tid en Del andre Gæster og var alle ret spændte paa at se den tyske Dame. I sidste Øjeblik fik min Mand imidlertid Besked om, at hun maatte udsætte Besøget, og uden at sige noget til de andre Gæster besluttede han og Far at spille en

lille Komædie. Paa det fastsatte Tidspunkt blev en Vogn sendt af Sted til Stationen. Men den kørte nu ikke længere end til Gartnerboligen, hvor Far ventede. Han havde klædt sig ud som Fru Ströhmer med sort Kjole, graa Krøller og mange Kufferter. Og da Vognen noget efter kom svingende, var der ingen, der tvivlede om, at den gamle Dame var den rigtige. Min Mand tog hjerteligt imod hende paa Trappen, og Far spillede sin Rolle fuldkommen overbevisende. Han hilste paa de tilstedeværende og fik anvist sit Værelse. Ved Middagsbordet tog min Mand ham til Bords, og de førte en livlig Konversation. Vi, der var indviede i Komædien, kunde næppe bare os for Latter, men ingen af vore Gæster anede aabenbart Uraad. »Det er da et ualmindelig modbydeligt Fruentimmer,« hviskede en af dem. Over Buffeten i Spisestuen hang der et stort Maleri af Bache, forestillende den nøgne Kraka, som hylder sig i et Fiske-net. Midt under Maaltidet gjorde Fader en dramatisk Gestus op mod Maleriet og udbrod paa Tysk: »Det er maaske salig Baronessen?« Den Replik kunde vi ikke staa for. Vi kunde ikke holde Contenancen vedlige, og under almindelig Munterhed afsløredes den falske Fru Ströhmer.

Da vi boede i Bredgade, elskede vi at spadserere paa Smedelinien eller Kastelsvolden; men dengang var Kastelsterrænet ikke aabnet, og man skulde have Adgangskort for at kunne passere Vagten. En Aften var min Far sammen med Mor og min Broder Oluf gaaet derned, men de havde glemt Adgangskortet. At gaa tilbage efter det havde min Far naturligvis ikke Lyst til. Da man naaede Skildvagten, tog han Hatten af og sagde: »Undskyld, Hr. Soldat, vi har glemt Kortet, men,« tilføjede han, idet han pegede paa Oluf, »vi gaar med den unge Mand, og han er Søn af Grevinde Danner, saa vi faar nok Lov til at passere.« Soldaten maabede, men turde aabenbart ikke standse de fine Herskaber. Da Far saa var kommet forbi ham, vendte han sig og sagde: »Det er dog i Grevindens første Ægteskab!« Man kan næppe tænke sig, at Soldatens Maaben blev mindre ved den Forklaring.

Naar min Mor og Far var paa Besøg hos Morfars, der boede i Halland om Sommeren, blev Far gerne om Morgenens barberet af deres Tjener. Det var imidlertid ikke saa let for den arme Tjener, for Far vilde absolut sidde i Gyngestol under Processen. En Dag, mens man var midt i Arbejdet, raabte Far da ogsaa ind til min Mor: »Bolette, Ljunggren tror, han skræller Kartoffler.« En anden Gang

under en lignende Proces i Hellebæk, hvor »Barberen« var en Tømmer, Broder til omtalte Tjener, sagde Fader, at Hundene i den lille By samlede sig for at gribe de eventuelle Kødstykker, der maatte falde af!

Ja, saadan var Far, kaad og drenget, naar han var i Humør til det — altid med en Spøg eller et kvikt Svar paa Læben.

Endelig husker man ham ogsaa som den levende Deltager i Debatter om alle Tidens vigtige Spørgsmaal. Noget springende kunde han være i sin Tankegang, pludselig slaa over fra eet Emne til et andet, men han havde sine ganske bestemte Meninger, og med Hensyn til Fremtiden kunde han være mærkelig visionær. Allerede i Midten af Firserne, da København blev udbygget som Fæstning, erklærede han, at det var ganske omsont, da Fremtidens Krige vilde komme til at foregaa i Luften. Han saa ogsaa paa et meget tidligt Tidspunkt, at den danske Landbrugsproduktion maatte lægges om fra Kornavl til forædlede Produkter, og da min Broder Johannes i 1890 drog til Gent for at slaa sig ned som Gartner, advarede Far ham: »Det kan naturligvis være meget godt at købe en Grund ved Gent og drive Gartneri der; men husk paa, at det er historisk, at hvis der udbryder en europæisk Krig, vil den begynde i Belgien.«

Ingen vil kunne nægte, at der har været Fornuft i disse Betragtninger. Min Broder har ogsaa maattet sande, at Fars Advarsel var paa sin Plads. To Gange har han nu oplevet, at Belgien er blevet Krigsskueplads.

Jeg har i det foregaaende dvælet ved Mindet om Emil Hartmann som Far. Inden jeg slutter, maa jeg dog have Lov til at vedføje et lille Hjertesuk. Med Vemod tænker jeg paa, hvor lidt Fars Musik opføres. Alt er udgivet, dels hos Wilhelm Hansen, dels i Tyskland. Men ud over Ouverturen til »Hærmændene«, »Vuggevisen« og et Par Trioer og Salmemelodier er hans Musik lagt hen som en død Skat. Den tilhører en Tid, saa forskellig fra vor. Far var af Romantikerens Slægt, og Musikken flød i Strømme fra ham uden alt for megen Reflektion. Men hvor er der en Hvile for vore trætte Nerver i at lytte til de Toner, som ikke kræver et Hjernearbejde. Kunde disse Ord fremme Kendskabet til hans Musik, vilde det være mig en Glæde; jeg tror, Tiden er inde til en Forstaaelse af den. Vi trænger til den Harmoni, den kan skabe i Menneskesjæle.

VILHELM HELWEG-LARSEN

1850—1927

AF PROVST
P. HELWEG-LARSEN

P. HELWEG-LARSEN, f. 1877

FAR HØRTE til de Mennesker, man skal opleve for at forstaa. I hvert Fald skulde der en Digter til for at give det rette Indtryk af hans Naturs Frodighed, af det sprudlende Liv, han førte med sig, hvor han kom. Men skal mit Forsøg paa at tegne hans Billede ikke helt mislykkes, maa der noget med af den Del af hans Historie, jeg kun kan kende paa anden Haand — det giver Forkundskaber, og de er nyttige, som H. C. Andersen siger.

Hans Far, Overretsprokurator, senere Borgmester L. C. Larsen i København (1813—73) var stærkt med i det offentlige Liv som en af de mere fremtrædende nationalliberale baade i Folketinget og i Borgerrepræsentationen, hvis Formand han var, til han i 1863 blev Borgmester. Moderen (1822—78), der ligesom sin Mand var fra Odense, var en Helweg, en Søster til de kendte grundtvigske Præster Fritz og Ludvig Helweg. Begge Forældrene var betydelige Mennesker, indbyrdes meget forskellige, han indesluttet, hun aaben og livsglad, indtil Sindssyge gjorde Ende paa Livsglæden. Familiens officielle Præst var Stiftsprovst Rothe, men Farfar hørte helst Fog i Holmens Kirke, Farmor søgte til Grundtvig i Vartov.

I dette af Tidens nationale og kirkelige Strømninger stærkt prægede Hjem voksede Far op i en stor Børneflokk, og han vedgik Arv og Gæld, om end den Selvstændighed, som alle Dage var et Hovedtræk hos ham, fik ham til at gaa sin egne Veje. For os, som kun har kendt Far som den, der spredte Glæde og Fest, hvor han kom, er det underligt at tænke sig, at han som ung nærmest har været, hvad man kalder en »Drønnert«. Indesluttet og sær havde han ingen Venner,

i hvert Fald ingen, hvor Venskabet betød noget senere i Livet. Jeg maa dog tilføje, at denne Opfattelse af Far hviler paa hans egen Skildring, og udelukket er det jo ikke, at han har set vel ensidigt paa sig selv, men i Hovedsagen er den sikkert rigtig. Men saa oplevede han, lige før han 19 Aar gammel blev Student, med et Par Maaneders Mellemrum og ganske pludseligt de to Ting, som blev bestemmende for hele hans Liv og vel ogsaa for, at hans Personlighed kom til saa rig Udfoldelse, som den gjorde.

En Søndag i Marts 1869 fik han den Idé at gaa ud i Johanneskirken og høre Frimodt, som der taltes saa meget om. Denne Gudstjeneste kom for ham til at betyde en øjeblikkelig, stærk og afgørende Oplevelse, der »delte hans Liv i to Dele, en før og en efter«. Fra det Øjeblik var det ham ogsaa en Selvfølge, at han vilde være Præst — han havde tidligere villet være Jurist — og det blev ganske naturligt Frimodt, og ikke Fog eller Grundtvig, som kom til at sætte Præg paa hans Præstegering.

Et Par Maaneder senere mødte han atter sin Skæbne, denne Gang i den 16-aarige Thyra Lorentzen. Hun var fra Vekselmægler Lorentzens rige Hjem, hvor 8 Døtre voksede op — naar jeg nævner, at Mors tre ældre Søstre var gift med Brændevinsbrænder Brøndum, Skuespiller Peter Jerndorff og Provst I. A. Heiberg, vil man forstaa, at Hjemmets Lykke i hvert Fald ikke skyldtes nogen Ensretning. Vekselmægleren og Borgmesteren var gode Venner og aftalte det Aar, at de sammen vilde leje det daværende »Springforbi« til Sommerbolig. Far havde tidligere kun set Mor paa en Jernbanestation gennem et Kupevindue, men da de to unge nu mødtes for første Gang, var de egentlig begge med det samme klar over, at de hørte sammen for Livet, selv om der gennem Aar ikke blev talt et Ord derom — den formelle Forlovelse kom endda først, da Far blev Kandidat. At Far kunde blive indtaget i Mor var ganske ligetil. Hendes elskede Frk. Zahle skrev ved hendes Død, at hun var »imellem dem en forfriskende og varmende Kraft«, og en anden Lærerinde, Komtesse Moltke, kaldte hende »en frisk Drik, udstrømmet af det klareste og reneste Vand«. At Mor derimod ved første Øjekast kunde føle det samme for Far — som han dengang var — det var mere mærkeligt. Men det geraader hende til uvisnelig Ære, at hun bag det kejtede og sære hos Far kunde se, hvad der boede i ham. Deres Kærligheds Historie, som Far lykkeligvis har fortalt den i de Erindringer, han

Stiftsprovst
VILHELM
HELWEG-LARSEN
og Hustru

skrev til os, er noget af det reneste og skønneste, man kan tænke sig. Men nok herom, det er jo ikke Mor, jeg skal skrive om.

25 Aar gammel blev Far personel Kapellan hos Provst Pram Gad i Stouby ved Vejle Fjord, og snart efter, den 9. Maj 1876, stod Brylluppet i Frue Kirke med stor Middag i d'Angleterres gyldne Sale. Fra denne Herlighed rejste de unge Præstefolk til »et lille uanseligt straatækt Hus, som næppe nogen Stork vilde tage til Takke med. Og ydermere maatte vi dele denne Herlighed med en gammel slesvigholstensk Krieger, der i 1849 var blevet tilbage her i Landet enten af Mangel paa Mod eller af en mærkelig Kærlighed til en Kvinde, som syntes for os andre at være berøvet al kvindelig Ynde.« Saaledes begyndte 30 Aars sjældent lykkeligt Samliv. Lykkeligt, ikke blot fordi de gjorde hinanden lykkelige, men fordi de blev hinanden til

saa stor Hjælp. Fars Betydning for Mor har hun selv udtrykt saaledes i et af de faa Rimerier, hun har begaaet: »Du drog mig saa gerne op mod det høje — Tak at du drog mig saa mildt og stille.« Mors Betydning for Far, mener jeg, har ikke mindst bestaaet deri, at hun hjalp til, at hans rige Menneskelighed brød igennem og ganske tilintetgjorde den Skal, der var om den i hans Ungdom.

Far havde den store Glæde at se det aandeligt grønnes allerede i sin første Præstegerning, som kun varede kort, da Provst Gad døde, hvorpaa Far i to Aar var Kapellan pro loco, Kaldskapellan, i Hornborg og Hvirring ved Horsens. Saa skete det i 1879 at Frimodt døde, og da den residerende Kapellan, Pastor Rindom, blev Sognepræst, fik Frimodts Kreds Lov til at faa Indflydelse paa, hvem der skulde være residerende Kapellan. Frimodts Svoger, den senere Biskop Clausen, dengang Sognepræst i Horsens, henledte deres Opmærksomhed paa Far. Valget stod mellem ham og Pastor Sørensen, senere Garnisons Kirke, og Resultatet af deres Prøveprædikener blev, at Far blev indstillet og udnævnt. Ti Aar efter at han første Gang havde hørt Frimodt i Johanneskirken, stod han saa selv, 29 Aar gammel, paa Frimodts Prædikestol. Han kom der til at staa i en stor Gerning, men Kræfterne slog ikke til — det var Nerver og Mave, som ogsaa tidligere havde voldet ham alvorligt Mên. Efter 4 Aars Forløb maatte han selv holde Kapellan, og efter i 2 Aar at have været næsten uarbejdsdygtig, blev det ham klart, at han til sin store Sorg maatte opgive Arbejdet i København. I Efteraaret 84 lukkede Far og Mor deres Hjem, fordelte mig og mine 3 yngre Søstre mellem Slægt og Venner og tog et lille halvt Aars Tid til Syden. Ved Paasketid 85 kom Mor hjem og tog med os Børn til »Bobakke« i Hellebæk, og snart fulgte Far efter. Og dermed begynder den historiske Tid for mig. Jeg fyldte den Sommer 8 Aar.

Hvor ser jeg det for mig, da Far — iført det nu forsvundne, praktiske Stykke, som hed en Havelock — kom kørende, og Vognen svingede om Hjørnet op ad den lille Bakke til »Bobakke«. Og dermed kørte Far ogsaa for Alvor ind i min Tilværelse. Travlhed og Sygdom med gentagne Baderejser og nu sidst det lange Ophold i Syden havde naturligvis bevirket, at han ikke tidligere havde kunnet tage sig meget af os Børn. Fra de Aar husker jeg ikke meget mere, end at Far imponerede mig ved at kunne »synge for« ved Møder i vort Hjem paa

Blegdamsvej 10 — jeg tør sige, at det ikke var deri, han egentlig havde sin Styrke. Alligevel maa han have betydet mere for mig, da jeg, siden jeg seks Aar gammel opgav at ville være Brandmand — vi havde en Brandstation i Nærheden — ikke et Øjeblik har været i Tvivl om, at jeg vilde være Præst. Men hans Betydning for mig er mig først bevidst fra det halve Aar, vi boede paa »Bobakke«; i den Tid havde vi ham helt og udelt.

Det halve Aar staar da ogsaa for mig som en straalende Guldalder. Og det var Far, som gjorde det dertil — Mor holdt jeg naturligvis af, som Børn holder af en god Mor, men det var først som Student, at jeg lærte at forstaa, hvilken sjælden Mor jeg havde. Men Far var næsten Kammerat med os i det halve Aar, et Udtryk, jeg ellers ikke vilde bruge om Far. »Os« betyder her ikke saa meget mig og mine Søstre, som mig og en jævnaldrende Fætter — nu afdøde Læge Edvard Heiberg — som i den Sommer boede i Nærheden af os hos vore Bedsteforældre. I størst Glans staar Fars Undervisning af os to Dreng, han gjorde Timerne til en Fest. Hvor kunde han ikke fortælle vore gamle Sagn, saa de blev levende, og hvor var han ikke morsom, selv ved noget saa lidet morsomt som Diktat. Vi nød ham og Tilværelsen i fulde Drag.

Om Efteraaret blev han kaldet til Seest ved Kolding — et lille, let Embede, man i de Tider brugte som et Rekreationsembede for svage Præster. Der var en gammel og skrøbelig Præstegaard med smaa, lave Værelser, og Mor græd, da hun skulde flytte derind — men hun græd ganske vist ogsaa ti Aar senere, da hun skulde flytte derfra til den herlige, omtrent 400 Aar gamle Stiftsprovstegaard i Viborg.

Seest — ja, fremmede forstaaer jo ikke den Klang, der ligger i Navnet paa det Sted, hvor man levede ti lykkelige Barndomsaar. Men for de indviede rummer Ordet al den Poesi — kun dybere og mere ægte — som i gamle Dage laa i Begrebet »en rigtig Præstegaard paa Landet«. Det var det nemlig. Vi kom altsaa dertil i Efteraaret 85, saa det var snart Jul. Det var et stort Øjeblik, da Far gik med os ned i »vores egen Skov« — der hørte 25 Tønder Land Skov til Præstegaarden — for at finde et Juletræ. Og da Foraaret kom, og Far tog fat paa at gøre Haven i Stand! Han var ikke egnet til Haandens Arbejde, men optraadte dog baade som Havekarl og Brændehugger. Der var kun eet Minus; der var en Forpagter, saa det ikke altsammen var vores. Men Far overtog snart Avlingen selv, til lige Glæde

for ham og for os. Naturligvis havde han ikke Begreb om Landbrug, men han vilde have Orden i Tingene, og han fik det — økonomisk set maaske mest til Glæde for hans Eftermand Bartholdy (Præsterne Chr. og Georg B.s Far). Han sørgede for gode Vejledere og en dygtig Avlskarl, som han gav den træffende Instruks, »at hvis det gik godt med Driften, som alle Bønderne i Sognet vilde stikke deres Næse i, saa sagde ingen, at vor Præst er en dygtig Landmand, det vidste de, han ikke var, men at han havde en flink Avlskarl. Og omvendt: gik det til den forkerte Side, sagde de ikke, Præsten er et Fæ, det vidste de, han ikke var, men at han havde faaet et Fæ til Avlskarl.«

Det var atter et stort Øjeblik, da den første Ko kom. Den var købt paa Auktion efter Pastor Knudsen i Lejrskov (Jakob K.s Far), og da det sortbrogede Kreatur kom ind i Gaarden, gik Far den i Møde, satte sin Hat paa den og hilste den »Velkommen, Knudsen«, og Knudsen var alle Dage den mest populære af Køerne. Men langt højere rangerede de to smukke, brune Heste, Horsa og Stella. Far vilde gerne være godt kørende, Karlen ogsaa, og jeg tror, det var en af de Komplimenter, Far satte Pris paa, da det en Dag blev sagt til ham: »Ja, man staar stille og ser efter Vognen, naar man møder den paa Gaden, men De maa vide, at med den Fart beholder De Deres Heste et Par Aar kortere« — naa, de holdt nu hans Tid ud, hvor langt de holdt ind i Bartholdys, er mig ubekendt. Da min eneste Broder, Gunnar, den nylig afdøde Redaktør, kom til Verden, var en af Køerne syg, og Marie Holst, den senere bekendte Missionær, der var som hjemme hos os og hjalp ved Fødselen, sagde, at Far interesserede sig mere for, hvad der foregik i Stalden end i Stuehuset.

Far kom gradvis til Kræfter under de sunde Forhold, men tit led han af Hovedpine — hvorfor han anlagde Kalot til at beskytte sin tidligt skaldede Isse — men da han en Dag klagede til Lægen over sine Nerver, fik han det opmuntrende Svar: »Vær De glad for Deres Nerver, det er dem, der gør Dem til det, De er.« Han forstod ogsaa at vurdere den kendte Nervaløge Langes Sidebemærkning, da en Mand gjorde sig til af, at der aldrig havde været Sindssyge i hans Familie: »Derfor er de ogsaa saa forbandet ordinære allesammen.« Besvimelser var ganske vist i nogle Aar ikke sjældnere, end at vi tog dem som noget, der hørte til Naturens Orden. En Gang besvimede han i Kirken, og de fik ham lagt ned paa Kirkegulvet og derpaa bragt hjem. Da en af Menigheden vist en halv Time senere bekymret saa ind i Præstegaarden, fandt hun Far legende, jeg tror Tagfat,

med Børnene. Det var forøvrigt ikke meget, han legede med os, men han var altid et forfriskende Væld, og han virkede inspirerende paa os. Vi Børn gjorde forresten den Opdagelse, at »Mor var bedst til Fornøjelser (Cirkus o. l.), Far til Mad« — det var jo hverken første eller sidste Gang, en Stormagt har haft lettest ved at være flot med det, som rettelig hører under en andens Magtomraade. Han roste sjældent, han skændte ogsaa sjældent, men vi var alle klar over, hvordan han saa paa os og paa, hvad vi bedrev. Vi frygtede ham ikke, men havde en stor Respekt for ham, jeg og min 10 Aar yngre Broder maaske mere end Pigebørnene. Og det holdt sig, saa en Svoger endnu i Fars sidste Aar kunde sige: »Du og Gunnar, I staar stadig som et Par Drengene overfor jeres Far.«

Forøvrigt kendte jeg næppe nogen større Glæde end at lytte, naar han og en af hans Præstevener som Wied i Sdr. Bjært eller Glahn i Vejstrup havde en Debat. Far var overhovedet en ivrig Debattør — ikke helt uden Tendens til at forandre en Dialog til en Monolog. Naar Fars og Mors gode Venner, Billedhugger Rohl-Smiths, som senere tog til Amerika, kom paa Besøg, kunde det gaa hedt til mellem Far og Onkel Carl, som vi kaldte ham. Den ene blev hvid, den anden rød i Ansigtet, og Konerne sad forskræmte, men det forstyrrede ikke Venskabet. Endnu mindre, naar Fars gamle Moster Jette, Frøken Henriette Helweg, en pragtfuld Sibylle-Skikkelse, standede i Seest paa sin Pilgrimsfart fra Odense til Schrøder paa Askov. Da gik Debatten ogsaa livligt, men i stor Kærlighed, indtil hun gav blankt op og med sin hæse Røst sluttede: »Ja, Vilhelm, havde jeg Schrøder, saa skulde du faa.« I hans sidste Aar, da han efter en Sygdom var ved at komme til Kræfter, spurgte han engang sin yngre Broder, Guvernøren, hvad han mente om en dengang ret omtalt offentlig Personlighed. Men da Svaret lød: »Jeg synes, han er en Flab«, sank Far mat tilbage i Stolen — enig i denne Bedømmelse maatte han desværre opgive Haabet om at faa den Debat, han nu syntes, han atter havde Kræfter til.

Og saa hans Præstegerning. Han fyldte Kirken, og snart maatte der laves løse Bænke, saa mange Midtergangen kunde rumme, og endda kneb det med Plads. Længe varede det heller ikke, før Ordet fængede, og senere, da de store Vækkelser gik over Egnen, blev der et stærkt — og sundt — aandeligt Røre. Jeg husker, at han i sin Afskedsprædiken sagde, at der havde været en Tid, da der næppe var et Hus i Sognet, hvor der ikke var et Menneske, som spurgte:

Hvad skal jeg gøre, for at jeg kan blive frelst? Naturligvis kunde et Barn ikke egentlig være inde i alt det — og Far prædikede aldrig direkte for os Børn — men tidligt fik jeg en klar Forstaelse af, at Kristendom er en personlig Sag, at der er Forskel paa levende Tro og død Tro.

Engang foretog Far og Mor en Rejse til Sønderjylland sammen med to af mine Lærere samt mig og tre andre 13-Aars Kammerater. Hvad der greb mig mest, var, da vi paa Isteddagen stod ved Krigergraven i Flensborg. Da saa jeg første Gang Far græde. Kærlighed til Danmark gik dybt i ham, og i hans Kirkebøn hørte Bønnen for Sønderjyderne med: Lad dem ikke til evig Tid være skilt fra os, og lad dem frem for alt ikke være skilt fra Dig og Dit Naadeord.

En Augustdag 1895 kørte saa Far og Mor med mig til Kolding — det var første Gang, en af Ungerne skulde flyve af Reden. Jeg skulde indvi mit Rusaar med at rejse til det nordiske kristelige Studentermøde i Vadstena — skulde jeg saa ikke være ovenud lykkelig! Jeg ser mig sidde paa det lille Sæde overfor Mor og Far og husker Stedet paa Vejen, hvor Mor ved at se mit straalende Ansigt spurgte: »Er du slet ikke ked af at skulle hjemmefra min Dreng?« »Nej,« svarede jeg frejdigt — jeg har altid bestræbt mig for at være nogenlunde ærlig. Og saa sagde Far, mens det gibbede i ham: »Aah, det er meget naturligt, han glæder sig til at prøve Vingerne«.

Da jeg kom hjem i Julen, var det for at høre Fars Afskedsprædiken, inden han drog til Viborg som Stiftsprovst.

Som den yngste af Ansøgerne blev Far, 45 Aar gammel, Stiftsprovst i Viborg. Det var gamle Biskop Swane, som, uanset den betydelige Forskel paa deres kirkelige Standpunkter, ønskede ham, fordi, som han sagde »jeg vil have min Domkirke fyldt«. Det fik han ogsaa, og det var vel nok som Prædikant, at Far udøvede sin største Gerning. Om hans øvrige Gerning i Viborg kun dette, at den Del af Menighedsarbejdet som vist, betegnende for ham, stod hans Hjerter nærmest, var K. F. U. M., hvis Formand han var til det sidste, og ikke blot som Topfigur, men som den, der var levende med i Arbejdet og glædede sig ved at være blandt de Unge. Men det var ikke blot dette. En af de Præster, som var bedst kendt med de kirkelige Forhold i vort Land, sagde, at han ikke vidste nogen By, hvor der var et saa godt Forhold indenfor Menigheden og et saa smukt patriarkalsk Forhold mellem Præst og Menighed som i Viborg.

Hjemlivet i Viborg fik selvfølgelig af mange Grunde et andet Præg end i Seest, men først og fremmest derved, at af de 25 Aar, Hjemmet var dér, oplevede Mor kun de ti — nøjagtig, paa Dato og Klokkeslet, ti Aar efter, at Mor var flyttet ind i Provstegaarden, døde hun den 2. Januar 1906. Af disse ti Aar var de fire sidste prægede af Kampen med Kræften. Men de seks første, som faldt sammen med min Studentertid, hvor var de ikke lyse!

Nu var det jo kun i Ferien, jeg saa Far, men der saa man ham ogsaa i fuld Udfoldelse. Han forstod at holde Ferie. Han gik altid i toradet Jakke, og havde han saa om Sommeren sin hvide Kasket paa, lignede han nærmest en Søofficer og blev ogsaa undertiden antaget derfor. Og naar vi unge havde vore Venner paa Besøg — to af mine Venner blev Svigersønner, og jeg var forlovet med en Datter af Stiftsfysikus Heiberg i Viborg — saa var Far jo den, der med sit spillende Lune og sin smittende Latter førte an i Spøg som i Samtale, hjemme eller paa Skovturene, som hyppigst gik til Hald og Dollerup — da havde man jo lykkeligvis endnu Charabanc. Far havde en afgjort teologisk — og historisk — Interesse, men egentlig teologiske Samtaler var der ikke megen Tale om mellem ham og mig, hvorimod han nok kunde improvisere smaa teologiske Foredrag for mig. Jeg vil ikke sige, at han egentlig studerede, men han læste adskilligt, og han forstod at læse. Hvad der derimod hørte under Begrebet »Tidsfordriv«, var ham ganske fremmed. Da han engang i de sidste Aar følte sig afkræftet, foreslog Gunnar ham at gaa i Gang med en »Kryds og Tværs«, men fik til Svar: »Nej, min Dreng, for enten er jeg saa daarlig, at jeg ikke vilde kunne løse den, eller ogsaa er jeg saa rask, at det aldrig kunde falde mig ind at bruge min Tid til slikt.« Han havde dertil en lykkelig Evne til at kunne afpasse sig efter Forholdene og altid finde Lyssiderne frem. Det sidste kulminerede vist, da han med to af sine Døtre stod paa den berømte Teufelsbrücke i Schweiz i saa tæt Taage, at man intet kunde se, og saa sagde: »Ja, ved I hvad, dette har i Grunden ogsaa sin Charme!«

Men saa kom Aarene, da gentagne Operationer stadigt tydeligere viste, hvor det bar hen med Mor. Men med dem kom ogsaa den forunderlige Højtid, der var over de sidste Maaneder, da Mor og vi alle vidste, det gik mod Enden. Hvor haardt Slaget end ramte Far, hans forunderlige Livskraft kunde heller ikke fornægte sig i Tiden efter Mors Død. Men jeg ved den, som i den Tid havde undret sig over, at Far kunde spørge, men saa fandt ham siddende alene i sin Stue med Taarer

ned ad Kinden. Ikke tungere, men i Øjeblikket mere overvældende virkede det, da der et halvt Aar efter Mors Død kom Bud om, at Esther, som Aaret forud var blevet gift med Knud Balle, havde ligget i 3 Maaneder i sin Grav i Upernivik — Breve fra Mor til Esther og fra Esther til Mor havde krydset hinanden paa Atlanten, da de begge var døde. Det blev for Far det store Smertear — men med det evige Livs Haab lysende klart over begge Grave.

Fars Evne til at forny sig og indoptage nye Interesser viste sig paa en ny Maade efter Mor's Død, da han skulde være baade Far og Mor for os. En Forespørgsel til Gunnar, da denne rejste bort efter Begravelsen, om hans Undertøj nu ogsaa var i Orden, var kun et lille Præludium til, at vi i de godt 21 Aar, vi endnu havde ham, mærkede hans Kærlighed varmere og mere forstaaende end nogensinde før. Han blev jo endnu 15 Aar i Viborg, men tog sin Afsked, da han var 70 — der var dengang ingen Aldersgrænse, men han sagde, at han hellere vilde gaa, naar Folk sagde: »Hvorfor gaar De dog allerede?«, end vente, til de sagde: »Hvorfor gik han ikke før?«

Og saa fik han i Tilgift 7 gode Aar i Gentofte, hvor han var saa heldig at leje en udmærket, smuk og rummelig Bolig paa »Salem«, Grosserer Adolphs tidligere Ejendom. Der blev han, som han ikke havde været det siden Bobakketiden, Midtpunktet og Samlingspunktet for os alle. Om nogen kunde kaldes Jubelgubbe, saa var det ham i Kredsen af Børn og Børnebørn. Trods nogen Svagelighed af og til var hans Aandskraft ubrudt og de fysiske Kræfter gode, til han i Sommeren 1927 blev alvorligt syg. Betegnende er det, at kort efter, at han var kommet hjem fra en Operation paa Hospitalet, spadserede han i en Orkan, som anrettede Ulykker rundt omkring, sin Tur rundt om Gentofte Sø. Det blev hans sidste Tur. Sygdommen gik over til Uræmi, men det varede fem Uger, inden den fik Bugt med ham, saa stærk var han bleven. Den 10. November døde han. Vi førte ham til Viborg, hvor vi kom en Aften og gennem de sneglitrende Gader, hvor der var sat Lys i Vinduerne, kørte ham til Domkirken, hvorfra han næste Dag, efter at hans nære Ven Biskop Gøtzsche og jeg havde talt, begravedes paa Asmild Kirkegaard ved Siden af Mor. Min gamle Rektor og Ven Sigurd Müller viste mig, da jeg havde begravet hans Hustru, et Billede af et sydtysk Ægtepar, hvorunder stod følgende Vers: »Und wenn emol die Glocke klingt — und d'Engel singen Morgenlied — dann stehn wer mit enander uf — erquicket und gesund«. Saadan venter de

to velsignede Mennesker oppe paa Asmild Klosterkirkegaard paa Opstandelsens Morgen.

Et Renæssancemenneske er Far blevet kaldt. Og hvis man derved forstaar en livsfrodig Natur med store Linier, med et frit og aabent Blik paa Livet i dets Pathos som i dets stilfærdige Skønhed, og med et bevægeligt Gemyt, der kan spille paa mange Registre — saa passer det, naar man blot tilføjer, at han havde den Selvkontrol, som Renæssancemenneskene ikke udmærkede sig ved. Hans skarpe Forstand havde Kontrol over hans stemningsbevægede Gemyt, og han forstod at gaa over fra løssluppen Spøg til dyb Alvor, uden at det følte som nogen Modsætning.

Det umiddelbare Indtryk, Far gjorde, gav Biskop Gøtzsche et rammende Udtryk ved at sige, at han var klædt i Solskin. Et saa sprudlende Lune og en saa smittende Latter skulde man lede om. Han var, til daglig og til Fest, maaske det festligste Menneske, jeg har truffet — og han kendte ikke til Smaalighed.

Han var en udpræget selvstændig Natur. Hans Ungdoms Læremestre var Pascal og Søren Kierkegaard, og han følte sig helt hjemme i Indre Mission, men det var ham en hjertens Glæde at samarbejde med Kristne af en anden Observans — han sad saaledes i Bestyrelsen for »Bethesdamøderne«, og sammen med Gustav Heiberg og Jens Nørregaard udgjorde han det dengang ret eksklusive »Menigheds-konvent«s Bestyrelse. Han ønskede ogsaa, at *vi* skulde være selvstændige. Da jeg havde holdt min Dimisprædiken i Viborg for Biskop Poulsen, ogsaa Fars gode Ven, med Præsterne Smith og Hallager som Censorer og bagefter fortalte Far om nogle gode Raad, der var givet mig med paa Vejen, sagde han: »Nej, min Dreng, prædik hverken som Poulsen eller som Smith eller som Hallager, men som du selv.« Og da jeg i 1910 skulde rejse til St. Croix som Præst og talte om, hvad Hensyn jeg i min Gerning maatte tage til Stiftsprovst Hoffmeyer, Sjælen i Udvalget for den vestindiske Kirkesag, da var det sidste Gang, jeg saa ham vred, idet han udbrød: »Det er dig, og ikke Hoffmeyer, der er Præst i Christianssted« — en Vrede, hvortil der vist forøvrigt let kunde findes mere værdige Objekter end jeg.

Fars Forkyndelse var i den store Stil. Hans Veltalenhed bestod ikke i letflydende Ord, men i at hans Tanker og Syner af sig selv klædte sig i rammende og fængende Ord. Han havde en Evne til at lade Evangeliet fremtræde i dets ophøjede Enfold. Man mærkede ham

selv i alt, hvad han sagde, men han talte saa at sige aldrig om sig selv, aandeligt dybt blufærdig som han var. Hans Prædikener blev til paa hans Vandringer, herunder ogsaa Vandringer gennem Stuerne — han var en udpræget Peripatetiker — mens Børnene kunde lege om ham, uden at det anfægtede ham, og i Størstedelen af sin Præstetid skrev han ikke en Stavelse til sine Prædikener.

Jeg gjorde — til min Undren, og ret sent — den Opdagelse, at Folk kunde faa ham i den gale Hals. En Gang sagde han til en Præst, lige efter at han havde mødt ham for første Gang: »Ja kære, jeg har haft en af Gud rigt velsignet Præstegerning«. Det var store Ord, tænkte den anden, men han forstod senere, at det var Udtryk for en dyb Ydmyghed, der vidste, at alt stammede fra Gud. Og den, som hørte ham i en ellers stiltfærdig Debat rykke frem med det svære Skyts, han anede ikke den dybe Respekt, han havde for andres Grænsepæle, saa lidt som den, der hørte ham buse ud med noget, andre nøjedes med at tænke, kunde ane hans dybe Diskretion. Og mødte man hans Sikkerhed — hans ældre Brødre, senere Overretssagfører H. F. Helweg-Larsen og Oberst Axel Liljefalk, sagde i 1871, at Vatikanerkonciliet havde dekretet Pavens og Vilhelms Ufejlbarlighed — saa forstod man ikke altid, hvor dybt han efter sit Valgsprog »semper tiro«, altid Rekrut, kunde forene Fasthed med Evne til Nyorientering. Paa mindre Afstand kunde han misforstaas, man forstod ham bedst paa større Afstand og paa nært Hold, og han voksede kun, jo mere man fik ham paa nært Hold.

Eet kunde han ikke: skrive. Prøvede han en enkelt Gang at skrive ned, hvad han havde sagt, kunde man være vis paa, at de rammende Udtryk var afsvækkede eller glemt. Kun hans Erindringer, trykt som Manuskript, er en Undtagelse; der følte han sig ikke som Skribent, men som den, der fortalte til sine Børn, og fortælle kunde han. Denne Mangel, og det at han ikke følte Trang til, endsige Ambition i Retning af det, som gør Artikler lange i Den blaa Bog, bevirkede, at hans Navn næppe vil figurere i vor Kirkehistorie. Til Gengæld vil det for mange være et saare lyst Minde og staa dybt prentet i mangfoldige Hjerter, der takker ham for Hjælp til at leve Livet og dø Døden — som han selv staaar det i sine Børns Kærlighed og Taknemmelighed.

C. J. HOLT

1866—1933

PAUL HOLT, f. 1900

AF LEKTOR
PAUL HOLT

VI VAR i vort Barndomshjem en stor Børneflokk, i Størstedelen af min Barndomstid ti, fem Dreng og fem Piger, og da jeg hører til i den sidste Halvdel, har jeg ikke Erindringer om en ung Far, og heller ikke tidlige Barndomsminder om Far, fordi han var en meget travlt optaget Mand, hvis Gerning i stor Udstrækning laa uden for Hjemmet. Til Gengæld fik jeg et saa meget stærkere Indtryk af Far paa et senere Tidspunkt, idet jeg først flyttede hjemmefra, da jeg blev gift, og da kom jeg til at bo i Nærheden af mit Barndomshjem og bevarede en intim Tilknytning baade til Hjemmet og Nazaret Sogn, hvor Far var Præst, saaledes at jeg, saa længe han levede, fulgte nøje med i Barndomshjemmets Liv og Fars hele Arbejde.

Ligesom vort Barndomshjem i Kroghsgade 1² fik afgørende Betydning for alle os Børn, var det samme Tilfældet for Fars Vedkommende i Forhold til hans eget Hjem.

Han blev født paa Bjerregaard i Tavlov Sogn mellem Kolding og Fredericia. Hans Far var Gaardejer, senere Indremissionær Jens Holt.

Bedstefar var blevet omvendt i Forbindelse med den aandelige Vækkelse, som brød frem i Tavlov i Indre Missions første Tid ved Sognepræst Davidsens Forkyndelse. Far var den ældste af Børnene og maatte allerede som femaarig være med i Arbejdet paa Gaarden. Det var strengt for ham, og han fik aldrig nogen personlig Interesse for Landbrugsarbejde, derimod var han glad for Skolegangen, og baade Lærer og Præst tilskyndede kraftigt til, at den vel begavede Dreng fik Lov til at studere — naturligvis til Præst.

I sit Barndomshjem lærte Far Respekt for Arbejde, personlig Nøj-

somhed og ægte Guds frygt, en Livsvisdom som han fik Lykke til at give videre til sine egne Børn.

Bjerregaard var et Midtpunkt for Indre Missions Samfundsliv der paa Egnen, og allerede som Barn levede Far med i dette. Her blev han fortrolig med Brorsons Salmer, som altid for ham blev Hjertesalmerne, og med sin gode Sangstemme blev han tidlig Forsanger. Han havde siden hen den Glæde at kunne indsyngne nogle af de gamle Melodier til Brug for Melodibøger, og gennem hans Sang hørte en og anden afgørende Kald til Gud.

Far var sund og kraftig, en bred, tæt Skikkelse, havde et udpræget Fysiognomi med store Træk, store, lyse Øjne, tyndt, lysblondt Haar og et dejligt, hjertevindende Smil. Hans Ansigt kunde være præget af respektindgydende Alvor, men naar Smilet lyste op, kunde han drage Mennesker til sig, saa forsvandt den Afstand, som man maaske ellers kunde føle, paa Grund af den Respekt som han uvilkaarlig skabte omkring sig, over alt hvor han færdedes.

Hans personlige Nøjsomhed viste sig i hans Klædedragt; den var altid ordentlig, men særpræget. Han brugte altid en Vest, knappet tæt op til Halsen, havde en lav, stiv, hvid Flip, knappet direkte til Skjorten og som Slips en lille, sort Sløjfe, løse Manchetter, men aldrig Manchetskjorte, undtagen til Kjole. Manchetskjorte betragtede han iøvrigt som Luksus, og da vi Drengene begyndte at bruge den Slags, vilde han ikke betale for Vasken, det maatte vi selv klare, men Flippernes Vask vilde han nok bevilge os. Han fulgte ikke Moderne, Skrædderen maatte levere ham Tøjet i det sædvanlige Snit, Jaket eller Præstefrakke. Blød Hat o. lign. har han aldrig brugt; i de yngre Aar brugte han som andre Præster høj Hat ogsaa til daglig, senere altid rundpullet Filthat eller en ejendommelig, bredskygget, sort Hat, nærmest en Mellemtung mellem en anglikansk og en »Grundtvigianerhat«, vist nok det eneste Far havde med Grundtvigianisme og angelsaksisk Væsen at gøre. Naar man saa ham skridte rask af Sted hen ad Gaden, kunde ingen være i Tvivl: her kom Præsten.

Det hændte en Gang, at en Soldat, han ikke kendte, hilste stramt paa ham. Far spurgte, om Soldaten kendte ham. »Er det ikke Hs. Exc. Forsvarsministeren (I. C. Christensen),« spurgte Soldaten. — Det maa have været dette gejstlige Tilsnit og det brede jyske Fremtoningspræg, som fremkaldte Forvekslingen.

Naar det var rigtig koldt, kunde det knibe med at faa Varme nok, selv om Kakkelovnen var rødgloedende i Fars Arbejdsværelse, en stor,

Sognepræst
C. J. HOLT

vindomsust Hjørnestue, hvorfra der var en dejlig Udsigt over Sortedamssøen; saa tog Far en gammel Præstekjole, uden Pibekrave, uden paa sit Tøj, — og det gjorde ham ikke mindre respektindgydende.

Man mærkede da ogsaa, at Mennesker i Almindelighed lagde deres Væsen noget om, naar de talte med Far; det var vist f. Eks. meget sjældent, at der undslap Folk en Ed, naar de var sammen med ham; selv var han ens over for alle.

Far blandede sig ikke meget i Børnenes Opdragelse; det var først og fremmest Mor, som havde alt det daglige Slid i den som i saa mange andre Henseender. Far holdt sig til det væsentlige, de store Linier. Vi vidste altid, hvad Far syntes om, og hvad han misbilligede. Han havde Tillid til os og vi til ham, og derfor gav han os stor Frihed, selv om vi sikkert efterhaanden, som vi blev voksne, foretog os

et og andet, som han næppe sympatiserede med eller forstod Berettigelsen af. Han havde selv kun været een Gang i det kgl. Teater og een Gang i Tivoli, det sidste Sted pudsigt nok, fordi en finsk Præst ønskede at se det verdensberømte Forlystelsessted, trods den finske Pietisme, der dog er meget strengere end den danske. Det er saa almindeligt at høre Folk ynke dem, der har faaet en »pietistisk« Opdragelse; man mener, at de maa have haft en snæver og mørk Barndoms- og Ungdomstid, og at de derfor bagefter nødvendigvis maa slaa til Skaglerne. Saadan Medynk har altid forekommet mig overflødig. Vi havde større Frihed til at røre os i Sport og Leg end mange andre. Men selvfølgelig var der Ting, vi ikke foretog i Hjemmet, f. Eks. Dans og Kortspil. Til Gengæld lærte vi den store, fornøjelige Kunst at lege; vi skabte selv vore Lege, og der er ikke Tvivl om, at det er meget mere udviklende end den vidt udbredte selskabelige Hjælpeløshed, som ikke kender anden Underholdning end Dans og Kortspil. Vi spillede megen Komædie og lavede selv Stykkerne; men det var altid uden Fars Bistand; ogsaa i den Henseende var det Mor, som forstod vor Trang.

Fra Fars Barndomshjem fortælles følgende Historie: En Dag kom en troende Kone til Bjerregaard. Da hun kom ind i Stuen, udbroød hun: »Det er grov, saa verdslig I er bløw'n!« — De havde faaet Gardiner. —

Da Far gik i Fredericia lærde Skole, bad han en Gang sin Far, om han maatte subscribere paa H. C. Andersens Eventyr. Han fik Afslag. »Du kan holde Indre Missionstidende,« var Svaret. —

Det hændte, at en Søster af mig, da hun begyndte at studere Dansk ved Universitetet, anskaffede nogle Værker af Georg Brandes. »Er det nu ogsaa nødvendigt,« spurgte Far; han var aabenbart ængstelig for en antikristelig Indflydelse fra Georg Brandes — (han havde mig bekendt aldrig læst noget af Georg Brandes eller nogensinde hørt ham tale).

Disse tre Træk er Eksempler paa tre Generationers Stilling til det samme Problem: Hvad maa man og hvad maa man ikke gøre? De er Eksempler paa en Spænding, som den, der er »pietistisk« opdraget, altid vil blive udsat for; og jeg tror, at det er en sund Spænding, fordi den opdrager til Forstaaelse af Valgets Betydning for Personlighedens Udvikling. Disse tre Generationer kom lykkeligt igennem denne Spænding med Troen og Humøret i Behold, saaledes at de kunde fortælle herom med et Smil. Hvad mon det fjerde Slægtled vil smile over hos os, og vil det kunne gøre det med samme Ro i Sindet?

Far var et Ordensmenneske; derfor kunde han overkomme saa utrolig meget. Han var meget præcis, kom aldrig forsent og vilde altid holde op i god Tid. Nattesæde kunde han ikke med; han vilde tidlig i Seng, da han havde svært ved at sove. Han havde iøvrigt et fortrinligt Helbred og var sjældent syg. Han stod altid tidligt op og havde i mange Aar nogle Undervisningstimer om Formiddagen paa Det Danske Missionsselskabs Skole, som han var Forstander for; han gik den lange Tur fra Kroghsgade ud til D. M. S. i Hellerup for at faa frisk Luft og Motion; fra Barnsben var han vant til en lang Skolevej i al Slags Vejr og altid til Fods, og han mente, at dette var en væsentlig Grund til hans gode Helbred; han lærte aldrig at cykle.

Som Mødeleder gennemførte han alle Steder en nøje Præcision. Det fortælles saaledes fra hans Formandstid i Københavns Indre Mission, at han altid begyndte Bestyrelsesmøderne paa Slaget, selv om Mødlemmerne ikke var kommet; det hændte, at han kunde sidde alene med Forretningsføreren og synge Indledningssangen aldeles uforstyrret af, at de øvrige Bestyrelsesmedlemmer først indfandt sig efterhaanden.

Far havde ikke mange pædagogiske Principper og interesserede sig ikke for psykologiske Problemer. Han lagde Vægt paa Eksemplet og mente, at Opdrageren først og fremmest skulde opdrage sig selv. Man skulde følge den sunde Sans, kræve Respekt for Sandhed og Orden, være taalmodig, vise gensidig Hjælpsomhed og Overbærenhed, og selv blev han aldrig hidsig. Familiens Liv skulde hvile paa Tillid og Kærlighed. Det var sjældent, at han gav nogen legemlig Afstraffelse; han hævdede, at de Prygl, Børn skulde have, skulde de have, inden de var to eller tre Aar gamle. Selv mindes jeg kun een eneste legemlig Afstraffelse. Det skete en Gang, at min yngste Bror og jeg legede i Trappeopgangen. Saa fandt jeg paa at spærre ham inde, saa han ikke kunde aabne Gadedøren; han blev derfor grebet af Rædsel og i sin Desperation knuste han en Rude i Gadedøren. Legen endte saaledes med en slem Forskrækkelse. Vi maatte naturligvis gaa til Bekendelse overfor Far, og jeg fik derefter en ordentlig Lussing. Den Gang syntes jeg, at det var uretfærdigt; det var jo ikke mig, som havde slaaet Ruden i Stykker, — nu erkender jeg naturligvis det retfærdige i Fars Handling.

Fars Ro og Tillidsfuldhed overfor os Børn fremgaar af et lille Eksempel: En Dag saa Far mig spadsere paa Østerbrogade med en ung Dame, som jeg øjensynlig var meget optaget af, og som han ikke

kendte; vi saa ikke ham. (Det var min nuværende Kone). Han fortalte senere, at han sagde til sig selv: Ja, bliver det til noget, faar jeg det nok at vide. Denne Ro hang utvivlsomt sammen med hans urokkelige Tro paa Forbønnens Magt.

Inkvisitoriske Spørgsmaal indlod Far sig aldrig paa, og han blandede sig heller ikke i Børnenes aandelige Udvikling; han hævdede i den Henseende af en sund aandelig Blufærdighed. Hans Fremgangsmaade var den indirekte, idet han stoledes paa Virkningen af den Aand, som prægede hele Hjemmet. Han forlangte ikke, at vi som Børn skulde gaa i Kirke om Søndagen; vi gik i Søndagsskole, og det var en Selvfølge, som vi ganske vist nok, da vi blev lidt større Børn, gerne vilde skulke fra; men det var med daarlig Samvittighed, at vi gjorde det. Da alle Drengene kom i F. D. F., fik vi der Udløsning for vor Aktivitet, saaledes at der ikke i vor Barndom opstod nogen Konflikt mellem Hjemmets Krav og vor Trang til Livsudfoldelse.

Da jeg blev Student spurgte Far mig ganske stille om mit Gudsforhold, den eneste Gang, jeg mindes, at han har gjort det. Jeg svarede, at jeg ikke var klar over min Stilling, men nok den Vej, jeg ønskede at gaa. Far svarede, at der jo saa ikke var nogen Grund til at opsætte det. Saa var den Samtale forbi. Jeg kan huske, at jeg undrede mig noget over Fars øjensynlige Mangel paa Forstaaelse for de sjælelige Nuancer, for Overgangsstadier. Han kendte ikke til Tvivl, og havde ikke nogen særlig Evne til at hjælpe i intellektuelle Vanskeligheder. Denne »Mangel« hang nu nok sammen med en meget udpræget Forstaaelse for, at Kristendom ikke er et intellektuelt Problem, men et eksistensielt Forhold. For Far var Syndserkendelsen det afgørende, og Hovedsynden var den menneskelige Selvretfærdighed. Han prædikede efter den indre missionske Disposition, ankret omkring Synd og Naade, Frelse og Fortabelse, Tro og Vantro, Retfærdiggørelsen ved Troen alene, nøje knyttet til Teksten. Han elskede Luther højt, og hans Studier, som han trods sin Travlhed ogsaa fik Stunder til at beskæftige sig med, drejede sig mest om Luther og det Ny Testamente, som han altid læste paa Græsk.

Trods sin maaske i moderne Øjne ringe psykologiske Indsigt, var han dog en udmærket Sjælesørger. Det var vel særlig paa Grund af hans Fortrolighed med den hellige Skrift og store personlige Ydmyghed, hans Redelighed og Kærlighed til Menneskesjæle og hans almindelige sunde Fornuft.

Det hændte en Gang, at Styrelsen i Nazaret Menighedssamfund

skønnede, at man burde optræde med Strenghed overfor et Menneske, som havde forset sig i en eller anden Henseende. (I Samfundet søgte man nemlig at øve Kirketugt i nytestamentlig Forstand). Imidlertid viste det sig, at Far havde skønnet galt. Far tilstod det og bekendte det overfor vedkommende, han ydmygede sig, bad om Tilgivelse — og græd over, at han havde gjort et Menneske Uret. Ikke underligt, at en saadan Menighedsleder var baade respekteret og elsket!

Far var en oprigtig evangelisk-luthersk Dogmatiker; han var et fremtrædende Medlem af det internationale lutherske Arbejde, og inden for Indre Mission repræsenterede han det kirkelige og lutherske Synspunkt. Det interkonfessionelle, økumeniske Arbejde forholdt han sig afvisende overfor. Han ærede og elskede Prof., senere Biskop Peder Madsen som sin Lærer, den der mer end nogen anden Teolog havde øvet Indflydelse paa ham.

Alt fanatisk Væsen laa Far fjernt, men han stod stejlt paa et Standpunkt, naar han ansaa det for at dreje sig om væsentlige Spørgsmaal. Jeg mindes en Samtale i vort Hjem mellem Prof. Valdemar Ammundsen, Biskop Gabriel Koch og Far. Den drejede sig om Udgivelsen af en »Lutherbog« i Reformationsjubilæumsaaret 1917. Valdemar Ammundsen vilde have Luthers kritiske Udtalelser om Jakobsbrevet med i Bogen, men Far, som tog Afstand fra al »Bibelkritik«, vilde ikke; han ansaa ikke dette kritiske Synspunkt hos Luther som noget, der havde væsentlig Betydning til Forstaaelse af hans Bibelsyn. Da Far fastholdt Standpunktet, blev Samarbejdet ikke til noget, og saa vilde Gabriel Koch heller ikke være med, og Valdemar Ammundsen udgav Bogen alene.

Som Tænkter og Debattør var Far klar, logisk og grundig, men ikke slagfærdig eller rap i Replikken. For os Børn var en Diskussion med Far meget lærerig, og det gik tit hedt til, fordi vi alle i vor Ungdom elskede Diskussion, ja, ligefrem dyrkede den som en Kunst, et Synspunkt, som Far dog ikke anlagde; for ham gjaldt det noget reelt. Dette nødte os til for Alvor at klare os vore Standpunkter.

Den store Børneflokk og de smaa Indtægter gjorde naturligvis, at det kunde knibe med at faa Pengene til at slaa til; men Far stolede trygt paa Guds faderlige Omsorg, ogsaa paa dette Omraade var han en Bønnens Mand, og han blev altid bønghørt.

Det staar for mig den Dag i Dag som et velsignet Under, at det lykkedes Far og Mor at skaffe os Børn den bedst mulige Uddannelse; de ni af os fik Studentereksamen, to teologisk, een juridisk, fire Skole-

embedseksamen og een Folkeskole- og Faglærerindeeksamen, og alt dette uden Gæld; naturligvis maatte vi selv hjælpe til ved at skaffe os Arbejde i Studietiden, ligesom vi alle tidligt vænnedes til at hjælpe med i Husgerningen.

Far fulgte os ikke meget i vort Skolearbejde; han stillede ikke Krav ud over vore Evners Rækkevidde og pressede os ikke frem; men selvfølgelig krævede han af os, at vi skulde være flittige og opføre os ordentligt. I de mindre Klasser var han mest interesseret i vore Religionskarakterer, og da vi Drengene kom i Gymnasiet, var det Karakteren i Græsk, det Ny Testaments Sprog, som han særlig lagde Mærke til; men i Studierne ved Universitetet fulgte han os i størst mulig Udstrækning. En Gang bemærkede han med et Smil, at han ærlig talt ikke rigtig interesserede sig for Skoleeksaminerne, men nøjedes med at følge Slagets Gang, naar det gjaldt en Embedseksamen.

Ved festlige Lejligheder var det Far, som gav Tonen an. Han holdt vel formede og hjertelige Bordtaler med et vist Lune og nød det gode Humør, som udfoldede sig ved slige Lejligheder, ikke mindst naar vor »Huskapellan«, Fars Ungdomsven, Sognepræst ved St. Johannes' Kirke Gottschalck-Hansen holdt sine morsomme Bordtaler. Selv om Far unægtelig ikke strøede om sig med Vitser, lo han altid hjerteligt over en god Historie, og efterhaanden som han blev ældre, begyndte det at gaa ham ligesom hans egen Far, at han fik mere og mere humoristisk Sans og i mange Henseender fik et noget muntre Syn. Naar Sorgen ramte os, f. Eks. ved Dødsfald, viste Far en betydelig Selvbeherskelse; i sin Færd og ved sine Taler mægtede han at give Trøst til andre og vidne om Glæden i Sorgen. Der udstraalede en egen Fred fra ham, ligesom han i det hele taget havde en fremragende Evne til at stifte Fred mellem Mennesker.

Juleaften var i vort som i de fleste Hjem det aarlige, festlige Højdepunkt. Far førte ikke særlige Traditioner med sig fra sit Barn-domshjem, hvor de f. Eks. i hans Barndom endnu ikke havde faaet indført Juletræ og Julegaver; det var Mor der i den Henseende gav Julen dens Præg. Fars praktiske Indsats indskrænkede sig til at tænde Julelysene sammen med Mor, mens vi sad i et mørkt Værelse og ventede paa, at Dørene blev aabnet ind til Julens herlige Rige. Far sang for til »Her komme, Jesu', dine smaa«, medens vi sluttede Kredsen om det store Juletræ, som vi Drengene havde pyntet. Derefter læste Far Juleevangeliet, bad en Bøn og efter flere Julesalmer blev Gaverne uddelt af Mor.

Jeg kan endnu se Far for mig, mens han gik syngende omkring Juletræet; jeg mindes hans fuldstændige Hengivelse i Salmens Indhold; ogsaa der fik vi et stærkt, uudsletteligt Indtryk af Fars ubetingede Tro.

Denne umiddelbare, dybt følte Trang til Hengivelse kunde momentvis gribe Far meget stærkt, saaledes at han maatte give et eller andet spontant Udtryk herfor; saa kunde han sætte sig hen til Klaveret i Dagligstuen og efter Gehør spille »Skal fri og frelst vi hist«, medens han ganske alene sang Ordene dertil.

Den Himmellængsel, som udtrykkes i denne Salme, voksede med Aarene hos ham, og han glædede sig oprigtigt til Gensynet i Himlen med alle sine Kære og troende Venner; men denne Længsel forenedes udmærket med hans nøgterne, praktiske Sans og stærke jordiske Ansvarfølelse, der var hos Far sandelig ikke Tale om nogen Flugt fra Jordelivets materielle Krav ind i religiøse Dagdrømmerier.

Arbejdet for Ydre og Indre Mission, Kampen for at bevare vor Folkekirke som en luthersk Bekendelseskirke (Far var en af Kirkeligt Landsforbunds Stiftere), Københavns Kirkesag (Nazareth Kirke var den første Kirkefondskirke), de personlige Bekendtskaber med ledende Kirkemænd i Ind- og Udland, alt dette bevirkede naturligvis at Far kom i Forbindelse med mange betydelige Personligheder, som vi lærte at kende i vort Hjem. Det gav en vid Horizont over vort Liv; og det meget hjertelige Forhold mellem Præst og Menighed (Far var kun Præst eet Sted, i 42 Aar) gjorde, at Menighedens Folk gik ud og ind i vort Hjem, saaledes at vi ogsaa blev Venner med dem. Fars trofaste Husbesøg gav ham Berøring med hele Sognets Befolkning, der for langt den største Dels Vedkommende var Smaakaarsfolk. For os Børn blev det af uvurderlig Betydning, at vi takket være Fars Gerning lærte alle Slags Folk at kende og at færdes imellem dem.

Under den første Verdenskrig kunde Far og Mor ikke længere faa os Børn anbragt i Sommerferien hos Slægt og Venner, og Far købte derfor en Grund paa Solrød Strand ved Køgebugt, hvor Far fik opført et Sommerhus af Træ. Det var praktisk indrettet, saaledes at der var Plads til os alle foruden Venner og Veninder, som vi fik Lov til at invitere. Her havde vi nogle dejlige Sommerferier i »Fyrrestuen«, som Huset kom til at hedde. (Domprovst C. Skovgaard-Petersen havde en Gang spøgefuldt, men rammende, foreslaaet, at det skulde kaldes »Myretuen«).

Fars største Fornøjelse var at dyrke det lille Stykke Hede op. Fra

Barnsben havde han en afgjort Forkærlighed for det frodige Landskab, det vilde og øde taltale ham ikke, han vilde se noget gro, han foretrak et Stykke Kartoffler for den golde Lyng. Vi Børn var mere poetiske anlagt i denne Henseende, en Arv fra Mor, hvis hele Sjæleliv var overordentligt forskelligt fra Fars; men hvor elskede de hinanden højt! Hvis Far en sjælden Gang kunde anslaa en barnlig-glad, følelsesfuld Tone, var det, naar han gav Udtryk for sin Kærlighed til Mor.

Ogsaa i sin Sommerferie var Far Præst; hver Søndag samlede han saa mange af Strandens Sommergæster som muligt i vort Hjem til en Andagt, hvor han selv talte. Han øvede ogsaa Sjælesorg, naar der blev kaldt paa ham, men han forholdt sig altid korrekt overfor den stedlige Sognepræst, idet han altid lagde Vægt paa embedsmæssig Orden; han var iøvrigt en fortrinlig Organisator og dygtig Administrator.

Vi fik i vor Barndom ikke nogen særlig patriotisk Opdragelse, men Fars Fædrelandskærlighed var ganske umiddelbar.

Da han i Anledning af Genforeningen med Nordslesvig var paa Prædikerejse der, besøgte han en ældre Præst, som ikke kunde tale ved Genforeningsgudstjenesten i det paagældende Sogn af nationale Grunde. Da Far kom hjem, sagde han om ham, at han manglede et Organ i aandelig Henseende, fordi han slet ikke forstod det nationales Betydning og Berettigelse; han var hverken tysk eller dansk; iøvrigt holdt Far ikke patriotiske Taler og sang ikke meget Fædrelandssange; men den rene, danske Aand, som levede i hele Fars Virke, gjorde, at vi ogsaa i national Henseende bevarede et stærkt Indtryk, der har præget os for Livet.

I de unge Aar kunde der nok en Gang imellem rejse sig en Opposition i en imod Ensidigheden hos Far, de mange Andagter o. lign.; og jeg husker, at da jeg i Biskop Mynsters Selvbiografi læste om dennes Modvilje imod Stedfaderens Husandagter, fandt denne Kritik Genklang hos mig; men nu tænker jeg med Glæde tilbage paa vore Husandagter. Vi blev derigennem tidligt vænnet til Bøn og Bibellæsning som noget, der hører til i en god Husorden, og det er sundt.

Af Naturen var vi Børn temmelig kritiske, men Fars hele Personlighed overvandt i Aarenes Løb helt denne Kritik; det er det væsentlige, som er blevet staaende i Erindringen, det der bar Fars Liv, det var det, der blev et saa stærkt Vidnesbyrd, at man i vanskelige Tider, naar Tvivl og Usikkerhed plagede en, ikke kunde komme uden om det, Vidnesbyrdet om Kristendom som Virkelighed i det daglige Liv.

PETER HØFFNER

1863—1948

MORTEN KAMPHØENER, f. 1889

AF REDAKTØR

MORTEN KAMPHØENER

FARS EGENTLIGE BEDRIFT har været Arbejde, trofast Arbejde. Med Indsatsen af al sin Legemskraft gik han til Kamp for sin Eksistens og sit Hjems Opretholdelse. Han bødlede med sin Jord, som om han vilde gaa løs paa selve Naturen med sine Redskaber og sine nøgne Kræfter. Han var en Arbejdets Angriber.

Til Beskæftigelse med aandelige Spørgsmaal blev der ikke levnet ham megen Tid, og den Omstændighed, at han var opvokset i et Grænseland, lod det vel ogsaa skorte paa Forudsætninger i saa Henseende. Han vilde gerne læse en Bog, men det var først da han blev gammel og stillesiddende, han fik Ro til det. Til Gengæld kastede han sig da, trods svækket Syn, med Iver over Læsningen, som om han vilde indhente noget af det forsømte. Løst og fast læste han, og tilsyneladende med megen Grundighed.

Han var, som det hedder paa Sønderjydske, dygtig til sine Hænder, havde Sans for Former og Linjer. Et Stykke Haandværkstøj laa godt i Haanden paa ham, hvad enten det var Tollekniv, Høvl eller Murske. En af sine egne Lader havde han selv været med til at mure og tømre, ja, han var saamænd i Stand til at klare Opførelsen af et Hjørne, der dog ellers er Fagmænds Privilegium. Han kunde skære de smukkeste Skeer i Træ, binde Børster og udføre anden Husflid saa fint og ordentligt som nogen Fagmand. At hans Evner var blevet udviklet i den Retning, kunde han, saa vidt jeg ved, takke en god Sløjd lærer for. Man skulde ellers mene, at det maa have været ret enestaaende, at en Landsbyskole, som den han besøgte, saa tidligt som i 1870erne har undervist i dette Fag. Hans Formsans og Nemme var i Virkeligheden

Betingelser for, at han havde kunnet drive det vidt paa Omraader, hvor der var Brug for dem. Men hvem opdager vel en fattig Drengs Evner i et Landsogn under et fremmed Styre?

Min Fader, Peter Høffner, blev født den 3. Januar 1863 i Stepping, nær den gamle Grænse, som Søn af Landmand Morten Kamp-høvener. At han i Daaben ikke fik sin Faders fulde Slægtsnavn skyldtes hans Moder, der ikke kunde lide det lidt besværlige og ejendommelige ved Navnet, og navnlig fordi det efter hendes Mening vilde indbyde til at give Børnene Øgenavne, hvad de alligevel fik. Præsten gik saa med til at forkorte Navnet, hvilket formentlig yderligere lettedes ved, at min Bedstefader fejlagtig var gaaet over til at skrive det med Bindestreg og med »f«. Min Faders yngste Søster, der blev født efter 1864, maatte smukt beholde Navnet, fordi den tyske Præst ikke vilde gaa med til en Navneforandring. Gennem Aarene er det for øvrigt blevet stavet paa forskellig Maade: Camphovener, Camphouener eller Kamphöfener og betyder formentlig slet og ret Navnet paa en Mand, der har siddet paa en af Kongens Gaarde (»Hove«) i det nu forsvundne, store Landsogn Campen eller Kamp i Hütten Amt, nordvest for Rendsborg. Kamp hørte til det danske Krongods, som 1313 sammen med det øvrige Land mellem Slien Ejderen og Trenen overgik til Hertugerne af Abels Slægt. Om Navnet har sin Oprindelse fra den Tid, kan ikke siges. Noget kunde dog tyde paa, at det er ældre end fra Aarene 1539—40, da Kong Christian III. befæstede Rendsborg og anviste Beboerne fra 2 Gader, der maatte nedbrydes, Byggeplads ved Kampen Kirke. Med mindre da det skulde være den tidligst kendte Bærer af Navnet, Habacuc Camphovener, Præst i Süderhastedt fra 1600 til sin Død 1618, der har antaget det.

Fra ham nedstammer min Fader imidlertid ikke, idet hans Oldeforældre 1789 i Henhold til den struenseeske Forordning om Navnegivning lod deres Søn døbe Johan Henrich Kamphøvener. Det var ikke et vilkaarligt valgt Navn; det ser nemlig ud til, at min Faders Olde-moder maa have været vidende om, eller ogsaa har Sognepræsten i Oksenvad konstateret, at hendes Oldefaders Svoger var Herredsfoged i Aabenraa Bernd Caspar Kamphøvener (* Aabenraa 1658, † 1714).

At jeg ved Besked om disse Forhold skyldes i Grunden et Minde fra min Drengetid. Det var en Dag, min Fader følte sig meget uheldig og ude af sig selv udbrød: »Det er som om der hviler en Forbandede over vor Slægt!« Jeg tror nok, jeg stod og maabede, men disse Ord fæstnede sig stærkt i mit Sind og derved vakt Beslutningen om

Gaardejer
PETER HØFFNER

at undersøge, om der muligvis kunde være Tale om noget saadant. Men først mange Aar senere fik jeg Lejlighed til at foretage gennemgribende Studier af vore Slægtsforhold, som førte til ovennævnte Konstatering.

Nogen Aarsag til en saadan formodet Slægtsulykke fandt jeg ganske vist ikke, men det viste sig, at min Faders 3 Gange Tipoldefader, Arveforpagter Johann Martensen paa Hellevad Vandmølle, havde været en af Skæbnen forfulgt, ulykkelig Mand (se min Bog »Møllens Røst«), og at hans (Johann Martensens) Tipoldefader paa fædrene Side, Pastor Thomas Andreæ i Oversø, som det hedder i de gamle Optegnelser, »blev vanvittig og styrtede sig i Vandet, hvorved han satte Livet til«. Det skete Aaret 1598, og siden er det interessant at lægge Mærke til Slægtens Bølgegang, »op og ned«, med Hensyn til

de økonomiske og sociale Levevilkaar. Om min Faders Oldefaders tragiske Skæbne oplyser en Indførelse i Oksenvad Kirkebog fra 1789, at han, der blev henimod 30 Aar gammel, »faldt i Leergraven da hand beredede Leer til at brænde Muursteen i det Iorden faldt ned paa ham hvoved (!) hand qvælted, da hand var eene, og intet Menneske hos ham«.

Johann Martensen nedstammede paa mødrene Side fra Peter Petersen, der ca. 1420 blev Ejer af Hajstrupgaard i Bylderup Sogn, og dermed ogsaa fra dennes Sønneson, den fra Historien kendte Herredsfoged Nis Henrichsen paa samme Gaard. Hans (J. M.s) Hustru, Catharine Eleonore Prætorius, var Søster til Digteren Johannes Ewalds Bedstemoder, der var gift med Præsten i Øster Højst, Nicolai Ewald. Johann Martensens Broder, Hans Martensen, var for øvrigt Digterens Oldefader paa mødrene Side.

Mærkeligt at se, hvorledes Slægtsbaandene kan slynge sig. Fra Johann Martensens Moder nedstammer de aabenraaske Kamphøvenere, Frederik Rostgaards Hustru, Conradine Revenfeld, og den gottorprussiske Diplomat Caspar von Saldern, der var med til at gennemføre det historiske holstenske Mageskifte. Fra Peter Petersen paa Hajstrupgaard nedstammer for øvrigt den udbredte Slægt Esmarch, og det er ganske interessant at kunne konstatere en tydelig Slægtslighed langt ned gennem Generationerne. Det gælder blandt mange andre ogsaa min Fader, selv om flere af hans Forfædre var jævne nørrejyske og slesvigske Bønder.

Det er muligt, at min Fader har haft en glædesløs Barndom. Da han var 7 Aar, døde hans Moder; han fik Stedmor, og da han var en halv Snes Aar gammel, maatte han ud at tjene for sit Brød. Da hans Mor døde, havde den lille Dreng en Følelse af, at hans Far var bedrøvet og bekymret, hvad der var Aarsag nok til, da han stod alene med fire Børn. »Jeg gik og var ked af det«, har min Bedstefader engang fortalt mig, »men saa kom din Far hen til mig, tog mig i Haanden, saa op paa mig og sagde: »A skal nok hjælp' dig, nær A blywe stue!« — Det gjorde mig saa godt.«

Det Løfte holdt min Far.

Efter sin Konfirmation blev min Fader Tjenestekarl, og dermed fulgte han hævdvunden Skik. Hans Far havde selv prøvet at være Tjenestedreng og var efter udstaaet Tjeneste vandret hjem med det Faar, han havde faaet i Løn, og med dets Uld i en Pose. At arbejde for andre havde ogsaa for ham været den eneste Udvej, efter at hans

Far, der var Gaardmand og endog skal have været Ejer af to Gaarde, var blevet slaaet fuldstændig ud af Statsbankerotten.

1884 blev min Fader indkaldt som prøjsisk Dragon med Garnison i Fæstningen Metz, og jeg har tit tænkt paa, hvor svært det maa have været for ham, der kun havde lært nogle Brokker Tysk i Skolen, at blive flyttet helt ned til det tyske Riges sydvestlige Grænse. At det var et Grænseland, han var kommet til, forstod han snart, fordi Soldaterne i Metz havde Ordre til altid at følges to og to, naar de havde Udgangstilladelse i den fransksindede By. Han klarede dog alle Vanskeligheder i de tre Aar, Tjenesten varede, blev en dygtig Rytter og vellidt af sine Foresatte, der forgæves søgte at bevæge ham til at fortsætte Tjenesten. Hjemme ventede hans vordende Hustru paa ham.

Aaret efter sin Hjemkomst giftede han sig og blev Arbejdsmand, men to Aar senere døde min Mor. Jeg var da næppe et Aar gammel og har derfor ingen Erindring om hende, men man har fortalt mig, at jeg, saa lille jeg var, havde en sær Ængstelse for min syge Mor, og saa snart min Far viste sig, strakte jeg Armene ud efter ham. — Noget af det første, jeg kan huske, er da ogsaa Følelsen af, hvor højt jeg elskede ham. Jeg kom et Aars Tid efter min Moders Død i Huset hos min ejegode Moster, der havde lovet at være mig i Moders Sted, og jeg kan endnu se mig selv, ikke større end Tobak for en Skilling, vandre ved Siden af Avlskarlen fra Nabogaarden, naar han pløjede paa Marken, der stødte ind til vort Skel. Jeg fik Lov at holde hans Haand, der hvilede paa Ploven, og saadan vandrede vi Fure op og Fure ned, indtil han spændte fra og drog hjem. Sagen var den, at han havde en paafaldende Lighed med min Far. Derfor følte jeg mig saa lykkelig i hans Selskab.

Det var Festdage, naar min Fader kom paa Besøg. Saa sad jeg paa hans Knæ og indsugede Duften fra hans Tøj, hans lyse, askeblonde Haar og Skæg. Mærkeligt, nu da jeg skriver dette, kan jeg genkalde hele den Atmosfære, han dengang førte med sig fra det fremmede Sted, hvorfra han kom. Jeg blev ikke træt af at beundre hans rare, blaa Øjne, og naar han sang for mig om »de danske Kanoner, dengang de paa Dybbøl for Tyskerne sang«, eller naar han efterlignede Gøgens Kukken, var det for mig den største Glæde og Morskab. Ingen kunde have en Far som min, syntes jeg, Og jeg selv var det lykkeligste Menneskebarn i hele Verden.

Da jeg var ni Aar gammel, giftede min Fader sig igen og overtog sin Faders lille Landejendom, og Aaret efter flyttede jeg hjem til ham.

Han købte mere Jord, og nogle Aar senere endnu mere, og fra den Tid husker jeg bedst, hvor ivrigt han kastede sig ud i Arbejdet for at skabe Fremgang for sin Gaard og sin Familie. Jeg mindes endnu i Beundring hans sikre Haandelag, og hvilken Lyst det var for ham at gaa løs paa det daglige Arbejde og faa Gang i Foretagendet. Han skaanede sig ikke selv, men sled tappert og lagde alle Kræfter i. Jo, han var en Arbejdets Angriber! Han oplevede som alle Bønder Skuffelser, og ikke mindst i Kriseaarene efter Genforeningen havde han det strængt. Livet var blevet en Kamp for Udkommet. Man har sagt, at Bonden i vanskelige Tider bør være i Besiddelse af en sjettes Sans, nemlig den økonomiske, og det er højst troligt, at han savnede en Del af den, netop fordi han var af den oprindelige Opfattelse, at alt maatte kunne klares med Arbejde, Flid og Sparsommelighed.

Saadan staar han for mig som en Arbejdets og Kampens Mand. Han var hjertensgod, men kunde ogsaa blive hidsig. Vreden kunde koge op i ham, men forsvandt med det samme igen. Jeg tror, jeg har Lov til at sige, at det var en Slægtsarv. Begaet Uret sved ham haardt i Sindet. Helt oppe i sin høje Alder talte han med Bitterhed om, at hans Far og Stedmor ikke vilde afse et Stykke af deres Gravplads paa den »gamle« Kirkegaard, da min Moder døde. Hun havde saa mindelig bedt om, at hun maatte blive fri for at ligge paa den fattigt og øde udseende »nye«. Men dengang var min Far en jordløs Mand. Jeg nævner denne Tildragelse ikke blot for at fuldstændiggøre Billedet af ham, men ogsaa for at fremdrage dette sikkert ikke ualmindelige Træk af Almuefolks menneskelige og sociale Indstilling.

Min Faders Danskhed var præget af den jævne Mands selvfølgelige Trofasthed, og dermed hørte han til det brede Lag i den sønderjydske Befolkning, som sikrede Genforeningen 1920. Det rørte mig dybt, at han i Anledning af min Ankomst Nord fra for at deltage i Afstemningen havde rejst en Æresport ved Indkørslen til Gaarden. Selv stod han i Døren og tog imod mig med sit gode Smil.

Et andet Minde: I min Skoletid havde Læreren spurgt ham, om han ikke vilde give mig Lov til at faa tysk Privatundervisning som Forberedelse til en Seminarieuddannelse, til hvilken der — vel nok fra et tysk Fond — kunde gives økonomisk Understøttelse. Min Fader grundede lidt over Tingene og raadførte sig endelig med en Nabo, der maatte have Forstand paa de Dele. Svaret blev: Uha, uha! — det var Naboens Yndlingsudtryk — uha, uha, saa bliver han jo Tysk!

— Dermed var det afgjort, at jeg ikke skulde nyde nogen Privatundervisning.

Min Fader var ikke en Mand af mange Ord og attraaede ikke at træde frem i Offentligheden. Han var i en Aarrække Medlem af Sogneraadet, sikkert det eneste Tillidshverv, han har haft. Han vilde gerne deltage i en hyggelig Samtale, men han havde Bondens Aversion mod at aabne for sine inderste Tanker. Et Brev, saa vidt jeg husker det eneste, jeg modtog fra ham, da jeg deltog i den forrige Verdenskrig, gav nærmest kun Udtryk for Ønsket om Krigens snarlige Ophør, spurgte til mine Fornødenheder og berettede om et Arbejde i Marken, man havde paabegyndt hjemme.

Modgang, og deraf havde han ikke saa lidt paa sine gamle Dage, bar han med stærkt, næsten fatalistisk Taalmod. For nogle Aar siden havde han den Vanskæbne, at en Kvie stødte et Horn i hans ene Øje, saa det maatte fjernes, og senere faldt han under Arbejdet med at læsse Kornække ned fra Loftet og forslog sin Ryg og tog Skade, som han ikke forvandt. Men aldrig hørte man ham kny eller klage. Græmnelser og Bekymringer holdt han hos sig selv.

I sine sidste Leveaar, da han var for gammel til at færdes paa Marken, og Livet og Tilværelsen saa at sige var vandret ham forbi, mærkede man, hvor stærkt han alligevel var knyttet til Jorden og dens Grøde.

— Jeg har kun set Havren i Aar, sagde han for et Aars Tid siden, men Hveden, *dem* fik jeg ikke at se . . .

Han benyttede som alle sønderjydske Bønder Flertalsform for Hveden, formentlig en respektfuld Betegnelse af dens fornemme Sjældenhed og Værdi. De andre Kornsorter maa nøjes med Intetkøn, altsaa med »det«.

Vi har snakket med ham om, at vi i Aar vilde køre ham hen paa Marken, saa han kunde faa Kornet at se, sagde min Broder . . .

Men han fik det ikke at se. Paa det sidste talte han i sine Feberfantasier om, at han skulde afsted for at faa Sædekorn hentet. Det var ikke for tidligt at faa det saaet nu . . .

Min Fader døde stille og roligt. Man kan maaske sige heroisk.

— Er du bange for at dø? spurgte jeg ham nogle Dage før han næsten umærkeligt sov ind i Evigheden.

— Nej, svarede han, det er jeg ikke.

SVEND HØGSBRO

1855—1910

HALFDAN HØGSBRO, f. 1894

AF PROVST
HALFDAN HØGSBRO

NAAR EN SØN skal skrive om sin far, venter man vel ikke et rids af hans offentlige personlighed, men ham selv set fra den side, som offentligheden ikke saa meget til. Forøvrigt er jeg næppe heller særlig kompetent til at fortælle om far som »folkets, frihedens og rettens trofaste ven«, som venner skrev paa hans gravsten. Jeg var kun 16 aar, da han døde, og derfor knap begyndt paa de aar, hvor jeg vilde have haft mere forudsætning for at følge far i det offentlige. Saa af mange grunde bliver det om far som far og som menneske, jeg her prøver at fortælle noget.

Forøvrigt var der næppe hos far den afstand mellem far ude og far hjemme, som man kan høre om hos andre. Sin politiske og folkelige interesse tog han med hjem, og mor og de ældre søskende tog levende del i den. Og det kan endnu hænde, at jeg træffer gamle mennesker ude i landet, som kendte far fra det offentlige og giver et billede af hans aabenhed, munterhed og umiddelbarhed, som svarer helt til, som vi kendte ham derhjemme.

I Gyldendals bygning i Klareboderne laa mit hjem mine første 11 aar, og dertil knytter sig de første erindringer om far. Først og fremmest om hans evne til at være barn med sine børn. Hvor forstod han at give fantasien næring. Naar vi f. eks. fik lov til at komme over til ham i sengen om morgenen, og han saa fortalte historier. Børn har jo en utrolig energi. De kan høre den samme historie hundrede gange uden at blive trætte. Naar det bare er den rigtige historie og den rigtige, der fortæller. Den lille dialog mellem katten og musen: »God-aften, muselille«, var uopslidelig. Kontrasten mellem kattens brutale

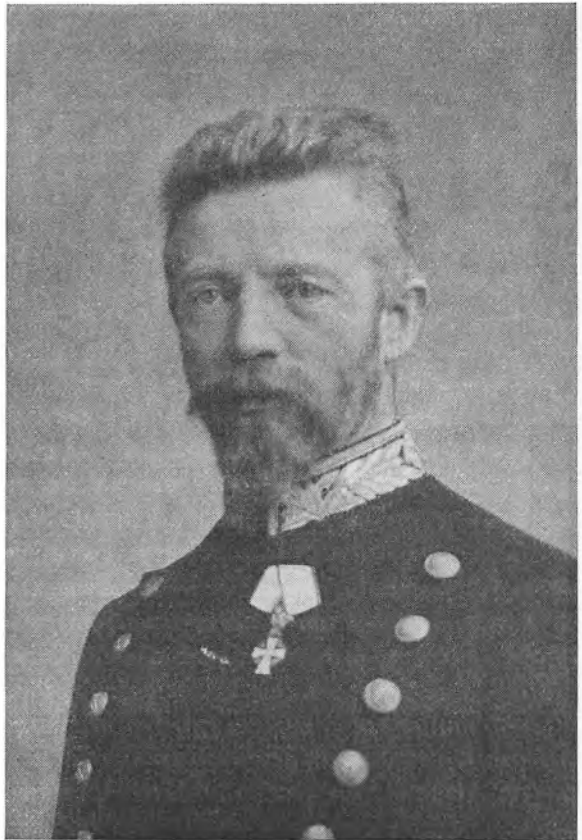
og musens spæde og frygtsomme stemme og saa den frydefulde rædsel, hvormed man ventede paa det sidste: »og saa napper jeg dig«, med fars hænder, der slog klo i en. Endnu bedre — naar der var længere tid — var mestertyven fra Asbjørnsen og Moes Norske Folkeeventyr, og allerbedst var historien om Lillekort. En række enkeltheder her vil jeg kunne huske til min dødedag med den betoning og den gestus, hvormed far fortalte dem: »Saa kom der en kælling; hun havde kun eet øje; det kneb Lillekort; »Av, skreg kællingen, hvem var det, der tog mit øje?« »Det var mig,« sagde Lillekort, »hvad giver du mig for at faa det igen,« o. s. v. Eller baaden, der baade kunde stikkes i en vestelomme og blive stor nok til at tage 100 mand, gaa over land og vand, høje bjerge og dybe dale lige til kongens gaard. Aldrig har jeg siden hverken i bil eller flyvemaskine oplevet en saadan start med huitj og alle skvatter ned, som naar Lillekorts flyvebaad startede. For slet ikke at tale om trolde: »Kan du fægte«, og Lillekorts: »Kan jeg ikke, saa kan jeg lære«, og det hug, hvormed alle trolde hoveder røg af paa een gang.

Andre historier eller personer digtede han selv. Mangen en telefonsamtale har vi børn overværet mellem far og Mads Krage ovre i Østre Anlæg. Han havde jo baade vanskeligheder og glæder med konen og børnene, især datteren, der gik i frøken Dumbernowskys institut, og drengen, Kristian Krage, der gik i Frue Arbejdshus. Og alle disse familieproblemer blev ivrigt drøftet i telefonen.

Morgenspadsereturene i Kongens Have og Østre Anlæg havde ogsaa sit bestemte ritual. Ved H. C. Andersen-statuen sang vi: »Stork, stork, langeben«, og hvor stien østen om kunstmuseet begynder at skraane ned mod søen skulde vi stilles op paa række, min bror og vores lille cocktail af en terrier, Fix, og jeg selv, og saa paa et givet signal løbe om kap ned til vandet. Og efter middagsbordet, naar der var tid og lejlighed til det, kørte vi hjem med sprøjten, hvilket bestod i, at vi blev stillet op i en række efter hinanden, og saa rundt om middagsbordet til sangen: »Paa en, paa en, paa en igen, nu kører vi med sprøjten hjem«. Men det forudsatte, at far havde taget sin gamle diplomatfrakke paa, for Fix hængte sig altid i skøderne og sled, hvad den kunde.

Men vi blev jo større efterhaanden og smagen forfinedes, og vi gik over til Grundtvigs sange fra Danmarkshistorien og bibelhistorien. Her skal jeg indskyde lidt om fars forhold til det grundtvigske.

Farfars hjem var nær knyttet til Grundtvigs, og far kom som barn

Højesteretssagfører,
Justitsminister
SVEND HØGSBRO

meget ude i Grundtvigs hjem ved Store Tuborg og havde en tid faaet undervisning af Grundtvig sammen med hans egne børn. Gennem den paavirkning blev fars historiske og poetiske sans aabnet, og han kom til at elske Grundtvigs historiske digte, og var hele sit liv i sit folkelige og kristelige syn præget af Grundtvig. Han var medstifter af den kreds, der samledes omkring valgmenigheden i København og Jungersen. Han stod højskolen nær og var en aarrække formand for Københavns højskoleforening. Han var jurist og blev i ret ung alder højesteretssagfører, men embedsvejen tiltrak ham ikke. Han havde sit hjerte i værnet om den enkeltes ret og i arbejdet for folkelig frihed og fremskridt. Farfar var den kendte venstrepolitiker Sofus Høgsbro, og i farfars fodspor gik han ind i venstres politiske arbejde, men hellegede sig ikke mindst andelsbevægelsen og Dansk Kvindesamfunds

arbejde for kvindernes frigørelse og ligeberettigelse. Alt det kom selvfølgelig ogsaa til at præge hjemmet, men kom dog ikke til at dominere i hjemmet og i fars samliv med sine børn, saa det skød det til side, som laa som undergrunden under fars offentlige arbejde, hele hans umiddelbare sans for historie og poesi og hans kristendom. Far var ikke selv digter, vel i det hele ikke i særlig grad nogen skabende begavelse, men havde aaben modtagelighed for alt, hvad der var ægte og levende, menneskeligt og smukt, og han kunde give det videre til andre med humor og kærlighed.

Han elskede ogsaa den historiske fortælling, fremfor alt sagnene, og fortalte dem gerne for sine børn. Om det skyldes fars eller mit eget meget upacifistiske temperament ved jeg ikke, men bedst husker jeg historien om Stærkodder, som efter kampen med Angatyr maatte stoppe sine tarme ind og holde dem paa plads, medens han gik hjem. Men det var nu især det historiske digt, som han elskede og kunde gengive saadan, at det groede fast i sindet, fremfor alt Grundtvigs fædrelandshistoriske og bibelhistoriske digte. Det blev aldrig til bare æstetik. Det var historie og skønhed og menneskelighed, som her smeltede sammen, saa alle sider af barnesindet kom i bevægelse, og det gode fik lov til at drage ved sit eget lys, ikke gennem fordringer eller advarsler eller straf. Jeg husker f. eks. digtet om Hagbarth og Signe:

- Hagbart kom fra Norges fjelde,
Signe sad i Dannevang,
uberørt af aar og ælde
er den gamle heltesang,
om det dyb, som ingen bunder
ægte kærligheds vidunder.

Ja, uberørt af aar og ælde, saadan hører jeg endnu paa 40—50 aars afstand disse linjer, som de blev sunget eller fortalt. Eller visen om Kristen Barnekow, der under en af svenskekampene, da kongen var i fare og hans hest styrtede, gav ham sin: »Kongen min hest, og fjenden mit liv og Gud min sjæl«, var hans ord. Hvad behøvede en dreng før filmens tid mere til at vide, hvad heltemod var. Grundtvigs digt: »Kolombo leged ved havets strand« maa ogsaa nævnes. Det er ikke ret kendt, men burde huskes, og vi børn glemmer det ikke, bare f. eks. fars stemme i de linjer: »— hvor skarpt man spotted, hvor højt man lo, — urokket blev dog hans kæmpetro«.

Men det var ikke kamp og sejr og død, det hele. Der var de

bibelhistoriske sange. »Kong Faraos var en ugudelig krop«, var ogsaa af den kraftige type. Men det digt, som vi husker bedst i fars gave, er vist egentlig digtet om Ruth, der sanker aks paa den rige bondes mark. Og især den linje: »Den gamle Boas, han var saa blød for kærlighed«. Der har man hele skikkelsen — eller maaske alligevel kun, naar man har i øret fars maade at sige det paa.

Et kapitel for sig er »Norsk lyrik«. Jeg sætter det i gaaseøjne, for jeg tænker ikke dermed paa norsk lyrisk digtning i almindelighed, men paa et udvalg af norsk digtning i det 19. aarhundrede, som hed »Norsk lyrik«, samlet af Winterhielm. Det er mit indtryk, at dansk digtning havde far kun rigtig levet sig ind i gennem Grundtvig, det, Grundtvig havde draget frem eller selv havde skabt. Derimod laa det norske nittende aarhundrede mere aabent for ham. Han kendte Bjørnson personligt og havde engang imponeret ham ved at recitere »Jeg kører frem gennem straaletryk« udenad fra ende til anden. Og hvert aar til jul købte han Lies lige udsendte roman og læste den højt, naar vi en af de sidste søndage før jul klippede julestads. Det var vist fra hans ophold i de unge aar paa »Sagatun« folkehøjskole, at hans særlige kærlighed til norsk digtning stammede. Men i hvert fald: »Norsk lyrik« var en guldgrube. Han kunde meget udenad, fremsagde det for os eller læste det. Det, der talte om norsk natur:

»Kom til den skønne Maridal,
til Kleivens svimlende portal,
kom hvor du vil, og Norge skal
dig i sin favn husvale.«

eller linjerne om »Aften paa fjeldet«:

»— saa spind du trøstig hør og uld
et syn paa højfjeldskveldens guld
er vel en vinter værd.«

Det er linjer, som jeg nu citerer fra hukommelsen, barndommens hukommelse.

Eller andre linjer om norsk sind, f. eks. Welhavens digt »Mit skib pløjer havet«. Vergeland var far for voldsom. Han holdt mere af Welhavens inderligere tone. Eller Jørgen Moe: »Den gamle Mester«, »Løvsprættid«, eller det om »Truels og Inger«. En af de sidste dage, far levede, bad han mig læse det for sig. Det er om den gamle kone, der passer sin døende mand:

»Hun kan ej tælle draaber,
ej pulver ryste ud.
Den drik, hun ved mod døden,
hun lærte af sin Gud.
Den springer af livets kilde,
den strømmer med klare ord
om ham, der gik af graven
og til himmels opfor.«

Et andet træk maa med, fars glæde ved at rejse. Mor blev helst hjemme, men far havde uroen mod det fjerne i sig, havde rejst en del i de unge dage, og rejste ogsaa siden, naar tiden bød sig, og tog i de senere aar gerne en af de ældre pigebørn med. Det er der nu vel ikke nogen usædvanligt i. Men mere end det halve ved rejseglæden var at lægge planer for rejsen. Og de blev lagt uden smaaligt hensyn til, om rejsen nogensinde blev til noget. Mangen en aften, naar far havde faaet sin kaffe efter middagssøvnen, sendte han børnene efter Bædeker, og saa lagde man planer og foretog de dejligste rejser og oplevede i fars skildringer og i forventningens fantasi andre landes historie og natur. I mere end ni af ti tilfælde blev de rejser aldrig til noget, og maaske var man inderst inde ganske klar over det, medens det hele drøftedes, men hvad gjorde det. Det var herligt at bygge luftkasteller, det var harmløs glæde, som kostede intet, det var fars flok, som rykkede sammen, og hvis horisonter videde sig ud.

Jeg mindes ikke nogen diskussion derhjemme om de berømte grundtvigske linjer om: »Menneske først og kristen saa«; og hvordan de egentlig skal forstaaes, er der vist ingen, der ved, eller hundrede forklarer dem hver paa sin maade. Hvis det var ment saadan, som far og mor praktiserede dem i deres børneopdragelse, føler jeg mig i hvert fald overbevist af dem og tror, de ogsaa maa ligge til grund for al sund børneopdragelse. Gennem leg og fortælling og sang og det almindelige daglige liv lukkede de op for glimt af menneskelivets rigdom. Men hvis nogen har ment, at den grundtvigske sætning betød, at altsaa maatte man holde kristenlivet indtil videre udenfor, har i hvert fald far og mor misforstaaet det. Der blev ganske vist ikke talt meget om det, men det var der; det var en del af livshelheden. Kristendom er jo en del af menneskelivets rigdom; det er baade mere end det og noget ganske andet end det, men det er ogsaa det; den, der ikke er »med de dybe længsler velbekendt, kun fyldestgjort af glans fra evigheden«, kender endnu ikke menneskelivet i dets rigdom og ufy-

destgjorthed. Derfor var fars og mors kristendom med i deres liv med børnene, selvom det ikke var ofte, der mellem morgen og aften blev snakket om det. Som oftest havde vi morgenandagt derhjemme, inden dagsarbejdet begyndte, en salme, saa bekendte far troen og føjede et vers til, ofte det:

Og om du blev saa syg i sind,
som paa dig laa Guds vrede,
lad ingen skygge, intet skin,
til mishaab dig forlede.
Med Herren strid den gode strid,
han synes vred, men er dog blid,
ti lad dig ej forfærde.

Eller det:

Vær stille, hjerte, bi paa Gud,
hans time nok skal komme,
saa sender han dig englebud,
din vintertid er omme!
Da glemmer du, at den var lang,
da bliver og dit suk til sang
om glæden, som dig favner.

Derefter fulgte saa Fadervor, hvortil han føjede nogle ord, som vist stammede fra Brandt i Vartov: — og som du selv har sagt: Bed, saa skal I faa, søg, saa skal I finde, bank paa, saa skal der lukkes op for jer — saa hør nu os, der beder, luk døren op for os, der banker, at vi maa faa den evige velsignelse i dit rige«.

Min tydeligste erindring fra disse morgentimer, er forøvrigt ikke mest det vi sang eller bad, men det at jeg som den mindste og min lidt ældre bror, der sad paa den anden side, fik lov til at putte vore hænder ind i fars, naar han foldede dem til bøn. Den fornemmelse af tryghed, naar fars haand lukkede sig om ens egne! Der er maaske mange, der gaa med et faderkompleks; psykoanalytikerne mener det jo. Saa meget mere maa man vel være taknemmelig for, at troen paa, at Gud er vor fader fra barndommen har faaet en rig og ubetyngt betydning for en.

Forøvrigt vil en og anden maaske studse lidt ved de salmevers, som jeg før citerede fra fars morgenbøn. Jeg gjorde det selv i senere aar efter fars død. Far var et glad menneske; folk vilde sige fuld af fornøjelighed og smittende glæde og mellem venner fuld af de fornøjeligste paafund.

Det var han ogsaa. En sang til fars og mors sølvbryllup sagde:

»Han fik i fødsels gave — et farligt festhumør — der endnu som før — er af lys kulør«. Men disse hans yndlingsvers, taler jo om kamp, om venten, og lader ane saar, der endnu kunde smerte. Den glæde, han havde faaet i fødsels gave, havde han kun bevaret gennem kamp. Eller snarere: mistet og atter vundet tilbage. Det var først efter hans død, jeg hørte om det; han var ung juridisk kandidat, da den opsamlede kamp med ungdommens tungsind maatte kæmpes igennem til klarhed og fred. I grundtvigske kredse vil man endnu huske smeden fra Høve. Han lagde engang ved et møde mærke til fars forpinte ansigt. I hvert fald gik han hen til ham bagefter: »Du trænger til at blive lukket op«. Stort mere blev der vist ikke sagt, men næste morgen gik far paa sine ben et par mil over til smeden, og de talte meget sammen den dag. Det blev forløsningen for far, en ny glædes fødsel. Men det havde kostet en kamp, som ikke blev glemt, og som vel ogsaa maatte fornys fra tid til anden. Sit aandelige hjemsted havde far som nævnt i Københavns valgmenighed, og værdsatte Jungersen meget. Gudstjenesten var søndagens normale skik; det blev aldrig forlangt af os børn, at vi skulde gaa med, men vi gjorde det oftest og gerne. Inden gudstjenesten skulde far gerne »hen og tale med en mand«. Vi vidste, hvad det betød, hen at drikke morgenkaffe paa en cafe for at se morgenaviserne; der hentede vi ham saa og fulgtes til kirke. Vejen gennem de søndagsstille gader, langs søerne, over svineryggen, som den hed dengang, ud til Frederiksberg, hvor Immanuelskirken ligger, det er, hvad jeg endnu den dag i dag tænker paa, naar der tales om søndagshelg. Vi havde vores bestemte bænk, hvor vi sad. Prædiken forstod jeg aldrig noget af, men der var menighedshøjtid, og der var det ejendommelige, som ogsaa et barn kunde fornemme, at efter prædiken samledes menigheden, virkelig menigheden i sin helhed omkring nadverbordet. Jeg ser endnu for mig denne menighedssamling omkring nadveren. Det var Grundtvigs festsalmer, legemliggjort i menighedsliv.

Det sidste aar, far levede, kom der et nyt drag ind i hans kristenliv. Det var et svært aar for far. I foraaaret 1909 var han faldet i Stevnskredsen, som han havde erobret fra Scavenius og havde holdt gennem 15 aar. Det var Neergaards forsvarsordning, som gik videre, end mange af venstres gamle venner dengang syntes om, som han faldt paa. Nederlaget gik ham nær til hjerte. Da han talte paa Storehedinge torv den aften, da valgresultatet var blevet bekendtgjort, indledte han sin tale med ordene: »Har man toppet, maa man dale, det

er loven under sol«. Et halvt aar efter gik han af som justitsminister, da ministeriet Holstein-Ledreborg afløstes af ministeriet Zahle. Dermed var han ude af det politiske liv. Da han fem aar før var blevet trafikminister i I. C. Christensens ministerium, havde han overdraget sin sagførerforretning til andre. Nu maatte han, 54 aar gammel, begynde at bygge en ny forretning op. Det var ikke let. Der blev lidt stille om ham. I april 1910 blev han syg af en galdelidelse, en lungebetændelse stødte til, og 5. maj døde han. Den sidste dag han var oppe, var min konfirmationsdag. Men han var ikke rask. I kirken sad han og smaafrøs, lagde sig om eftermiddagen, men stod op til midt dagen, og holdt da en tale ved bordet. Det blev en slags aandeligt testamente.

Der sagde han bl. a. efter at have talt om det billede af Vorherre, der møder en i de bibelske fortællinger: »I det hele vil jeg sige dig, Halfdan: »Foragt ikke det skrevne ord«. Der er maaske i vore kredse ikke blevet lagt vægt nok paa det. Jeg har tidligere ikke selv gjort det; heller ikke naar jeg prøvede at give ud til mine børn — men jeg har faaet igen med rente. I de sidste aar har jeg mere og mere lært at glæde mig over, hvad jeg finder i min bibel, f. eks. naar jeg finder ord som disse: »Salige er de, som hungrer og tørster efter retfærdighed, ti de skal mættes . . .« Ja, det er den røst, hvorved trods verdens larm — os hjertet brænde kan i barm — og smelte hen i trøsten«.

JAKOB KNUDSEN

1858—1917

DORE KRØGHOLT, f. 1897

AF PROVSTINDE

DORE KRØGHOLT, født Knudsen

DET ER FØRST, naar man bliver voksen og kommer hjemmefra, man for Alvor forstaar, hvad ens Hjem, ens Forældre har betydet for en. Mens man endnu lever i Hjemmet sammen med Forældre og Søkende, tager man det hele som en Selvfølgelighed, den virkelige Taknemmelighed kommer først klart frem i Sindet, naar man er kommet udenfor Hjemmets faste Rammer og daglige Liv; men saa kommer den ogsaa med al sin Styrke og Glæde, tilligemed en Længsel efter det, som ikke er mere, det, der staar tilbage som gode Minder om det, man modtog i sin Barndom og Ungdom. Hvor er det en god Ballast for et Menneske at drage ud i Livet med: Minderne om et godt Hjem.

I Dag forstaar jeg godt, at Far undertiden kunde udbryde: »Hvem der dog var i jeres Alder, lille Børn; I ved ikke, hvor godt I har det!« Nej, da længtes man efter at blive voksen og komme ud at se noget af Verden.

Den Tid, jeg har været sammen med Far, strækker sig, fra jeg blev født i 1897, til han døde i Januar 1917. Det var paa det Tidspunkt, da han opgav sin Præstegerning og flyttede til Randers for at begynde som »omrejsende Foredragsholder og Oplæser«, som han selv siger det i »Bortliciteret«. Dengang var det en økonomisk Nødvendighed for ham, den Maade, han vilde prøve at ernære sig og sin Familie paa, og det var paa de Tider ikke noget fedt Levebrød, men Fordringerne i Hjemmet var heller ikke store, der blev sat Tæring efter Næring, og det gik godt nok.

Far fortalte meget fornøjeligt, hvordan han efter et Foredrag paa

en af de første Rejser var blevet spurgt, hvor store Rejseudgifterne var; det blev 9,95 Kr. Han fik en 10 Kroneseddél og blev betydet, at han ikke behøvede at give igen! Det blev altsaa 5 Øre for Foredraget.

Samtidig med, at Far rejste ud, begyndte han at skrive sine Bøger. Enkelte Ting havde han udgivet før: »Cromwells Datter« i 1891 og »Christelige Foredrag« i 1893; men den egentlige Forfattervirksomhed begyndte med Udgivelsen af »Et Gjensyn« i 1898, og saa kom der praktisk talt hvert Aar derefter en Bog indtil den sidste — »Den Gang« — i 1916.

Foredragsrejserne var en økonomisk Nødvendighed for Far den første Tid, men de blev med Aarene ogsaa meget mere end det, fordi han følte, han havde noget at sige Folk ud over Landet, og samtidig var det en Fornøyle for ham selv at komme i Forbindelse med saa mange Mennesker, noget han slet ikke kunde undvære, selv om det ofte var anstrængende Ture, som tog paa hans Helbred. Jeg tror, han rejste et Par Maaneder af Aaret, og den øvrige Tid arbejdede han intenst og regelmæssigt hjemme.

Mor var 20 Aar, da jeg blev født, og Far 39, saa han har altid paa mig virket som en ældre, men tillige som en meget myndig Mand.

Vi boede til at begynde med i Randers, hvor vi tre ældste Søstre er født. Da rejste Far særlig meget, men jeg kan godt huske, naar han var hjemme, saa skulde vi være meget stille, for han skulde have Ro til at skrive.

Mor har fortalt, at det nok kunde hænde, naar Far gik Tur om Formiddagen, at han tog mig med i Barnevognen, for at hun kunde være fri for mig en lille Tid. Jeg blev sat i Vognen i fineste Puds, og Far rullede af Sted med mig op ad den stejle St. Blichersgade, hvor vi boede, og ud ad Hobrovejen. Engang har han syntes, jeg skulde mores med noget, og da han kom hjem med mig, sad jeg henrykt med en stor Skarnbasse mellem Fingrene og rigtig godt indsmurt i Hestepære, som samme Skarnbasse var fisket op af. Mor var ikke saa begejstret, men Far morede sig over det. En anden Episode fra Randerstiden har jeg fra et Brev, som Far i Julen 1900 skrev til en Søster og Svoger; jeg maa da have været 3 Aar. Noget af Brevet lyder saadan:

»I denne Tid er jeg jo da hjemme. I Aften ved Thebordet fik jeg mig en ordentlig Passiar med Dore.

Jeg: Saa naar Dore bliver stor, og Far bliver en ældre Mand, saa

Forfatteren

JAKOB KNUDSEN

gaar vi paa Gaden i Kjøbenhavn. Saa siger Folk: Nej, hvad er det for en smuk, graahaaret Mand, og hvad er det for en yndig, ung Pige, han gaar med under Armen?

Dore: Det er Dove!

Jeg: Ja, det er det.

Dore: Og jeg har en Parply og er slaaget ned.

Jeg: Men saa staar der en ung Mand med nogle varme Øjne. Saa siger han: Uha! hvor den unge Dame er yndig!

Dore: Ja, det er Dove!

Jeg: Naar vi saa kommer hjem til Mor, saa kommer den unge Mand ind ad Døren. Men hvad vil Du? siger Far. Uha, der var noget, jeg vilde saa geren, siger den unge Mand. Jamen, Du maa da sige, hvad det er, ellers kan vi jo ikke vide det.

Dore: Men saa siger Dove Nej.

Jeg: Nej, først saa siger den unge Mand: Jeg vilde saa geren ha' Dove. Ja, det kan jeg skam ikke sige noget til, men saa maa vi gaa ind at høre, hvad Dore siger.

Dore: Ja, men saa siger Dove Nej!

Jeg: Ja, Dore vil ikke ha' Dig. Saa skal Du herut, unge Mand. Herut med Dig!

Dore: Og jeg har en Pind og slaar ham med.

Jeg: Og Far rusker ham i Enden.

Dore: Saa siger den unge Mand: Yh, hy, hy!

Jeg: Men Dore bliver hjemme hos Far og Mor, for hun vilde ikke gaa bort med den unge Mand.

Dore: Nej, hun vilde blive hos vi andre — saa skal vi igen!

o. s. v., o. s. v., indtil det er ved at svimle for En af Gjentakelse.

Ja, det er dejligt at være hjemme, det er vist.«

Fra Randers flyttede vi til Glostrup, hvor den fjerde Søster kom til Verden. Vi havde gaaet og talt om Lillebror, saa da Far kom ind til Naboens for at meddele os, vi havde faaet en lille Søster, blev vi fornærmede, den ene af os saa meget, at hun ikke vilde se den nye Søster.

Faa Aar efter flyttede vi til Hillerød. Her begyndte den Tid, jeg mindes med saa stor Glæde fra min Barndom og Ungdom, da Far gav sig til at fortælle og læse for os om Aftenen. Det var ikke en enkelt Aften, naar det kunde passe, — nej, det var hver Aften, naar han ikke var ude at rejse, for det var den Maade, hvorpaa vi skulde have vor Religions- og Historieundervisning, den skulde ikke ødelægges ved Lektietpereri. Derfor blev jeg fritaget for de Fag i Skolen. De to mellemste Søstre, kaldet »Nordbaggerne«, blev undervist privat, mens den yngste gik i Skole paa almindelig Maade; hun var kun tolv Aar, da Far døde.

Nogle Navne og Aarstal skulde vi kunne, naar vi kom ud i Livet, som Far sagde, og derfor skrev han selv meget kortfattet i en Bog, hvad han syntes, vi burde lære, og det blev vi hørt i, før Fortælling eller Oplæsning begyndte. Samme Bog begynder saadan:

Kong Gøttrik levede Aar 800. Han sloges med Karl den Store.

Kong Harald Klak levede Aar 826.

Med ham kom Ansgar til Danmark. —

Mere kortfattet kunde det ikke godt være.

Vi fik Bibelhistorien fortalt, men Nordens Mythologi, de island-

ske Sagaer, Snorre Sturlason og alle Ingemanns Romaner blev læst, og det blev gjort saa levende for os, som var vi sammen med de Mennesker, det handlede om. Saa kunde Far pludselig lukke Bogen i paa det allermest spændende Sted og sige: »Nu faar vi ikke mere i Aften.« Da var det strængt at skulle vente til næste Dags Aften for at høre, hvordan det videre gik. Senere fik vi Shakespeare, Ibsen, Bjørnson, Jonas Lie, Tolstoi, Illiaden og Odysseen, Holberg, Hostrup og mange andre, og da Far var en udmærket Oplæser, var det en dejlig Maade at faa det meddelt paa. Vi begyndte og endte altid Aftenen med at synge Sange, som passede til det, vi hørte om.

Far kunde undertiden faa saadan morsomme Indfald. Engang, vi spiste, sagde en af os: »Maa jeg faa noget mere?« Da sagde Mor: »I skal ikke sige, maa jeg *faa*.« »Nej,« brød Far ind, »enten kan I sige: maa jeg bede om, eller« — jeg kan endnu se hans lidt dril-lende Smil over til Mor — »I maa ogsaa sige: maa jeg *ansøge* om noget mere.« Vi valgte det sidste, og vi »ansøgte« i flere Aar om mere Mad uden at tænke noget særligt over det. Vi holdt først op dermed en Gang, I. C. Christensen var paa Besøg; han morede sig saa hjerteligt over det, — paa den Maade havde han ikke før truffet paa »Ansøgninger«. Da blev vi klare over, det maatte lyde helt komisk, og Far sagde ogsaa, at nu var vi blevet for store til at »ansøge«, nu maatte vi lægge det af, — men det *var* slet ikke saa let at vænne sig af med at sige det.

17. August 1909 flyttede vi for sidste Gang. Det var til Birkerød; der havde Far faaet et Hus bygget, og det var en stor Begivenhed for hele Familien at flytte ind i noget, der helt var vort eget; hidtil havde vi boet til Leje og sammen med flere andre Familier i Huset.

Herfra husker jeg tydeligst, hvordan Fars Dag gik. Den var meget regelmæssig, naar han ikke skulde ud at rejse. Han stod op ved 9-Tiden, spiste Morgenmad, vi sang Morgensang, og Far gik Tur; den kunde vare et Par Timer. Saa spiste vi Middag, og om Eftermiddagen skrev Far. Naar han først havde sit Emne valgt og en Disposition skrevet til Bogen, gik Arbejdet meget støt. Jeg tror, det var 10 Ark af det bestemte Format, som han altid benyttede, han regnede med at ville skrive om Dagen. De sidste Aar, da han ofte var plaget af Ischias og daarligt kunde sidde i samme Stilling ret længe ad Gangen, dikterede han, og Mor skrev, og da jeg blev gammel nok til det, afløste jeg Mor, naar hun var optaget af andet.

Efter Aftensmad læste Far for os, og vi sang, og Kl. 10 kom vi Børn i Seng. Saa var der Ro i hele Huset, og Far var ene med sine Tanker; han gik sjældent i Seng før 1—2 om Natten. Jeg kan endnu høre hans Skridt, naar han vandrede op og ned ad Gulvet i sin Stue, eller hændte det, man kom ind til ham senere paa Aftenen, se ham sidde i Hjørnet af Sofaen med sin lange Pibe støttet mod Gulvet og Stuen helt indhyllet i Røg.

Efter at Far havde afsluttet en Bog, udarbejdede han de Foredrag, han om Efteraaret vilde holde. Det var gerne to nye Foredrag hvert Aar. Desværre skrev han ikke sine Foredrag ned, gjorde kun Notater til dem, derfor er det kun de enkelte Foredrag, han senere fik trykt, som nu er tilbage. Foredragene holdt han altid for Mor, inden han rejste ud med dem, og da mindes jeg ogsaa de sidste Aar at have været med som Tilhører.

Naar Far ventedes hjem fra en Foredragsrejse, var det altid med en vis Spænding og Glæde, man saa hen til det. Mon han nu var rask, eller havde han stærke Gigtsmerter, var han i godt Humør, eller var der noget, der trykkede? Saa samledes vi om Spisestuebordet, og da var det en staaende Regel, at Mor skulde have kold Boghvedegrød med varm Mælk til; det var ikke noget overdaadigt Maaltid, men det var, som Far gerne vilde have det. Saa fortalte han om, hvad han havde oplevet paa sin Rejse. Mange pudsige Ting kunde være derimellem, flere af dem gaar igen i »Jyder«. En enkelt Ting, vi morede os meget over, og som Far gentog ved flere Lejligheder, var følgende, som en Mand havde sagt til ham: »Ja, Knudsen, Livet er svært at læve (med æ), men der er eet, Livet vil — ubetinget, — — under alle Omstændigheder — — — læves!«

Foruden det, at Far læste og fortalte for os, og det blev han ved med til sin Død, var vi ogsaa kommet til at synge en Del sammen, ikke blot Fædrelandssange og den Slags, som hørte til ved Oplæsningen, men ogsaa Duetter og flerstemmigt. Det gik ikke absolut efter alle Kunstens Regler, men vi havde selv megen Fornøjelse af det. Det var heller ikke altid Smaating, vi gik i Gang med; vi sang f. Eks. noget af »Don Juan«, som var en af de Operaer, Far holdt allermost af. Han elskede i det hele Musik, og der var heller ikke noget, der som Musik for en Tid kunde faa ham bort fra det Tung-sind, som navnlig i de sidste Aar kunde gøre det saa svært for ham. Men var han glad og godt tilpas, kunde han være festlig. Jeg husker en Gang, vi havde indøvet Serenaden »Hytten er lukket, Natten er

stille«. Koret, som bestod af Mor og vi 4 Søstre, var kommet godt i Gang, da Far greb en Sofapude og en Ildrager, som skulde forestille Violin og Bue, og istemte Soloen med den mest smægtende Stemme. Koret druknede i Latter, og vi maatte helt holde op, for hver Gang vi vilde begynde igen, kom vi til at le.

Far kendte en Masse Mennesker ude omkring i Landet, men i vort Hjem kom der ikke særlig mange. En stadig og kær Gæst var Fars ældste Søster, Dore, som gennem mange Aar var Kommune-lærerinde i København. Naar hun kom, var det helt sikkert, at de kom til at tale om deres Hjem og Barndomstiden i Aggersborg og Lejrskov, som havde betydet saa meget for dem begge, og det var noget, vi Børn meget gerne vilde høre om. Festlige Stunder var det ogsaa, naar Fars Bror, Lars Knudsen, som var Skuespiller ved det kgl. Teater, og Søsteren Nanna Scheller, som boede i Birkerød, kom paa Besøg; saa fik vi Sang, som vi den Dag i Dag kan være dem taknemmelige for at have hørt, og vi kunde føle, hvor de Søskende havde haft et rigt Liv sammen i Barndom og Ungdom.

Da Krigen kom, tog den meget stærkt paa Far; det var ham en daglig Pine at læse Aviserne, og det for ham altoverskyggende var, hvordan det vilde gaa med Sønderjylland. Han var selv født i Rød-ding, og hans Fars Slægt var Sønderjyder. Desværre oplevede Far ikke Genforeningen; men heldigvis er han skaanet for at være Vidne til den Lunkenhed, som store Dele af den danske Befolkning i Dag viser med Hensyn til det sydslesvigske Spørgsmaal. Det var noget, der for Alvor vilde have gjort ham ondt.

Før Far begyndte paa Lutherbøgerne »Angst« og »Mod«, rejste han og Mor en Tid til Tyskland, for at han kunde gøre Studier der-til; de opholdt sig de forskellige Steder, hvor Luther havde levet: Wittenberg, Eisenach, Wartburg, Mansfeld. Fra Slotshaven i Mansfeld fik Far af den gamle Slotsgartner nogle Stiklinger Vedbend, som blev plantet op ad Huset hjemme. »Kommer ikke den ene, kommer den anden,« sagde den gamle Gartner. Der blev værnet om dem, de blev passet og daglig tilset af Far, og han glædede sig meget over, at de virkelig groede. Ja, de groede saa godt, at de i Dag dækker hele den ene Side af Huset, men saa vidt naaede Far nu ikke at se dem komme frem. Da han døde, tog Mor Stiklinger af denne Vedbend og plantede dem paa hans Grav, som de nu dækker helt. De sidste haarde Vintre har gjort Forsøg paa at udrydde dem, men jeg tror ikke, det er lykkedes.

Fra Mansfeld havde Far ogsaa en Kobberslakkesten af den Slags, han har beskrevet i Slutningen af Lutherbogen; den laa paa hans Bord sammen med forskellige andre Sten, han havde med hjem fra sine Rejser, og hvorpaa han har indridset, hvorfra og hvornaar de er kommet ham i Hænde, en fra Versailles, en fra Elsass, en fra Gravelotte, og en er Ullerupstenen.

Far har talt og skrevet saa meget om Opdragelse, om Børns absolute Lydighed overfor Forældrene, og han praktiserede den over for sine egne, og Mor med ham, men slet ikke saadan, at der blev skændt paa os og herset med os; det laa i Luften, at som Far og Mor vilde have det, saadan gjorde man det ogsaa helst. Ellers havde man det ikke godt, som da jeg en Gang skulde prøve at klippe med en ny Saks i nogle Stolesæder; da fik jeg en ordentlig Omgang Klø, og det følte jeg, var rimeligt og i sin Orden.

Juleaftenerne hjemme staar for mig i en særlig Glans. Det gør de maaske for de fleste Mennesker, fordi man modtager alt mere umiddelbart som Barn, men jeg synes, vi hjemme samledes om det, Julen *er* og *betyder*, uden de voldsomme Forberedelser og Arrangementer med Mad, Gaver og Selskabelighed, som baade Børn og voksne er ved at drukne i nu om Stunder. Hvor var det skønt, naar vi sad i Spisestuen med Far og ventede paa, at Mor skulde faa Træet tændt! Dørene gik op, og Træet straaledede os i Møde. Saa sad vi ganske stille og saa paa det en Tid, og derpaa læste Far Juleevangeliet, — det følte næsten, som sad vi blandt Hyrderne paa Marken og fulgtes med dem til Bethlehem. Derefter sang vi mange Julesalmer. Juledag var vi gennem mange Aar, baade mens vi boede i Hillerød, og efter at vi var flyttet til Birkerød, i Frederiksborg Slotskirke, hvor Paludan-Müller var Præst. Den sidste Jul, vi havde sammen med Far, var i 1916. Han havde det Efteraar afslaet at rejse ud at holde Foredrag, men holdt sin sidste Oplæsning i Grundtvigs Hus i Begyndelsen af December. Han læste af »E Bindstouw«.

Den 18. Januar 1917 om Morgenen fik Far en Hjerneblødning, som ret hurtigt lammede ham, saa han ikke kunde røre sig. Da Doktoren kom, blev Fars Seng flyttet ind i hans Stue, og der laa han, klar over, hvor det bar hen, rolig og taknemmelig. Det sidste, han sagde, inden han gled ind i Bevidstløsheden, var henvendt til Mor: »Lille Helga, du har været saa god imod mig,« gentog han flere Gange. Det havde hun i Sandhed ogsaa; med sit glade, lyse Sind

havde hun været ham en uvurderlig Støtte og Hjælp i glade og tunge Dage gennem 20 Aar.

Bevidstløsheden varede et Par Dage, og Natten mellem 20. og 21. Januar døde Far.

Da vi næste Dag stod om hans Kiste og sang: Se, nu stiger Solen af Havets Skød, forstod jeg, som havde set ham tage mod Døden, at han havde kunnet skrive dette Vers:

Lad mig nu kun drage ad natmørkt Hav,
Lad mig ikkun stævne imod min Grav:
Livets Gud mig skærmer, jeg er hans Barn,
Ud hans Haand mig river af Dødens Garn.

I den Tro havde han levet stærkt og inderligt, og i den Tro døde han.

MENCA KOPPEL

1833—1904

VALD. KOPPEL, f. 1867

AF REDAKTØR
VALD. KOPPEL

PROKURATOR, JUSTITSRAAD MENCA KOPPEL fødtes i Fredericia den 15. Okt. 1833. Forholdene i Hjemmet var smaa, navnlig da Moderen efter sin Mands Død maatte ernære sig og Børnene, der var ti i alt, ved en lille Købmandshandel. Menca Koppel rejste som ung Mand til København og læste til Jurist, men da han ikke var Akademiker, maatte han nøjes med at tage den Gang eksisterende »dansk juridisk Eksamen«, der gav Adgang til Procedure for Underretterne. Han fik Kgl. Bestalling som Prokurator — hvilket svarer til Sagfører nu — og grundlagde en stor og anset Sagførevirksomhed, som han — tilligemed sin Privatbolig — installerede i Ejendommen Ny Vestergade 13, Grevinde Danners Enkebolig, som han købte paa Auktionen efter hendes Død. Under et Kurophold i Norge i Begyndelsen af 1904 blev han pludselig meget syg og førtes døende hjem til København. Med sin Hustru, en københavnsk Grosserer-Datter af den kendte Bendix'ske Slægt, havde han tolv Børn, af hvilke dog kun syv naaede den voksne Alder.

Af Sønnerne er de mest kendte Forlæggeren Henrik Koppel og Chefredaktør ved »Politiken« Vald. Koppel, som paa Faderens Hundredeaarsdag samlede Slægt og Venner til en Familiefest, ved hvilken han holdt nedenstaaende Tale:

NAAR jeg nu skal sige nogle Mindeord om min Far, hvis Hundredeaarsdag vi i Dag fejrer, saa bliver det dels saadan, som jeg saa ham, da jeg var Barn, og dels som han nu staar for mig, naar jeg tænker

tilbage. Der er stor Forskel paa de to Ting. Man er jo blevet ældre, forstaar bedre, dømmes anderledes.

De ganske unge af Slægten, der er her tilstede, har godt af at faa at vide, hvordan en Far var den Gang. Min Far var strengere end nogen Far er nu om Stunder og langt fjernere. Det faldt os ikke ind som Børn at spøge med ham. Det skulde man i alt Fald være meget forsigtig med. Der var den Gang noget, som hed Spanskrøret, og som fandtes i ethvert velorganiseret Hjem. Det købtes hos Urtekræmmeren og kostede 10 Øre, hvilket var billigt i Forhold til al den Jammer og Graad, det voldte. Men jeg tænker nu bagefter paa: hvad skulde ens Far i Grunden gøre? Naar tre—fire Drengene laa i en Klump paa Gulvet og sloges under Skrig og Hvin, og deres Mor styrtede hen til Kontordøren og bankede paa og sagde til Manden: »Du maa komme, jeg kan ikke styre de Unger,« — ja, saa var det, det skete, at Far greb Spanskrøret. Det var den hurtigste Maade, og Far havde travlt; til vidtløftig Rettergang var der ikke Tid.

Særlig spændende var det om Lørdagen. Ved den ugentlige Karakterbog var der et Moment af Hasard. Selve Karaktererne var der som Regel ikke Konfliktstof i, men der stod ofte paa langs ned gennem Bogen nogle Sætninger, som Rektor selv havde indført med egen Haand, og hvori ubehagelige Gloser saasom uopmærksom, støjende og næsvis kunde forekomme. Det var det, der hed Anmærkninger, og ogsaa de kaldte paa Spanskrøret. Men der var jo saa den Chance, at Far glemte at spørge efter Bogen. Han havde jo adskilligt andet i Hovedet. Det kunde ogsaa komme til at spille en Rolle, om han var træt og uoplagt og havde sin nervøse Hovedpine, eller om han af en eller anden Grund var i særlig godt Humør. Jeg husker som en af de forunderligste Oplevelser i mit Barndomsliv en Lørdag Eftermiddag, hvor en af de hamborgske Onkler var kommet i uventet Besøg. Det plejede at betyde højt klart Vejr i Dagligstuen. Det slog heller ikke fejl, da jeg bævende vovede mig ind og rakte Far en Karakterbog, prydet med adskillige ug'er, men med en dundrende og højst nedsættende Anmærkning i Yderkanten. Far kikkede den igennem, læste ogsaa Anmærkningen, men sagde blot: »Hvor meget skulde du saa have i Karakterpenge?« Karakterpengene blev ellers skaanselsløst konfiskerede i Tilfælde af en Anmærkning. Jeg fremstammede i Hast en Sum, der kunde synes plausibel. »Naa,« sagde Far, »saa trækker vi to Øre fra for Anmærkningen.« Jeg gennemrisledes af en varm og taknemlig Fryd, og alle Constantin-Hansens lyslokkede Englebørn, med

Prokurator, Justitsraad
MENCA KOPPEL

hvilke Husets tidligere Ejerinde Grevinde Danner havde smykket Dagligstuens Vægge, straaledede i gylden Glans.

Dreng og unge Mennesker har jo meget at kæmpe med — unge Piger maaske ogsaa, det véd jeg ikke saa meget om, — og de er tilbøjelige til at give Forældrene Skylden for alting. Nu taler man jo saa meget om Komplekser, især Mindreværdskomplekser og den Slags, nyopfundne Ord, men selve Tingen er ældgammel: nogle unges Mangel paa Selvtillid, deres Genérthed og Frygt for at synes kejtede og latterlige; alle den Slags indre Hæmninger, som man selv maa se at overvinde og faa Bugt med, skriver man saa paa Forældrenes Konto og bliver trodsig og mut.

Men det er sandt, at min Far paa sin Side havde svært ved at komme i Kontakt med os. Der var noget, der ogsaa holdt ham tilbage

og hindrede ham i at give Udtryk for, hvad han tænkte og følte. Mange uovervejede Ord har gjort stor Skade blandt Menneskene, men mon ikke lige saa megen Misforstaaelse og Bitterhed kommer af Ord, der ikke er blevet sagt? Min Far var overfor sine Børn tavs og indesluttet; vi saa ham kun lidt, og da var han som oftest træt efter Dagens Arbejde. Han var en Slider af utrolig Flid, en stærkt optaget Sagfører, altid, Sommer og Vinter, paa sit Kontor før Kl. 8 om Morgen, og i mange Aar endte han ikke Dagens Arbejde før ved 19—20 Tiden. Hans aarlige »Landliv« i Ordrup, hvor han havde købt et gammelt Bondehus til Sommerbolig, bestod for en stor Del deri, at han tog ind med første Tog om Morgen — det gik Kl. 7,15 fra Charlottenlund Station — og først kom ud igen efter Middag med halvtvety Toget om Aftenen. Han var en punktlig Mand med mønsterværdig Orden i Sagerne og en dygtig Mand, der havde arbejdet sig selv i Vejret og staaet paa egne Ben fra sit 14de Aar, da han havde faaet Ansættelse som Skriver paa Regimentskontoret i Fredericia. Siden da havde han sørget for sig selv. Det præger sin Mand.

Efterhaanden som vi blev ældre, forstod vi ham bedre. Hans Søkende sagde, at han altid, saa længe de kunde huske, havde været saa alvorlig. De saa op til ham som til den store Bror. Men helt rigtig er det nu ikke, at han altid var alvorlig. Han var aldeles ikke blottet for Lune. Han var i Virkeligheden ogsaa meget følsom, ikke blot paa egne Vegne, meget prikken paa sin Ære og Anseelse og med Rette selvbevidst — ingen skulde træde ham for nær! — men han kunde undertiden overraske ved fint udtænkt Opmærksomhed. Man skulde tro, at han havde meget andet at tænke paa end Fødselsdagsgaver. Men hvert Aar, naar hans Hustrus Fødselsdag nærmede sig, gik han selv — midt i Kontortiden! — ud og købte Foræring til hende, syv i alt. Og paa selve Dagen, forinden Forældrene var staaet op, gik alle vi syv Børn ind paa Kontoret og hentede hver sin Gave og gik ned og »overraskede« Mor. Jeg kan huske en saadan Fødselsdag, en kold Efteraarsmorgen, hvor den yngste af os, der senere blev Kontorchef i Finansministeriet, kom stavrende allersidst i Rækken som Overbringer af et Klavér, et helt opretstaaende Klavér til Afløsning af det gamle »taffelformede« Piano. Det vil sige, selve Klaveret havde han dog ikke med, men Klavérnøglen, sirlig svøbt i Silkepapir og lagt i Konvolut. Ogsaa naar det gjaldt andre Medlemmer af Slægten, kunde Far ikke sjældent overraske med Idéer, der viste, at han, mens man troede, han havde sine Tanker helt andre Steder, havde tænkt over

Tingene. Han, som i vore tidlige Drengenaar stod for os som den barske Afstraffer, havde i Virkeligheden et varmt Hjerte. Han elskede Børn; hans Øjne straaede, naar han saa et Barn, og aldrig har jeg set fremmede Smaabørn gaa saa villig og saa trygt over i nogens Arme som i hans. Det er et sikkert Tegn. Men overfor hans egne Børn kneb det altsaa. Til Gengæld blandede han sig, efterhaanden som vi voksede til, meget lidt i vore Anliggender; han lod os have den fuldeste Frihed til at vælge, hvilken Vej vi vilde gaa, og betalte uden Ophævelse, hvad Uddannelsen kostede. Han var stolt, naar det gik os godt.

Min Far var i Virkeligheden en sund og frisk Natur. Udgaet fra et ubemidlet Hjem havde han megen Sans for Livets smaa Behageligheder. Han elskede at se glade Mennesker om sig og udstrakte sin Interesse til mange. Han var meget gæstfri, og allerbedst tog han sig maaske ud, naar han sad som Vært for Bordenden med sit kønne og kloge Ansigt oplivet af et Smil. Han sagde ikke selv meget, men ingen tvivlede dog om, at han var Midtpunktet. Der var noget meget livskraftigt ved ham. Det er jo nu en Gang saaledes her i Livet, at det vigtigste ikke er de ydre Omstændigheder; det afgørende er ens eget Indre. Det man faar ud af Tilværelsen, beror paa, hvad man selv bringer med af indre Rigdom. I min Far var — trods et ydre Væsen, der kunde virke afvisende — en stærk indre Glød, en Kraft, der skaffede ham Fremgang. Han skabte som Prokurator en stor Forretning, der endnu blomstrer, han ordnede med Dygtighed sine Klienters Anliggender, han raadede mange klogt, og han hjalp mange, langt flere end vi Børn vidste. Mindet om Spanskrøret har nu længst mistet enhver Bitterhed, tilbage er Erindringen om en Mand, der elskede Livet og søgte at faa det bedste ud af det baade for sig selv og for andre, og som vi Børn godt kan være stolte af.

MARIUS KRISTENSEN

1869—1941

GRETE MØLBAK FREDERIKSEN

AF FRU

GRETE MØLBAK FREDERIKSEN

DET ÆLDSTE BILLEDE, jeg ejer af min far, er taget, da han var knap et år. Han ligger tilbagelænet i en medaljonstol og er iført storternet kjole og savlesmæk.

Men ligheden med den far, jeg har kendt, er umiskendelig; der er i det lille barns ansigt tilløb til det roligt vurderende, det lyttende, som fars ansigt så ofte gav udtryk for.

Det næstældste billede viser ham sammen med de to søstre Maren og Marie. — Han står støt og tænksom med en hånd lagt beskyttende ned på den yngste søsters skulder. Han er i jakkesæt med stiv hvid flip og sløjfe, — højre hånd er gemt i bukselommen. Han er storebror! På studenterbilledet fra 1887 er han endnu skægløs. Der er nået et mål; men bag den lave pande over de stærke øjne lever drømmen om det arbejde, der skal gøres; drømmen om det arbejde, han holder af, en tænkens og en »opdager«s arbejde. Det kunde være blevet naturvidenskab; det blev filologi.

I 90'erne, da han bliver fotograferet i Vallekilde med skæg, pipe og rundpudlet hat, er livet og hans arbejde ved at tage form. Det bliver både videnskaben og højskolen, der fanger ham ind.

Så kom far til Askov og blev der i mere end 30 år. — Herudfra gjorde han en videnskabelig indsats samtidig med, at højskolelærernes gerning ikke blev forsømt.

Her mødtes han med min mor — Missa Hansen fra Blegind præstegård. I de sidste år, mine forældre levede, talte mor ofte om, hvilken forunderlig lykke det var, at de to havde mødt hinanden. De var forskellige af sind, men passede godt sammen. — »Min

klippe,« sagde mor ofte, når hun tog fars hånd. — Han var hendes faste punkt i tilværelsen — men hun var også hans.

Der findes ikke så få billeder af min mor — også sammen med far — fra de år. — På een måde ligner de hinanden, men over hende er der noget verdensfjernt og drømmende. Hun kunde ligesom gå i en verden for sig selv — og skønt det praktiske liv kom til at stille store krav til hende som fars hustru, som mor til 6 børn, som husmor for en anseelig elevhusholdning, som medborger og sognerådsmedlem, så kunde hun altid siden trække sig tilbage til sine drømmes verden, og meget af denne verdens dårlighed opfattede hun slet ikke. Hun mødte den måske nok, men den gik hende forbi, fordi hendes sjæl var ren og hendes tankeverden så dyb, at det ligesom ikke kunde nå hende. Far stod mere midt i livet. Men hans ærlige rodfæstede sind nægtede mange gange at acceptere de kendsgerninger, som han blev stillet overfor. — Han troede kun godt om mennesker, og det blev han ved med livet igennem.

Far og mor blev gift i 1899, og de fik deres første hjem i »Damhuset« i Askov. Det var egentlig Niels Just's røgterhus. Det lå kønt mellem gården og dammen, det var stråtekt og gulkalket med stokroser op ad muren — og med vinduer, der var ikke særlig store. — På loftskammeret sad de så lavt, at mine mostre satte spejlet ned på gulvet for at se at frisere sig, når de var på besøg.

I »Damhuset« blev jeg født. — Far har tit fortalt mig om den morgen, da jeg kom til verden. — Fru Schrøder fejrede den store begivenhed med at servere bœf m. spejlæg. — Mette Just gik gennem den morgenvåde septemberhave over til de unge forældre og lagde nogle tunge, dugfriske røde roser på min vugge.

Den slags huskede far og glædedes over. — Mine »runde« fødselsdage har jeg holdt i Askov, og de to sidste — 30 og 40 årsdagen — hos Mette Just, hvor jeg er blevet vækket med roser på sengen. — Nu er både hun og mine forældre borte, men mindet om dem og deres evne til at kaste glans over hverdagen med små midler — og deres evne til i troskab at glæde sig over det lyse og skønne, har jeg bevaret i kærlig erindring.

Mette Just stammede fra fars hjemegn, og de var langt ude beslægtede. Det betød meget for far, der var slægtstro og hjemstavnsbunden som kun få. — Selv den fjerneste slægtning havde krav på hans interesse — og han havde i vid udstrækning rede på den stærkt forgrenede slægt.

Dr. phil.
MARIUS KRISTENSEN

Efter nogle år i Damhuset købte mor og far *Lindely*.

Far fortalte mig ofte siden hen, at når de flyttede, var årsagen den, at Damhuset var for lille, da jeg først begyndte at røre på mig. Trolig nok har dog også andre grunde været medvirkende til, at de besluttede at flytte og købe eget hus.

Flytningen til det større hjem gav anledning til, at op til 10 kvindelige elever kom til at bo hos os om vinteren. Det kom gennem mange år til at præge vort hjem. — Ofte var der blandt disse piger nordmænd, svenske og islændinge. — Det passede far godt med det nordiske islæt. Selv var han elev fra Upsala Universitet og havde videnskabeligt samarbejde med filologer fra de andre nordiske lande.

Han kunde lide at have den nære personlige kontakt med eleverne, som husfællesskabet gav, og han glædedes dagligt — rent fonetisk! —

ved at høre de danske dialekter og de nordiske sprog i samtale omkring bordet — eller farve morgensangens toner.

Lindely blev mit hjem til far og mor i 1927 forlod Askov. — Det blev et efterhånden meget mærkeligt hus, en fløj hævet op her, en veranda skudt ud der. — Men hyggeligt og godt var der i huset — som i haven, der i min barndom var en hel eventyrverden — og nu synes så lille og let at overse.

Askov har forandret sig meget. — I min barndom lå Lindely nær den åbne mark, og fra vor have og ned til »torvet« gik et dige, der hegnede for lunden, bag hvilken Anders Nielsens fine træhus — snedkerværkstedet — laa gemt. — Svaler og gærdesmutter holdt til i diget, og vi legede på den solvarme skråning. — En eller anden har taget et billede af far og mig foran diget; jeg var kun en lille stump, men allerede vant til at gå lange ture sammen med far.

Oppe på snedkerværkstedets loft kom jeg også sammen med far. For mig syntes det, som der ikke var den ting eller sag, far ikke kendte til og havde forstand paa. — Han havde også forstand på træ og kunde lide at se på de mange udsavede planker og tænke på, hvad de nu kunde blive til.

Da vi fældede den store elm i vor have, blev det bedste af den savet ud og lagt på loftet til senere brug — og mange år efter fik min søster Inger en køn lys elmetræes reol, lavet af netop dette træ, som vi havde klatret i så mange gange. —

Sådan tænkte far på de små ting, på deres betydning — og lagde ligesom en linje og en mening ind i *det*, der for mange blot vilde være blevet en dagligdags nødvendighed.

Amatørbilledet af far og mig foran diget er for så vidt skelsættende, som det er et synligt udtryk for mine første minder om far. — Nu er han *min* far, ikke bare en mand på et billede, men en levende virkelighed. Jeg er ældst af seks, og *min* far er antagelig anderledes end mine søskendes på en række felter. Men de fleste minder om ham har vi fælles.

Jeg er den første og kan huske den tid, da far var knap så hårdt spændt for, som han blev siden. — Jeg kan huske, hvordan huset voksede, og hvordan mange af møblerne er blevet anskaffet. — Hvor kunde far glæde sig over et kønt stykke møbel — og hvor var han stolt af de mange røde darwintulipaner foran sydvinduerne.

Far lagde mærke til de utroligste ting — og far havde altid tid til at hjælpe andre til rette, hvor travlt han så selv havde.

Når vi to gik tur fortalte han om grøftens blomsterflor, om la Cours vindmølle, om Ole Laursens helgenfigurer eller en kat med killinger. Tit gik vi ad »Møllevejen«, der forbi Lindely og la Cours mølle førte ned til Skibelund Krat. En af mine yndlingshistorier var den om den franske officer, der på flugt fra tysk fangenskab nåede over kongeåen til Kloppenborgs hus »Frihed« og ved at se navnet over døren forstod, at nu var han endelig ude af Tyskland.

Askov var et sted, hvor der skete noget — og samtidig var det en lukket verden, vi voksede op i — fri for ondskab. Nu synes jeg: så fri for ondskab, at det let kunde have gjort os mindre skikkede til at gå ud i verden.

Far var festlig, når han havde tid! Om morgenen kravlede jeg over til ham, studerede indgående skæg og næse — eller fik ham til at synge: Jeg så ensomt gik engang — uglen tudede fælt!

Havde vi elevbesøg, kunde far også lege med; men som oftest endte det med, at han i sin stue fordybede sig i en samtale om et sprogligt emne sammen med ligesindede elever.

Han var også en meget forstående far. Gang på gang har jeg ventet mig en ordentlig overhaling både som barn og ung — og ikke fået den. Far var meget lidt dømmende. Det skete, at man havde gjort sig fortjent til en lussing og fik den — og den faldt på en ækel måde. — Fars højre hånd dirrede lidt i luften og tog tilløb til venstre kind — og så faldt slaget med håndens bagside på højre!

Tænderne var bidt fast sammen om pibespidsen imens.

Når man er ældst, må man undertiden også tage straffen for, hvad de yngre bedriver. Det hændte også for mig, og i enkelte tilfælde straffede far mig på en sådan måde, at det ramte min forfængelighed og min sans for det passende. Det har sikkert været meget sundt for mig. Far holdt ikke meget på formerne — dog til en vis grad — og påklædningen skulde være hensigtsmæssig, hel og ren. —

Jeg lærte aldrig at forstå nødvendigheden af, at en Askovlærer havde »knæ i bukserne« (og det havde de fleste i min tid, dog *ikke* Jacob Appel) — jeg så gerne mit snit til at give fars daglige bukser et lille pres. — Men det var han nogenlunde ligeglad med — og opdagede vist sjældent, at jeg havde prøvet at reformere.

Slipset var i mange år den kendte grundtvigianske sløjfe. Også det havde jeg i min opvækst gerne set ændret. Men jeg var stolt af min far. — Jeg forstod, at hans viden placerede ham i en klasse for sig. Det gjorde også hans jævnhed, hans hjælpsomhed og hans godhed.

Megen opdragelse synes jeg egentlig ikke, at han gav os uden gennem sit eksempel, men enkelte ting, som han sagde, bed sig fast og har hjulpet mig livet igennem. Jeg var meget genert. Ingen, der ikke har prøvet det, kan vide, *hvor* pinagtigt det er. Engang, da der var fest i højskolens gymnastiksal — og gulvet tomt, men alle bænkerader salen rundt besat — nægtede jeg at gå over det store tomme gulv, rystende genert som jeg var i min hvide prikkede mollskjole. Så sagde far: »Du er jo indbildsk! du tror, folk vil se på dig; hvor kan du være saa dum at tro, at de lægger mærke til en lille pige«. Så gik jeg. — Og siden har jeg ofte, når jeg havde genertheden at kæmpe imod, sagt til mig selv: Du er jo indbildsk. Der *er* ingen, der lægger mærke til dig.

Hjemme fik vi lov at læse, hvad vi vilde, — en enkelt bog fra rådede far, men han forbød aldrig. — Og når vi sad samlede om det runde bord til kaffe med enkelte gæster, så fik vi lige så vel lov til at tage del i samtalen som de ældre.

Da jeg var ved at være voksen, skete det under en debat om et eller andet, at en gæst, der rimeligvis med rette irriteredes over det halvvoksne pigebarns »snakken med«, sagde til mig: Det er du for ung til at have nogen mening om.

Far blandede sig ikke *direkte* i diskussionen, men sagde med et lunt blik i øjet: »Til råd er gubben en herlig gæst, men unge øjne de ser dog bedst.« Slåes jeg med mindreværdskomplekser den dag i dag, er det i alle fald ikke fars skyld.

Som oftest sad far fordybet i sit arbejde ved sit skrivebord. — Som årene gik, fik han meget lidt tid til familjelivet. — Men rev han sig løs og tog med os i skoven, så skar han fløjter til — eller lavede et pindspil, som han selv gik op i med liv og sjæl.

En dag fandt han på at lade sig fotografere med de — dengang — to mindste piger. Far var lige maskinklippet, Eva havde savlesmæk på, Karen var ikke friseret — og ingen af dem var klædt paa til at blive forevigt. Men man ser tydeligt på far, at han både er glad for idéen og for de to piger. De var ca. 3 og 4 år. Mor sukkede efter en søn, men far hørte vi aldrig nævne det. Han var glad for sine fire døtre — for sønnen, da han endelig kom, og ikke mindst glad for nr. 5 pigen. —

Vi kunde jo allesammen synes, at fremmede tog for meget af fars tid — og at der blev for lidt til os. Men hjemmet var altid i hans tanker, Mor var med i alt, hans rådgiver og fortrolige i alle forhold.

Juleaften var hjemmets og fars store dag. Han ordnede alt med træet og dets pynt, optaget af selv de mindste ting. Altid så han strålende glad ud, når han slog dørene op for den voksende flok ind til det lysende træ.

Skolen var jo ellers fars daglige arbejdssted. — På flere af de billeder, jeg har af far, ser man ham på vej til eller fra skole med en stabel bøger under armen. — Jeg er ikke sikker paa, at han nåede til at bruge mappe, mens han var i Askov.

Han var levende optaget af sin undervisning, hvad enten det var dansk, litteratur eller andre fag.

Far vidste en utrolig masse, og hans videbegær var umætteligt. — Han gik roligt ud fra, at alle andre havde samme kundskabshunger — og derfor delte han ud af sin overflod langt grundigere, end eleverne ofte syntes om.

Det var ham altid en glæde at besvare spørgsmål, og det hændte, at et hold uforberedte elever benyttede sig af dette og fik en spørgetime i gang for at slippe for en overhøring . . . Det har været til glæde for begge parter.

Der var på et vinterhold altid enkelte elever, der fik deres gang hos far, fordi de havde samme specielle interesser som han og kunne få deres viden uddybet gennem bøger og samtaler i fars studereværelse.

At far var hjælpsom er nævnt flere gange. Han var også retlinet, ærlig og loyal, selv i de mindste ting. Han var på samme tid både nøjsom og gavmild. — Hans liv formede sig lykkeligt i arbejdet, som han holdt af; hjemmet med mor som midtpunkt; byen, hvor han følte sig som medborger og medansvarlig; skolen med elevflokkens og kammeratskabet; lærerkredsen og endelig den vennekreds — »Sjappet« — som han havde fra de unge år, gav hans liv indhold og fylde. — Bærekraften — lyset over det altsammen — var fars stærke og enfoldige tro, der gav ham en fast plads i menigheden — sidenhen også som præst og forkynder.

Som foredragsholder tog far ikke meget ud, han var vel heller ikke netop folketaler. Men jeg mindes med stor glæde og inderlig taknemmelighed flere af fars foredrag. — Adskillige af dem var salmeanalyser; han kendte vor salmeskat som kun få, og når han talte ud fra en af de salmer, han holdt af, kunde han på grund af sin store viden og sin dybe enfold nå det helt store.

Især husker jeg ham, da han talte om: Vær velkommen Herrens år. Det var ved et møde på Fyn — og fra Støvring højskole, hvor

»Talsmand som på jorderige« blev forklaret os sådan, at sikkert mere end en af tilhørerne blev stærkt grebet af linjerne: i et ord kan alt udtrykke, hvad for evig gør vor lykke.

Far havde stor respekt for *håndens arbejde*. Han var *bonde*. Examinere havde han mindre respekt for, og aldrig gjorde han noget for at få nogen af sine børn til at læse. Der er også kun en enkelt af os, der har en reel læseuddannelse, men flere, der har lært et håndværk.

Begyndte man at læse til eksamen, så syntes far, at løbet skulde køres til ende. Halvgjort arbejde holdt han ikke af. Men ingen af os var i tvivl om, at velkomsten hjemme aldrig vilde blive afhængig af, om vor examen var stor eller lille, om vi kom med et nederlag eller en sejr. Velkommen vilde vi altid være.

Da far var død, udgav vi »dr. phil. Marius Kristensen og hans søndagstaler« på Kirkeligt Samfunds forlag. Deri findes fars selvbiografi, der er offentliggjort med tilladelse af Det kgl. Ordenskapitel. I 1945 skrev jeg om Marius Kristensen i »Minder fra Folkehøjskolen« (ny samling), og det var — på baggrund af disse to publicationer — med nogen betænkelighed, at jeg denne gang sagde ja til at skrive om min far. — Men nu har jeg fortalt netop om »*min far*« som jeg kender og husker ham — uden data og tal, de kan findes de andre steder; kun ud fra mindet om, hvad han har betydet for mig.

Jeg skylder min far meget. Han hjælper mig endnu. For han vil ikke dømme mine handlinger, men prøve at forstå, hvad der ligger bag.

Fars liv var så enkelt og ligetil for os at se. Han kludrede heller ikke med det. Men hvor vi andre kludrede, der hjalp han os til rette.

Uselvisk og forstående var far. — Stærk i kraft af sit trofaste sind, sit varme hjertelag, sin rige viden og sin faste tro.

Helst skulde man se ham i venners lag — eller når han underviste en flok, der forstod at tage fra — men allerbedst var far hjemme i kredsen omkring juletræet, ved en familiefest, ved højtlæsning for børnene og i fællesskabet ved måltiderne.

Far var hjemmets mand. Derfor vil han altid leve i vor bevidsthed og være med også der, hvor vi samles med dem og om dem, der var ufødte, da far gik bort.

Hjemmet, slægten og far er uløseligt knyttet sammen til lykke for os. — Hvor han hørte til, er vi også hjemme. For den trygheds skyld, som prægede vor barneverden, skylder vi ham stor tak.

J. H. MALMSTRØM

1860—1935

JOHS. MALMSTRØM, f. 1890

AF DIREKTØR

JOHS. MALMSTRØM

MIN FADER var paa mange Maader et ganske almindeligt Menneske, som ledede sin Virksomhed, dyrkede sine Interesser, gik sine Ture, elskede sit Hjem og inderligt ønskede at tjene Gud i det alt sammen.

Han sad ikke i mange Bestyrelser, kom aldrig i Biograf eller paa Restaurant, gik kun sjælden i Teatret og oplevede vistnok ikke paa noget Punkt noget ekstraordinært, saa paa en Maade skulde der maaske ikke være ret meget at skrive om ham.

Alligevel savnes der ikke Stof til at fortælle noget om hans Liv. Ja, jeg er maaske paa sin Vis en af de mest begunstigede i saa Henseende. Sagen er: Gennem mange Aar har min Fader i ledige Timer nedskrevet et Væld af egne Oplevelser, Dagbogsblade etc. foruden en Mængde Citater af Bøger, han har læst, eller Brudstykker af Taler, han har hørt. Der foreligger en halv Snes tykke Bind under Fællestitlen »Ude og hjemme«, og foran i hvert af Bindene staar der med de sirligste Typer prentet disse Ord: »Denne Bog skal forblive i min Hustrus og mine Børns Værge«. Intet af alt dette er skrevet med Offentliggørelse for Øje. Men ved at blade i disse Optegnelser faar man et godt Indblik i en flittig, lykkelig, maalbevidst Mands Liv.

Det var i Aalborg, min Fader fødtes som Søn af Adjunkt Hans Peter Malmstrøm. Her henlevede han sine første 13 Aar og bevarede til det sidste Kærligheden til sin Fødeby med de mange smalle Gyder med de ejendommelige Navne som »Den gloende Ovn«, »Maren Poppes Gyde« o. s. v.

I 6 Aars Alderen blev min Fader sat i en mindre Skole i Nærheden af sit Hjem. Den var kun beregnet paa at give det allerførste Grund-

lag og fandtes paa en 1. Sal i en temmelig indelukket Sidebygning, hvor en halv Snæsmaa dreng sad paa Træstole uden Ryg omkring et rundt Bord og undervistes af en kærlig og samvittighedsfuld Lærerinde, der dog talte med en saa norsk Akcent, at det nok sommetider kunde knibe lidt med Forstaaelsen.

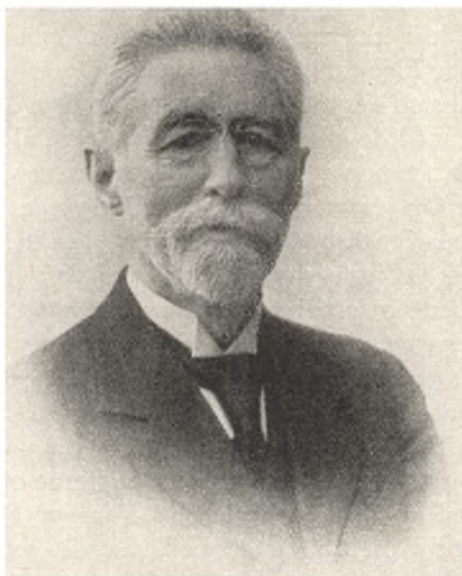
Senere kom min Fader i Aalborg Kathedralskole. Her blev han bl. a. undervist i Skrivning og Tegning af en Litograf, i hvis Hjem han jævnlig fik Lov at komme. Her saa han saa mange smukke litografiske Arbejder i forskellige Farver, at han siden bevarede en vis Forkærlighed for at pynte lidt paa sine Optegnelser med forsurede Bogstaver eller med en lille Tegning i rødt eller sort. I Gymnastik undervistes han af sin egen Fader, som iøvrigt i Stilhed forberedte sig paa en Præstegerning.

I 1873 blev min Farfar Præst ved Børglum Kloster og var her i ca. 5 Aar, hvorefter han forflyttedes til Humble paa Langeland.

Omtrent samtidig fik min Fader Stilling i et Handelsfirma i Rudkøbing, saadan at han kunde nyde godt af Hjemmets Nærhed.

I 1880 kom han til København, men i Begyndelsen af 1882 kaldtes han, 21 Aar gammel, til sin Moders Dødsleje i Humble Præstegaard. Herom fortæller min Fader saaledes i sine Erindringer:

»Langsomt, uendelig langsomt sneg Timerne og Minutterne sig af Sted, medens jeg holdt hendes højre Haand i min. Med smaa Mellemlækede jeg Moders tørre Tunge og lettede, saa godt det var muligt, det tunge Aandedræt; ak, det var de sidste smaa Kærlighedsbeviser, jeg endnu havde tilbage at yde det elskede, dyrebare Menneske. Snart vilde alt være forbi, det var let at se, og i Mellemtiden fløj Tankerne da tilbage hen over de svundne Aar og samlede i en Sum og i smertefyldt Glæde og Taknemlighed al den Æmhed og Kærlighed, Moder havde skænket mig. Og saa kom da det tunge Øjeblik, hvor Moder drog det sidste Suk; ak, min Barndoms Sol gik ned for stedse. Men, Herren være prisset, hendes Sjæl svang sig paa lette Vinger op til de lyse Egne, hvor al Sorg og Død er udslettet, det tør jeg tro, og af Naade skal jeg møde hende igen hist oppe . . . Aldrig vil jeg kunne glemme det Indtryk, jeg modtog, af overvældende Smerte hos min trofaste Fader, idet han, der altid havde staaet for mig som den stærke og af sine Følelser uovervindelige Mand, nu, da Dødskampen var endt, sank sammen og hulkende af Sorg omfattede mig med sine Arme. De dybeste Streng brast i disse Øjeblikke i Faders Hjerte, og

Grosserer
JENS HAAGEN
MALMSTRØM

det blev til et Savn, der ikke lægedes og kun alt for snart lagde ogsaa ham i Graven.«

Men Livet skulde jo gaa videre.

Den 1. Februar 1885 kom min Fader ind i den Assuranceforretning, som siden ogsaa skulde komme til at bære hans Navn, Helleesen & Malmstrøm. Helleesen var min Faders Onkel, og i 1887 blev han viet til Agnes Kierkemann, en Apotekerdatter fra Købmagergades Apotek.

Det blev et saare lykkeligt og velsignet Hjem, som fik Lov at staa i 48 Aar, indtil mine Forældre døde med tre Maaneders Mellemrum i 1935.

Det, der først og fremmest prægede mit Barndomshjem, var den daglige Kærlighed. Jeg husker en Fødselsdag, hvor min Fader for-

ærede Moder en Salmebog, foran i hvilken han havde skrevet Paulus-Ordet: »Kærligheden affalder aldrig«. Og da Fader var paa Middags-højden af sit Liv, skrev han i sine Optegnelser denne Hyldest til min Moder:

»Hvis jeg var Digter, vilde jeg slaa Harpens Streng og i klangfulde Vers prise den Dag, da Du, min elskede Hustru! som den søde unge Pige første Gang aabnede Døren til Dit Barndomshjem for mig! Du stod dér med det sjældent smukke og rige Haar i lange Fletninger og med de klare Øjne, der saa' saa mildt paa mig, at mit Hjerte med det samme var bundet til Dit, uden at vi dengang selv ret forstod det.

Og jeg vil synge om de Tider, der fulgte, da det, som begyndte med Venskab, mere og mere blev til en sand og ægte Kærlighed, der kastede gylden Glans over vort Ungdomsliv; om Adskillens Smerte, naar vi for en Stund maatte være borte fra hinanden; om Gensynets jublende Glæde og om den dejlige Tid, da Tankerne ret kunde samle sig om det, der i Haabets Straalelys saa længe havde staaet for vort indre Øje: *det nye Hjem*, hvor vi to skulde bygge og bo!

Men jeg vilde ikke, som Digterne ofte har for Skik, lade mig nøje med at prise Kærlighedens Vaar og Sommer; jeg vilde tage baade dens Høst og Vinter med, saa vist som hver Aarstid har sin Skønhed for enhver af os, der forstaar at tyde dens Sprog paa rette Vis. Og derfor vilde jeg heller ikke lade mig nøje med at prise Dig som min lille, søde Hjertenskær eller som min yndige Brud i den hvide Højtidsdragt med Myrtekransen i Dit Haar, — jeg vilde ret af Hjertet prise Dig, min egen Hustru! som min Manddoms uforanderlige Glæde og Støtte, den opofrende, kærlige Moder for vore Børn og den flittige Husmoder for os alle.«

Begge mine Forældre havde i en vistnok ikke helt almindelig Grad Sans for hjemlig Hygge og kunde af Hjertet underskrive Ordet om, at da Paradiset ikke længer var vort Hjem, da blev Hjemmet vort Paradis.

Naar Fader kom hjem fra sin Gerning og havde spist til Middag, forstod han rigtigt at hygge sig i Sofahjørnet eller ved sit Skrivebord. Hvor elskede Fader Dickens og Johannes Jørgensen og indenfor den kristelige Litteratur Otto Funcke og — ganske særligt — Olfert Ricard. Men iøvrigt havde Fader et ret stort Udvalg baade af Skønlitteratur, af Rejseskildringer og Biografier og af religiøs Litteratur. De lidt mere aktuelle Ting plejede Fader gerne at laane, og var der

et og andet af særlig Værdi, sagde Fader: »Den ønsker jeg mig til min Fødselsdag.« I et enkelt Tilfælde har en saadan aktuel Bog givet Anledning til et helt Kapitel i Faders Optegnelser, det var, da den anonyme »Dommens Dag« udkom i 1908. Herom skrev min Fader kort efter: »Dommens Dag er den meget sigende Titel paa et anonymt Skrift, der med en ængstende Klarhed og Utvetydighed skildrer, hvorledes en Haandfuld fjendtlige Matroser en Nat ubemærket gaar i Land i vor Hovedstads Havn og i al Stilhed baner Vejen for de efterfølgende fjendtlige Kolonner. Disse trænger, ligeledes ubemærket, ind i Kastellet, gør sig uden Sværds slag til Herre over dette og derefter over hele Byen, saa at Resultatet bliver vort Fædrelands Undergang som selvstændig Stat.«

Disse Linier er skrevet ca. 30 Aar før den 9. April.

Hvad Fader satte ganske særlig Pris paa, var, naar der kom et Par Gæster, at læse lidt op for dem af noget af det, han selv havde skrevet enten paa Vers eller paa Prosa. Han drømte ikke noget Øjeblik om at ulejlige Offentligheden med sine smaa Noveller eller fordringsløse Rimerier, men gaar det ikke nok an ved en Lejlighed som denne at citere nogle Strofer, han i 1908 digtede ved Gensynet af Langeland:

Herlige Langeland, smilende Ø!
Frugtbare Jord ved den blinkende Sø!
Lyseblaa Himmel med styrkende Luft,
Skovenes Skønhed og Rosernes Duft.
Storstad ombyttet med Stilhed og Ro,
Dig vil jeg prise, her godt er at bo!

Snart jeg min Gerning begynder paany
i den urolige, larmende By.
Huse jeg ser som Taarne høje,
hører paa Gaderne Mængden støje.
Venlige Tanker da flyver tilbage,
genkalder Sommerens dejlige Dage.

Bugnende Agre, Blomster i Vang,
Skovduers Kurren og Smaafugles Sang!
Bag gyldne Skyer gaar Solen ned,
mens Klokken ringer til Aftenfred.
Herlige Langeland, smilende Ø!
Frugtbare Jord ved den blinkende Sø!

Man vil forstaa af dette, at Fader havde en stor Kærlighed til Naturen. Ogsaa det gamle København stod Faders Hjerter meget nær;

han var helt vemodig stemt, dengang Forberedelserne til Boulevardbanen gjorde, at et Stykke Poesi blev revet ud af Storbyens daglige Liv.

I sin Gerning var min Fader en meget lykkelig Mand, som ikke kunde blive træt af at fremhæve, at det, der gjorde Forsikrings-Virksomheden saa interessant, var, at den bragte En i Forbindelse med alle Slags Mennesker.

Et gennemført Ordensmenneske var min Fader: Frimærket skulde sidde i den helt rigtige Afstand fra Konvoluttens højre øverste Hjørne, Bøgerne skulde staa matematisk lige paa Reolerne, der *maatte* ikke være Kommafejl i et Forretningsbrev o. s. v.

Iblandt gamle Breve har jeg fundet nogle Linier, som min Fader skrev til mig, da jeg i Foraaret 1906 var ved at afslutte min Skolegang i »De Brockske Handelsskoler« og var begyndt at søge Stilling paa et eller andet Handelskontor. Brevet, der blev bragt hen til mig paa Skolen af en af Faders Kontordamer, lød saaledes:

Kære Johannes! Det blev Aftalen, at Du ved 3-Tiden i Dag skulde være oppe i Frederiksberggade for at tale med Grosserer C. personlig. Han lod meget venskabelig, saa det gaar nok i Orden med det samme. Læg godt Mærke til alt, hvad han siger til Dig, for at ingen Misforstaaelse af nogen Art skal forekomme. Hr. C. vil jo nok bestemt udtale, hvad Du skal have i Gage. Forhaabentlig har Du en nogenlunde ren Flip paa; naar Du gaar her ned paa Kontoret fra Skolen, kan Du jo faa Dine Hænder vaskede og Dit Tøj og Dine Støvler børstede. Køb Dig et Par Boller paa Vejen her ned til Kontoret og pas paa at være i Frederiksberggade Kl. 2,55. Mulig maa Du vente lidt oppe paa Kontoret, da Grosserer C. er meget optaget i Dag. Glem ikke at takke ham til Slutning for Pladsen, hvis det gaar i Orden.

Kærlig Hilsen og et godt Resultat.

Din egen
Fader.

Og henne paa Siden af Brevet havde min Fader saa skrevet de Ord:

»Læs disse Linier igennem 2 Gange!«

Faar man ikke her et stærkt Indtryk baade af en Mand med en udpræget Ordenssans, men ogsaa af en meget omsorgsfuld Fader?

I Forlængelse af denne Linie ligger, at Fader i sin Skrivebordskuffe havde lagt en Konvolut, som bar den Paaskrift: »Til min Hustru. At aabne efter min Død.« I Konvolutten laa et stort Ark Papir med Vejledning med Hensyn til de Foranstaltninger, der vilde blive at træffe efter Faders Død vedr. Begravelse, Udbetaling af Over-

levelsesrente og mange af den Slags Ting, som pludselig en Dag kan blive saa aktuelle.

Men de Erindringer, som her er ført i Pennen, vilde alligevel mangle noget meget væsentligt, hvis de ikke sluttede med at omtale det inderste i Faders Liv: hans Gudsforhold.

Saa langt tilbage jeg kan huske, var vi Børn, som voksede op derhjemme, Vidne til, hvorledes Kirkegang og Bibellæsning og Bøn var bærende Kræfter i Faders Liv. Han vilde saa gerne, det skulde kendes, at Hjemmet var »landfast med Evigheden«.

Det var utænkeligt, at der kunde være en Søndag, hvor Fader og Moder ikke fulgtes ad til Kirke. H. M. Fenger var Hjemmets Præst, men de Søndage, hvor han ikke talte til Højmesse, kunde Fader skifte mellem saa forskelligartede Prædikanter som Fibiger og Steen, Emil Bruun og A. Schack, Chr. Gad og Welding. Da Olfert Ricard i 1908 begyndte sin Præstegerning ved Sct. Johannes Kirke, var mine Forældre usvigelig sikre Gæster der, forudsat Fenger ikke prædikede, og da min Broder, den nuværende Viborg-Biskop, i 1925 blev Præst ved Københavns Domkirke, var det jo kun rimeligt, at mine Forældre med en egen Glæde vendte tilbage til Vor Frue, hvor de i deres unge Aar var blevet viede, og nu fik en Række rige Kirketimer.

Faders Bibel var i daglig Brug, og han vilde saa gerne, at den Ungdom, der voksede op i Hjemmet, ogsaa skulde faa »Lyst til Herrens Lov«. Jeg husker fra min Konfirmationsdag, at da vi var kommen hjem fra Kirke og havde spist Frokost, og Gaverne var blevet pakket ud, da kom min kære Fader bevæget hen til mig og overrakte mig et smukt Eksempplar af Det nye Testamente. Foran i Bogen havde Fader paa sin sædvanlige sirlige Maade skrevet Paulus' Ord til den unge Timotheus: »Strid Troens gode Strid, grib det evige Liv, til hvilket du er bleven kaldet og har aflagt den gode Bekendelse for mange Vidner.«

Med Hensyn til Faders Bønsliv er vi paa saa hellig Grund, at man kun med stor Varsomhed tør tale om dette. Men det hører nu alligevel til det, man, alt som Aarene gaar, bedre og bedre forstaar Betydningen af, at der kom altid et Tidspunkt om Aftenen, hvor Fader lukkede sin Dør for i Stilhed at søge ind for Guds Ansigt.

Rundt om i Faders Livserindringer findes der nogle Afsnit, der hedder: »Tanker i en stille Time«. De Tanker kredser ofte om Bøn. Meget af det, der dør fortælles, hører i udpræget Grad Privatlivet

til, men der begaas næppe nogen utilbørlig Indiskretion ved at sige, at da Fader var i Slutningen af Fyrreerne, skrev han bl. a. disse Linier: »Stadig har jeg gennem en længere Tid bedet: Bered mig, Herre, til at gaa hjem, og af den elskelige »gamle Feltpræst« har jeg lært dertil at føje en Bøn om, at vi engang her fra Hjemmet alle maa samles hist oppe, saa at ingen maa savnes; Gud lade det i Naade lykkes!«

Fader fik Lov at leve endnu 27 Aar, efter at han havde skrevet disse Linier. Saa kom den underlige Nat, hvor vi 3 Brødre skiftedes til at sidde og vaage ved Faders Dødsleje. Jeg husker, hvorledes jeg i de stille Nattetimer tænkte: Ja, saa i Morgen kommer jo nok det vemodigt svære Øjeblik, hvor vi skal bære Fader ud af de Stuer, han elskede.

Det kom jo saa ogsaa.

Men forinden læste vi ved hans Baare Ordet fra den 16. Davids Salme: »Snorene faldt mig paa liflige Steder«.

»Et lykkeligt Liv varer et vist Antal Dage; et godt Navn bliver evindeligt«. Det Ord har Fader lært mig, han, som kunde fryde sig over i sjælden Grad at have et godt Navn blandt sine Kolleger.

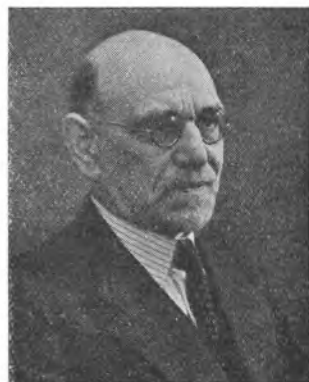
Et Sted i sine Livserindringer har min Fader skrevet saaledes:

»Jeg tror at turde sige, at jeg har følt det som en Arv, der skal vogtes vel, at min kære Fader har efterladt sig et rent og uplettet Navn. Saa er det da mit inderlige Haab og min Fortrøstning, at mine egne kære Børn vil vandre ad de gamle Stier og fremdeles holde Navnet i Ære. Men lad os dog paa samme Tid vogte os,« føjer min Fader til, »at Omsorgen for vort eget Navns Ære ikke fører os ind paa Hovmods Veje, og lad os derfor med Salmisten sige: Ikke os, Herre, ikke os, men *dit* Navn give du Ære.«

Ja, hvis de Linier, der her er skrevet for at holde Faders Navn i Ære, samtidig maatte minde Mennesker om det Navn, som for Fader var Navnet over alle Navne, da vilde de være skrevet helt i Faders Aand.

JACOB MARSTRAND

1848—1935

EVEN MARSTRAND, f. 1879

AF VALGMENIGHEDSPRÆST
EVEN MARSTRAND

MIN FAR var født 1848 i et borgerligt hjem i København. Hans far, der var polyteknisk kandidat og værktøjsfabrikant, døde tidlig, da sønnen Jacob, den ældste af syv dalevende søskende, var knap 15 aar gammel. Dette fik stor betydning for min fars livsbane. Efter sine evner skulde han vel nærmest ogsaa have været polytekniker og virket som ingeniør eller fabrikant. Nu blev han, straks efter at han havde taget sin præliminæreksamen, af en onkel, der selv var begyndt som bager, anbragt i bagerlære, for at han saa hurtigt som muligt kunde blive i stand til at forsørge sin mor og bringe sine yngre søskende i vej. Bagerlærlinge og bagersvende var dengang saa godt som udelukkede fra fritid og omgang med andre mennesker. Men han førte med megen pligtfølelse og energi sagen igennem og naaede i 1874 frem til som bagermester at kunne overtage en forretning paa Købmagergade, som han drev op til at være en af de største i sin slags i København.

Hvad jeg i det følgende skal fortælle, er indtryk og minder, der næsten udelukkende stammer fra den tid, da jeg boede hos mine forældre i bagergaarden paa Købmagergade. Far levede endnu over 30 aar, efter at vi havde forladt den i 1904. Men da kom jeg snart hjemmefra og levede ikke længere i daglig berøring med ham.

Fra min barndom husker jeg far, som han melbestøvet kom tilbage til vor private lejlighed, efter at han fra tidlig morgen havde været i bageriet eller paa tællestuen, hvor brødet til de talrige udsalg blev fordelt i kurve. I nogle formiddagstimers hvile søgte han saa erstatning for den forsømte nattesøvn. Senere, da han fik saa meget

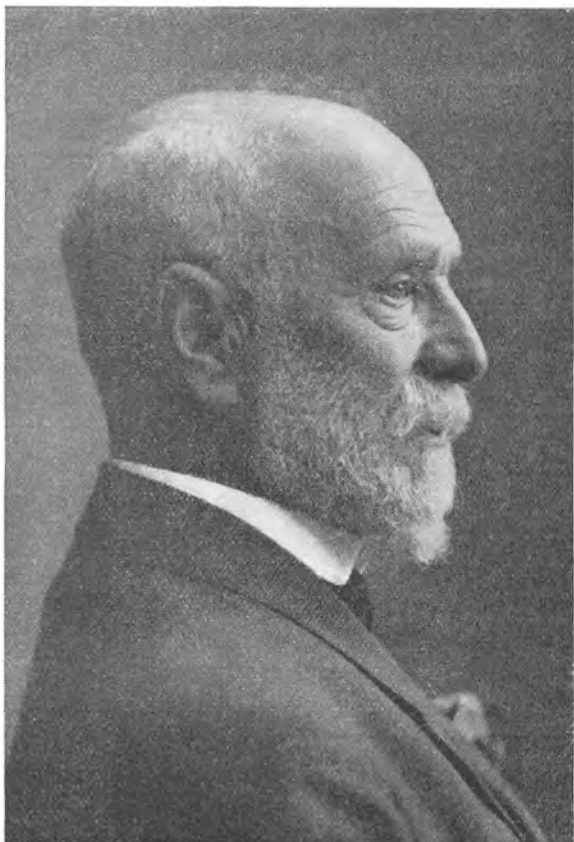

andet at gøre, kom han ikke regelmæssigt i bageriet om morgenen, og da han blev borgmester, ophørte han helt at tage del i forretningens daglige drift.

Far var en human arbejdsgiver, der gennemgaaende beholdt sine folk længe og gav dem gode arbejdskaar. Tidligere end de fleste af sine fagfæller anerkendte han arbejderne baade faglige og politiske bestræbelser. I en tid, da arbejdsgiverne endnu i stort omfang forfulgte dem, der organiserede arbejderne, beskæftigedes formanden for bagersvendenes fagforening i København, uden paa nogen maade at blive generet, i fars bageri. Fra mine drengenaar mindes jeg de aarlige skovture, som far gjorde for sine folk, og hvor hele vor familie var med. Vi kørte gerne i store char-à-banc'er til Dyrehaven eller andre skove i nærheden af København. Nogen gemytlig omgangstone herskede ikke mellem far og hans arbejdere; de følte sig vist nærmest noget trykkede i hans nærværelse. Men at de satte pris paa ham og var ham taknemmelige, fik han mange beviser paa, ogsaa efter at han for længst havde opgivet forretningen. Jeg husker særlig fra hans 25 aars forretningsjubilæum i 1899, at der kom en deputation fra arbejderne og overrakte ham et sølvhorn, og der var bevægelse paa begge sider, saa at det kneb med at faa ordene frem.

Der var tider, da far tjente mange penge. Men han var ikke paaholdende med dem. Der var adskillige af hans familie, der kom i vanskeligheder, og far var da altid villig til at træde til. Men ogsaa mange helt fremmede mennesker hjalp han. Da vi blev ældre, syntes vi undertiden, han strakte sig for vidt; men han kunde daarlige sige nej. Særlig viste hans hjælpsomhed sig i godgørenhed mod fattige. Fattige koner kunde ved juletid staa i kø ind gennem porten og gaarden for at faa brød og et lille kontant beløb. Jeg husker ogsaa, at jeg som dreng blev sendt ud til præsten ved Stefanskirken paa Nørrebro og vel ogsaa andre steder med kort, der skulde uddeles til fattige og give dem adgang til at faa gammelt brød gratis. Far gav ogsaa store beløb til aandelige formaal som f. eks. til Falkenstjernes og andres højskoler i København.

Far var ikke ligegyldig med, hvordan han tjente sine penge. Al spekulation var ham imod. Han kunde sikkert være kommet i bestyrelsen for forskellige erhvervsforetagender, men vilde ikke. Engang var han paa opfordring blevet medlem af bestyrelsen i et forsikrings-selskab, men trak sig hurtigt tilbage; jeg hørte ham sige, at bestyrelsesmedlemmerne vidste for lidt om, hvad der egentlig foregik.

Borgmester
JACOB MARSTRAND

Men det er vel min far, som han var i hjemmet, jeg her særlig skal fortælle om. I hjemmet mærkedes det ikke meget, at han drev forretning. I al den tid, som han kunde faa til overs, dyrkede han andre interesser. For det første var han meget optaget af litteraturen, mest skønlitteratur, men ogsaa bøger om historie og samfundsspørgsmaal. Og ikke blot læste han meget; han skrev ogsaa, navnlig i tiden omkring 1890, meget, oftest anmeldelser eller rejseskildringer i bladet »Tidens Strøm«, men ogsaa flere levnedsskildringer. Han beskæftigede sig først og fremmest med de tre store nordmænd: Ibsen, Bjørnson og Jonas Lie. Det hørte til aarets begivenheder, naar deres nye bøger kom og straks blev anskaffet og læst. Men ogsaa svensk litteratur havde hans interesse. Han skrev om Selma Lagerlöfs første bøger, og forfattere som Anne Charlotte Leffler, Axel Lundegård

med flere hørte ogsaa til mine forældres læsning. Blandt vore egne forfattere fulgte han i 90erne især Henrik Pontoppidans produktion. Nogle af de nævnte havde han personlig forbindelse med. Det var en af de store dage i mit hjem, da Bjørnson, som far og mor havde besøgt i Norge, var gæst hos os sammen med Hostrup og den sædvanlige vennekreds. Selma Lagerlöf besøgte os et par gange, medens hun endnu var lærerinde i Landskrona. Af vore egne forfattere mindes jeg ikke at have set andre end Hostrup i mit barndomshjem.

Til højtlesning var der i vort hjem som regel daarlig tid. Dog har jeg en meget levende erindring om nogle aftener omkring aarhundredskiftet, da far læste Jonas Lies »Kommandørens døtre« for os. Der er faa bøger, der har gjort saa stærkt et indtryk paa mig, og naar jeg senere er vendt tilbage til den, virker denne første oplevelse af den med til at give den værdi.

Ogsaa for kunsten havde far sans og sind. Det havde han vel til dels faaet i sin onkel, malerens, atelier og hjem paa Charlottenborg. Men interessen for kunsten næredes ved, at en af hans kusiner var gift med landskabsmaleren Chr. Zacho, og navnlig ved hans venskab med P. V. Jensen Klint, der i den første tid, jeg husker ham, var optaget af at male, men siden slog ind paa andre kunstarter. Ogsaa andre kunstnere end de nævnte har jeg set hjemme ved selskaber, bl. a. brødrene Skovgaard og Michael Ancher. Og vort hjem blev ofte smykket med ny erhvervede kunstværker.

Skønt min far saaledes var vel bevandret i skønhedens verden, var det dog mere og mere de offentlige mere prosaiske anliggender, der ved siden af hans forretning tog hans tid og til sidst drog ham bort fra den. Hans offentlige virksomhed skal her ikke skildres udførligt, men maa dog omtales, for saa vidt den fik betydning for hjemmet, mest i negativ retning ved at drage ham bort derfra til møder, men ogsaa mere positivt ved at give anledning til, at ogsaa vi børn saa adskillige af det offentlige livs mænd i vort hjem og var vidner til drøftelse af politiske og andre samfundsspørgsmaal.

Det var kampen mod ministeriet Estrup, der drev far ind i politik. Han var medstifter af Den liberale Vælgerforening i København i begyndelsen af firserne og var i mange aar dens næstformand. Dog nærede han en vis uvillie mod rigsdagspolitikken, ogsaa som den dreves af oppositionen, og han vilde aldrig lade sig opstille til folketinget. I grunden havde han nok saa megen sympati for socialdemokraterne som for venstres rigsdagsmænd; han fandt, at socialdemo-

kraterne bedre vidste, hvad de vilde, og var mere villige til at bringe ofre for deres sag. Men han kunde ikke slutte sig til den teoretiske socialisme. Af venstres førere mindes jeg ikke at have set nogen i mit hjem; Falkenstjerne, som kom der meget, var jo ikke fører, og det var nok saa meget aandelige som politiske interesser, der knyttede ham og far sammen. Derimod husker jeg tydeligt fra selskaber hjemme nogle af de mænd, som far stod i forbindelse med gennem Den liberale Vælgerforening, navnlig højesteretssagfører Octavius Hansen og overkirurg Tscherning.

Langt mere end af den mere abstrakte rigsdagspolitik følte far sig tiltrukket af kommunal virksomhed, hvor det drejede sig om konkrete og praktiske foranstaltninger. Han blev i 1893 borgerrepræsentant i København, siden raadmand og i 1904 borgmester for magistratens fjerde, den tekniske afdeling. Hans kommunale virksomhed satte sig ogsaa spor i hjemmet. I en aarrække samledes de oppositionelle borgerrepræsentanter en gang om ugen hos os, der boede centralt i København, for at drøfte deres optræden ved det nærmest paafølgende møde i borgerrepræsentationen. Og ved middagselskaber saa vi mange af de kendte kommunalmænd. Mest havde far at gøre med Herman Trier og Gustav Philipsen, især den sidste. Det er betegnende, at han ved begge disse mænds død, mange aar efter at hans kommunale samarbejde med dem var ophørt, blev anmodet af de nærmeste om at tale ved jordfærden. Blandt socialdemokraterne var far især venskabelig knyttet til borgmester, senere overpræsident Jens Jensen.

Men mellem alle disse mange, der kom i hjemmet, og den egentlige vennekreds var der et tydeligt skel. Vennekredsen havde et afgjort grundtvigsk præg, skønt med mange nuancer inden for det grundtvigske. Foruden Falkenstjerne, der dog døde tidlig, er der to af disse venner, jeg maa nævne, fordi de er uløseligt flettet ind i mine minder om far. Den ene er den allerede omtalte P. V. Klint, senere Grundtvigskirkens bygmester, blandt vennerne kort betegnet som P. V. Tydeligst husker jeg ham i den tid, det her drejer sig om, paa travetur om søndagen med far, naar nogle af os børn fik lov at komme med. Vi tog ud til Dyrehaven eller et andet sted i nærheden af København, og det forekommer mig i mindet, at vi ofte færdedes ad ret ubanede veje. Under turen drøftede saa de to mænd problemerne, P. V. ofte lidt drillende radikalt, far mere traditionsbundet. Den anden af vennerne, der i erindringen er nær knyttet sammen

med far, er Johan Borup. De to tænker jeg mig samtalende i fars stue, Johan Borup ivrigt gestikulerende og fortællende om, hvad han havde oplevet og opspurgt, far mere rolig og tilbageholdende, mere reflekterende end berettende. De klædte hinanden.

I forholdet til os børn var far friest, mens vi var smaa. Han var i og for sig ingen barnlig natur; let forfaldt han til grubleri og mismod. Men paa bunden af hans sjæl var der noget barnligt, der bragte ham paa bølgelængde med ikke alt for store børn. Dem vilde han gerne beskæftige sig med og fortælle historier. Det hændte, mens vi var smaa, at vi ved bordet blev saa optagne af, hvad far fortalte, at vi glemte at spise, og mor maatte gribe ind. Men da vi blev større, og navnlig mens vi var unge, var det ham meget vanskeligt, ja næsten umuligt at tale med os, særlig hvis det gjaldt ros eller dadel. At straffe os som børn var ham en forfærdelig pine, naar det en enkelt gang maatte gøres. Kun sjældent kom han med opmuntring eller vejledning. Ogsaa over for andre unge var far ufri; de følte sig noget sky i hans selskab. Men naar enkelte, som f. eks. Anders Vedel, den senere højskoleforstander, var mere dristige til at gaa paa, kunde de faa meget ud af en samtale med far, der havde set og oplevet meget.

At der bag ved fars reserverthed og tilsyneladende kølige ro laa et uroligt og gærende indre, traadte undertiden aabent frem, som naar en ellers hvilende vulkan pludselig udspyr sin indre ild. Det hændte en enkelt gang, at han i borgerrepræsentationen lod vreden løbe af med sig til overraskelse for alle og til nogles fortrydelse. Jeg selv husker meget tydeligt et lille træk, der viser det samme brud paa hans sædvanlige selvbeherskelse. Nogle af os børn havde været i skoven med far, og vi var paa hjemmevejen med sporvognen. Hvad der havde irriteret ham og tæret paa hans taalmodighed, erindrer jeg ikke nu. Men indtrykket af, hvordan han, da vi skulde ud af sporvognen, masede paa, som om det gjaldt livet, til gene for de andre passagerer, gemmer jeg til den dag i dag. Saadan kendte vi ellers ikke far.

Trods manglende fortrolighed nærrede vi børn, mens vi var hjemme, en ubegrænset beundring for far, og vi kan nu se, at den ofte fik mor til at staa mere i skygge, end hun fortjente. Om hendes forhold til far og os skal jeg her ikke skrive. Blot saa meget maa siges, at hun ofte havde været den drivende kraft, hvor han med sine betænkeligheder ængsteligt holdt sig tilbage.

Til et billede af far, som jeg husker ham, hører ogsaa en omtale af hans forhold til moral og religion. Han staar for mig som et af de mest moralske mennesker, jeg har kendt. Det er allerede nævnt, at han havde sin moral i pengesager. Ogsaa i sædelig henseende satte han maalet højt. Det var en af hans ubehageligste oplevelser, da han engang i provisorietiden ved forveksling med en anden mand offentlig var blevet stemplet som utro ægtemand. Han betragtede ægteskabet som helligt og kunde vist daarligt forstaa, hvorfor skilsmisser blev mere og mere almindelige. Hans stærke ansvarsfølelse baade i private og offentlige forhold kunde ofte medføre selvbekendelser. Men samtidig var han ikke haard i sin dom over andre. Jeg har aldrig hørt ham tale overlegent og nedsættende om andres skrøbeligheder.

I religiøs henseende viste han først og fremmest det største frisind over for andres anskuelse. Han kunde samarbejde med og sætte pris paa mennesker af meget forskellig retning og standpunkt. De to mænd, han i det kommunale liv havde mest at gøre med, var jødiske fritænkere. Han hørte med til den kreds, der gennem en længere aarrække støttede Georg Brandes, uden at denne vidste, fra hvem hjælpen kom. Han billigede paa ingen maade Brandes' anskuelse og kunde ved lejlighed tage bestemt afstand fra dem; men han mente, at man havde gjort ham uret ved at formene ham ansættelse ved universitetet.

Selv følte han sig mest tiltrukket af den form for kristendom, der har sit tilhold i den grundtvigske retning. I sit barndomshjem havde han ikke mødt den. Men en kusine af ham, der blev gift med Ernst Trier, bragte den Marstrand'ske slægt i nær forbindelse med grundtvigske højskole- og menighedskredse. Allerede inden sit ægteskab med mor havde far følt sig tiltalt af Grundtvigs efterfølger ved Vartov, pastor Brandt. Men hun, der havde været privatlærerinde i forskellige grundtvigske hjem, drog far helt med ind i den menighed, der samledes i Vartov kirke. Der havde de deres faste pladser. Siden flyttede de med pastor Monrad til Marmorkirken. Men jeg husker, at jeg ogsaa nogle gange med far har været i Helligaandskirken, i hvis sogn vi boede, for at høre Albert Schack, hvis vel forberedte og velformede prædikener af nærmest etisk karakter svarede til en side af fars natur og indstilling.

Tog far saaledes gerne imod religiøs paavirkning, ogsaa som den kom fra mor, naar hun holdt morgen- eller søndagsandagt med os, var han derimod yderst tilbageholdende med selv at give udtryk for

sine tanker og følelser paa dette omraade. Kun ad indirekte vej kunde man af og til slutte sig til hans personlige tro. At han var en modstander af al haardkogt dogmatisk teologi, lagde han dog ikke skjul paa. Det var ikke efter hans ønske, at jeg slog ind paa studiet af teologien, som han gennem dem af hans venner, der havde studeret den, var kommet til at betragte nærmest som opøvelse i spidsfindigheder. Skønt der var flere præster baade i og uden for hans egen familie, han satte pris paa, var han kritisk indstillet over for statskirken som saadan; dens præster havde paataget sig den uløselige opgave paa een gang at tjene Gud og staten. Disse indvendinger fremsatte han ikke mundtlig, men skriftlig over for mig, mens jeg i mit rusaar opholdt mig paa Askov højskole. Men da jeg fastholdt min beslutning at studere teologi, lagde han mig ikke et halmstraa i vejen for at følge min drift.

Af salmer, som han dog ikke selv hørligt sang med i, satte han især pris paa Ingemanns. De er jo fra visse sider mindre velsete i vore dage. Men mindet om min far bidrager til, at jeg nødig ser dem sat til side. Ved to lejligheder, hvor jeg var til stede, ønskede far udtrykkelig en af disse Ingemann'ske salmer, »Dejlig er jorden«, fremdraget, skønt der næppe var nogen trang dertil fra anden side. Den ene var, da han ved forretningsjubilæet sammen med sin familie mødtes med sine medarbejdere og funktionærer. Da blev salmen virkelig sunget. Den anden gang, han ønskede den sunget, var ved det nye raadhus' indvielse, hvortil han for øvrigt havde skrevet en kantate. Saa vidt som til at synge en salme kunde visse andre dog ikke strække sig ved den lejlighed. Men far satte igennem, at orkestret til at begynde med spillede melodien; saa kunde de, der var indstillede paa det, i deres stille sind lytte til »tonen fra himlen«.

Det er kun spredte indtryk og erindringer, jeg her har ført frem. Forhaabentlig bidrager de dog til at tegne billedet af en far, hvis betydning for børnene hverken beroede paa pædagogisk kunst eller kammeratlig fortrolighed, men paa, at han gav dem et eksempel paa frisind og redelighed, paa sans for livets realiteter og aandens værdier. I kraft deraf staar hans minde i glans for os.

PEDER MØLLER

1859—1940

AAGE MØLLER, f. 1885

AF VALGMENIGHEDSPRÆST
AAGE MØLLER

MINE SØSKENDES og min barndom og tidlige ungdom var præget af Far. Hjemmets verden var hans verden, og gennem ham blev det vor verden. Far havde ikke alene afstukket grænserne for denne verden, som var hans og vor verden, men han stod selv vagt ved grænserne, og ingen fik lov til at overskride grænsen og komme ind i vor verden, hvis Far ikke tillod det. Vi vidste, at Far var stærk, og at han derfor var i stand til at værgе os mod alle fjendtlige magter, som kom ude fra. Han kendte disse fjender, som kunde true ham selv og os, og han indlod sig aldrig i nogen forhandling med dem.

Men en eller anden fjende af vor verdens fred kunde af og til prøve paa at røre sig i en af os, som hørte til i hjemmets verden. Vi børn var ikke bedre end andre børn. Hver af os havde sin egen vilje, og naar denne faldt sammen med Fars vilje, var det udmærket. Det forhøjede glæden i hjemmets verden. Men hvis vor vilje gik imod Fars vilje, gik det uvægerligt galt. For Far var dette et oprør, som hverken kunde eller skulde taales. Der var heller ikke i et saadant tilfælde mulighed for nogen som helst forhandling. Det var noget fjendtligt, der havde vist sig, og man indlader sig ikke i forhandling med sine fjender. Man slaar dem ned, og man gør det uden nogen som helst art af usikkerhed. Fars vilje var hjemmets vilje, og hvis hans vilje blev krænket, var det en krænkelse af hjemmets hele liv og verden. Dette kunde ikke taales, og derfor blev enhver saadan vilje straks bøjet ind under Fars vilje og dermed ind under hjemmets tryghed og fred.

For et par aar siden, da jeg var over 60 aar, og min mor nærmede

sig de 87 aar, sagde hun engang til mig, om jeg som barn havde været angst for Far. Jeg svarede, at jeg ikke kunde mindes, at jeg nogen sinde havde været angst for Far. Saa langt tilbage, som jeg kunde huske, stod Far for mig som den kærligste Far, noget menneske kunde have. Mor sagde, at det var godt og rigtigt, og det var hende en lettelse at høre, at jeg kunde sige saadan. Hun var for nogle dage siden kommen til at tænke paa, at jeg altid som helt lille havde gemt mig hos hende, hver gang Far kom ind i stuen, og det var aabenbart, at jeg den gang var bange for Far. Men nu var hun trøstet over, at dette laa forud for mine tidligste minder om Far.

Jeg er den ældste af 5 søskende, og den ældste af en flok børn er vel altid i nogen maade prøveklud for forældrene med hensyn til børneopdragelse. Det er derfor muligt, at Far ved en eller anden afstraffelse har skræmt mig, og det giver mig nu, efter at der er gaaet et halvt aarhundrede, en forklaring paa, hvorfor det i mine barndomserindringer altid var Mor, der foretog de alvorligere afstraffelser af os i barneaarene. Jeg mindes saaledes tydeligt en gang, vi stod 3—4 paa rad med blottede haler, og Mor gik raden igennem. Efter tur stak vi i et voldsomt brøl, saa det endte i et uharmonisk kor, hvor den ene søgte at overdøve de andre i smertenshyl, indtil vi opdagede, at Mor græd ganske stille. Da forstod vi, eller rettere sagt, vi forstod vist ikke noget, men vi tav, og vi prøvede paa at trøste Mor med, at vi aldrig mere vilde gøre, hvad der var aarsag til afstraffelsen. Jeg mindes en eneste gang, jeg har set min Far straffe min bror, og det var saa voldsomt, saa min Mor løb hen og slog armene om Far, saa han ikke kunde røre sig. Da græd Mor ogsaa, og Far blev straks helt rolig og stille. Far og Mor var enige om, at enhver ulydighed og alt grimt og ondt maatte medføre straf, men jeg tror, Mor kom Far i forkøbet med udøvelsen af straffen, fordi hun havde erfaret, at Far kunde være for haard. Saaledes kom Far til at staa i vor bevidsthed som den ophøjede og strenge retfærdighed, men vi forbandt ikke dermed nogen haardhed. Vi lærte, fra vi var helt smaa, at kærlighed ikke blot kan give sig udtryk i blide og ømme ord og kærtegn, men at den ogsaa ved lejlighed kan og skal give sig udtryk med strengthed.

Saaledes vogtede Far vort hjems verden mod fjender ude fra og mod fjender i os selv. Men han lod os heller ikke som børn eller helt unge forlade hjemmet, uden at han i en vis forstand altid selv fulgte med. Vi kom kun i de hjem, hvor Fars og Mors venner boede, og deres

Skolebestyrer Peder Møller og Hustru.

børn var vore kammerater og venner. Det var en selvfølge, at Far eller Mor vidste, hvor vi var, og vidste, hvem vi var sammen med, selvom vi kun var borte en halv eller en hel time. Paa egen haand kunde vi intet foretage os. Vi kunde, naar det drejede sig om daglige smaating, nøjes med Mors tilladelse, men gjaldt det lidt større eller sjældnere ting, maatte Fars tilladelse altid indhentes. Og Far kunde godt sige nej, uden at vi fik nogen begrundelse derfor. Naturligvis sagde vi, som de fleste børn siger, naar de faar et nej: aah, hvorfor ikke. Undertiden gav Far os da en begrundelse for, at vi ikke maatte. Men han kunde ofte paa et saadant spørgsmaal blot svare: fordi det maa I ikke. Og saa vidste vi, at al videre forhandling var udelukket. Dette var højst ubehageligt i øjeblikket, og jeg kan huske flere lejligheder, hvor jeg i vrede knyttede min haand i bukselommen. Jeg turde ikke gøre det, saa Far kunde se det. Senere i livet har jeg mange gange takket Far for, at han ikke altid gav os en forklaring paa det nej, vi fik. Det har været lettere for mig, naar jeg i mit liv fik et nej, og ingen forklaring fik paa mit bedrøvede eller bitre hvorfor, da at slaa mig til ro med, at det var nok, at han, som gav mig dette nej, kendte begrundelsen derfor. Det gjaldt

blot om at have tillid til ham og hans vilje, saadan, som jeg som barn og ung havde lært at have tillid til Far og hans vilje.

Hvis man nu vil tænke, at det var en snæver og streng verden, der var vor i barndom og ungdom, saa tager man helt fejl. Og hvis man vil mene, at vi under Fars vilje voksede op i en utaalelig tvang, der udelukkede al fornemmelse af frihed, saa er dette saa langt fra virkeligheden, som noget kan være. Det er rigtigt, at vi meget tydeligt lærte at skelne mellem sandhed og løgn og mellem alt, som var godt, og alt, som var ondt. Der var i disse henseender ingen flydende grænser for os. Men klarhed og enkelhed i livets store spørgsmaal gør ikke en barneverden og en ungdomsverden snæver eller streng. Det gør den tværtimod stor og rig og betydningsfuld. Det snævre og strenge i barndom og ungdom skyldes altid uklarhed og usikkerhed over for det, der indeholder de sande livsværdier. Og med hensyn til tvangen maa det indrømmes, at Fars vilje var hjemmets ubrydelige og uforanderlige lov, men naar denne lov altid er udtryk for en stor, en ubegribelig stor kærlighed, er det underligt meningsløst at tale om tvang i den forbindelse. Vi børn forstod efterhaanden, at Far havde en stor omsorg for os, og at han følte ansvar for os, ikke blot i ydre ting, men i hele vort indre liv. Han maatte bære dette ansvar for os, indtil vi blev store nok til, at vi kunde blive medansvarlige. Far fritog os med sin stærke og ubøjelige vilje for at bære byrder, vi ikke selv var i stand til at bære, eller som vi kun med frygt selv kunde bære, og netop derved gav han os en oplevelse af livets sande frihed, som gjorde vor barndom og tidlige ungdom forunderlig lys og glad og tryk, og som satte dybe spor i hele vort liv indtil denne dag. Da jeg i en alder af 55 aar sammen med Mor sad hos Far og hørte ham drage sit sidste suk, var min første sorg den utryghed, at Fars vilje nu var taget ud af mit liv.

Fars store myndighed over for børn og helt unge fik ikke blot betydning for os i hjemmet, men den kom til at betyde meget for de mange hundrede børn, som han gennem over 40 aars lærervirksomhed fik med at gøre.

Far var ikke den første lærer i sin slægt. Om denne slægt fortalte Far, at den stammede fra Hanherred. Læge Schmidt blev gift med en adelig dame, der var født Mütterbei-Marsvin. Her standsede Far sin fortælling, og med et smil i øjet sagde han, at denne kvinde sikkert var en ætling af den berømte Ellen Marsvin. Saa fortsatte Far med at fortælle, at blandt lægens børn var der en datter, som blev hans Far-

mor. Og dette gik til paa den maade, at et par veninder af lægens datter drillede hende med en ung mand, der hed Peder Knudsen, men fordi han var bleven opdraget i en mølle, blev han kaldt Peder Knudsen Møller. Han var lærer. En dag skrev de to pigebørn et frierbrev til lægens datter, og brevet undertegnede de P. K. Møller. Noget maa der i forvejen have været om snakken, for den unge pige, som fik dette frierbrev, svarede P. K. Møller og gav ham sit ja. De blev gift og fik 12 børn. P. K. Møller var sidst lærer i Harte ved Kolding. Da han tog sin afsked som lærer og kirkesanger, fik han af befolkningen en sølvkaffekande, med flødekande og sukkerskaal til. Gaven blev overrakt ham paa hans bopæl d. 1 februar 1865. En søn, som var lærer, boede i Silkeborg, men en anden søn var landmand i Harte, og til ham flyttede de to gamle forældre. Denne søn hed Anthon Møller, og han var gift med Else Marie Nielsdatter fra Stubdrup, en landsby i Harte sogn. De havde 5 børn, hvoraf min Far var den næst ældste. Min Far fortalte ikke ret meget om sin Farfar, men om sin Farmor fortalte han, at hun var meget streng, og alle i hjemmet maatte rette sig efter hendes vilje.

Min Farfar lignede i det ydre sin Far. Han var høj og kraftig og meget stærk. Han var med i treaarskrigen, og han deltog i slaget ved Isted og i forsvaret af Frederiksstad, hvor han havde den bestilling at køre en ammunitionsvogn. Min Farfar var ingen særlig dygtig landmand. I sine yngre aar spillede han ved baller og fester for at tjene noget, og senere havde han forskellige offentlige hverv. I sit indre lignede min Farfar sin Mor. Han var en streng mand, men kærlig og god. Jeg skal kun nævne to træk af mine mange minder om ham. En dag gik han og jeg paa vejen lige uden for Harte by. Da sagde min Farfar pludselig til mig: kan Du se den lyseblaa mand, der kommer der henne. Det kunde jeg nok. Min Farfar: naar han kommer nærmere, saa vender vi begge to ryggen til ham, og Du maa ikke se Dig om efter ham. Vi gjorde, som Farfar havde sagt, og da den lyseblaa mand passerede forbi vore rygge, spyttede Farfar. Med et lunt glimt i øjet hviskede Farfar til mig: det er underligt, men jeg skal altid spytte, naar en saadan karl gaar forbi. Den lyseblaa var en af Estrups gendarmer. Det andet, jeg vil nævne, er, at min Farfar gik i kirke hver søndag. Han var forsanger, hvis degnen havde forfald, og uden for kirkedøren læste han efter gudstjenesten officielle bekendtgørelser, som det var skik den gang.

Min Farmor var en stille og from kvinde. Hun havde nogle for-

underligt milde blaa øjne, som hun gav i arv til min Far. Farmor lavede maden, og det er vist ikke for stærkt at sige, at hun gjorde det med kærlighed og med ærbødighed for det daglige brød. Det var skik i dette hjem, og jeg tror, det var Farmor, der holdt skikken i hævd og i ære, at hvis man tabte et stykke brød, tog man det op og kyssede det, inden man spiste det.

Far tog meget med sig fra sit barndomshjem. Han lærte ogsaa sine børn at have ærbødighed for det daglige brød. Det hændte en gang, at vællingen var lidt sveden, ja, det hændte vel flere gange, men det hændte kun een gang, at vi børn gjorde vrøvl over det og gjorde gældende, at vi ikke kunde spise den. Far sagde, at den mad, Mor satte paa bordet for os, den spiste vi, og det havde vi at gøre uden vrøvl. Dette blev sagt saadan, saa ingen af os senere har haft noget at kritisere over maden, og det viste sig, at vi udmærket godt kunde spise vor vælling. Det hændte ogsaa, at der var mad, vi ikke kunde lide, og vi prøvede da paa at slippe for den ved at sige, at vi ikke var sultne. Dertil svarede Far: saa gemmer vi din mad, til Du bliver sulten. Det er Gud, der giver os maden, og det er Mor, der laver den til for os, og derfor maa ingen mad gaa til spilde. Og det er sikkert og vist, at maden blev stillet for os ved næste maaltid, og den maatte spises, inden vi kunde faa noget andet at spise.

Da Far havde taget første del af sin lærereksamen, tog han plads som huslærer i et aar for at tjene lidt penge, saa han kunde læse færdig paa seminariet. Derefter fik han plads som andenlærer i Emborg i Ry sogn. Efter at aars forløb blev han opmærksom paa, at der søgtes en lærer til Odense friskole. Denne skole var oprettet en del aar i forvejen af Chresten Kolds gamle elever, og Morten Eskesen havde hidtil været lærer ved skolen. Der var ca. 20 børn i skolen. Farfar og Farmor havde fra deres ungdom tilhørt den grundtvigske retning, baade i folkelig og kirkelig henseende, og de havde præget deres børn i denne retning. Deres ældste søn, som døde i 30 aars alderen, havde været med blandt de første i skytte- og gymnastikbevægelsen, og det var derfor helt naturligt, at den næste søn søgte ind som lærer i friskolen. Far søgte pladsen ved Odense friskole, og han fik den i 1884. Samme aar blev han gift med Emilie Jessen, hvis Far havde været lærer i Nordfyn, og hvis Farfar havde været lærer i Jelling. Ogsaa hendes hjem tilhørte helt og fuldt den grundtvigske retning. Da Far efter 40 aars forløb tog sin afsked som bestyrer af Odense friskole, havde

skolen ca. 240 elever. Skolen havde først til huse i Bjerggade, men maatte i min tidlige barndom flytte til Nørregade, for at der kunde skaffes plads til det stadig stigende børneantal.

Far var en dygtig lærer, og jeg tror, det særlig skyldtes to egen-skaber hos ham, nemlig hans myndighed og hans evne til at fortælle. Far kunde godt være usikker og stærkt i tvivl i flere af tidens og af livets forhold, men i sit hjem og i sin skole var han det aldrig. Jeg mener, det skyldes, at han havde taget imod Guds kald i hjem og i skole, for det er kun dette kald, der giver et menneske myndighed. Og saa maa kaldet fra Gud endda bestandig være levende og virkeligt i et menneske. Og det bliver det kun gennem bønnen. Far begyndte hver dag i skolen med sang, trosbekendelse, Fader vor og velsignelsen, og hver dag sluttede vi paa samme maade i hjemmet. Men jeg ved, at Far og Mor hver dag bad for os med nævnelse af hver enkelts navn, og at de bad om Guds velsignelse i arbejdet. Dette hørte vi dog aldrig.

Naar en lærer eller lærerinde ved skolen ikke selv kunde klare et vanskeligt barn, fik barnet besked om, at det skulde gaa til Far og klare sagen med ham. Dette ansaas af alle børn i skolen for at være den frygteligste straf, man kunde paadrage sig. Adskillige gange har jeg set en dreng være mere end en halv time om at gaa hulkende op ad trapperne til anden sal, hvor vi boede. Og jeg forstod ham. Men en gang saa jeg en saadan dreng komme ind til Far, og paa Fars spørgsmaal fik han fremstammet, hvad han havde gjort. Far saa kærligt paa ham, strøg ham over haaret og sagde: saadan vil Du da aldrig gøre mere. Det var hele den forfærdelige straf, men den var virkningsfuld.

I Fars timer var der altid stilhed og flid, og hvis han viste sig paa legepladsen, naar der var opstaaet en strid mellem børnene, var denne øjeblikkelig bilagt. Men den samme myndighed hos Far gjorde sig gældende, naar han fortalte historie, bibelhistorie eller danmarkshistorie. Far troede paa det, han fortalte, og han levede derfor med i det. Vi sad musestille og saa paa Far, mens han fortalte, men jeg mindes ikke, at jeg i grunden nogen sinde har set Far under fortællingen. Vi saa levende for os det, som han skildrede, og vi levede med i det saadan, at hele klassen pludselig lo hjerteligt, naar der var noget, der var gaaet rigtig godt for helten i fortællingen. Men jeg mindes ogsaa, at der i fortællingen kunde indtræffe noget saa sørgeligt, saa det var umuligt at holde taarerne tilbage, og saa græd hele klassen. Som regel gik det saadan, at naar Far sluttede sin fortælling, lød der et suk fra hele klassen, og først derefter kunde vi vende tilbage til nutiden.

Far forberedte sig altid omhyggeligt til sine timer, ligesom han ogsaa var omhyggelig med alt det arbejde, han havde uden for skolen. Men Far vilde helst have selskab, naar han arbejdede. Mor skulde sidde i samme stue, men kunde hun ikke være til stede, maatte Far nøjes med en af os. Vi skulde blot være der, saa kunde vi i øvrigt godt passe vort eget arbejde. Naar Far var færdig med et eller andet arbejde, blev det forelagt Mor til bedømmelse. Hvis Mor kom med en eller anden indvending eller blot med et spørgsmaal, blev Far utaalmodig eller vred. Mor skulde altid rose Fars arbejde, og efterhaanden gjorde hun det ogsaa. Men det var ejendommeligt, at Fars selvkritik skærpedes under Mors ros, og ofte gav han sig til at omarbejde og at forbedre det, han havde lavet.

Far forberedte sig ogsaa til sine historietimer ved udflugter i sommerferien. Han var i Norge, i Sverige og i Tyskland, men han rejste altid i selskab med andre. I flere aar cyklede Far og jeg en tur i sommerferien. Turen gik hvert aar til et nyt sted i Danmark, og Far fortalte om hver egn historie. Naturligvis gæstede vi ogsaa paa denne maade Sønderjylland, lige til Ejderen. Far var en herlig kammerat paa saadanne ture. Vi delte ligeligt regn og solskin og alle oplevelser med hinanden. Det var en vidunderlig maade for en stor dreng at opdage og opleve sit fædreland paa. Og det var i grunden ikke mindre værdifuldt at opleve sin Far paa denne maade, ikke blot som kammerat, men ogsaa som et levende og fortællende udtryk for vort folks liv og levned gennem 1000 aar.

Far holdt af jord og af det, som groede af jorden. Arbejdet med at dyrke jorden vilde han helst overlade til os andre, men en stump jord maatte han have, og jeg tror ikke, der var et eneste aar, hvor Far ikke havde lejet en plet jord et eller andet sted i byens udkant. Vi boede ogsaa hver sommer i nogle maaneder uden for byen, først i nogle lejede stuer hos en lille husmand og senere i et lille hus, som Far selv havde ladet bygge. Far var altid omhyggelig for sin og vor sundhed. En tid hældte Far hver morgen en kande koldt vand over os. En tid skulde jeg hver morgen inden skoletid gaa tur med Far. Og gymnastik var et stadigt universalmiddel. Far gjorde selv gymnastik hver dag til sin død.

Mindet om Far lever den dag i dag over hele Fyn, men for os er mindet om Far først og fremmest mindet om et lykkeligt og godt dansk og kristent hjem.

EN DAG, da jeg var Skolepige, blev der i min Venindes Familie-kreds drøftet, hvem der var den smukkeste Mand i Verden.

De tænkte sig om, og jeg smilede tilfreds og ventede.

Saa blev jeg mere og mere forbavset og fik en Slags Medlidenhed med dem, fordi de var saa glemsomme. Til min Viden busede ud af mig:

— Min Far! sagde jeg.

De saa paa mig. Husherren smilede venligt.

— Din Far er en køn Mand, sagde han. — Men han er da ikke den smukkeste Mand i Verden.

Jeg husker ikke, om de fandt ud af, hvem det da var, jeg var blevet fuldstændig aandsfraværende. Var min Far ikke den smukkeste Mand i Verden? Kunde der herske Tvivl om det? Var mine gode Venner ude af Stand til at se det? Saa man med forskellige Øjne paa min Far? Jeg var fuldstændig i Vildrede. Jeg troede, at han ganske objektivt set var den smukkeste, den bedste, den ædleste, den mest elskede Mand, noget Menneske nogen Sinde kunde tænke sig. Og den rigeste og fineste.

Min Tillid til Menneskenes Dømmekraft fik et Grundskud. Kunde de, som jeg holdt saa meget af, og i hvis Kreds jeg befandt mig saa godt, virkelig ikke se, at min Far var den smukkeste Mand i Verden? Besynderligt! Besynderligt!

Nu skal jeg ikke gøre mig vigtig og lade, som jeg nu er ganske klar over, at han ikke var det. For mig er han det stadig, og naar jeg genkalder mig hans Træk og gaar dem igennem et for et, saa

maa jeg hævde, at de *var* ganske overordentlig smukke, og ikke bare i mine Tanker.

Hans Øjne var brune med gyldne Glimt. Naar han var glad, straaledede de mod dem, han talte med, og fangede dem ind i Lys og Varme. Hans Haar var brunt og voksede saa smukt om de høje Tindinger. Hans Næse var kraftig, og hans Mund smal og svunget. Hans Øren fine og velsiddende.

Nu ved jeg, at han ikke var høj, han var det, der hedder middel-høj, hvilket for en Mand nærmest er lille. Og han var svær. Nej, rent objektivt set, var han saa vel ikke den smukkeste Mand i Verden, men jeg har da ikke set nogen, der var smukkere!

Men smukkere endnu end hans Hoved var hans Hænder, som jeg aldrig nogen Sinde har set blot Skæret af lidt Støv paa, nej, smukkest af alt var hans Sind.

Hans Godhed var naturlig og udtømmelig. Han fandt det ganske rimeligt, at han skulde ernære eller hjælpe alle, han kom i Berøring med, og som trængte til det. Han var sine Patienters Ven lige saa meget, som han var deres Læge. Og da han fik den Hjertesygdom, der under store Lidelser medførte Døden, sagde Overlæge Jacobæus, der behandlede ham, at hans Hjerter var *slidt* op. Det var ikke underligt, for han kunde ikke taale, at hans Patienter led, og han kunde ikke komme over det, naar de undslap hans Omhu og døde.

En saadan Mand er ikke egnet til at være Læge, og dog kunde Far ikke være andet, hans Haand var en Læges, hans Interesse en Læges, og hans Hu stod helt til Lægens Gerning.

Jeg saa ham ikke saa meget, som jeg higede efter. Jeg følte mig i hele min Barndom og Ungdom hjemløs, naar Far var i Praksis, og han havde en meget stor Praksis. Jeg syntes, der var et stort, gabende Tomrum, som jeg prøvede at udfylde ved at læse, til han kom. Saa var alt godt! Jeg blev ganske rolig. Selv om han ikke var inde hos os, men i sin Konsultationsstue, var alt godt, bare han *var* der.

Naar jeg ikke var i Skole, fulgte jeg ham baade Formiddag og Eftermiddag, naar han gik eller kørte i Sygebesøg. Jeg ventede somme-tider en Time og mere, det gjorde ingenting, det var dejligt, jeg vidste, *han kom*. Det er rimeligvis derfor, jeg endnu har min Glæde af at vente, naar det bare ikke er noget ubehageligt, jeg venter paa.

— Naa, min egen Skat, sagde han, naar han kom ned, og tog min Haand, eller, da jeg blev større min Arm: — Naa — er Ventetiden faldet for lang? Men det var den aldrig.

Professor, Hofmedikus
C. H. H. NEBELONG

— Jeg savner ikke en Søn, sagde han ofte — jeg har dig. Jeg har samme Fortrolighed til dig, som jeg vilde have til en Søn. Du er min Ven.

Det var jeg, og han havde ingen andre. I Ungdommen havde han haft Venner: Vennen: Herman Trier, Liebenbergs Kreds og andre, og de var for saa vidt gode Venner endnu, men han saa dem sjældent, han var udpræget Hjemmemenneske og gik nødigt i Selskab.

Men han talte med alle Mennesker, han traf. Underholdt sig med dem, hørte om deres Skæbne og var aldrig ligeglad. Jeg har aldrig hørt min Far sige et nonchalant Ord om Mennesker, aldrig hørt ham give en kynisk Karakteristik af nogen, aldrig hørt ham more sig paa andres Bekostning.

Var det noget Under, at jeg forgudede ham, at jeg bad i min Aftenbøn: Lad mig dø eet Minut før Far!

For nok var min Dødsrædsel stor, men min Angst for et Liv uden Far var større.

Nu kan jeg godt se — naar jeg vil — at min Far var et Menneske, det kunde jeg ikke, da jeg var Barn. De andre var Mennesker med menneskelige Egenskaber. Far var i et højere Plan. Naar jeg hørte om Goethes Storhed, tænkte jeg: Han maa ligne Far. Naar de talte om en Aladdinnatur, syntes jeg, at det maatte være saadan en som Fars. Alt oplevede jeg i Relation til ham. Jeg tog ogsaa uforbeholdent hans Meninger, og var helt sikker paa, at det var de rigtige. Ingen andre gjaldt. Hvis min Mor syntes noget andet end han, blev jeg kold. For alene han havde Retten.

Har jeg hermed givet noget Billede af min Far? Nej. For jeg har stadig en kun subjektiv Opfattelse af ham.

Jeg kan godt se, at han var et Menneske, men naar jeg vil prøve paa at tillægge ham nogle af de Egenskaber, der gør det mindre flatterende at være Menneske, saa ved jeg virkelig ikke, hvor jeg skal hente dem fra.

Jeg siger til mig selv. Han kunde godt blive vred! Jamen, naar jeg nu synes, at hans Vrede var retfærdig? Det er da godt at kunne blive vred, naar det er retfærdigt! Han havde megen Selvfølelse, men den manifesterede sig aldrig i Tilfredshed over egen Fuldkommenhed. Han var ens overfor alle Mennesker, og der var ingen Nuanceforskel i hans Tone overfor en kongelig Person og vores Kusk, den Slags er noget, som Børn er meget lydhøre overfor. Han havde Selvfølelse, men paa denne Maade:

Jeg spurgte ham engang: Far, hvem er den fineste Mand, du kender?

Han saa smilende ned paa mig med sine kærlige, straalende Øjne:

— Det er jeg selv, min Skat! Men hvem er det fineste Menneske, *du* kender?

— Det er du, svarede jeg oprigtigt.

— Det er forkert, sagde han og saa stadig paa mig, som om han baade var munter og alvorlig. — Husk altid, at hvor *du* er til Stede, er *du* den fineste — det er et Fortrin, men det er ogsaa en Forpligtelse!

Jeg maa have anet Meningen, siden Sætningen har prentet sig i mig.

Som indirekte Opdrager var han fuldendt, men hvad den mere direkte angik, var han vist under Lavmaalet. Uden Hensyn til Lærdom og Skolevæsen holdt vi Børn altid tre Maaneder Sommerferie. Sundheden er det vigtigste, hævdede han. Hvis jeg havde faaet en daarlig Karakter i et Fag, ytrede han megen Tvivl om den paagældende Lærers Kompetence. Og naar vi havde Lyst til at skulke, opfandt vi bare en Hovedpine, som han øjeblikkelig anerkendte.

Det fandt vi os i, skønt vi inderst inde var klar over, at det var forkert.

Men engang gjorde vi aabenlyst Oprør, og Anledningen var denne: Skolen, som var en saakaldt højere Døtreskole, havde bedt ham om at være Censor ved Eksamen i Naturfagene, og da vi Børn føjede vore Ønsker til Skolens, samtykkede han. Hvad mine Søstre var oppe i, husker jeg ikke, men jeg husker, at jeg selv var oppe i Liljefamilien og glimrede ved ikke at kunne et eneste Ord. I allerbogstaveligste Forstand stod jeg og sagde ikke et Muk under hele Eksaminationen.

Far sad og smilede og nikkede opmuntrende, men det hjalp ikke, jeg vidste ikke det mindste om Liljerne.

Til min store Overraskelse viste det sig, at jeg alligevel havde faaet *mg*.

Ved Middagsbordet udtalte jeg min højlydte Forundring, ligesom mine Søstre ogsaa var meget forbavsede over, saa godt det var gaaet dem i Forhold til deres Præstationer.

Men Far var ikke det mindste forbavset.

— Jeg synes saamænd, det gik meget pænt, sagde han til mig — jeg indstillede dig da til ug!

— Gav du mig *ug*! sagde jeg overrumplet — jamen jeg kunde jo ikke et Ord!

Far sagde krænket:

— Lærerinden gav dig *tg* — det synes jeg var ganske forkert.

Jeg fik Taarer i Øjnene af Skam.

— Jamen jeg *kunde* jo ikke noget.

— Det ved jeg ikke, sagde Far bestemt. Men du gjorde da i alt Fald ingen *Fejl*!

— — —

Aah, hvor vi skammede os over det den Dag. Ikke over *ham* — men over *det*!

Kan jeg ikke give et Billede af Far, kan jeg derimod give nogle af de Sætninger og Teser, som var karakteristiske for ham.

Hvis mine Søstre og jeg blev højrøstede i Uenighed, kom han blot ind og sagde forbavset:

— I *kævles* da ikke?

Det gjorde et saa stærkt Indtryk paa os det Udtryk, at vi i Familien altid blev fremholdt for de andre Børn som et Eksempel paa Sammenhold og Enighed. Vi vilde ikke *kævles*.

Endnu tænker jeg, naar Diskussioner gaar højt omkring mig: De *kævles!* Og det kunde lige saa lidt falde mig ind at *kævles* som at myrde og stjæle.

Han sagde ogsaa engang ved en Anledning, som jeg har glemt: Du maa huske, det er ligegyldigt, hvem der faar det sidste Ord, naar bare du har Ret!

Da jeg havde skrevet min første Bog, var han saa interesseret i den, at det hændte, at han baade havde læst og rettet Korrektur og sendt Arkene tilbage til Forlaget, inden jeg havde set dem.

Naar jeg saa undrede mig over, at der ikke var kommet Korrektur, sagde han undskyldende:

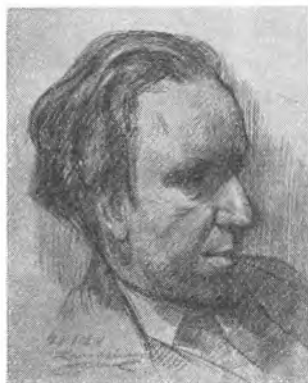
— Det maa du sgu undskylde, min Skat — *det har jeg slet ikke tænkt paa!*

Han sagde ikke, at han havde glemt at give mig den. Han sagde Sandheden: At han slet ikke havde *tænkt* paa det. I den Grad følte han sig eet med mig og helt solidarisk.

Og hvor jeg elskede ham for det! Han var en svag Far og et vidunderligt Menneske, min Far.

JENS CHRISTIAN POVLSEN

1846—1915

HANS POVLSSEN, f. 1886
(Tegning af Lars Nielsen)

AF FORFATTEREN
HANS POVLSSEN

ENGANG VAR FÆDRE ikke til at spøge med. Børn kunde komme galt af Sted med at prøve derpaa. Mangen Far for 50 Aar siden skulde have sig frabedt at være Genstand for Spøgefuldhed fra Afkommets Side. — Det ubetingede Patriarkat var endnu som gennem Aarhundreder, ja, Aartusinder en urokkelig Realitet, i hvert Fald det givne Ideal, uomtvisteligt, ikke raadeligt at røre ved, om Samfundet skulde holde.

Saadan sagde man — og saa oprandt Barnets Aarhundrede, som snart handlede ilde med det gamle Ideal.

Min Far var ikke af dem, der ved Kraft eller beregnet Metode udstraalede Respekt. Han ønskede det næppe engang. Han var fredsæl og mild og stræbte efter at være til det yderste samvittighedsfuld.

Naar han dog blev ret streng i sin Opdragelse af os, skyldtes det nok hans meget følsomme Nerver — og saa hin usalige Trosregel, som det ikke gik an at tvivle paa: Barnets Vilje skal i Tide *bøjes* ind under de voksnes Bedreviden. Grenen skal tidlig krøges, som god Krog skal vorde — en Visdom, som har givet mig Anledning til et halvt Aarhundrede senere ud af Erfaring som Barn og som Fader at forme Sentensen: Den skal tidlig krøges, som ret Krøbling skal vorde.

Far var som vi alle et Produkt af sin Tid, men samtidig altid optaget af at vejre ny Luft. Vel var han stærkt bundet, men han sled i sine Baand. Var han blevet stillet over for Bernhard Shaws paradoksale: Lydighed er en *Last* — er jeg vis paa, han vilde være blevet rystet og bragt ind i en Revision af sine og Tidens Tanker om Opdragelse. For inderst var han en Oprører.

I den første af de mange Skitser, jeg i mine Bøger har tegnet af

ham, tillægges ham følgende Udbrud: Uden nogen bliver født paa ny af en Oprørs Aand, kan han ingenlunde komme ind i Personlighedens Himmerige.

Jens Povlsen var født 1846 i Kobberø i Thy som Søn af fattige Husmandsfolk. — De nøgne Bakker ud mod Nissum Bredning, Havets barske Nærhed, Klitternes Øde og Ensomhed, Vejrs Vælde og Vandes Larm og Nynnen har fyldt hans Sind og vedblev at være hans Verden alle Dage, at nære hans Længsel og Fantasi.

Han ansaas under Opvæksten paa Grund af Tænksomhed og Distraction — som i sin Tid Morten Børup — for at være uegnet til Bondearbejde, og hans Mor tog dette som en kær Anledning til at gøre en Bogens og Aandens Mand ud af ham — hvilket i det Miljø vilde sige: Skolelærer — med Mulighed for at udvikle poetiske Anlæg, som hun saa, han havde. Min Bedstefar har jeg ikke kendt. Han var en godhjertet og solid Mand, munter og haandsnild, og var derfor velset i Gaardene til — for lidt og ingenting — at reparere Bygninger og Redskaber. Men hans aandelige og kunstneriske Ydelser har nok ikke tilfredsstillet Bedstemor. — Han kunde efter et 3 Dages Gilde, som de almindeligvis holdtes paa Egnen, vinde et Væddemaal ved at staa paa et Ben paa en Vognstang og drikke en Pægl Brændevin.

Bedstemor var en from og klog Kvinde. Hun fulgte Far med sine Bønner og Breve, mens han var paa Seminariet, og vekslede Vers med ham baade dengang og siden.

Han dimitteredes med Karakteren »duelig« og fik sine første Embeder ved Havet: Klim Strand, Bangsbostrand, Klithuse — indtil han endelig maatte forlade disse ensomme Steder for at overtage sin Manddomsgerning i Grysted ved Nibe. Med Kone, 3 Børn og 3 Køer sejlede han i et mindre Fartøj over Nibe Bredning, det tamme Farvand, som i 30 Aar skulde erstatte ham det kære omskiftelige Hav. — Lønnen, 160 Rdl. aarlig, steg nu til Højder, der vakte Haab om Fattigdommens Overvindelse — til 700 Kr. + Bolig og Brændsel.

Fattigdommen flyttede dog med. Mange Børn og megen Sygdom voldte det. Selv sygelig maatte Far stadig efter Skoletid færdes ude paa lange Vandringer i Sognet, sælge Markfrø, møde med Regnskaber i Sparekassen, Forskudsforeningen og Sygekassen (som han ikke selv kunde blive Medlem af) — for at tjene det nødvendigste.

Disse Vandringer, ofte i Vinternætterne, var ham dog ikke imod. Han elskede at gaa, elskede Vejret, Blæsten og det bakkede Land ved

Lærer
JENS CHRISTIAN
POVLSEN

Fjorden. Nu, der fandtes jo i hans Barndom ingen anden Maade for Fattigfolk at komme frem paa end at gaa.

Han fortalte os med Beundring om sin Landsmand, Skolemanden Chresten Kold, der engang paa Rejse fra Smyrna *gik* fra Triest hjem til Thisted, trækkende sin Bagage paa en firehjulet Vogn.

Selv havde Far som stor Dreng været med til at drive en Flok Gæs fra Thisted til Odense, hvor de blev leveret. — Det var ikke ment som nogen Sportspræstation. Han fik sin Løn for det, men dog ikke mere, end at han var nødt til at *gaa* tilbage igen, hvilket han gjorde, alene. Han fandt ikke selv, det var saa urimelig svært, især da han paa Hjemturen var saa heldig at komme op at køre med en Mand et Stykke Vej mellem Fredericia og Vejle.

Hans Tanker var tit paa Vandring. Livet igennem læste han geo-

grafiske Værker — og oplevede stadig i mærkelige klare Nattedrømme fremmede Lande. Med et Smil fortalte han os om disse skønne Syner.

Vi Børn arvede hans Vandrelyst. Som 7-aarig gik jeg første Gang 4 Mil paa een Dag. Ingen senere Rejser huskes som den. — Naar mine ældre Brødre skønnedes at være voksne nok til det, tog han dem med, een for een, paa en Bulbjergtur, 8 Mil fra vort Hjem, med Overnatning hos Moster i Aggersund. — Gennem Beretninger forstod vi yngre Søskende, at disse Rejser var ubeskriveligt dejlige. Flere af Brødrene gentog dem senere med en Kammerat. — Jo, vi fik lært at skønne paa Glæder, der intet kostede ud over Anstrengelsen. Fattigdommen og den medfødte Nøjsomhed gjorde ham det magtpaaliggende at anvise os de billige Glæder. De *maatte* jo ikke koste noget.

Til vor Belæring hørte vi tit hjemme Beretningen om, hvordan en ældre Broder paa Hjemturen fra Bulbjerg pludselig ved Fjerritslev opdagede, at han havde glemt sine Strømper ude paa Bjerget. Det var gode Strømper, og de maatte ikke gaa tabt. Altsaa lod han sin Kammerat sætte sig i Vejgrøften og vente, mens han selv gik for at hente Strømperne — to Mil frem og to tilbage — hvorefter Vandringen fortsattes med Strømper og Samvittighed i Behold.

Var Far hjemme og havde Tid for Markarbejde eller Regnskaber, vidste vi, hvor han var at finde. Han sad i sit Arbejdsværelse og digtede, skrev med smaabitte Bogstaver Kladde paa tværs af gamle Breve eller andet beskrevet Papir. Det blev til Vers og Romaner. Han vilde være Digter — men alene for at fremme høje Idealer. Al nytteløs Kvinkeleren foragtede han, ikke fordi han manglede Øre for Skønheden, men fordi han mente, al Kunst skulde være Redskab for det etiske. — Han satte straks sin Skude haardt bi-de-vind, før han endnu havde faaet Farten — og drev under livslang Kamp ind paa Skærene, som Kunstens Farvande er saa rigt paa. Han *vilde* op mod Vejret.

Men engang skal man have Medvind og se Sejlene bugne og Søen fosse for Boven. Det var knapt, han naaede det.

Han kastede sig ud i Foreningsarbejde og Foredragsvirksomhed. Dybt religiøs som han var mødte han enhver kristelig Bevægelse med Glæde og Forhaabning, først Indre Missions Vækkelsesbølge, senere, da der gennem Kirkeligt Samfund kom en grundtvigsk Bevægelse til Egnen, sluttede han sig til den, der vel ogsaa laa hans Livssyn nærmere. Far var ingen stor Taler. Han talte famlende og søgende, havde for mange Tanker og var tilbøjelig til at slippe Traaden. Og det var dengang i de Kresse utænkeligt, at man talte efter Manuskript.

En af hans Ungdomsvenner har fortalt mig, at han engang ved et kristeligt Møde skulde slutte af med nogle Ord og en Bøn. Han stod da og tænkte en Tid. Aftenens Begivenheder og Ord gik igennem hans grebne Sind, og han følte sig vel uværdig til at sige noget her.

Pludselig bøjede han sit Hoved, rettede sig op igen og sagde kun: Gud, vær mig Synder naadig.

Vennen, som var til Stede, glemte aldrig denne korte Bøn.

Ogsaa den nye Ædruelighedsbevægelse greb ham og opslugte hans Tid, saa vi Børn kun sjældent fik Lejlighed til længere Samvær med ham. Dette følte han selv som et Savn, idet vi Børn saaledes knyttedes nærmest til Mor. Men Kaldet var over ham og skulde følges. Al hans Kraft skulde bruges til at flænge »Vankundigheds Forhæng«.

Derfor blev ogsaa Tendensen hans Dignings Alfa og Omega.

Bevidst sluttede han sig til den forudgaaende Skolelærerlitteraturs Epoke og vilde ikke vide noget af Paavirkning fra den nye realistiske Digtning, fordi den var gudsfornægtende eller indifferent. Han pansrede sine betydelige Evner ind og gav en rivende Dualisme Rum i sit Indre: Kærligheden til alt underkuet og fortrykt i Folket — og Modstanden mod den Kres af Aandsmennesker i Tiden, som — irreligiøst — arbejdede netop paa Underklassens Frigørelse.

Med Hjertesorg saa han det unge Digterkuld løsrive sig fra det Fundament, som han fandt Guldalderlitteraturen havde staaet paa. De gav sig en ny Tids Forfald i Vold, mente han, og han ansaa deres udmærkede Bestræbelser for mislykkede paa Forhaand.

I »En liden Fortale« til nogle Digte gav han noget af et Program:

Det Haab, der glimted i Oldtids Drømme,
end lyser i Nuets bevægede Strømme.

Den Tro, som da var de gamles Styrke,
er Kraften endnu, naar Daad vi dyrke.

Den Synd, som Slangen fik ind i Haven,
end styrter i Dag i Døden og Graven.

De samme Lyster i Hjertet brænder,
som da besmittede Aand og Hænder.

Ej Sted der findes, hvor Fortid tier.
Vort Øje møder kun traadte Stier.

At Tvesindet dog stred i ham, mærkede jeg ved flere Lejligheder. Jeg mindes fra Skolen, at han beskæftigede sig med Darwins Udviklingslære og vilde søge at bringe Overensstemmelse mellem den og Skabelsesberetningen.

Engang vakte han min Forundring ved — da jeg saa paa et Billede af Georg Brandes, staaende i sit Bibliotek — at sige noget som: Den Mand dér er en af Danmarks største Litteraturkendere. Jeg havde ventet noget andet. Der var virkelig Beundring i hans Stemme. — En anden Gang, da vi sammen havde besøgt hans Mor i Thy og kom gennem Thisted, førte han mig op til J. P. Jacobsens Grav ved Kirken. Vi stod tavse ved det fattige Gravsted, og jeg følte, vi var paa en Pilgrimsfærd. Det tiltalte os begge, at denne store Digter ingen Prunk behøvede for at være stor. Far nærede trods alt stor Ærbødighed for denne ærlige og fine Thybo. — Jeg tog med god Samvittighed denne Ærbødighed i Arv.

I det hele var Fars Tavshed det, der har talt stærkest til os Børn om hans Væsen, ikke just, mens vi var smaa, men senere. — Naar vi saa ham som gammel Mand færdes i Hjemmet, eller han besøgte os, var det saa trygt at se ham, indadvendt og grublende, følge Ungdommens Diskussion og Børnenes Leg, undertiden lysende op i et stort, glad Smil, det varmeste jeg mindes at have set.

Fra Barndommen husker jeg hans stilfærdige Samtale med Gæster, naar alle de lange Piber fra Pibebrættet var kommet i Brug, og vi sad og lyttede. Undertiden kunde han da give sig til at tale højt og bevæget. Midt under en Samtale kunde han rejse sig med et Slag i Bordet og tale højt og ophidset, saa der blev pinlig Stilhed omkring ham. Uden dybere Forstaaelse af det sagte følte jeg naturligvis, at han havde Ret, og jeg kunde ikke lide, at Gæsterne søgte at bringe Ligevægt til Stede ved generte Smil.

Selskabelig Tone og tom Konversation var der ikke Plads til i vort Hjem. Man var ikke kommet sammen for at sludre. Der blev læst og diskuteret. Tidens Litteratur og især Politiken var til Behandling. Far var Venstremand og harmfuldt vendt imod det provisoriske Styre og dets Militarisme, han var Bergs og senere J. C. Christensens Mand, og da Venstre revnede i 1905, var hans Forbitrelse stor. Jeg vidste ikke stort om dette, før jeg en Dag kom til at se Slutningen af et Brev fra ham til en af Vennerne. Der stod: Jeg ønsker Reformpartiet en vældig Valgsejr og Rebellerne det mest knusende Nederlag.

Naturligvis drog jeg ud fra Hjemmet som Venstremand, ligesom jeg ogsaa nærede al mulig Mistro til Samtidens Digtning: Aakjær, Skjoldborg, Jakob Knudsen. Deres Bøger blev holdt borte fra os, naar de kom i Huset fra Laanebiblioteket.

Denne Fars Forsigtighed førte dog kun til, at jeg snart søgte netop

disse Forfattere, især Jakob Knudsen — og blev gennem ham ført ind i den ny Tids Strømme. Her hvirvledes jeg rundt, og en skønne Dag var jeg Medstifter af en radikal Venstreforening.

Senere har jeg forstaaet, at jeg netop i Kraft af min Faderarv *maatte* foretage saadanne Udsving. Eller rettere, at det var et direkte Ligeløb, i min Fars Aand. Saadan virker jo Opdragelse.

Hans Pietet og Bundethed af stærke Baand ind i Fortiden har ikke overfor os Børn kunnet tildække den Oprørsaaend, den Trang til Opgør med det vedtagne, som ulmede i Grunden af hans Væsen: hans Søgen mod Sandhed.

Jeg fornam hans indre Kamp. Den var røbet. Den *var* kæmpet — og jeg kunde føle mig fri og give mig min egen Tid i Vold. Denne Proces tog dog mange Aar — inden det blev mig klart, at en Kunstner naturligvis skal være fri, gøre sig fri. Kunstnerisk Evne kan nok arves, men Arveafgiften er saa stor, at man maa ned til Betlerstaven. — Jeg forstod, at i samme Grad min Far i sin Stil søgte tilbage i Stedet for fremad og tillige bandt sig til Tendensen («Sagerne»), i samme Grad afskar han sig fra at blive det, han vilde være: sin Tids Læge.

Dog nogen Løn fik han for sin Troskab. Han naaede at blive læst af Tusinder i de Hjem, hvor Skolelærerlitteraturen havde været en Vækkelse til litterært Liv, hvor man altsaa nu var begyndt at læse Bøger. Afholdssagens Kolportører bragte gennem mange Aar betydelige Oplag af hans Bøger ud over Landet. De sidste Aar i Grysted bestyrede han selv denne Boghandel og vandrede daglig til Nibe Postkontor med sine og andre Agitatorers Bøger i Pakker, som Kolportørerne saa ventede i alle Landets Egne.

Saa sent som i Aar har jeg truffet Folk, som ejer og læser disse Bøger. Fortællingerne »Taagen letter« og »Enkens Skat« er endnu anvendt til Højtlæsning i Aftenskolen.

Men selv om min Fars Navn stod paa Bøgerne, forblev han dog anonym. Han regnede sig heller ikke til Forfatterlavet; han gjorde sit Arbejde i en Beskedenhed, der søger et Sidestykke. Honorar fik han ikke. Dog husker jeg, han engang blev overrasket ved at modtage et Æreshonorar paa 300 Kr. — et Kæmpebeløb, som omgaaende blev bragt til Købmanden og for en Tid dækkede lidt af Hjemmets sorte Plet, det tunge Mørke — Gælden.

Hans Interesse for Husmandsbevægelsen gav Anledning til, at han skrev nogle Husmandssange. De findes endnu i Husmandssangbogen. Han var med til at arrangere de første Husmandsrejser i Lan-

det, og her blev saa Sangene prøvet. En Spire var lagt, som naaede til Blomstring gennem den unge, frodigere og friere Skjoldborg.

Far følte sig ikke stærkt kaldet til at være Børnelærer, sagde han selv. Derimod var han — som flere af Slægten — overbevist om at skulle være Opdrager i videre Forstand. Han var Altruist, og man kan vist sige, at han satte Livet ind paa at bedre andres Kaar. Trods sin Svaghed, trods sin Tænksomhed og Samvittighedsfuldhed, der ofte gjorde ham ængstelig og netop betænkelig, kastede han sig ind i de forskellige Sager: Ædruelighedsarbejdet, Plantning, Sløjd, Biavl (sine Bihuse lavede han selv), Husmandsbevægelsen, religiøse og pædagogiske Problemer. Men ofte spaltedes hans Kraft af Trangen til at se Sagen fra alle Sider.

Sin Styrke hentede han hos Mor, som han med Rette ansaa for at være klogere. Han støttede sig til hendes Instinkt og store Bærekraft. Hun vidste næppe meget om sin egen Menneskeklogskab og Dømmevne. Hun troede paa ham, som han paa hende. — De levede meget lykkeligt, skønt Livets Prøvelser var haarde: Halvdelen af Børnene, spæde og voksne, blev revet bort af Tuberkulosen, og flere af de andre var truet. Klage hørte vi ikke. Vi saa dem begge bøje sig for Forsynets Vilje. Vi mærkede Fars Suk og saa hans mærkelige Smil, der var saa indtagende, klart og varmt som Septembersolen.

Bedst husker jeg dette Smil fra den Dag, da min to Aar yngre Broder efter aarelangt Sygeleje døde. Jeg kom hjem fra gemytligt Samvær med mine Kammerater og mærkede, at noget alvorligt var sket. Jeg følte, jeg havde sat mig selv uden for som en uværdig. Da kom Far imod mig fra Dødsværelset og sagde stille: William er død.

Han græd ikke nu — men smilede forklaret.

Ja, det uforstaaelige Smil og den talende Tavshed kan huskes Livet igennem — og er det, som forstaas.

Min Far var ikke netop forstaaet af sin Egn, mens han virkede der. Især i de første Aar et Stridens Tegn. Det var navnlig hans Kamp for Ædruelighedssagen, der i den Tid gjorde ham ensom. Han kastede sig ud i Kampen, skønt han mindst af alt følte Kampglæde. Han var af Naturen en frygtsom Mand, og enhver Miskendelse gjorde ham forstemt. Hans Mod var ikke en Naturegenskab, men kaldtes kun frem af Viljen til at kæmpe for, hvad der for ham var Sandhed og Ret. — Men saa var det ogsaa urokkeligt.

Saadan huskes han. Hans Billede bevares i manges Sind.

Man rejste ham en Mindesten i Anlæget ved Nibe, da han var død.

AXEL FREDERIK LAURITS RINDOM

1836—1919

ERIK RINDOM, f. 1882

OVER KAMINEN i mit Arbejdsværelse hænger der et stort Billede af min Far fra hans ældre Aar. Og under Billedet, paa Kaminhylden, staar der en Arv fra ham: en vægtig syvarmet Malmlysestage.

Hvor jeg færdes ved mit Arbejde og mellem mine Bøger, har jeg hans milde Blik hvilende paa mig. Og naar de levende Lys i Malmstagen tændes i Mørkningstimen, lever og lyser Mindet om ham saa stærkt i mit Sind.

Skal jeg her forsøge at give nogle Træk til Belysning af hans Personlighed, lader jeg først Lysene skinne over en fjern Fortid før min egen Eksistens og begynder med at fortælle et Stykke Slægts- og Personalthistorie.

Rindom er Navnet paa en lille Landsby, som ligger i Nærheden af Ringkøbing. I denne Landsby saa min Oldefar første Gang Dagens Lys den 12. Maj 1762. Han var Bondesøn og hed til en Begyndelse vistnok simpelthen Pedersen. Men da han laa inde som Soldat, blev han efter Datidens Skik af praktiske Grunde opkaldt og betegnet efter sin Fødeby, og Navnet blev sidenhen hængende ved Familien, hvad denne ganske sikkert ikke har haft noget imod.

Oldefar kom i Tjeneste hos Kammerherre Holstein, som var Chef for Det kongelige Teater og for Livjægerkorpsen. Han fik Interesse for Bondesønnen fra Rindom og skaffede ham senere ind ved Postvæsenet. I denne sikkert beskedne Stilling lykkedes det ham at lægge saa mange Penge op, at han kunde købe en Ejendom i Studiestræde.

Paa den anden Side af Gaden boede Familien Overskou, og Sønnerne fra de to Familier blev snart Legekammerater. Den unge Overskous Bekendtskab med Oldefar og Farfar blev for Resten af væsentlig Betydning for den vordende Teaterdigter, for det var disse to, som gennem Familiens Velynder, Teaterchefen, hjalp ham til et Engagement som Skuespiller ved Det kongelige Teater og saaledes bragte ham i den første Forbindelse med de skraa Brædder.

Farfar hed Peter Christian. Han blev »dansk Jurist«, fik Ansættelse paa Rentekammeret og blev paa Grund af glimrende Anbefalinger for Pligttroskab og Forretningssans foretrukket blandt en Mængde Ansøgere til Embedet som Chef for Det kongelige Teaters Kontor. I denne Egenskab fik han Embedsbolig paa Christiansborg Slot i Fløjen mod Tøjhusgade oven over de kongelige Stalde.

Den 4. December 1830 ægtede Farfar Marie Severine Risom, som fødte ham to Sønner og to Døtre og døde 1839 i Barselseng. Men hans smaa Børn fik efter et Par Aars Forløb en ny Mor, som i Modsætning til Eventyrenes Stedmødre var det yndigste og elskeligste Væsen og i sin høje Alderdom i alt Fald Verdens vidunderligste Farmor; herom kan jeg tale med af Erfaring.

Med det ovennævnte Forbehold havde jeg som Dreng netop en stærk Fornemmelse af, at Farmor var i Slægt og Pagt med selve Eventyret. I mine tidligste Barndoms minder lyser der en Eventyrglorie om hendes hvide Haar, og de Halvtredsører, hun ved sine hyppige Besøg gavmildt uddelte til os Børn, aabnede os Indblik i og Adgang til en Eventyrverden af Herligheder.

Allerede hendes mange Navne klang for os Børn som et Eventyr, og vi søgte at overgaa hinanden i med Tungefærdighed at remse dem op: Nathalie Camilla Justine Adolphine Conradine Vilhelmine Rindom, født Holstein. Hun var en Broderdatter af Teaterchefen (hvem hun kunde takke for sit »Conradine«), og *det* var da et rigtigt Eventyr, omsat til Virkelighed, at Teaterchefens Tjeners Søn blev viet til Teaterchefens Niece.

Fars Yndlingsadspredelse som lille Dreng var at lege Skole med fingerede Elever, men paa et meget tidligt Tidspunkt var han klar over, at han vilde være Præst. For Resten muntrede han og hans Søkende sig i de kongelige Stalde, eller de holdt til i Buegangene, hvor mange Mennesker yndede at spadser og navnlig tyede hen i Regnvej, og hvor Børnene derfor stiftede allehaande Bekendtskaber.

Da Skolelegen var blevet til Virkelighed, og Far var kommet i

Sognepræst
AXEL FREDERIK
LAURITS RINDOM

»Efterslægten«, spadserede han en Dag i Buegangene med sin Far. Pludselig fik han paa Afstand Øje paa en Herre, som han troede var hans Dansklærer, Hr. Møller. Han slap sin Fars Haand og løb begejstret hen og omklamrede den kære Lærers Ben, — som imidlertid viste sig at tilhøre ikke Hr. Møller, men derimod — Søren Kierkegaard. Det var første, men blev ikke sidste Gang, Far stødte paa den store Filosof.

Naar Italienerne spillede paa Hofteatret, som kun ved en lang Gang var adskilt fra Farfars Lejlighed, løb Børnene hen til Indgangen, fik Lov til at liste sig ind og fulgte saa inde mellem Kulisserne med undrende Øjne de mærkelige Ting, der gik for sig paa Scenen. For slet ikke at tale om Festerne paa Ridebanen, hvortil man havde den herligste Udsigt fra de dejlige Altaner.

1844 blev Farfar syg. Han havde været med til at følge Overpræsidenten til Jordan og havde ved denne Lejlighed efter Datidens Skik og Brug ikke været iført eget Overtøj, men en lejet Kappe. Han blev forkølet og paadrog sig en Lungebetændelse, som udviklede sig til Brystsyege. I det Haab, at et Ophold paa Madeira kunde bringe Helbredelse, begav han og Farmor sig paa Rejse. Men i Kanalen mellem England og Frankrig døde Farfar, og han blev jordfæstet i fremmed Jord. Aaret efter lod hans gamle Far hans Lig føre hertil og begrave i hjemlig Jord.

Fars Skoletid var meget urolig. Han blev kun i »Efterslægten« til 1848, og ved Halvaarseksamen i Februar 49 kom han ind i Metropolitan skolens fjerde Klasse. Hans Bror Johan var Metropolitaner og skulde netop det Aar være Student, men døde om Sommeren lige før Eksamen. Saa blev Far sendt til Sorø Akademi, hvorfra han blev Student 1856.

I sit første Studenteraar boede han hos Konferensraad Holm, Professor Edvard Holms Far, men var syg af Tyfus. Sommeren 1857 tog han alligevel »anden Eksamen«, men maatte saa rejse til Ems for en Tid. Som Student var han meget flittig, og da han — takket være det Moltkeske Legat, som Onkel Holm havde skaffet ham — ikke behøvede at undervise, tog han paa fire Aar en fin teologisk Embedseksamen.

Medens han var i Sorø, fandt han et godt Hjem paa Bjernedegaard, hvor hans Mors Fætter var Forvalter. 1858 blev han forlovet med en Datter paa Bjernedegaard, Laura Kähler, og i 1862 holdt han Bryllup.

Samme Aar Far blev Kandidat, blev Skt. Johannes' Kirke indviet i August, og en Dag i September bankede det paa hans Dør i Fiolstræde; det var Frimodt, Johanneskirkenes Sognepræst, der kom for at spørge ham, om han vilde være Kateket ved Kirken; Pastor Blædel havde henvist Frimodt til Far.

Og ved denne Kirke kom han saa til at virke hele sit Liv, i mere end 45 Aar, — først som Kateket fra 62 til 66, saa som Kapellan, til Frimodt døde i 79, og endelig som Sognepræst indtil 1907. Mere end een Gang fik han Tilbud om andet Kald, men han kunde aldrig rive sig løs fra Nørrebro. Selv om en vis Vanemæssighed vel nok har gjort sig gældende, skyldtes dette sikkert i første Række hans udprægede Trofasthed.

Som Kateket var Far beskedent aflagt: 250 Daler var hans aarlige

Indtægt; det var lige til Huslejen, saa han maatte undervise og manuducere en Del ved Siden af sin Præstegerning.

Til at begynde med havde Skt. Johannes' Sogn en uhyre Udstrækning: fra Rysenstens Badeanstalt til Hellerup og fra Nørreport til Lygtekroen. Frimodt og Far holdt Bibellæsninger i Nykro, dér, hvor Stefanskirken nu ligger; der var saamænd en Del Amagere blandt deres Tilhørere. Endnu i Frimodts Tid blev Sognet delt to Gange: i 74 blev Stefanskirken bygget og i 78 Jakobskirken. Ved den sidste Deling sagde Frimodt til Far: »Nu skærer vi den fede Ende af os, Rindom«; han havde til Tider saadan sin egen Maade at udtrykke sig paa.

Den 21. Marts 1879 døde Frimodt; ved hans Begravelse talte Johannes Clausen og Far i Kirken, hvorefter Vilhelm Beck talte og kastede Jord paa ude paa Kirkepladsen. I Becks Tale var der et Par Ytringer, som var saa betegnende for ham. Først udbrød han med kraftig Stemme: »Hvem skal være Rudolf Frimodts Efterfølger?«, og saa fulgte efter en Kunstpause dette ejendommelige Svar: »Jesus Kristus skal være hans Efterfølger!«

Nu kom der bevægede Tider i Sognet. Der gik en Adresse rundt i Menigheden for at faa Fars gode Ven Vilhelm Beck til Sognepræst; Beck søgte for Resten slet ikke Embedet. Gemytterne var i stærk Bevægelse omkring i Menigheden; en Dag fik Far Besøg af Politiassistenten, som sagde, at nu gik det for vidt: nogle Koner havde været oppe at slaas i Anledning af Adressen for Beck, som den ene Part vilde underskrive, den anden ikke. Politiassistenten tilbød Far, at han vilde lade en Adresse til Fordel for *ham* bære omkring i Sognet af Betjente, men Far frabad sig alle Adresser. De fire Etatsraader Korn, Borgen, Wroblewsky og Fontenay gik saa til Ministeren, og i Maj Maaned blev Far udnævnt til Sognepræst.

Det kunde hænde ham i Halvfjerdserne, at han hørte Udraab som: »Der gaar den sorte Djævel!«, naar han gik ud for at stemme i Eksercerhuset, og det er f. Eks. ogsaa passeret ham, at en Arbejder har bebrejdet ham, at han bar sit Kors paa Brystet, medens Kristus maatte bære *sit* paa Ryggen; Far forklarede saa Manden, at Korset var ikke hans eget, men Kongens.

Alt i alt herskede der dog gode og fredelige Forhold i det stadig meget store Sogn, som i Fars Tid blev delt endnu 4 Gange: Nazareth, Hellig Kors', Andreas' og Blaagaards Sogne.

Ved Siden af sin store Præstegerning fandt Far Stunder — navnlig

i sine Sommerferier i Hellebæk — til at drive Studier og skrive Bøger. Foruden en Lærebog for Almuelærere og -lærerinder og en Bog om Apostlene har han udgivet Forklaringer — Eksegese var hans Speciale — til Kristi Lidelseshistorie, nogle vanskelige Kapitler af Johannes-evangeliet og Bjergprædikenen. —

1877 blev Far gift med Johanne Vibeke Birch, en Datter af Kongens Foged. Om *hende* tør jeg jo ikke skrive her, men hun fortjente ellers i høj Grad et Kapitel for sig selv.

Jeg drejer nu den syvarmede Malmstages levende Lys saa meget, at Skæret kan falde fuldt og helt over den Del af min Fars Liv og Gerning, som ligger inden for min egen Eksistens og Erindring.

For mit indre Blik kastes der Lys over Fars bogfyldte Arbejdsværelse. Han havde for Vane i sin store opslaaede Skrivemappe at have liggende et Folioark, indstregt i syv Tværfelter, et for hver Dag i Ugen, hvor han omhyggeligt noterede op, hvad han havde paataget sig at udføre i den kommende Uge af Bryllupper og Barsedaab, Sygebesøg og Begravelser, Taler ved forskellige Møder, Konfirmandundervisning, Bibellæsning o. s. v.

Af disse Tværfelter var Søndagens langt det bredeste, for Hviledagen var jo hans travleste Arbejdsdag. I mangfoldige Aar forløb den omtrent saaledes: Prædiken til Højmesse med efterfølgende større Altergang; efter en hyggelig — men ingenlunde overdaadig — Frokost i Familiens Skød Rundtur i Vognmand Johansens bedagede Droske til diverse Kirkegaarde, hvor han skulde tale ved en Række Begravelser. Jeg ser ham for mig med adskillige gule Skifteretssedler i Haanden; de kunde indeholde Oplysninger som f. Eks.: »Arbejdsmand Niels Jakobsen, 59 Aar, 7 Børn« — et spinkelt Grundlag for en helst saa personlig præget Ligtale som muligt. Efter Hjemkomsten kunde han styrke sig med en Æggeblomme eller — om Vinteren — et lille Glas Madeira med et Par Smaakager til. Saa over i Kirken til en Række Barsedaabshandlinger, og efter disse fulgte gerne et Par Vielser, før han omsider naede hjem til sit sene og ærligt fortjente Middagsbord.

Det gjorde stærkt Indtryk paa mig, da jeg en Gang hørte Høffding understregende fremhæve: »Af sin Flid har man Lov til at rose sig«. Jeg er nu ikke saa urokelig sikker paa, at den gamle Filosof har helt Ret heri. Men andres Flid har man i alt Fald Lov at rose.

Og Far var en ganske ualmindelig flittig Mand. Han naede at overkomme en Mængde og at udrette adskilligt uden at gøre Indtryk

af at trættes derved. Det hang sammen med hans usædvanlige Evne til at disponere over sin Tid, lægge en Arbejdsplan, som nøje og systematisk blev fulgt og overholdt.

Familietraditionen tillægger ham en Udtalelse, som kunde være rigtig. I mine Drengaar cirkulerede i mit Hjem en Mappe med en Række Ugeblade, saasom »Illustreret Tidende«, »Søndagsbladet«, »Højskolebladet«, »Punch« o. s. v.; paa denne Mappes Indhold plejede Far at afse en Snes Minutter, vistnok om Onsdagen. Det gjorde han ogsaa den 30. Juni 1884, da min to Aar yngre Bror Svend var ved at se Dagens Lys for første Gang.

Som Far nu sad og kiggede i Mappen, bankede Jordemoderen paa Døren og meddelte: »Jeg kan da fortælle Pastoren, at der er kommet en stor og velskabt Dreng.« »Naa,« lød det fra Far i Lænestolen, »jeg manglede ellers »Fliegende Blätter« her.« Som sagt: for Ytringens historiske Uangribelighed garanteres ikke.

Maa jeg tage Plads til et Par Smaatræk, mens vi er ved Bladmappen? Jeg var i min pure Ungdom en fanatisk Stuckenbergs-Beundrer, og ved Digterens alt for tidlige Død skrev jeg i »Illustreret Tidende« et i alt Fald stærkt følt større Sørge- og Mindedigt om den vidunderlige Lyriker. Ved Middagsbordet den følgende Onsdag faldt der denne Ytring fra de fædrene Læber: »Jeg *har* læst din Vise om denne Stuckenberg.« Æstetiker var Far ikke. Hvad der stod paa Vers, var enten en Salme eller en Vise — færdig. Han kendte sin Holberg, ogsaa nogenlunde Oehlenschläger og en Efterromantiker som Hostrup. Men Teologi var og blev for ham Alfa og Omega.

Som det maaske vil være en og anden Læser bekendt, stod jeg fra mit Rusaar hele Livet igennem Høffding meget nær. Ved hans 25 Aars Professor-Jubilæum skrev jeg i »Illustreret Tidende« tre smaa Strofer, hvori jeg betegnede ham som »min aandelige Fader«. *Det* tog min kødelige Far sig meget nær; han bebrejdede mig det stærkt i en længere alvorlig Samtale. Jeg søgte at imødegaa ham ved at minde ham om, at han selv havde betegnet Biskop Martensen paa ganske samme Maade for sit eget Vedkommende, hvortil Svaret lød: »Ja, det er rigtigt, men der er den væsentlige Forskel, at *min* Far døde, da jeg var Dreng, men *din* Far lever!« For en Gangs Skyld blev jeg ham Svar skyldig.

Dette fører naturligt ind paa et Spørgsmaal, som jeg her skal nøjes med at berøre: Brydninger mellem Generationers Livsanskuelser, saaledes som de især virker i et ortodokst Præstehjem. Den unge spørger

atter og atter sig selv, om han skal tale rent ud og volde Sorg eller tie og skaane. Et stærkt personligt Problem, som enhver maa afgøre med sin Samvittighed.

Selv var Far et udpræget fromt Menneske. Jeg er tilbøjelig til at mene, at han aldrig for Alvor selv har følt Tvivl eller Anfægtelser, men i det store og hele bevarede sin Barnetro uberørt op i sin høje Alderdom. Naturligvis har han i sin Gerning maattet prøve at hjælpe andre i religiøse Spørgsmaal, men selv tror jeg ikke, han har kendt til nagende Spekulationer.

Det er blevet sagt, at man i denne Bog ikke skal sætte sin Far paa nogen Piedestal, men modsætningsvis maa man vel have Lov til at ledsage sin pietetsfulde Beundring for ham med en Antydning af, hvor han efter Ens Mening havde sin Begrænsning. Lad mig — Sandheden tro i Kærlighed — sige det saaledes: Far kendte — baade materielt og aandeligt — saa lidt til Livets og Tilværelsens Natside, at der maa have været adskillige Tilfælde, hvor han som Sjælesørger er kommet til kort. Disse Streger maa nødvendigvis med i Tegningen for at undgaa Glansbilledet.

Far elskede Fred og — for at bruge et af hans Yndlingsudtryk — Fordragelighed. Skønt han selv hørte til de højkirkelige — med lidt Hældning til Grundtvigianismen — kan jeg endnu i Erindringen høre ham gentage: »Retningerne er ikke til for at strides, men for at lære af hverandre, og jeg hører til alle tre Retninger, for jeg har lært af dem alle tre«.

Paa sine gamle Dage fandt han, at der var langt mere »Vrævl« (med æ) end før paa de allerfleste Omraader, men det er vel et almindeligt Alderdomstegn. Han var udpræget konservativ og forstod ikke det nye, der dukkede frem. Hans sidste Aar faldt under den første Verdenskrig; jeg tror ikke, Rationeringens Nødvendighed gik op for ham; venligsindede gamle Damer fyldte hans Skrivebordsskuffer med Poser med Sukker.

Da min Bror begyndte at skrive Skuespil, gav Far sig til at læse Teateranmeldelser; jeg tror ogsaa, han drev det til at se et Par Film, men han fandt, at Billederne flimrede. I lange Tider troede han, at Skuespillerne i Film agerede bag det hvide Lærred, og kun ved tilfældigt at se, at samme Forestilling averteredes af flere Biografer, blev han revet ud af sin Vildfarelse. Saa vidt jeg ved, har han aldrig talt i Telefon.

Den første Verdenskrig var et Kors for hans Tanke. Han blev ved

at gentage: »Jeg længes efter den Stund, da vor himmelske Fader vil sige: Hertil og ikke længer; her skal Kampens stolte Bølger lægge sig«. Det vilde have været ganske ørkesløst at diskutere med ham i hans høje Alderdøm, hvorfor den himmelske Fader ikke straks fra Begyndelsen havde forhindret Verdenskrig.

Det er min Overbevisning, at Far alt i alt var et lykkeligt Menneske. Han kendte ikke til store og dybe Sorger, og hans Omgivelser — med Mor i Spidsen — forkælede ham grundigt.

Men han hørte ogsaa til de rene af Hjertet, som fortjener at elskes.

HELGE RODE

1870—1937

EBBE RODE, f. 1910

AF SKUESPILLER

EBBE RODE

Artiklen er oprindelig paa Opfordring skrevet til og fremkommet i Berlingske Tidendes Søndagstillæg

DEN, som, maaske ud fra et Kendskab til min Far og mig, søger en intim sønlig Hyldest eller en Kærlighedserklæring i disse spredte Notater, maa jeg bede søge dem *mellem* Linierne. En Gendigtning af det, som var »ham« og *er* ham, eller af det, som, med en utilstrækkelig Vending, var »hans og mit Forhold«, kan jeg ikke præstere og vilde ikke, om jeg kunde. Men jeg kan fortælle et og andet om ham, et og andet Karaktertræk, løst og fast, og saa haabe, at Ordene tilsammen giver et Billede af ham, som jeg ser ham, og som han virkelig var. Og jeg vil haste med at gøre det, inden jeg gør mine egne Indledningsord til Skamme og drages fra Mellemmrummene ind paa Linierne.

Digteren Hakon Holm skrev engang foran i en Bog til Far (jeg citerer efter Hukommelsen):

Den, man vil takke, gaar man ikke til,
naar alle ser det, men naar alt er stille,
da bliver Takken tavs og ligetil,
den modnes under Eftertankens milde
og dybe Ro, og Strofens Taarer falder
Ord efter Ord, som klingende Krystaller.

Det er i sin Enkelthed et meget smukt Digt, og det ligner den, det er skrevet til. Det siger noget om den Støtte og Hjælp, Far var for mange unge Digtere, hvilket jo ingen Forudsætning har for at være kendt, og som jeg derfor er glad for at drage frem; og det siger navn-

lig, uden at nævne det (ak, kunde *jeg* den Kunst nu), noget om, hvilken Karat denne Hjælp havde. Han ventede sig næppe nogen Tak for den, og jeg ved, at han gav den lydløst uden *pose*.

Selv i bogstaveligste faglige Forstand hjalp han, førte umærkeligt en fastkørt Pen videre hist, strøg varsomt et genstridigt Ord her og satte et andet i Stedet, og altsammen blot for at Digtet, selv om det ikke var hans eget, skulde være saa godt som muligt, paa det, at alt Arbejde, og altsaa ogsaa Kunsten med sit store Ansvar, skulde blive saa god som mulig. Far skal engang have sagt med det Gran af Skepsis overfor det bizarre Menneske og dets Handlinger, som var saa typisk for ham, at: Dette at rime i sig selv var saa tvivlsom en Ting for voksne Mennesker at give sig af med, at det i hvert Fald forpligtede til at *gøre* det uangribeligt.

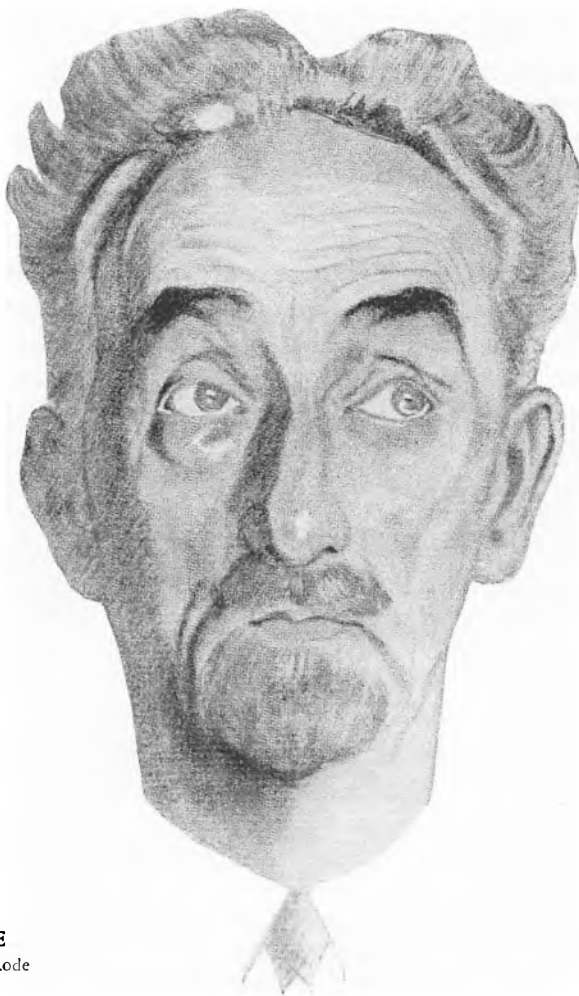
Det gjorde han, og han ansporede andre dertil.

Og da jeg har taget mit Udgangspunkt i et Citat og mærker, at det beforder Tanken og dermed fører Haanden, kan jeg jo passende fortsætte paa samme Maade. En Enquête i et Eftermiddagsblad, »Store Mænd, De har kendt«, hed den vist, glædede min Skolekammerat Kelvin Lindemann mig ved at besvare bl. a. med følgende Ord:

»... i de unge Aar traf jeg de to Brødre Helge og Ove Rode. I Helge Rodes Hjem kom jeg allerede som Dreng. Nu som Voksen kan jeg kun skamme mig over, at vi, hans Børns Kammerater, ikke nyttiggjorde Samværet med denne store Aand paa anden Maade end ved at bruge ham som Telefonvagt, naar vi skulde give hans Sønner en Besked. Helge Rode var nok distrahit, men jeg tror aldrig, han har glemt selv den ligegyldigste Besked til sine Børn. Man maa ønske for alle store Mænds Børn, at de har en Far, hvis Storhed ikke forhindrer ham i at have den samme Interesse i deres Børns Leg...«

Det er et vellignende Billede, der her tegnes af min Far, og det er ogsaa morsomt, og jeg kan ikke alene godkende det, jeg kan supplere det: Far bestred virkelig ofte Hvervet som Telefonvagt, uden Protest, ja vel egentlig uden at lægge Mærke til det, og vi skødesløse Unger tog imod denne behagelige Service som den selvfølgeligste Sag af Verden. Han rejste sig fra sit Skrivebord ligesom uden at slippe Tanken paa det, han forlod, vandrede med et fjernt Blik ind i den tilstødende Stue og tog Telefonen. Og det ofte selv om *den*, Opringenen gjaldt, laa mageligt henslængt paa Chaiselonguen faa Skridt

Digteren
HELGE RODE
Tegnet af Ebbe Rode

fra Apparatet. *Dette er den skammelige, men uomstødelige Sandhed.* Ikke at det skete altid, men det skete; Børn er ofte forbavsende »distract«, og selv om jeg paa det Tidspunkt, vel 10—15 Aars Alderen, troede, at Far var Danmarks berømteste Mand (da jeg var meget lille, troede jeg, at han var *Verdens* berømteste eller »birømteste«, som jeg sagde), saa glemte jeg ganske al Ærefrygt og Stolthed over Slægtskabet, naar Telefonen ringede, eller der var Varer ved Hoveddøren.

Huslige Sysler af den Art maatte saaledes ofte iagttages af ham, naar Hushjælpen havde fri, og Mor var paa »Berlingeren«.

Og jeg kan se et endnu pudsigere Billede af samme Art for mig fra en senere Periode, da jeg var et Par og tyve Aar gammel og havde et Par lidet dyrt købte Biografsukcesser bag mig. Det morede da ligefrem Far at lukke op for Autografsamlere og gaa som Bud i fast Rutefart mellem mig ved Skrivebordet og de ventende Unger ved Hoveddøren. Jeg kunde unde mange at se det fine Smil om hans Læber og Øjne under Rituallet. Det var en hel Kronik om Tiden og Børnene, om store *Mennesker* og store *Bogstaver*, om Berømmelse og »Berømmelse«, men uden Antydning af Malice og med en Venlighed over for Børnene, der modtog den, som var det deres Ret, og i øvrigt var ligeglade, bare han gjorde, hvad de havde sat ham til. — »Der var skam ogsaa en, der vilde have min,« kunde han sige med en komisk Mine, og stilfærdigt satte han sig da og prentede sit Navn med den paa en Gang stejle og venlige Skrift. Og dér stod det saa, underlig ensomt, syntes det mig, mellem Ebbe'r og Ib'er og Olga'er, henrivende Inge'er, Willy'er og Pauli'er. (Behøver jeg at tilføje, at saadanne Episoder naturligvis hørte til Sjældenhederne? Jeg var ikke mere »distrakt« og tillod mig kun, naar jeg vidste, at det morede ham, at agere Pasha).

Denne min før antydede dybt rodfæstede Afsky for alt, hvad der hed Ulejlighed for at sige det pænt, som jeg i øvrigt havde tilfælles med mine tre Søskende, eller i hvert Fald de to Brødre, inspirerede paa et tidligt Tidspunkt i vores Barndom Far til dette lille Digt:

Jeg den stakkels Ebbe er,
fødtes til at slide,
bære Byrder er min Lod,
Uret maa jeg lide.
— Dog i Tavshed vil jeg nu
Smerten i mig bide.

Der var fire Vers, men den eneste Forskel var Navnet i første Linie. De to sidste Linier fremsagde han let formanende og taktfast og langsomt for at »Martyren« kunde faa Lejlighed til at sætte i med, hvis det passede ham. Byrden blev pludselig til intet, Arbejdet næsten til en Leg, for den lille Opsang blev sagt med kun en lillelillebitte

Tordensky i det Ansigt, der kunde ligne Slutningslinierne i hans eget
Aprildigt:

Gud har sit skælmske Ansigt paa,
han lader Solen regne.

I øvrigt tror jeg, at Far vilde have været en ideel Børnebogsforfatter, ogsaa fordi han elskede Børn, og Børn elskede ham. Jeg fandt forleden mellem gamle Papirer et Brev, han har skrevet til mig, da jeg var seks Aar; det har en Tone eller Klang eller (Ordet findes ikke) af noget, som giver varm Tryghed, noget, som gylden Vin, Sol gennem Løv eller snarest hans eget dybe, ligesom mættede Smil, der kunde rumme begge Dele, og endnu meget mere end det.

Det er almindeligt at karakterisere Far som verdensfjern, og det var han ogsaa paa en Maade, men ogsaa kun paa en Maade. Hvis det, der udgør Begrebet »Verden«, er Dirt-track og Lysreklamer, spærrede Typer og Jazz og andre udmærkede Ting, ja, saa var han fjernt fra det, for saa vidt som han ikke betjente sig af det eller tog Del i det; men han kendte det og placerede det paa den Plads, som forekom ham at være den rette i det Verdensbillede, hvor den stille Vækst havde Alderens og Interessens Forrang. Han fulgte med i alt, hvad der skete, var en ivrig Avislæser til de allersidste Dage, og dømte intet løsrevet fra sin Sammenhæng. De Aftener, hvor jeg ved hans Side oplevede Chaplin eller Frederik Jensen, hører til mine bedste Minder. Han formelig godtede sig over den store Humor, og han har skrevet et Digt til Olaf Poulsen, der er saa eksplosivt og overgivent, som den store Skuespiller selv maa have virket. For det bedste i denne Verden var han sandelig ikke fjern.

Og nu vil jeg, skønt jeg kunde blive ved i det uendelige, slutte disse Linier og disse Mellemlinier, som jeg vel aldrig burde have givet mig i Kast med; dette Billede, som maaske burde have været blot en Farve paa et Lærred, en Tone paa en Violin eller snarest nogle Ord skrevet med usynligt Blæk paa et Efteraarsblad, ført bort med Vinden, og i hvert Fald ikke en prangende Avisartikel med stor Overskrift, fremlagt til Skue for alle. Men man gør nu engang ikke altid, hvad man bør, eller rettere: undlader hvad man bør undlade. Til min Undskyldning tjener, at han, hvis jeg i Dag gik til ham med mit Dilemma: skrive eller ikke skrive, Blufærdighed contra det modsatte, muligvis

vilde tænde Smilet i sit klare Ansigt, trække let paa Skuldrene og sige med komisk betonet Selvfølelse: »Skriv du bare, min Dreng. Hvorfor skulde jeg ikke roses lidt.«

Og kan han tilgive mig, bør ogsaa Læseren gøre det. Trods min syndige Inkonsekvens ved at fjerne mig fra mit Omraade og boltre mig uforfærdet i Linierne. Om det sørgelige Faktum, at jeg efterhaanden, som Arbejdet er skredet frem, er faldet for Fristelsen til oven i Købet at prale ikke saa lidt, kan jeg kun sige: Det vilde De ogsaa have gjort.

MARCUS RUBIN

1854—1923

Ved Skrivebordet

AF DR. PHIL.
LIS JACOBSEN

MOR VAR MIDTPUNKTET i hjemmet. Dette forhold var jo i gamle dage både det almindelige og det naturlige i gode middelstandsfamiljer, hvor moderen passede huset, manden og børnene — og hverken på grund af fattigdom var tvunget til at gå ud og vadske og gøre rent, eller på grund af rigdom var fristet til at overlade husets styrelse og børnenes opdragelse til andre. I et sådant godt middelstandshjem tilbragte jeg min barndom. Det vilde derfor ikke være noget problem for mig at fortælle om min mors betydning for dette hjem, som var hendes gerning, hendes liv fra tidlig morgen, når vi børn skulde op og i skole, til de sene nattetimer, da Far — og dermed også Mor — sluttede dagens arbejde. Mor og hjemmet var ét. Man vil forstå, at jeg ikke kan løse den opgave: »at fortælle om Fars Liv i Hjemmet og hans rent personlige Betydning for Hjemlivet og Børnene«, uden i skildringen at inddrage den anden og væsentligste part: Mor. At berette om Far i hjemmet og udelukke Mor, vilde være som at bygge et hus og tage fundamentet væk under det.

Den 24. april 1881 blev Far og Mor gift og tiltrådte samme aften den obligate bryllupsrejse i veritabelt snevejr. Men det samliv, der indviedes hin aften for snart 70 år siden, blev præget af hjemmets varme og ømhed. Er der noget ord i sproget, som i enhver henseende er uforeneligt med mit barndomshjem, er det ordet »kulde«. Fars og Mors temperament og egenskaber var iøvrigt vidt forskellige. Far var nervøs og ubehersket. Kom man ikke hjem på klokkeslettet, stod han ængsteligt spejdende ved vinduet eller nede på gaden, — og den indeklemt angst fik, når man endelig viste sig, udløsning i et vold-

somt vredesanfald, der derefter afløstes af anger. Far vilde gøre det godt igen. Men nu var det mig, der var forurettet og fandt det under min værdighed strax at lade det skete være glemt. Jeg husker, hvorledes Far endnu i min studentertid ofte stod nede i gadeportens og nervøs og forbitret modtog mig og mine kammerater, når vi ved 4-5 tiden om morgenen kom glade hjem fra lørdag-aftnerne i »Samfundet« med påfølgende nattepromenader. Efterdønningerne af uvejret kunde vare til langt hen på søndagen.

Med Mor var sligt utænkeligt. Jeg ved kun ét tilfælde, hvor Mor skal være blevet vred — og da forløstes vreden i smil. Jeg havde som ganske lille pige, der endnu ikke kunde tale rent, været uartig og havde fået smæk med efterfølgende anbringelse i skammekrogen i sovekammeret, som lå på første sal. Der stod jeg nu med ansigtet ind mod væggen, og medens jeg slugte en hulken, hørte jeg Mors trin ned ad trapperne. Jeg løb da hen til gelænderet og råbte »*Mor, Mor, pas på 'rapperne!*« Det blev til et ord i familien.

Når jeg har dvælet ved erindringen om sammenstødene mellem en far med altfor dirrende nerver og et pigebarn med et følsomt og trodsigt sind, er det, fordi disse scener spillede en rolle i hjemlivet. Selv om jeg nok anede, at motivet for Fars heftighed var en dyb kærlighed til hans børn — og visst navnlig til mig — så følte jeg hans ubeherskede bebrejdelser som en oprørende uretfærdighed. Mors ligevægt i sind og handling blev derved yderligere fremhævet.

Men samlivet med Far og Mor — netop med dem begge — var sjældent berigende. Tidligt begyndte vore drøftelser om livets store problemer. Jeg var lige fyldt 6 år, da Far en søndag morgen gav mig min første bibelhistorie. Som tilhørende det jødiske troessamfund deltog jeg ikke i religionstimerne i skolen, men Far havde fortalt mig Moses' livshistorie og de fleste andre gammeltestamentlige beretninger, medens Mor havde fortalt mig om Jesus — ikke om Guds søn, men om »det bedste menneske, der har levet«. Da jeg senere læste Renan's »Jésus«, genkendte jeg meget af Mors fremstilling. Far var skeptiker, Mor var levende fritænder. Guds existens og Guds forhold til mennesket kom gennem Fars og Mors forskellige indstilling til at vække barnets dybe interesse for religiøse foreteelser, — en interesse, som blev stadig stærkere jo ældre blev. Aften efter aften har jeg i de modtagelige opvæxtår drøftet de evige spørgsmål om liv og død. Far forsynede mig med filosofiske skrifter, som åbnede udsyn for mig til menneskenes grublen over meningen med den verden, vi er sat ind

Far og Mor på
bryllupsrejse, forår 1881

i. Noget fast holdepunkt nåede jeg ikke til. Da jeg 15-16 år gammel første gang læste »Faust«, følte jeg det som en trøst, at det var gået andre som mig. Støttet på mine dyrekøbte erfaringer fornam jeg den smertelige sandhed i ordene Habe nun, ach, Philosophie o. s. v. durchaus studiert, — og der stod jeg arme dåre uden at være blevet det mindste klogere på tilværelsen. Mangan ældre vilde have smilet ad en så barnlig livsbekymring, men Far smilte ikke, når jeg kom til ham med mine sorger og tvivl. Han drøftede problemerne med mig som med en jævnaldrende. »Det gælder om, at vi lægger al vor evne i vor gerning her. Jeg tror ikke, der er nogen bro fra jordelivet til et evighedsliv.« Og så tilføjede han: »I hvert fald vil jeg ikke føle mig som mig selv i himlen, hvis jeg ikke kommer der i mine gamle buxer.« Billedet var slående; de, der endnu husker Far, vil kunne bevidne, at

disse gamle buxer, der sad i folder over knæet (Far gik nemlig aldrig med seler), var en uadskillelig bestanddel af hans habitus.

Intet er for barnet af større betydning i forholdet til den voxne end at blive mødt som jævnbyrdig. Det giver En den tillidsfuldhed og tryghed, som skaber fortrolighed. Af Fars og Mors venner var der én, der på denne måde vandt mit hede venskab; det var Amalie Skram. Far var ungdomsven af Erik Skram, og han og hans højtbegavede og strålende skønne norske hustru var ofte gæster i vort hjem.

Af den øvrige vennekreds må først og fremmest nævnes Kr. Erslev. Far og Erslev havde været venner og klassekammerater i Maribo's skole. Udenfor skoletiden læste og drøftede de historie sammen. Og det vedblev de med et langt liv igennem. Venskabet var dybt og meget frugtbart for begge. Mor blev veninde med Erslevs kone, et ejendommeligt og rigt menneske. — Så var der historikeren J. A. Fridericia, som altid lovpriser for sit varme fine væsen, men det opdagede jeg ikke som barn, da jeg altid blev distraheret af hans tynde snørklede ben og af hans med uendelige reflexioner spækkede tale. Derimod fik jeg både dengang og senere lejlighed til at værdsætte og beundre Erslevs greje karakter og hans sjældne retlinethed og handlekraft.

En af Fars fornøjeligste venner var rådstuebibliotekar Julius Salomon, der var i besiddelse af et uudtømmeligt fond af anekdoter og rammende litteraturcitater. — En hel anden type var hans navne højesteretssagfører Fr. Salomon, i datiden kendt for sin blændende veltalenhed, som han — også når han sad i vor beskedne dagligstue — lod komme til fri udfoldelse. Jeg kan endnu høre, hvordan det rungede i stuen, når han fremstillede sine synspunkter om en sag, eller når han — med større frihed end foran skranken — om en modstander udslyngede sin yndlingskarakteristik: »Han er en rigtig skidehusknægt!«

Det kribler i min fyldepen efter at kunne give en udførlig skildring af hele det milieu, der skabte vort hjem. Jeg havde lyst til at lade dem gå frem på rad og række alle disse mænd og kvinder, københavnske borgere og københavnerinder, som dannede kredsen i slutningen af forrige århundrede. Der var så vist ikke noget fin de siècle præg hverken ved deres ydre eller deres indre væsen; ingen livstræthed eller blaserthed, snarere en optimisme overfor fremtiden og fremskridtet, som skabte en noget robust materiel tryghedsfølelse. Halvfemsernes nyromantisme var for denne kreds en fremmed foreteelse.

Af Fars venner er der én, som står for mig med en særlig glans: Julius Lange. Hans olympiske gudeskikkelse, hans dybe åndfulde blik,

hans fine munterhed. — En anden stormand, ikke af ånd, men af skikkelse og myndighed, var konferentsråd H. N. Hansen, en mand, der var fast forankret i konservativ liberalisme. Hvilken forskel i væsen mellem hans giganthoved, kæmpehænder og -fødder (vores stuer var altfor små til hans apparition) og en anden konferentsråd fra kredsen: professor og forsikringsdirektør V. Falbe-Hansen, der fra ungdomsårene havde hæget ømt om sin svage mave, indtil han forlod jordelivet i sin alders en og halvfemsindstyvende år.

En lille universitetsprofessor, tilhørende yderkredsen, var William Scharling. Han stod ikke videre højt på vor beundrings rangstige; Far fortalte engang, at finansminister C. Hage havde sagt om Scharling, da Far havde foreholdt Hage, at Scharling vilde imødegå ham m. h. t. et eller andet lovforslag: »Sådan en professor-lus!« Jeg fandt karakteristikken tiltalende; det gjorde Far nok også. Men i mange tilfælde var Fars og min bedømmelse af mennesker forskellig. Dette gjaldt de fleste af hans embedsbrødre. Far havde et udmærket forhold til sine kolleger og værdsatte dem som de dygtige tjenestemænd, de sikkert var. Men jeg kendte dem kun fra de obligate herreselskaber hjemme, og når et pigebarn er i den alder, hvor man sværmer for kunstner- og bohèmetyper, kan det være svært at finde charmen hos departementschefer og generaldirektører med deres ordenbehængte kjoler. Det behagede mig ikke, at Far havde modtaget dette dingeldangel, som jeg syntes hørte hjemme i cotillon. Fars forsvar: at det var altfor billigt at gøre sig til radikal helt ved at sige nej til disse for embedsmænd hævdvundne udmærkelser, virkede ikke overbevisende på mig.

Den eneste af Fars ordendekorationer, som jeg fandt, der var nogen mening i, var det kommandørkors af 1. grad som regeringen tildelte ham som vidnesbyrd om, at den godkendte og anerkendte hans den gang (og indtil denne dag) berygtede »paragraf 5«-afhandling i Preussische Jahrbücher. Afhandlingen var, som det vides, skrevet i forståelse med førende Nordslesvigere til afbødning af Köllerpolitikens værste extravagancer. Der hørte i hvert fald mere mod til offentlig at vedkende sig ansvaret for artiklen, end til at slutte sig til de højre-wühlere, der i »Studenteforeningen« fordømte den, idet de slog sig på deres patriotiske skjortebryst, — inden der spilledes op til dans.

I min dagbog fra 14-15 års alderen, der strakte sig over et par år (og desværre aldrig blev fortsat) har min stilling til Fars vurdering af embedsstanden givet sig et utvetydigt udtryk i følgende erklæring:

»Hvis jeg nogensinde gifter mig, skal det i hvert fald ikke være med en embedsmand«. Men det sværmeri for bohømen, der naturligt måtte opstå hos et rebelsk pigebarn, der levede i et så eksklusivt borgerligt milieu som det, jeg var opdraget i, fik et grundstød, før jeg blev student. Far havde taget mig med til et rusgilde i »Samfundet«. Jeg havde glædet mig umådelig til denne aften, thi jeg vidste, at jeg dér vilde træffe nogle af de forfattere, kunstnere, skuespillere og fejrede skuespillerinder, som stod for mig i en fjern, næsten mystisk stråleglans. Aftenen blev en frygtelig desillusionering. Den beherskedes af en i ord og lader så ublu højrøstethed, at det bogstavelig gik den 17-årige ungpige til marv og ben. Far brød op lige efter bordet. Vi talte ikke mange ord på vejen hjem. Men vi følte sikkert det samme.

Det var i den frodige opvæksttid fra 12 til 18, Far betød mest for mig. I tusinder af nattetimer drøftede vi — ofte under livlig krydsild — historie og litteratur, filosofi, matematik og statistik. Jeg var matematiker og dygtig i regnekunsten, så jeg havde nogle forudsætninger for at kunne følge med i Fars fremstilling af statistiske spørgsmål. Det var fængslende problemer. Jeg har som en arv fra Far bevaret morskaben ved at læse en tabel og evnen til at vurdere tallene, — ligesom jeg fra Mor (der var udgået fra et fint gammelt lingerifirma) har arvet evnen til at værdsætte ægte kniplinger.

Drøftelserne med Far øvede ens tænkning og bragte grøde i ens sind. Horisonten udvidedes og fik dybde. Men også for hele min livsvurdering blev Fars indflydelse stor. De ungdommelige aladdinidealer, jeg dengang hyldede — hvor den yngling stod højst, der vandt løbet som i leg, medens der kun var medynk til overs for de stakler, der trælsomt måtte slide sig til målet — fik deres korrektiv i Fars forkyndelse af, at »intet er gratis«, at »det er ikke billigere« og lignende visdomsord. Markens vilde blomster kunde være smukke nok, men det er dog kornet, der giver menneskene næring. Grundtvigs ord »den har aldrig levet, som klog på det er blevet, han ej først havde kær«, forbedrede Far til: »den har aldrig levet, som kær i det er blevet, hvorpå han ej er klog«. Først når man i sit ansigts sved har tilegnet sig kundskab om tingene, bliver den sande glæde én til del.

Nå, så fik jeg jo fortalt lidt om Far — ganske vist mere om hans forhold til mig end til *hjemmet*. Skuldé det virkelig have været en skildring heraf — ja, så var det blevet en lovprisning af Mor.

PETER SABROE

1867—1913

SVEN SABROE, f. 1906

AF REDAKTØR
SVEN SABROE

MIT NAVN ER ELLEN, siger en Stemme i Telefonen.

Ellen . . . gentager jeg med en Betoning, der giver Udtryk for, at jeg intet forbinder med Navnet.

Ja, De kender mig ikke, fortsætter hun, men maaske, naar jeg siger, at jeg er Ellen fra Hebron.

Jo, saa ved jeg straks Besked. Det lukker op for Erindringen om en lille guldklokket Pige, der en Dag med min Far i Haanden holdt sit Indtog i Barndomshjemmet i Aarhus. Hun fortæller muntert om, hvordan hun og jeg straks blev rygende Uvenner, fordi min Mor fik den formastelige Tanke at bade os jævnaldrende paa een Gang, og det var dog *for* nedværdigende for et 4-aarigt Mandfolk at skulle vaskes bag Ørerne for Øjnene af en Tøs!

De øvrige Erindringer om Ellen har jeg fra gulnede Aviser, hvis tommehøje Overskrifter fortæller om en saa dejlig og fredelig Tid, hvor et Barns Skæbne, en Aktion af Peter Sabroe, kunde hensætte hele Landet i Ophidselse. »Sabroe retter voldsomme Angreb paa Børnehjemmet Hebron«. »Peter Sabroe fjerner den lille Ellen, der var udsat for grov Mishandling«. »Kritiken af Hjemmet er helt forfejlet«. »Peter Sabroe maa staa til Ansvar for Rigsdagen«. Avisoverskrifter præget af Forsvar og Anklage, alt efter Partifarven . . . Men i mit Barndomshjem hang et stort Maleri af Ellen, skænket til min Far af taknemlige Arbejderkvinder. Og i Dag, ca. 40 Aar efter, ringer Ellen, fordi, som hun siger, hun har følt en Trang dertil, da hun netop har læst, at der skal optages en Film af Far.

Og ingen fortjener det som han, siger hun. En frygtelig og uhyggelig Barndom gjorde han lys og lykkelig for mig. Han skaffede mig

gode Plejeforældre, en Far og en Mor som jeg kom til at elske og holde af, og hvor jeg fik det godt. Og nu er jeg lykkeligt gift. Jeg haaber ikke, at jeg virker paatrængende, men jeg vilde saa gerne give Udtryk for den Taknemlighed, jeg føler overfor Deres Far.

Jeg staar en Dag i Domkirken i Aarhus i et lille Kapel i den sydlige Fløj. Et Smedejernsgitter, hvis mange Slyngninger fortæller om en gammel og fin Haandværkskunst, er foran Kapellet, og her hviler paa sine Knæ og med Hænderne samlet til Bøn en Ridder i sin Rustning. Jeg fornemmer en ejendommelig Lugt, som jeg ogsaa har mødt i andre Kirker, og som altid kalder paa den samme Erindring hos mig. Denne Lugt fra det store, hundreaarige Kirkerum blandet med Duften fra Blomster bundet i Buketter og Kranse.

Her stod Kisten med min Far, før Begravelsen fandt Sted. Og her kom jeg med min sortklædte Mor, der havde et lille hvidt Lomme-tørklæde i Haanden, der Gang paa Gang skulde føres op mod Kinden. Her stod jeg med mine Søskende og skulde som 7-aarig Dreng først mange, mange Aar efter ret fornemme, hvad det egentlig var, der foregik. Hvilken Mand min Far var, og hvor haardt det var, han blev revet bort ved Katastrofen ved Bramminge.

Og han fik en Begravelse som en Konge. Titusinder og atter Titusinder havde taget Opstilling i Gaderne. Ridende Politi holdt Orden. Flagene i Byen og paa Skibene i Havnen vajede for halv Stang. Smaa Piger i hvide Kjoler spredte Blomster paa Sørgetogets Rute. Og der gik jeg bagved Kisten sammen med en Dreng, som jeg ikke kendte saa meget til, men han havde skrevet til Mor:

Kære Fru Sabroe.

Jeg er ked af at høre det, der er tildraget Hr. Sabroe. Det blev mig en stor Sorg. Jeg vilde nok med til Begravelsen, men De maa undskylde, at jeg ikke kan komme det, da jeg ikke har Raad til det. Det er jeg ked af. Men jeg vil stadig mindes ham som min bedste Ven. Og jeg vil bede Dem skrive et Brev endnu engang til. Sidste Gang, jeg saa ham, var her i Kolding. Men saa vil jeg haabe, det vil gaa jer godt. Nu har jeg ikke mere en Ven, jeg kan henvende mig til. Men jeg vil ogsaa mindes Dem og sige Dem Tak for al det gode, De har gjort imod mig. Hils hele Familien og mange kærlige Hilsener

fra
Svend Aage.

Peter Sabroe med sin Familie. Fra venstre Thyra Sabroe, Redaktør Povl Sabroe (Den Gyldenblonde), Datteren Dagny gift Roug, Togfører Tage Sabroe og Peter Sabroe. Drengen i Forgrunden er Artiklens Forfatter Sven Sabroe.

Det var fra en Dreng, Far engang havde hjulpet. Naturligvis fik han Penge til Rejsen, og nu gik vi sammen bag Fars Kiste. Jeg følte, jeg havde mange, mange Søkende.

For faa Aar siden besøgte jeg en meget fornem Villa i Gentofte. Hvert Rum i denne Villa var fyldt med sjældne Kostbarheder, gamle fornemme udskaarne Møbler, sjældne Vaser i Porcelæn, Sølv og Guld, et helt Museum med Kostbarheder, hvis Værdi androg Millioner. For at give et lille Billede af Værdier kan jeg nævne, at blot en enkelt Vase ved Dødsbo-Auktionen indbragte den nette Sum af 80.000 Kr. Manden, der ejede Villaen, var Grundlæggeren af Nordisk Films Compagni, Generaldirektør Ole Olsen. Jeg skulde interviewe ham i Anledning af, at han blev 80 Aar, og da Interviewet var forbi talte vi privat. Og saa røbede Ole Olsen for mig en Hemmelighed, han havde holdt skjult for alle andre. Han havde været Flakkebjergdreng!

Det var noget med 2 Kroner, der var forsvundet fra en rig Gaardmands Hjem, da Ole Olsen var Dreng. Ole Olsen havde ikke stjaalet

dem. Havde han gjort det, hvorfor saa ikke ligesaa godt i sin høje Alderdom tilstaa den Bagatel. Men det var ikke ham, der havde taget Pengene. Men det var ham, Mistanken rettedes imod, ganske simpelt fordi han var Fattigmandsbarn. Politibetjenten kom og hentede ham, og saa blev Ole pryglet igennem, indtil han tilstod, for hellere det end at udholde Straffen. Og da Tilstaaelsen faldt, blev han anbragt paa Flakkebjerg. Og saa fortalte Ole Olsen:

»Jeg blev modtaget af Forstanderen med Ordene: »Naa, den Skarnsknægt er ikke blot Tyv. Han er ogsaa en haard Benægter. Men det skal vi nok faa pillet ud af dig her!« Og den første Dag, jeg var paa Flakkebjerg, blev jeg sendt med Mad ned i Brændeskuret. Jeg undrede mig over, at nogen kunde opholde sig her, men jeg gik derind, og derinde i Brændeskuret laa paa en Bænk, bundet paa Ryggen, en Dreng og klagede sig af Smerte. Det var Jens Nielsen, den sidste, der blev henrettet her i Landet for Mord. Men hvem var det, der havde gjort ham til Morder? Det var Flakkebjerg! Det var den uhyggelige Behandling, han havde faaet her, der forbitrede hans Sind mod Samfundet.

Jeg selv kom til at mærke, hvilket Stempel, der var sat paa os Drengene fra Flakkebjerg. Vi gik forbitrede ud i Livet, og vi havde vanskeligt ved at gøre os gældende, for den Behandling, vi fik, naar Folk hørte, at vi havde været paa Flakkebjerg, var Forbryderens.

Jeg selv ved derfor bedre end andre, hvormeget vi har at takke Deres Far for. Da han blev angrebet for sin Kritik af Forholdene paa Flakkebjerg, saa ydede jeg ham den Støtte, jeg kunde med Oplysninger dernede fra. De kan gaa herfra med mit Ord for, at ingen Mand i dette Land har gjort mere for den lidende Ungdom og Børnene end Deres Far . . .«

Det var vist et mærkeligt Hjem, jeg opvoksede i. Det lignede næppe noget andet Hjem i dette Land. Aldrig var der Ro, altid stod der Blæst omkring Far. Hans Sind var i den Grad mod enhver Form for Uret, at det aldrig undte ham Hvile. Men ingen Børn har heller oplevet en Kærlighed fra Far og fra Mor, som vi. Prygl har ingen af os nogensinde oplevet og lad saa andre dømme om Resultatet. Naturligvis gjorde vi ogsaa som Børn noget forkert, men vi blev saa kaldt ind til Far i hans Kontor. Han saa mildt paa os og sagde:

»I maa være klar over, at man i særlig Grad lægger Mærke til jer. For kan jeg ikke opdrage mine egne Børn, falder hele min Kamp mod Pryglene til Jorden.«

Børn kan ikke lide, at deres Forældre paa den ene eller anden Maade virker usædvanlige. De bliver flove. Vi blev det ofte skal erkendes, skønt det i Dag er den modsatte Fornemmelse, der opfylder os. Men der skete næsten altid noget usædvanligt, naar vi var ude med Far. Gik man med ham ved Haanden paa Gaden og han saa en Kusk, der piskede paa Hestene, saa sprang han frem, rev Pисken fra Kusken, og mens der hurtigt samlede sig Opløb omkring os, saa raabte han:

Forlanger du ikke, at din Arbejdsgiver skal behandle dig ordentligt! Hvordan kan du forlange Godhed hos ham, naar du ikke engang er god imod dine Dyr.

Eller engang vi kom gaaende over Hauserplads. Der var samlet en Del Mennesker. Pludselig gribes Far af Øjeblikkets Stemning, han springer op paa en Arbejdsvogn og taler, taler om Arbejdernes Rettigheder og deres Pligter. Indskærper alle, hver paa sit Felt, at vise Humanitet, at vise Kærlighed overfor deres Hjem og deres Børn.

»Hvis vi Arbejdere engang skulde blive saa stærke, at vi kunde danne Regering, saa maa vi vise de andre, at vi i Kultur staar saa højt som de.«

Møder kaldte altid paa ham, i København og ude i Landet, men var han endelig hjemme, saa var det en Festaften. Han samlede os alle, fortalte om sine Oplevelser, om den Uret, han havde været Vidne til, og om de Forbedringer, som han havde været med til at skabe. Og det morede os, naar vi kunde fortælle en eller anden lille Episode, som da jeg en Dag havde været med Mor paa Indkøb i Købmagergade, og et Par Bydreng gik foran os. Den ene fortalte om, hvor daarligt han havde det, og den anden replicerede:

Men hvorfor klager du saa ikke til Sabroe.

Hvad Pokker gjorde det saa, at Sabroe samme Dag var blevet angrebet i Rigsdagen for at rode sig ind i noget, der ikke kom ham ved. Her paa Købmagergade, i Byens Hjærte, gik to Bydreng, et Par Proletarbørn, og den ene følte sig slet behandlet. Hvor skulde han gaa hen med sine Klager? Til sin Arbejdsgiver? Nej. Til sine Forældre eller til Politiet? Det vilde sikkert ikke hjælpe. Men to Proletarbørn troede paa Sabroe. De vidste, at han kunde hjælpe. For ham fandtes der ingen større Anerkendelse.

Naar Far skrev, spredte Papirerne sig over hele Skrivebordet, paa Gulvet og paa Stole. Han malede med en Skrift saa stor, at hvert Ark

kun rummede faa Ord, og det ligefrem fløj fra ham, og kom til at staa saa brændende som var det sprunget ud af Hjærtet. Ofte skrev han ogsaa sine Taler, men det var sjældent han holdt dem — altsaa de Taler, han skrev. En pludselig Ideassociation, en Oplevelse paa Vejen til Stedet, hvor Talen skulde holdes, kunde bringe ham ind paa helt andre Emner. Og han ikke blot blev revet med af sine egne Ord, men han henrev Tilhørerne. Han kunde appellere til deres Hjærte og til Smilet. Han bogstaveligt talt talte sig varm. Og hans Røst var mægtig. Han trængte ud til hver Krog, naar han talte i Lørups Ridehus for 4000 Mennesker.

Tror du det virkede, sagde han bagefter, da han kom hjem. Fik jeg Folk rusket op mod Uretten? Hvis blot eet Barn lider ondt, saa maa jeg ikke standse min Kamp.

Vores Hjem var en Slags Redningsstation for hurtig Udrykning. Hvis et Barn led Nød, kunde man ringe Dag som Nat, og Far var straks paa Pletten. Det hændte, at Mor uden at han vidste det løftede Røret af Telefonen, naar han var overarbejdet og trængte til Hvile. Ofte var det nemlig blind Alarm. Det kunde hænde, at der sad berusede Mennesker paa et Værtshus og fik den Ide, at de skulde ringe Far op. De ringede og fortalte, at et Barn der eller der blev mishandlet, og han skyndte sig i Tøjet og cyklede eller tog en Bil ud til Stedet, og hvis han vendte tilbage med uforrettet Sag, kunde Mor sige:

— Du skulde lade være. Du trænger mere til Søvn.

— Ja, men jeg kunde ligesaa godt tage afsted. Jeg kunde alligevel ikke sove, hvis Tvivlen havde naget mig og der virkelig var noget paa Færde.

Han opsøgte selv Stederne, hvor Nøden havde til Huse. Han kendte hver Baggaard i København. Han tog ofte os Børn med paa sine Ekspeditioner, for vi skulde lære at vide, hvor usselt Samfundet lod de fattigste leve.

Der er mere Lærdom at hente i en fattig Mands Stuer i en Baggaard eller i et usselt Karlekammer paa Landet end i tykke sociale Bøger, sagde han.

Jeg har en Kammerat med hjem til dig. Kan du være god imod ham. Han har ikke haft det saa godt som du . . .

Saadan kunde Far komme hjem og sige til mig, naar han havde fundet et Barn, der var blevet behandlet ondt. Ofte var den nye Kammerat i en elendig Forfatning, og jeg har set, hvordan Mor i

Badeværelset forsigtigt har pillet Tøjet af ham med en Ildtang og puttet det ind i Fyret, for det var fyldt med Snavs og Utøj, og Drengen fik derefter mit bedste Tøj paa, uden at jeg led Nød af den Grund.

Oprofrende fulgte Mor Far i hans Kamp. Hun delte hans Glæder og led stille ved hans Sorger og de Angreb, der rettedes mod ham. Under ligefrem romantiske Forhold havde de som unge mødt hinanden i Silkeborg. Hun var Datter af Kancelliraad, Bankdirektør Møller, en Mand af det gode solide Borgerskab, der naturligvis var yderst fjendtlig stillet til den frembrydende Socialisme. Hans Nabo var en Gæstgiver Rasmussen, og dennes Datter Fanny var Mors bedste Veninde. Man saa dog ikke med Glæde, at hun holdt fast paa denne Veninde, da Fanny begik det formastelige at gifte sig med Socialisten Emil Marott.

Mere frygtet end Marott, og ligefrem berygtet for sin Agitation, var dog Sabroe, et Navn, der kunde faa Borgerskabet til at se rødt.

En Sommersøndag kom min Mor, Thyra Møller, ind til Gæstgiver Rasmussen.

— Vi har netop Besøg af en ung Mand, du kan blive præsenteret for, sagde Fanny Marott.

Den unge Mand var Peter Sabroe. Og det blev virkelig Kærlighed ved første Blik. De mødtes i Hemmelighed, og i Hemmelighed blev de forlovet, og Mor fik Ring paa Fingeren. Den gamle Kancelliraad lod som han ikke saa den Ring. For Mor var det en Mare. Havde han dog bare talt ud med hende om det, men han sagde ingenting. Saa en Dag stod der i et Københavnerblad en Notits:

Fashionable News.

Den kendte Socialistagitator Peter Sabroe er blevet forlovet med Frk. Thyra Møller, Datter af Kancelliraad, Bankdirektør Møller, Silkeborg.

Saa kunde Skandalen ikke mere holdes hemmelig. Far ilede til Silkeborg for at faa Foretræde for den strenge Svigerfader, og det holdt haardt, før det kom til en Forstaaelse. Den unge Pige fra det borgerlige Hjem gik ind til en Tilværelse, der hver Dag bød paa Kampe, paa Angreb, paa Oprofrelse.

Men Side om Side stred de den Kamp, og faa Maaneder før Far døde, skrev han i sit Blad »Lille Poul«:

»Du har været meget syg, og længe vil det vare, inden jeg har Dig rask igen, Du, min tapre gode Hustru. Jeg ved, hvorfor Du seg-

nede, og nu først ved jeg, hvor Du har lidt. Stille og ofte med et Smil hørte Du paa de Domme, som blev læst op i vort Hjem. Du vilde, at jeg skulde tro, at Du ikke led under det alt sammen. Men Dit Sind blev tungt og Din Stemme bitter. Her har jeg nu som en farende Svend rejst fra Sted til Sted i Landet og talt, og overalt ved jeg, at Folk forstaaer, at uden Dig kunde jeg ikke magte det halve af, hvad jeg har faaet Lov at udføre. Om Du, den stille faamælte Kvinde, viste Dig for Folket, vilde der slaa Dig imøde et Brus af glade, jublende Leveraab. Gode Arbejderkvinder har, opflammet ved Dit Eksempel, taget Dit Arbejde op, og vi gaar ud i den nye Dag til nye Kampe, til nye Nederlag, men ogsaa til nye Sejre . . .«

Kun 46 Aar var Far, da en Katastrofe saa brat rev ham bort midt i den Kamp for Børnene, der var hans hele Liv. Blev Kampen ført til Sejr? Jeg vover at sige Ja, selvom der ogsaa i Dag var Brug for en Peter Sabroe. Men saa vidt naaede han, at Kravet om en human Behandling af Børnene og ikke mindst de fattigste og daarligst stillede, i Dag ikke er et Problem, der deler Befolkningen i politiske Lejre, men samler alle. Og Mishandling af et Barn vækker Afsky og fordømmes af alle uanset Partifarve. Selv om mange Opgaver endnu staar tilbage, saa vilde han i Dag være lykkelig over at se de Fremskridt, der er sket, Reformen, som han har den aller største Andel i.

— Kun 46 Aar, husker jeg Folk sagde til min Mor, da Far døde. Jeg forstod som 7-aarig Dreng ikke dette »kun«. I den Alder synes man ens Forældre er meget, meget gamle. I Dag kan jeg se, at han *kun* blev 46 Aar, og om et Par Aar kan jeg sige med Helge Rode i Digtet »Min Fader«:

Nu er jeg ældre end min Fader blev.
En Ungdom risler nu som Kilder om mig.
Hvis det forundes mig at leve længe,
da skal engang jeg staa med hvide Haar,
Ansigt til Ansigt med min unge Fader.

HENRIK SCHARLING

1836—1920

MARGRETHE SCHARLING

AF PASTORINDE
MARGRETHE SCHARLING DRAGSDAHL

FORTÆLLE OM SIN FAR! — En dyrebar Opgave. — En Mand er den Aand, han arbejder i, ikke hvad han gjorde, men hvad han blev. Ikke om hvad Far gjorde udadtil, om de Hverv, han fik, de Opgaver, han der skulde løse, skal her berettes; men om, hvad han var i sit Hjem, om hvad han der blev til gennem sit Livs Dage. Ikke om hvad Mor sad og talte med sin lille Pige om, — dengang da Himlen var paa Jorden, fordi Mor var paa Jorden, — da hun fortalte Barnet om det meget, Far havde at gøre derudenfor Hjemmet; da hun paa Fingrene begyndte at tælle op alle de Bøger, Far havde skrevet, og standsede ved Tallet 20 — ikke om alt saadant skal her berettes, men om det Liv, der levedes indenfor Murene i det lykkelige Hjem.

Og Tankerne søger Minderne frem fra de fjerneste Dage: En lun, uendelig hyggelig Dagligstue, et Rum, der for Børnene var en Verden af Tryghed, hvor alt bare var godt. Ovndøren staar aaben, Skinnet fra Ilden bryder Stuens Mørke. Børnene lister om og udsøger sig de allerbedste Gemmesteder i Stuen. Døren til Fars Stue gaar op, Far kommer for at finde dem. Det er spændende! Fars Støvler knirker. Det gør de altid. Findes der i Verden saa tryk en Lyd som denne hjemlige Knirken, idet han søgende gaar frem i Hjemmets Stue! — Men de Børn er da altfor godt gemt. Da lyder hans Stemme: langsomt, fornøjet: »Folk de sa'e, at det var jo bra, af den lille Person, som kalder sig Ma. Men hvor er min Ven Marzipan?« Disse for uindviede ubegribelige Ord kildrer hver Gang paany den Mindstes Lattermuskler, hvorefter Faderen fornøjet gaar lige hen og trækker hende frem fra Gemmestedet.

Minder, der vidner om Faderens Del af Børnenes Opdragelse, der vel ellers, som vanligt er, mest laa i Moderens Haand, titter frem. Drengen og den yngste Pige kunde efter gode Søkendes Skik skændes bravt, og lydløst gik det ikke af. Om nu f. Eks. Broderen fandt paa at hævde, at det lille sorte Legebord med den brogede Buket malet midt paa, ved hvilket Pigen just sad og legede, egentlig var hans Bord, og at han vilde have det igen, naar han blev 16 Aar, da maatte der jo protesteres, — og det saa det hørtes viden om. Naar Striden steg i Kraft, kunde det hælde, at Døren til Studerekammeret gik op, og Far stod paa Tærskelen. Et Blik til Børnene var nok til at fremkalde den dybeste Stilhed.

I Femaarsalderen løb den mindste Pige en Dag og legede ved Frederiksberg Allés Runddel. Det var ubehageligt, da den herlige Leg afbrødes ved Moderens Stemme fra Vinduet: Margrethe! du skal komme op og spise! — Værre var, at denne vigtige Meddelelse hurtigt gik Barnet af Minde, for Børnene løb just ind i Petersens Passage, og der laa en Grusbunke, og det var evige Løjer at kile op og ned ad den. Hukommelsen vendte frygtelig tilbage, da den 16aarige Søster Emmys Skikkelse presenterede sig i den brede Tremmelaage, der førte ind til Petersens Passage. Ordet »ulydig« syntes at staa prentet over hele hendes Person.

Og det var ikke hyggelige Følelser, der opfyldte den lille Dame, da hun i Søsterens Fodspor listede hjem og op ad Trapperne. Den hvide Dug over det øde Middagsbord, paa hvilket der stod en enlig Tallerken Sødsuppe, og Mors faa Ord: Du kan gaa ind til Far! — virkede saa forfærdende, at Stemningen fra Stuen aldrig gik hende af Minde. Hun listede ind i Fars Stue: Der stod Far med sit rolige, kærlige Blik og irettesatte Barnet. Ulydighed og Usandfærdighed var i dette Hjem Grundsnyderne i et Barns Liv. Herom blev der nu talt alvorligt og stærkt til hende. Og Samvittigheden har sikkert slaaet hende, for den lidt ældre Broder, der fra Spisestuen havde fulgt hele denne Sag og dens Udvikling med usvækket broderlig Interesse, hørte nu Søsterens Stemme: Jeg vil ud! Jeg vil ud!

Det elektriske Lys er, som de fleste af Menneskehedens glimrende Opfindelser, et tveægget Sværd. Saasnart Dæmringens første Skygger samler sig i Stuens Kroge, drejes i de fleste Hjem brat op for Lyset. Tidligere Tiders hyggelige Tusmørkestunder forsvinder. — Over dette Hjem lyste endnu Petroleumslampernes Skær, og Skumringens Hygge-time gav Fred og aandelig Hvile. I den grønne Sofa sidder Far og Mor

Professor, Dr. theol.
HENRIK SCHARLING

og ser ind i den glødende Ild ved Ovnens aabne Dør. Et Barn kryber op i Sofaen og faar en lille Plads hos Mor. Drengen og den store Pige sidder i Nærheden, og Samtalen glider med stille Fred og Behag. — Maaske varer det ikke saa længe, før Lampen bringes ind og sættes paa det runde Bord midt i Stuen. Men Mørkningsstundens dybe Fred og Sjælelise gaar aldrig Børnene af Minde.

Dette lykkelige Hjems Grundvold var, at dets Far og Mor alt fra deres tidligste Ungdom, før de kendte hinanden, havde bygget deres Liv paa en fast Tro paa og dyb Tillid til Jesus Kristus. De vidste det fra det Øjeblik, da hun en lys Juniaften i Dokkens Søhave paa Christianshavn, i hendes Faders, Direktør N. E. Tuxens Hjem, gav ham sit Ja, og de i deres Hjertensglæde først maatte løfte deres Sind i Tak til deres himmelske Fader, som havde ført dem sammen. Dette blev

for alle Tider den dybe Grundtone i deres Leven, i deres Hjem. Paa Klippegrund byggede de det, og Vandene, der slog op om det, Stormene, der bruste imod det, rokkede det aldrig. — Der kunde være megen Forskel paa deres Karakterer, paa deres Opfattelse af Dagens Begivenheder. Han kom fra et Hjem, den teologiske Professor Carl Emil Scharlings Hjem, hvor de største som de mindste Ting behandles i stærke Samtaler og flammende Disputer — mellem de fire unge Brødre, der var Studenter ligesom Faderens unge Broder, der boede der — og deres saare livlige, intelligente Søster. I Elisabeth Tuxens Hjem raadede »Orlogstavshed«. Tingene gik deres rolige Gang uden mange Drøftelser. — Han havde det til Dels som Soldaten: »var altid i Fred til Krig parat«, *maatte* udfra et brændende Hjerter fremkomme med sin Mening, sin Protest. Hun var stemt til Fred og Harmoni og kunde ængste sig for alle de Fejder i Aviser og Taler, som han kastede sig ud i. — Men den Forskellighed, der *maatte* være hos dem, kunde aldrig saare deres Livslykke. Thi hvor to dybe Sjæle mødes, er det fuldkommen Lykke. Deres Maal for Livet, den Mening, de fandt i det, laa i samme Plan. De frygtede Gud — og dermed er Hovedsagen om dem sagt. — Og der var imellem dem en Kærlighed, som Døden ikke kunde rukke ved. Gudsfrygt og Nøjsomhed var Indskriften over deres Hjem — og i den Aand opdrog de i dyb, lykkelig Endrægtighed deres Børn.

Efter 4 Aars Ægteskab fik de en lille Pige, der udviklede sig til et smukt, klogt, harmonisk, sjældent rigt udrustet Barn. 7 Aar efter hendes Fødsel slog en lille Dreng sine klare, brune Øjne op i Hjemmet. Meget spæd og meget lille, men efterhaanden voksende sig til en rask og hjertensgod Dreng, der saa at sige aldrig kendte til Sygdom. Han var meget vel begavet, og hans Forældre var klare over, at han skulde have den bedst mulige Uddannelse. 5 Aar efter fik de en lille Pige — der skulde have været en Dreng, som Far sagde. Men sligt maa man tage, som det kommer.

26 Aar varede dette Hjems Lykke; saa brød Aaret 1894 ind over det med dybe Sorger. Elisabeth Scharling, der altid havde været stærk og gennemsund, blev brat syg paa en Udenlandsfærd, hun og hendes Ægtefælle og deres unge Datter Emmy foretog. I Byen Partenkirchen i de bayerske Alper døde hun efter faa Dages Sygdom — og Emmy, der egentlig aldrig havde været syg, døde i Hjemmet i Lykkesholmsallé 1¹/₂ Maaned efter sin Moder. Lægerne kunde ikke bestemme Sygdommens Art. Fader sagde: Hun døde af Sorg.

Da kom Tider, hvor Henrik Scharlings sjælelige Kraft og hans Kristentro prøvedes. Dybt var han inde i Sorg og Lidelse. Om Fortvivlelse hærgede ham, ved ingen. Men Guds Haand slap ham ikke. Som et prøvet Menneske, som en troesstærk Mand kom han op fra Dybderne. En ny Opgave stod for ham med sit uafviselige Krav: Forsoget paa at være baade Hjemmets Fader og Moder.

Dette lykkes vel sjældent for et Menneske — men han saa Opgaven i Øjnene og tænkte vaagent og alvorligt over sine to Børns Vel. Deres Karakterers Udvikling, deres — man kan sige: evige Skæbne var, hvad der stærkest laa ham paa Sinde — ikke hvad de gjorde, men hvilken Aand, de levede i, og hvad de blev til i det indre Menneske.

Derefter fulgte Kravet om, hvad de som Borgere i deres Fædreland skulde uddannes til. At Sønnen skulde studere, var der ingen Tvivl om. At det blev det teologiske Studium, han valgte, laa lige for. Hans Far og Farfar var teologiske Professorer, og tre Onkler i Faderens nærmeste Slægt Præster. I Mors Familie, Slægten Tuxen, havde Mændene gennem Tiderne fortrinsvis været Officerer eller Præster. — Henrik Scharlings Tanker om en Piges Uddannelse fulgte endnu de gammeldags Linier: hvis hun ikke ligefrem skulde tjene sit Brød, blev der ikke sat noget bestemt Maal for hendes Uddannelse. Han sendte sin Datter paa Tegneskole, paa Husholdningsskole, til Sprogundervisning hos en fransk Præst o. a., og hun kom paa ikke faa Udenlandsrejser til Nabolandene og til Syden. Men ejendommeligt er det, at en Mand med saa faste Principper, med saa stærk en Karakter og Villie ejede Frisyn nok til at lade sine Børn vælge deres egne Veje. Der var en Del af det, han ikke kunde billige: Sønnens stærke Optagethed af det udbredte Mødeliv, der nu tog Fart; alle de Timer, der nu brugtes til Søndagsskole og Studenterhjemmet, en kristelig Studenterforening, foruroligede ham. Hvad blev det til med Studier under alt det? Og Datteren: saa optaget af Søndagsskole og Folkedans og Veninders Mængde — det var heller ikke tilfredsstillende. Men selv om han nok kunde yttre sit Mishag og paamine dem om, hvad de burde gøre, saa bremsede han aldrig stærkt op eller kom med Forbud. Under Maaltidernes Samtaler kunde de yttre frie Meninger paa Tværs af Faderens. Han tog dem op med klare Ord, med aaben Modsigelse og ofte med en sund Latter. »Du est en ung Mand, Arv!« kunde han sige — men han stoppede ikke Munden paa dem, han hørte paa dem med rolig Alvor, stundom med aabenbar Fornøjelse. Det Lune, der bærer hans Bog »Nøddebo Præstegaard«, laa i ham og kom ofte frem

i Dagenes hjemlige Liv, i korte Fyndord, i Citater, i Skildringer af, hvad han havde hørt og set blandt Mennesker. Han havde aaben Sans for Børn. Han kunde med Forkærlighed lægge sin Vandring gennem St. Pederstræde, der laa nær hans Hjem paa Universitetet, og ved sin Hjemkomst fortælle morsomme Træk fra sine Iagttagelser blandt dette Strædes mange Børn og deres Leg og Snak. — Mange af hans Kærneord lever endnu hos hans egne Børn: Forstanden er den af sine Gaver, Vorherre har mest Fornøjelse af, for af den synes enhver, at han har faaet nok. Eller: Det er saa viseligt indrettet i Verden, at der baade er Gamle og Unge til. Var der kun Gamle, faldt den i Søvn — og var der kun Unge, gik den af Lave.

De Ældre i Slægten fortalte om, at Far mangan Gang kunde sidde tavs og henfalde i Tanker, naar der var Gæster, men saa var Mor den livfulde, der holdt Samtalen levende — ikke mindst ved sin særlige Evne til at fortælle morsomt om Oplevelser, hun havde haft. — Men da Far nu blev ene i Hjemmet, var det, som han vaagent saa en Opgave ogsaa her: han blev efterhaanden en meget talende og fornøjelig Vært, en ypperlig Vært, der viste Hjerte og Interesse for enhver af sine Gæster; han kunde samle sig helt om en enkelt Gæst ad Gangen, somom han og denne var ene i Stuen. Interesseret hørte han paa de Unges Udvikling af deres Anskuelser og viste ogsaa her et Frisind i Forstaaelsen, der bevirkede, at de gerne søgte ham — ikke mindst de, med hvad Mennesker kalder sære eller aparte Anskuelser.

Han var en skarpt iagttagende og tillige meget tænksom og tænkende Mand. Naar han sad i sin Sofa i Studereværelset og grundede med det klare, ejendommeligt stærke Blik i de brune Øjne rettet udefter, over Universitetslinden, mod den klare Himmel, da omfattede hans Tanker ofte i kærlig Forstaaelse Sønnen og Datteren — og senere hen ogsaa Svigersønnen, der i sin Karakter havde Linier, der svarede til Henrik Scharlings egen, og hvem han holdt meget af. Paa Svigersønnen, Christoffer Dragsdahls, Ordinationsdag indbød han til Herremiddag i den gamle Professorgaard paa Universitetet. Henrik Scharling holdt da for den unge Præst en Tale, der viste saa dyb Forstaaelse for dennes Karakter og sjælelige Livsudvikling, at den greb os Unge.

Den Kærlighed, Far alle Dage udtrykte i sin Væremaade overfor os, vakte dyb Genklang i vore Hjerter. Det var en Fader, der havde sine Børns fulde og hele Kærlighed. Men Haand i Haand med den gik en dyb Respekt, maaske blandet med den Ærefrygt, som i vore Dage stryges noget til Side, idet man lægger større Vægt paa at

understrege og udvikle et Kammeratskabsforhold mellem Forældre og Børn. Denne Respekt blev os ikke indpodet gennem Straffe eller ydre Strenghed. Jeg tror, den voksede frem gennem vor Kærlighed og gennem den stærke, rene Aand, der udgik fra Far. Han brugte ikke mange Ord, om han vilde udtrykke sit Mishag. En kendt Vending hos ham var et: »Jeg ser nu helst —,« naar vor Aktivitet ikke gik i den Retning, han ønskede. Men i disse Ord laa en saadan Myndighed, at vi selv som Voksne maatte bøje os for den.

Et paafaldende Træk hos Far og hans Søskende var den mærkelig friske, oprindelige Maade, paa hvilken de mødte Livets daglige, smaa og store Hændelser, en egen morsom Leven i Øjeblikket. Disse Brødre og Søsteren Louise Andrea Margrethe, som vi kender gennem »Nøddebo Præstegaard« — selvom det kun er Træk af deres Personligheder, der gives i Bogen, og ikke et virkeligt Karakterbillede, — bevarede denne unge, friske Oprindelighed op i deres høje Alder. De naaede alle op omkring 80 Aars Alderen — den ældste blev endda 90. Livet blev aldrig dagligdags for dem, blev aldrig sædvanemæssigt, men hver Dag var en ny Dag.

Vennesæl var Henrik Scharling — og mange og gode Venner vandt han sig i Livets Løb — af saare forskellig Art og Plads i Tilværelsen. Her skal berettes om et af disse Venskaber, i sit Forløb karakteristisk for ham. Fra Skoletid og Studenterdage var Ernst Trier ham en meget kær Ven. Ikke sjældent omtalte han for sine Børn Trier med Varme og Glæde — aldrig med Skygge af Nag.

Som 23aarig tog Henrik Scharling teologisk Embedseksamen med Udmærkelse og rejste derefter 3—4 Aar i Udlandet. Efter en Studietid i Holland skrev han en Bog: »Breve fra Holland«. Iagttagelse af hollandsk Teologi og Kirkeliv fik ham til at drage nogle skarpe Sammenligninger med Grundtvigianismen. Herover blev Trier vred. De fik sig under Aftenbesøg i Triers Hjem nogle »vældige Slag« og Disputer om disse Spørgsmaal — og dette kom til at sønderrive deres Venskab. Trier tog bestemt Afstand fra Far, rakte ham dog til Afsked sin Haand og sagde: »Eet beder jeg dig om: bliv ved at besøge min Moder,« — hvad Far gjorde. Men Forbindelsen mellem ham og Trier var brudt.

Da Trier holdt Bryllup, gik Far til hans Mor og bad om Lov til at sætte sig op i Triers Stue under Vielsen. Der sad han da og gennemlevede deres Venskab, mens Trier stod for Alteret med sin Brud.

Mere end 20 Aar gik, og der var intet Sambaand mellem de to

Venner. Saa nærmede Scharlings Sølvbryllup sig. Da gjorde han, hvad han efter sin Sædvane en Tid i Tavshed havde overvejet: han sendte Trier en Indbydelse til Festen. — Og Trier blev glad! Trier takkede. Trier kom — og med Hjertensglæde mødtes de to Ungdomsvenner. Den bristede Traad knyttedes — og samme Sommer fulgte Far og Mor hans og Emmy Triers hjertelige Indbydelse til at besøge ham paa Vallekilde Højskole. Triers Svigersøn, Poul Hansen, har fortalt mig om det Øjeblik, da Vognen med Gæsterne kørte ind paa Højskolens Gaardsplads. Da stod Trier med Taarer i Øjnene og udbredte Arme og tog mod Far med en hjertelig Omfavnelse, idet han steg ned fra Vognen. I flere Dage blev Gæsterne der, og Glæden var stor paa begge Sider. Det gamle Venskab var atter ungt og friskt — og der lagdes glade Planer om Samvær baade her og der.

Og saa blev dette dog det sidste Møde: Ved Juletid samme Aar døde Trier; og i det følgende Aar kaldtes Mor og Emmy bort fra denne Jord.

Naar jeg vil forsøge at udtrykke, hvad Fader særligt har givet os til vor Rejse gennem Livet, standser min Tanke ved to Forhold: Han gav os en Lære om Faderkærlighed — saa fuldt ud, at det endogsaa har en kristelig Betydning for os. Jeg mindes egentlig aldrig at have faaet Kærtegn eller endsige Kys af min Far. Det stærkeste Udtryk for hans Kærlighed kunde være et: »min Pige«, indflettet i hans Tale, eller en Haand, der lagdes paa mit Hoved. Dog talte hans Kærlighed stærkt til hans Børn — i hans Maade at se paa dem, at høre paa deres Tale, selvom den var ungdommelig ufærdig, og i den Følelse af Tryghed, det gav at mærke, at hans Tanker vaagent syslede med hans Børns Arbejde og sjælelige Udvikling. Det er al den Slags, der maaske taler aller stærkest til En siden hen, naar man selv har levet længere Tid paa Jord og set og opfattet meget. Med Undren opdager man da, hvor den Aand, der var i Ens Barndomshjem, har en besynderlig Magt over En senere hen i Livet. Vi Børn fra dette Hjem har oplevet og forstaaet, hvad en Faders Kærlighed er.

Den anden stærke Oplevelse, Far gav os med paa vor Livsvej, var det Vidnesbyrd om Kristendommens Magt, der staar skrevet over hans Liv. Ud fra hans Vandring over Jord lyser det meget stærkt, at Kristendommen er en Livsmagt, som man kan leve paa, gennemleve sine Lidelser frem til en Sejer — og dø paa. Da jeg sad ved hans Side i hans sidste Time, saa jeg det. Han kæmpede meget, ogsaa for at tale til mig, men han kunde det ikke. Gennem mange smaa Tryk af min

Haand forsøgte han at udtrykke sig. Hvad jeg helst af alt vilde vide var, hvorledes han sjæleligt havde det. Da jeg, kort før Sjælen blev frigjort, bøjede mig over ham og spurgte: »Har du Fred i Hjertet, Far, Guds Fred?« da samlede han med stor Anstrengelse sine legemlige Kræfter saa vidt, at han kunde faa sagt et fast og klart: »Ja!« inden han sov hen.

Jeg kan vanskeligt tænke mig en bedre Arv, en elsket Fader kan efterlade sine Børn, end den Visdom, der ligger i at erfare Faderkærlighedens Styrke — og Kristendommens Magt til at føre et Menneskeliv frem til Sejr.

ALFRED SCHMIDT

1858—1938

ERIK SCHMIDT, f. 1886

AF SKOLEBESTYRER
ERIK SCHMIDT

I VOR TIDLIGSTE BARNDOM var far den travlt optagne mand, om formiddagen med skolegerning, som han elskede, om eftermiddagen med tegning til alle mulige blade og tidsskrifter, saa vi børn saa ikke meget til ham; men han var altid glad og veloplagt til at give sig af med os i de faa stunder, der blev tilovers. Fra vi kunde skønne, lærte han os pligtfølelse: man skal ikke uden tvingende grund forsumme sit arbejde, og jeg mindes aldrig, at han hverken af glæde eller sorg forhindrede i at udføre det, han havde paataget sig.

Fra jeg var saa lille, at jeg lige kunde naa over bordkanten, har jeg hængt over ham, naar han tegnede, og til os børn var han altid flink til at tegne billeder af begivenheder, vi havde oplevet, og dem fik vi saa lov til selv at kolorere. I det hele taget var min far en stor børneven, hvad familiens børn, fætre og kusiner, men ogsaa fremmede børn, ikke mindst hans elever i skolen kan fortælle mange eksempler paa. Han var uhyre villig og opfindsom til al mulig underholdning, hvis der kom børn paa besøg, og han forstod at sætte sig ind i børnenes fantasi og tankeverden, naar han tegnede sine store billeder til »Børnenes Juleroser«, et den gang meget udbredt julehefte. Naar han begav sig ud paa fantasiens vinger til »Slaraffenland« eller »Den omvendte Verden«, saa hentede han ideer og inspirationer ved at vise udkastene til sine børn og drøfte emnet med dem, for hvem han tegnede. Derimod morede det hans egne børn mindre, at de skulde staa model for ham. Jeg har tilbragt timer klædt paa som Emil og Peter, mens »Flugten til Amerika« blev til, snart i den ene stilling og snart i den anden, fordi han viskede ud og tegnede om for at naa

til det bedst mulige resultat. Den gang kedede og trættede det mig; men sidenhen har jeg nok kunnet forstaa det rimelige i, at en fattig kunstner faar gratis model.

Han kunde ogsaa fortælle om sin barndom i Horsens, om det frie, muntre drengeliv, der levedes i en provinsby i treserne af forrige aarhundrede, men ogsaa om begivenhederne i 1864, der havde gjort et udsletteligt indtryk paa ham. Min far var den gang 8 aar, og det optog naturligvis en vaagen dreng meget, hvad der skete; han forstod jo ikke som de voksne, hvilke ulykker man frygtede fra Prøjsernes side. Han var optaget af Østrigernes vagtparade, der trak op paa torvet med en tromme, som var saa stor, at den maatte trækkes af et par hunde, og han mindedes, at en aften fik familien besked om, at hauptmann Et-eller-andet med mandskab vilde bo i hjemmet, og det følgende halvaar beslaglagde de alle stuer undtagen soveværelset, som hele familien blev henvist til. Min farmor maatte have de fjendtlige soldater paa kost; men de opførte sig pænt, betalte, hvad de fik, og ikke sjældent inviterede hauptmannen familien ind i dens egen dagligstue, hvor han saa sad og spillede for den paa dens eget klaver. Alt dette havde præget sig saa dybt i hans sind, at vi var taknemmelige over, at han ikke oplevede 9. April 1940.

Og han fortalte om sin skolegang i Horsens lærde Skole, hvis lærere ikke forstod, at det var børn, de havde at gøre med. Saaledes sagde en af dem en gang til Alfred, da han havde lavet nogle drengestreger, at han endte nok i Horsens Tugthus — en lidt makaber morsomhed. Hans far, adjunkt M. R. Schmidt, lyste op i lærerkredsen, fordi han havde humør, hvad adskillige gamle elever har aflagt vidnesbyrd om, og det er vel fra ham, at Alfred arvede sit; thi — som han selv tit har sagt — var han en daarlig skoledreng, og han tilføjede: »Havde jeg ikke haft mit lille talent, var jeg aldrig blevet til noget.«

Efterhaanden som vi voksede til, og vore kammerater kom i hjemmet, undredes de altid over, at det var ganske almindeligt, som et velordnet borgerhjem saa ud i halvfemserne af forrige aarhundrede. De havde ventet en overstadig morsom mand som husfader, og saa var min far den største bedsteborger, der betalte sine skrædder- og slagterregninger, stod tidligt op, sjældent nød spiritus, røg meget lidt og gik i seng med hønsene. Og hans præcision var legendarisk, ja han kom i reglen for tidligt med sit arbejde, saa man sagde, at han, naar han skulde til et møde, bivuakerede i porten til vedkommende virksomhed natten før mødet. Saaan gled aarene, om vinteren paa Sortedams

Tegneren
ALFRED SCHMIDT

Dossering i Kjøbenhavn og om sommeren i Rungsted, hvor vi lejede i mange aar hos den samme fisker; thi min far var i udpræget grad konservativ. Han var myreflittig og kunde ikke tænke sig at holde ferie hele sommeren, men tog hver dag til byen for at arbejde, og aldrig saa snart var han kommet hjem, før han klædte sig i sit gamle tøj og tog efter middag plads paa »Sladrebænken« ved stranden, hvor baade landliggere og fiskere mødtes til hyggelig passiar; men naar »God-nat-toget« peb, rejste min far sig og gik i seng.

Naturligvis kom min far gennem aarene i berøring med mange og forskelligartede mennesker, som ogsaa af og til kom i vort hjem, og det er til lige stor ros for dem alle, at de skønt meget forskellige i religiøs og politisk anskuelse dog kom saa godt ud af det med hinanden, som de gjorde. Grunden var den, at de alle var dannede

mennesker, der respekterede hinandens overbevisning og bandtes sammen i et venskab, der kunde forstaa, at andre kan tænke paa en anden maade end man selv om livets store spørgsmaal, og saa alligevel kunde forenes i glæden ved samarbejdet. Ganske særligt husker jeg Axel Henriques og Ernst Bojesen, for de var begge store børnevenner, som altid gav sig af med os. Henriques, den meget smukke mand, havde altid en lille daase i vestelommen; saa satte han sig paa hug, og vi skulde puste, til daasens laag sprang op. Det viste sig, at den indeholdt nogle smaa pastiller af sukker, men naar dette var suttet af, blev der et kommenskorn tilbage. Hvor han havde dem fra, fik vi aldrig at vide, og derfor blev denne sjældenhed uløseligt knyttet til hans person.

Ernst Bojesen var den store spøgefugl, der fandt paa de utroligste ting, nogle af disse oplevede vi selv, andre hørte vi kun fortælle om. Han skyede ingen ulejlighed, naar det gjaldt om at virkeliggøre en eller anden ide, som f. ex. da han til Henriques's og hustrus sølvbryllup, der fejredes i Venedig, havde faaet to vaskeægte italienske gadesangere til paa dansk at bringe parret en serenade udenfor hotellet. Til denne oprindelige kreds hørte ogsaa ungdomsvennen, den elskværdige Axel Thiess, den fortræffelige visedigter Georg Kalkar og den vittige Anton Melbye. Fra de senere aar mindes jeg Jensenius, Per og Viggo Barfod samt Torsten Larsen. De nærede en beundrende hengivenhed og deraf følgende respekt for min far, hvad der bidrog meget til at mildne den alderdom, som ellers maaske vilde have været følt som trykkende ved sin tilbagetrukne stilling og svindende betydning i det offentlige liv.

Min far fulgte altid sine børn i, hvad de foretog sig, og deres interesser blev ogsaa hans. Hele det kristelige ungdomsarbejde havde han ikke været i berøring med; men da jeg som student kom ind i det, blev han indfanget af det, og de kaldte aldrig forgæves paa hans hjælp i K. F. U. M. og F. D. F., hvad enten det gjaldt om at levere muntre tegninger til deres forskellige hefter eller om at optræde ved deres fester som fortæller med tilhørende tegninger paa salens væg. I mit første studenteraar inviterede han mig paa en rejse til Rom, og han nød i fuldt maal den glæde, som en far føler ved at være den første, der viser sin søn Alpernes snetinder og Italiens oldtidsminder. Han udfoldede sig, fri for alle pligter, som fuglen i luften, tog med godt humør rejsens mange pudsige oplevelser og klarede sig, naar sprogekundskaberne svigtede, med tegninger og talende gestikulationer; thi det, der prægede ham, var det godmodige lune, som er en naadegave

under alle livets forhold, baade i sorg og glæde. Blev han snydt i Italien — og det blev man tit den gang — slog han det hen med: »Lad os nu ikke ærgre os, vi er jo ude for at more os.«

Dette humør bar ham ogsaa over de svære stunder i hans liv; min yngre broder blev alvorligt syg, og i otte lange aar, hvor sygdommen bølgede op og ned, skyede min far aldrig nogen ulejlighed, skønt han paa den tid var travlt optaget af arbejde, for at vandre gade op og gade ned timer igennem, naar det var det eneste, som kunde dæmpe patientens uro, og da det endte med døden, kom der ikke en klage over hans læber. Ej heller da han mistede sin hustru; han sagde blot: »Naar man har faaet lov at beholde hinanden i 39 aar, har man kun at være taknemmelig.« Det bundede i en barnlig tro, der sjældent gav sig udtryk i ord, men som viste sig des mere i liv: i livets store stunder vidste man, hvor han stod. Det bundede i hans lyse sind, fra hvilket humøret kunde skyde glimt selv midt i sorgen. Og hans lune gjorde, at han ogsaa kunde nyde situationen, naar det var ham selv, det gik udover, hvad følgende oplevelse viser. Min far saa en dag paa Raadhuspladsen Vejviserens udgiver, dr. Krak iført pels og astrakanhue, som om han var i Sibirien, og han fik lyst til at drive gæk med ham. Han listede bagfra hen til ham, idet han sagde et eller andet paa selvlavet russisk. Uden at fortrække en mine vendte Krak sig ganske roligt om, og min far spurgte med et smil: »De troede, det var en Russer?« Men Krak blev situationens herre ved tørt at bemærke: »Nej, jeg troede saa sandelig, det var Dem.« Og at min far nød det, fremgaar af, at han selv med stor fornøjelse fortalte historien videre.

Da jeg i 1914 blev leder af Krebs's Skole, kom denne ogsaa til at betyde umaadeligt meget for min far. Han fulgte med i alt, fordi han som nævnt elskede børn, og han deltog altid i skolens fester, ikke mindst skovturen. At skolens drenge og lærere følte denne usynlige tilknytning stærkt, gav sig udtryk den dag, da han skulde begraves. Jeg syntes ikke, skolen skulde flage, fordi jeg altid har søgt at holde privatliv for sig og skole for sig; men lærerne sagde: »Vi vilde finde det mere paafaldende, om skolen ikke flagede,« og derfor sænkede Krebs's Skole den dag sit flag til minde om en af sine mest forstaaende venner.

I min fars alderdom lyste samlivet med børnebørnene op, han levede med i deres færden og nød at have raad til at kunne glæde dem. Naar han paa sine spadsereture med dem nærmede sig en soldebutik, lød det jævnligt: »Jeg synes, at jeg faar saadan en kløe i portemo-

nixen,« og børnene var aldrig uvillige til at fjerne denne kløe. Men ogsaa til andre, voksne og børn, strakte hans gavmildhed sig. Det var sandhed, naar han over sin seng havde hængt en lille selvlavet plakat med indskriften: »Tænk altid paa andre«; det var det sidste, han saa om aftenen, og det var det første, hans øje faldt paa om morgenen, og han fulgte denne leveregel. Det morede ham ogsaa meget, naar denne gavmildhed gav sig saa pudsige udslag som en gang, da han ved udgangen af kirken saa en ludfattig, gammel mand sidde og sove; han lod en skilling glide ned i hans haand. Da vaagnede manden op med ordene: »Tak, kære Vorherre.« Paa sin 70-aars fødselsdag stiftede han et opmuntringslegat for unge tegnere; thi han nærede aldrig misundelse overfor de unge; han fandt, det var rimeligt, at det nu var dem, der skulde indtage hans plads i dansk tegnekunst, og han opmuntrede dem altid med raad og daad. Allerede tidligere havde han og hans hustru stiftet et legat for studenter til minde om deres unge, lovende søn, som paa grund af sygdom ikke naaede sit maal; de vilde hjælpe andre unge til at naa deres.

Min fars sans for naturen tog til med aarene; han kunde sidde i timevis og se ud over markerne eller havet, som han særligt elskede. Da han en gang blev spurgt om, hvordan han egentlig kunde faa tiden til at gaa paa den maade, gav han det meget sigende svar: »Jeg skal sige Dem, jeg har evnen til at sidde og glo.« Men det betød ikke ørkesløs driven, han iagttog naturens mange vidundere, dyrenes liv og vejrets skiftende belysninger; men disse stunder gav ogsaa anledning til at lade tankerne arbejde baade med hans virksomhed og med livets store spørgsmaal.

Og saa kom de sidste aar, hvor han lærte os at ældes harmonisk. Alderen tvang ham til endnu mere end før at føre et strengt regelmæssigt liv; men han beklagede sig aldrig, og hans flid lammedes ikke; han tegnede indtil dagen før, han blev syg, og i vore gemmer findes den sidste ufuldendte illustration til H. C. Andersens »Ode til Maanen«. Han glædedes ved de smaa ting i livet og fandt opmuntring i samlivet med sine hunde, altid gravhunde, der, naar de var sorte, hed Lakrits, og naar de var brune, Kanel. Paa sine daglige ture i Østre Anlæg kom han i berøring med alle slags mennesker og havde altid et venligt ord tilovers for dem og en spøg paa læben. Det var derfor en smuk tanke, som vilde have glædet ham, at der paa hans kiste laa en krans fra »Personalet i Østre Anlæg«.

Og til allersidst brød hans lyse sind, hans friske lune og hans barn-

lige tro igennem, da han laa paa St. Lukas Stiftelse og stod overfor en stor operation. Han sagde ikke meget om, hvad der bevægede sig i hans sjæl; men han pegede op paa skriftordet, som stod over døren: »Den, der forlader sig paa Herren, omgiver Han med Naade«, og sagde blot: »Det er et godt ord at dø paa.« Men heller ikke der fornægtede lunet sig; da sygeplejersken skulde til at gøre ham i stand, kom hun til at rive ham i panden med en negl, hvad hun blev meget ulykkelig over; men han bemærkede kun: »Jeg troede, det var en maade, De bruger at mærke patienterne paa.« Saa kom operationen; men den høje alder (næsten 80 aar) gjorde sig gældende, kræfterne kunde ikke slaa til, og efter to dages forløb lukkede han sine øjne. Da vi aabnede hans testamente, viste det sig, at han havde ordnet alt, som han ønskede det, til de mindste enkeltheder, og saaledes, at det voldte slægt og venner mindst mulig ulejlighed. Han havde bestemt, at alt hans bohave ikke maatte sælges, men skulde gives bort til slægtinge og andre, som trængte dertil.

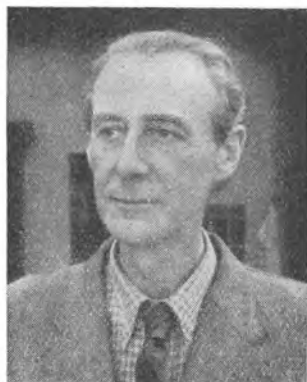
Et flittigt, nøjsomt liv var endt, et elskeligt, mildt dømmende menneske var gaet bort, en barnlig from sjæl havde faaet fred.

JOAKIM SKOVGAARD

1856—1933

AF MALEREN

JOHAN THOMAS SKOVGAARD

JOHAN THOMAS SKOVGAARD,
f. 1888

ALTID OPTAGET af sit Arbejde havde Fader dog aldrig Jag, men Stunder til alt, hvad han skulde have udrettet. Han stod tidlig op om Morgenen og lagde sig gerne ved Nitiden og gik i det hele sjældent ud om Aftenen. Skulde han tale med nogen udenfor Hjemmet, tog han sig en Bytur, han fik ikke Telefon før sidst i 1920erne, men han skrev Masser af Brevkort og Breve om Aftenen. Han gav sig sjældent Tid til at underholde sig med sine Børn, så meget stærkere blev de Indtryk, man fik, når det skete.

Vi boede en Sommer først i 1890erne hos en Fisker i Gilleleje, og Fader skulde en Dag ud for at male Får til »den gode Hyrde«. Han skulde køre ret langt med Maleri og Grejer i en stiv Fjællevogn, og han tog mig med; jeg var da knapt 5 År. Vi kørte ud til noget stort, bakket Land, hvor der gik Får, og for mig, som kom inde fra Byen, blev Jorden med Eet umådelig stor og mærkelig ny, og jeg følte en dyb Taknemmelighed, fordi Fader tog mig med sig den Dag.

Når jeg siger, at Fader sjældent fik Tid til at underholde sig med sine Børn, så vil jeg tilføje, at han gjorde det, så tidt han kunde, for han gjorde det grumme gerne.

Han tegnede til Ex. mange Indfald i vore Billedbøger, som han havde givet os til det samme. Disse Bøger skulde helst være af noget gammelt, godt Papir, som var vel egnet til Pennetegninger. Min var en Regnskabsbog fra Nysø fra 1830erne; de ubeskrevne Blade blev efterhånden forsynet med større Tegninger, og de beskrevne Sider blev benyttet til Indklæbning af løse Småting. Der var 10 Bøger at forsyne, alt i alt ikke Småting.

Fader læste gerne højt for os, der var en velgørende Ro over sådanne Aftentimer med en Bog af Dickens, som kunde række til en hel Vinter igennem. Faders Trofasthed imod god Tradition var et Karaktertræk hos ham.

Lillejuleaften gik Fader ned i Haven, skar nogle Snebærvidjer og tildannede deraf en Ring, hvorpå Moder bandt en Krans af Mahonia og Vedbendkviste, som om Morgenen Juleaftens Dag blev bragt ud på Forældrenes Gravsted på Assistens Kirkegård ved Nørrebrogade. Fader gik selv derud og tog een eller to af sine Drengene med sig, vi skrædede over Blegdamsfælleden forbi »Holger Danskes Brilller«, to Vandingshuller for de løse Kreaturer, som om Sommeren græssede på Fælleden. Det var den samme Vej, Fader som Barn havde gået til Gregersens Skole på H. C. Ørstedesvej. Fælleden var dengang, før Rigshospitalet blev anlagt, meget større, end den er nu, og Far fortalte om, hvordan han engang var gået rundt i Tåge derude og først efter megen Møje var kommet på ret Vej igen.

Efter Besøget på Kirkegården blev Juletræet sat ind i »Malerstuen« og anbragt i en meget stor Lerkrukke, hvori der blev lagt en Hoben Rullesten, så at Træet stod fast, den mest hensigtsmæssige og smukkeste Fod for et Juletræ, som tænkes kan. I Toppen sattes altid Farfars Stork med sine tre Unger i Reden, den findes nu i Skovgaardsmuseet i Viborg. Fader pyntede selv Træet, og det var på en ganske bestemt Måde. Forud var Lysene tilberedt af to Voksstabler en rød og en hvid. Disse Voksstabler blev sat i Nærheden af Kakkellovnen for at blive bøjelige og derefter rettet ud og hængt op på et Søm i Væggen, så at de ved deres egen Vægt kunde blive helt lige, derefter blev disse Længder klippet over i passende Stykker til et Bundt af Lys, som så ganske enkelt hvert for sig kunde klemmes fast på Træets Grene. På Træets øverste, ugrenede Skud sattes eet Lys på hvert. Mellem de to øverste Etager af større Skud har et ungt Grantræ gerne et ret langt Stykke med ganske korte Sideskud; på dem bandt Fader kunstfærdige Blomster, som han selv havde gjort af Guldpapir. På de lavere siddende Grene anbragtes foruden Lys kun klippede Net ligeledes af Guldpapir. Disse Net var meget tynde og kunde kun bære en Valnød eller en enkelt Figen. De gav med deres lodrette Linier Træet en egen, fin Stil.

Så fik alle Familieportrætterne hver sin lille Buxbomkvist.

Juleaften var Faders Himmerig, da sang vi sammen hans kæreste Julesalmer, mens for Ex. »Glade Jul« aldrig blev sunget hjemme, ikke

Joakim Skovgaard.
Malet af Joh. Th. Skovgaard.

at tale om »Højt fra Træets grønne Top« eller »Sikken voldsom Trængsel og Alarm«, sådanne Sange passede ikke til den Gudstjeneste i Hjemmet, som Juleaften skulde være. Efter at Gaver og Breve var blevet uddelt, læste Fader altid Juleevangeliet, før alle gik til Sengs.

At lovsynge vor Gud og Skaber var Faders bedste. Selv havde han ingen videre Sangstemme; man savnede dog hans Røst, når han undertiden ikke kunde være med i Sammensangen. Det hørte med til Morgenstemningen i min Barndom, at Fader, mens han trak i Tøjet, stemte i med: »Bum dadada trallalallala« eller, hvad han kunde hitte på for

Variationer og Trimulanter, det var at høre ligeså fyldt med Livsglæde som Spurvekvidden udenfor i Dæmringen.

Som Barn havde Fader samlet på Biller, og, da min ældre Broder Peter og jeg engang börjede på at samle Insekter, vågnede Faders gamle Interesse igen, og han genoptog da med Iver at fange Krillebasser, som han kaldte Billerne.

Hans skarpe Øje blev med Alderen mere og mere langsynet, og han sagde ofte: »Bare de danske Biller havde været meget større«; uden Mikroskop kneb det for ham at sætte mindre Dyr op med Ben og Følehorn så livagtigt, som han ønskede.

Da så hans gode Ven og Slægtning Dr. Hjalmar Jensen rejste til Java, fik han ham til at samle og sende javanske Insekter, efterhånden en stor Samling dejlige Dyr, som Fader havde megen Glæde af at spile og sætte i Kasser. Andre gode Venner bragte ham i Tidens Løb Bidrag fra deres Rejser; når jeg nu læser Billernes Etiketter, ser jeg Findernes Navne noteret: Th. Philipsen Roma, Peter Hansen Pompei, Carl Nielsen Konstantinopel, Niels (Broderen) Naxos, Agnes Lunn Grækenland, Jonathan Lange (Svogerens) Ungarn; større Bidrag til Billesamlingen fik Fader fra Missionær E. Löwenthal Forindien, Ove Gjedde Venezuela, I. S. Faaborg Iowa, Gundesens Sumatra, Gern Siam og mange andre har, som også jeg selv, samlet Biller til Far.

Han kom i 1908 i et Halvårstid til Java og fik Lejlighed til selv at samle Tropebiller. Hans Skildringer fra denne Rejse er trykt i »Tilskueren« 1909.

Faders Blik for Naturens Rigdom omfattede, som det ses i hans Kunst, ikke blot Insekter, men snart sagt alt levende: Træer, Blomster og Dyr, og det var altid herligt at færdes ude omkring sammen med ham og få Del i hans Jagttagelser. Jeg mindes særlig en to Dages Pinsetur fra Viborg, hvor jeg i 1912 var med til at male Loftet i Domkirken, til Rold Skov sammen med Fader og min Broder Morten Christian. Vi havde alle tre Malerkasse med og malede nogle Småting og nød det skønne Vejr og den store Skovs Ensomhed, men det bedste Minde fra den Tur var en Stund, hvor vi sad sammen i Lyngen, og Fader læste Dagens Tekst, og vi sang Salmen »I al sin Glans nu stråler Solen«.

Havearbejde var ikke noget for Far; Haven i Rosenvænget var i hans Tid et mærkeligt Vildnis under de store Træer. Efter Faders Ønske voksede der foruden mange Eranthis og Tulipaner både Rhabarber, Bjørneklo og Bonderoser i en frodig Fylde mellem gamle Bux-

bom og blomstrende Buske af Vildrose, Syren og Sibirisk Æble, hvor han kunde male sine Paradisbilleder af Hjertens Lyst.

Engang husker jeg, da jeg gik og lugede nogle Svaleurt- og sort Natskyggeplanter bort, sagde Fader, at jeg måtte ikke udrydde dem helt; jeg svarede, at der var ingen Fare i så Henseende og Far indrømmede også Året efter, at hans Bekymring havde været uden Grund, der var mindst ligeså mange som før. Han så Skønheden i det alt-sammen også i Ukrudtet. Een Slags Ukrudt fik vi dog næsten Has på, det var Mælkebøtter, Fader kaldte dem »Løvetænder«, dem spiste vi som Salat i det tidlige Forår, og den Salat foretrak Fader for enhver anden Salat.

Engang hørte jeg fortælle, at Fader spiste Skvalderkål, det Rygte måtte jeg dog afkræfte, for, rent bortset fra at Skvalderkål nok kan spises, gjorde vi det ikke.

Der gik og der går stadig Historier om Faders Mærkelighed, som er gode nok, men tillige enkelte, som må være digtet. Således skulde Fader en Dag på Gaden i København have mødt en bortkommen Slange, som han uden videre havde taget i Halen og gået hen og afleveret i Zoologisk Have. Den Historie, kan jeg ikke tro, er rigtig, omend den kunde tænkes at være passeret; Fader vilde i så Fald nok have fortalt derom hjemme. Han malede engang Studier af Python-slangen i Zoologisk Have ude i det Frie med Dyrepasserens Bistand, dette kan være Oprindelsen til Historien.

En anden Historie vidner om Faders Omhu for at udnytte hver en Krumme. Han måtte i mange År tage Rhabarberrod for at hjælpe på Fordøjelsen, han havde Rhabarberroden stående i et Glas med en lille Træske og tog deraf hver Aften, før han lagde sig. En Aften forekom Rhabarberroden ham ualmindelig sejt og besværlig at tygge, han fik dog omsider Bugt med den og faldt i Søvn. Næste Morgen ser han, at der var gået et Stykke af Træskeen, det var altså det, han havde arbejdet så hårdt for at få til at give sig.

Jeg har selv oplevet følgende Historie, det var, da Fader var færdig med Mosaikhvælvingen i Lunds Domkirke, og der var stor Middag hos Biskoppen.

Faders gode Ven fra gamle Dage Prins Eugén bragte Fader en personlig Hilsen fra Kong Gustaf og overrakte Fader efter en smuk og højtidelig Tale Kommandørkorset af Wasaordenen. Prins Eugén havde imidlertid ikke fået det tilhørende grønne Silkebånd med, hvor-

for Domkirkens Arkitekt Wählin tilbød sit, så at Ordenen kunde hænges på Fader, som den burde.

Efter dette udtalte Fader sin Tak i en Tale, som han børjede sådan: »Før følte jeg mig som en Gråspurv i Selskabet,« som mest bestod af meget dekorerede Honoratiores, »men nu føler jeg mig hjemme, for nu ligner jeg en Papegøje.« Siden sagde Far, som Svar på al den Tak han havde modtaget, at Takken skal højere op, det var Guds Ære og ikke hans egen, der havde været Målet for hans Arbejde i Domkirken.

Mens jeg taler om Domkirken i Lund, må jeg nævne en Sag, hvis Udgang vilde have bedrøvet Fader. Der var, efter at Mosaiken på Hvælvingen var færdig, Tale om at sætte Glasmalerier i de store Vinduer i Apsisrundingen under Mosaiken, og Domkirkerådet bad Fader udarbejde Forslag hertil. Fader anså at disse Glasmalerier burde have et kraftigt Ornament på lys Bund, så at Mosaiken kunde få Dagslys derigennem; hans Kartoner blev imidlertid efter en Prøve på Stedet ikke godkendt og Fader sagde derefter dette: »Hvad De end gør, så håber jeg ikke, det bliver Glasmalerier af Vigeland.« På den Tid skulde Vigeland lave en lille Rude til et andet Sted i Kirken.

Fader var fuldstændig klar over at Glasmalerier af Vigeland ikke vilde harmonere med Mosaiken og at stærkt farvede Ruder vilde tage Lyset fra Hvælvingen og ødelægge Mosaikens Virkning. Det var yderst sjældent at Fader udtalte sig sådan imod en Kollegas Arbejde, men her kunde han ikke holde sig tilbage.

Ikke desto mindre blev der kort efter Faders Død anbragt Glasmalerier af Vigeland med stærke Farver i de nævnte Vinduer. Resultatet er blevet, at Mosaiken må have kunstig Belysning, for at kunne ses, og Helhedsvirkningen blev, som Fader forudså, meget uheldig. Af Hensyn til Mosaiken, som jo ikke kan flyttes, må man måske have Lov til at håbe, at Glasmalerierne engang kan finde et mere passende Sted.

Da Fader fyldte 60 modtog han blandt anden Hyldest en kæmpestor Laurbærkrans fra den Frie Udstilling. Denne Krans blev ophængt på Væggen i hans store nybyggede Atelier, og når vi siden fik Flæskesteg eller lavede Grisesylte, behøvede vi bare at pirre lidt ved Kransen med en Stang, så dryssede der en Del Blade ned til god Nytte i Køkkenet. Den Frie Udstilling fornyede Kransen med en endnu større, da Fader fyldte 70. Samme Dag fik han en meget smuk Laurbærgren med et smalt, rødt og hvidt Bånd, vist fra hans Elever på Kunst-

akademiet, denne smukke Gren lagde Far foran Farfars Buste, som stod i »Malerstuen«, dette lille Træk, synes jeg, er smukt og betegnende for hans Tankegang. Grenen fik Lov til at ligge længe der.

Utallige Gange har Fader talt ved festlige Lejligheder i Hjemmet og ude. I sine Taler lagde han gerne for med et eller andet fornøjeligt Træk, som straks vakte Opmærksomheden. Undertiden brugte han dog Manuskript, således ved min Hustrus og mit Bryllup d. 3. Nov. 1918 i Dagsås i Halland. Han börjede da sin Tale med at fortælle om en Nordmand, han havde hørt om, som skulde holde Tale, og som tog ved med disse Ord: »Skönt aldeles uforberedt,« hvorefter han gik i Stå, så gentog han: »Skönt aldeles uforberedt,« og går atter i Stå, hvorpå han trak et Manuskript op af Lommen og læste Talen op, samtidig trækker Fader med et lunt Smil sit Manuskript frem af Inderlommen og holder sin Tale ved Hjælp deraf. Den Indledning gjorde Lykke.

En Gang var Far indbudt til Oslo for at deltage i Dommerkomiteen for Udsmykningen af Universitetsaulaen, han holdt da en Tale, som han i Forvejen havde skrevet. Han börjede sin Tale med den samme Historie, men da var det blevet til en svensk, som gik i Stå og »fastän alldeles oförberedd« måtte bruge Papiret.

Fra Ungdommen var Fader god Ven af Thorvald Bindsbøll, og de to havde igennem Årene meget Arbejde sammen. Først lavede de Keramikkrugger og dekorerede Lertøjsfade i Utterslev, hvor også Broderen Niels var med. Siden blev det til Bogbind, Illustrationer, Gravsten, Alterrammer og Springvandsforslag, hvoraf Bjørnespringvandet i Rådhusets Gård og »Tyren og Lindormen« foran Rådhuset er blevet udført.

Fader satte meget stor Pris på Bindsbøll, blandt Venner kaldtes han Bølle, han kom ofte, undertiden daglig ud til os i Rosenvænget. Nu er det kommet på Mode at rubricere Bøllens Arbejder under den såkaldte Jugendstil, det vilde have forarget Fader at høre; han anså Jugendstilen for det frygteligste Forfald, som var både hans og Bøllens Pestilens.

Da Modellen til »Dragespringvandet« skulde udføres i hel Størrelse, foregik Arbejdet i det store Billedhuggeratelier på Charlottenborg. Fader var derinde for at tilse Arbejdet hver Formiddag, og han kom regelmæssigt hjem til Frokost Klokken halv 12. Men så kom der en Overgang, hvor Fader skulde have Frokostpakken med, og han kom først tilbage senere på Dagen; efterhånden opklaredes Grunden

til, at Fader absolut skulde spise Frokosten på Charlottenborg. Jo, på den Tid kom Frederik Jensen derind og stod Model for Svend Jespersen, som modellerede en Portrætbuste af ham, Fader vilde ikke snyde sig selv for det Selskab.

En Dag står jeg og taler med Far i »Malerstuen«, da ser vi et Optog af mine to Drengene med Roland i Spidsen fulgt af nogle Kammerater løbende gennem Haven og hører dem henrykt råbe: »Begravelse, Begravelse,« mens de løb. De havde fundet en død Spurv, og så skulde den jo puttes i Jorden med Fynd og Klem. Så sagde Fader ganske lunt: »Ja, det var måske den rette Måde, at tage det på.«

For Politik havde Fader ikke meget til overs, han sagde derom, at de politiske Partier søger kun deres eget, og det var noget, som lå Fader fjernt, desuagtet fulgte han med Interesse, hvad der hændte i Storpolitik og ligeså, hvad der skete i Slesvig. Af Dagblade holdt mine Forældre i mange År kun Flensborg Avis, en Overgang holdt de også »Riget«, det var først i 1914, da Krigen brød ud, at de fik en Københavnsavis. Fader følte sig som dansk alvorlig krænkede over Georg Brandes Udtalelse imod Genforeningen med Nordslesvig, hvor G. B. slutter med at sige: »Vi er ikke Sjakaler.«

Havde Far levet nu, er jeg overbevist om, at han helt vilde have tilsluttet sig Dansk Samlings Tanker ikke mindst på Grund af dette Partis fuldstændig positive Indstilling for Sydslesvig; både i national og i social Henseende følte Fader et dybt Ansvar.

Fader kunde ikke tåle Tobak, han fik Hovedværk, blot han mærkede lidt Tobaksrøg, og det var ham et Savn, når han måtte forlade et godt Selskab efter Bordet, for, sagde han: »Når Herrerne har fået Cigarerne tændt, bliver de så hyggelige at tale med,« men han ønskede ikke, at de lod være at ryge for hans Skyld. Hjemme blev der ikke røget, men, når vi havde et Selskab hos os, glemte Fader aldrig at byde Cigarer, når Gæsterne gik, og Onkel Nicolai sagde engang til mig, at ingen Cigarer har smagt mig bedre, end dem Din Fader bød på, når vi sagde Farvel.

Det var Fader en Fryd at fortælle en god Historie. Havde han hørt een, måtte han straks give den til bedste, han gentog den, så snart der var nogen, som vilde høre den. Denne Gentagen gjorde, at han huskede sine Historier, og de fik i hans Mund en bestemt Form på samme Vis, som Overlevering og Sagaer i gammel Tid fik sin faste Form ved stadig Gentagelse, før de blev nedskrevet.

De sidste 9 År Fader levede, boede jeg med min Familie i Villaen

i Rosenvænget, hvor Fader havde boet fra han var 4 År, vi havde Stuen og han 1ste Sal. Fader kom ofte ned til os om Morgenens, og vi mindes Far så levende fra disse Stunder, hvor han frisk og oplagt talte med os om, hvad han havde på Hjerte.

Som før nævnt var Fader flittig til at skrive Breve. Var han selv eller nogen af os Søkende borte fra Hjemmet, gav han sig ofte Tid til at skrive endda lange Breve, således har min yngre Broder Niels, som siden 1913 har boet i England, lige indtil Faders Død fået Brev fra Fader mest hver Uge. Det blev efterhaanden en hel »Dagbog«, hvori Fader taler om sit Arbejde, om Hjemmet, og hvad han ellers var opfyldt af. Hans Breve var tit forsynet med Tegninger i Texten.

I Tidens Løb tegnede han en Del Illustrationer. For ham, som altid havde let ved at samle sig helt om sit Arbejde, kunde det falde besværligt at samle sig til netop dette, men når han måtte holde Sengen, kunde han dejligt få Ro til at lave Tegninger. Således fik han udført en stor Del af Tegningerne til »Bibelske Billeder«, da han på Grund af et lille Hul på Skinnebenet, som meget langsomt heledes, måtte sidde stille i sin Seng i Ugevis.

Et Par Dage før sin Død bad han mig om at tegne efter nogle Vintergækker i Haven, som han skulde bruge til en Illustration til »Ellens Versebog«, som han igennem en Årrække havde beskæftiget sig med.

Fader kunde ikke lide, at nogen fremhævede Jylland eller det jydsk Ordslag på Sjællands Bekostning, hvilket ikke er noget ualmindeligt; hvor megen Pris han end satte på Jylland og Jyder, så følte han sig som Sjællænder. Hans Barndoms Oplevelser er næsten alle knyttet til Sjælland. Det var først, da han som 18årig kom til Viborg som F. C. Lunds Medhjælper ved Maleriet på Bjælkeloftet i Domkirken, at han fik nær Forbindelse med og kom til at holde af Jylland. Sjælland elskede han, og han kunde sige om det sjællandske Mål: »Det er Musik at høre på«.

Både Far og Mor var med til at danne Københavns Valgmenighed, som byggede Immanuelskirken. De deltog gerne i Søndagsgudstjenesten og glædede sig ved Menighedens Sang, omend de begge vilde have haft endnu større Glæde, ifald Thomas Laubs Salmemelodier havde været benyttet.

Der var, dengang Pastor Jungersen afgik, ret delte Mening om, hvem der skulde være hans Efterfølger; Menigheden var delt i to Parter; det gik sådan, at den Præst, som mine Forældre stemte på,

ikke blev valgt, men Fader sagde bagefter til mig, at han var glad, fordi Modparten havde vundet og fik Pastor Clausen valgt. Fader blev i Tiden meget glad for Clausen. Fader havde en udpræget Sans for at husholde med Livets Goder. Han kunde ikke med Fråseri allermindst med åndeligt sådant. Grundtvigs Salme, »O Kristelighed! Du skænker vort Hjerte, hvad Verden ej ved«, var Fader dyrebar, og han var sjæleglad, når vi engang imellem sang den i Kirken. Han beklagede sig over, at Pastor Clausen, som også holdt såre meget af den Salme, vilde have den sunget hver eneste Søndag.

Mine Brødre Peter og Niels og jeg selv var som Børn ikke meget villige til at følge med Mor og Far i Kirke, men, da vi kom til 2den Søndag i Advent, sagde Far, at den Dag skulde vi synge »Rejs op Dit Hoved, al Kristenhed«, den måtte vi da være med til, og vi fulgte med. Mod Sædvane blev den dog ikke sunget, og Far var meget slukøret. Fader måtte derfor bede Pastor Jungersen sørge for, at vi altid fik den Salme på den Dag.

I Hjemmet var Grundtvigs »Bibelske Sange« dagligt Brød, mens jeg var lille; Mor accompagnerede på Klaveret og Far sang med: »Gud planted en Have fra Øst til Vest«, »Kong Faraos var en ugudelig Krop« og mange fleer. Hellig tre Kongers Aften sang vi altid »Dejlig er den Himmel blå«, alle 19 Vers, Påskelørdag ofte »I Kvæld blev der banket på Helvedes Port«; en Nytårsaften husker jeg, at Fader læste »Nat i Østen er ej så lang«, som slutter med, »Venner, sagde Guds Engel blidt«, som vi sang tilsidst.

Jeg kunde blive ved længere; det ene Minde fremkalder det andet, men Pladsen er begrænset, og jeg vil slutte med en Verselinie, som Fader har sat på Moders og senere hans egen Gravsten ude på Assistens Kirkegård.

»Halleluja! Far op, far ned for Jesus, i al Evighed!«

CARL NICOLAI STARCKE

1858—1926

VIGGO STARCKE, M. P., f. 1895

AF OVERLÆGE
VIGGO STARCKE

HAN VAR et usædvanligt levende Menneske. Som han kunde fylde! Baade i en Stue, i et Hjem og i en Forsamling blev han det naturlige Midtpunkt. Der udgik en Tonus fra hans Personlighed af straalende intellektuel og moralsk Energi. Hans ustandseligt arbejdende Hjerne og altid vaagne Opmærksomhed gjorde hver Dag til en Oplevelse baade for ham selv og for andre. Han levede midt i Tilværelsen. Alt var for ham lige nærværende, som Udtryk for en Helhed og Evighed, som han troede paa og fyldtes af. Selv om hans Interesser og Arbejde Livet igennem var spredt over mange vide Felter: Filosofi, Sociologi, Etik, Historie, Pædagogik, Politik, var alt dette kun Udtryk for det samme: Livet og Evigheden, som han saa som en Helhed.

Alle Kampe og Skuffelser til Trods gik Tilværelsen aldrig i Stykker for ham. Han var en lykkelig Mand. Dertil bidrog hans sunde Fysik og det lykkelige Familieliv, han levede i det Hjem, som hans trofaste Hustru byggede op om ham, og hvor Børn, Svigerbørn og Børnebørn samledes og holdt sammen.

Sit Hovede bar han frit. Han var en rank og statelig Skikkelse, til Trods for de lange Nætter og Dage, han bøjedes over sit Skrivebord.

Som ung havde han en pragtfuld Manke af tæt, bølget Haar, men allerede i Tyveaarsalderen mistede han den, ligesom hans Far, hans Farfar, hans Bror og hans Sønner. Derfor saas hans Hovedform meget tydeligt, den smukke, hvælvede Kranieform med den store Hjernekapacitet. Øjnene var milde, af en egen klar, lys, blaa Farve, og Ansigtstudtrykket afspejlede levende, hvad der foregik i ham. Han bar

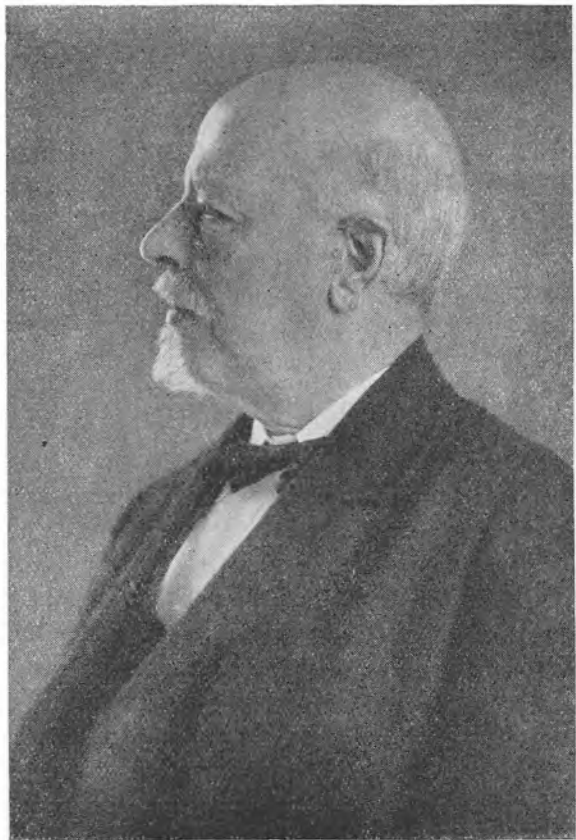
aldrig Maske, eller lukkede sig i, undtagen ved hastige Maaltider, naar et eller andet Problem kogte i hans Tanker. Som han har skrevet et Sted: »Hvor forskellige end Mennesker kan blive, vil dog dette stadig være et fælles Kendetegn for de brave, at de er frejdige, fordi de tør lade andre se sig ind i Sjælen.«

Der var noget ligefremt, usnobbet og naturligt i hans Væsen, og alligevel var der en Rejsning og Værdighed over ham, der indgød Tillid og aftvang Respekt. For alle Slags Mennesker havde han en levende Interesse, Bønder og Videnskabsmænd, unge og gamle. Jeg tror han befandt sig nøjagtig lige godt i et videnskabeligt Selskab, i et Forsamlingshus og i en Bondemands Stue. Det eneste, han afskyede, var indholdsløs Konversation. Paa sine mange, lange Foredragsrejser kom han i nær Berøring med alle Slags Mennesker i alle Egne af Landet. Der er ikke mange Byer og Sogne, hvor han ikke har talt. Han havde et sjældent smukt Sprog, og regnedes for en af de fineste Talere, vort Land har haft.

Rejserne og hans Interesse for Mennesker, — han havde en enstaaende Evne til at genkende Folk, — holdt ham frisk i Sjælen. Derfor blev han aldrig en verdensfjern Videnskabsmand, men nok saa meget en Forkynder. Jævne Menneskers praktiske Problemer og alt det, de lever paa og er optaget af, gav ham en Maalestok for Tingenes Betydning, som ikke alle Videnskabsmænd havde Magen til.

I Møntergade 55 blev han født d. 29-3-1858 som anden Søn i et velhavende Grossererhjem. Hans Far var Grosserer i engelsk Staal, Kgl. Vejer og Maaler i København Carl Frederik Anton Starcke (* i Aalborg 24-3-1826, † i København 25-12-1893), som den 21-3-1855 var blevet gift i København med Anne Nicoline Ernestine Hansen (* i Faaborg 1-8-1829, † i København 21-3-1912). Hans Forfædre havde væsentlig været Købmænd og Officerer. Starcke-Slægten stammer fra Hertugdømmerne, vistnok oprindeligt af frisisk Rod.

Familiehistorie og Genealogi interesserede ham meget lidt, og han talte kun sjældent derom. Han levede ligesom mere i Nutid og Fremtid end i Fortid. Men han var stolt af, at hans Far havde været med i Slaget ved Isted. To af hans Oldefædre havde været med i Slaget paa Rheden. Fire af hans Forfædre spillede en Rolle ved Københavns Forsvar mod Carl Gustav. Imellem hans Ahner var der mange Officerer. 16 gamle Officerer i den danske Hær har baaret Navnet Starcke. Selv var han en meget mild og fredselkende Mand, men naar der

Professor, Dr. phil.
CARL NICOLAI
STARCKE

var en eller anden Uret, han oprørtes over, eller en Ide, han brændte for, kunde han kæmpe med et Mod og en Uforfærdethed, som var beundringsværdig, selv om han ofte stod ganske alene.

Begge hans Bedstemødre tilhørte gamle Slægter, og igennem dem nedstammede han fra mange interessante Mænd. Statsmanden Mogens Gøye, Rigsmarsken Tyge Krabbe og Sølhelten Jens Holgersen Ulfstand var imellem dem, og længere tilbage findes Esbern Snare, Valdemar den Store og Svend Tveskæg.

Da han var 24 Aar gammel, giftede han sig d. 14-4-1882 med Charlotte Catharina Lorenzen (* i København 20-12-1860). Hun var Datter af Dr. Gustav Lorenzen (* 3-12-1826 i København, † 6-10-1876 i København), som var Læge paa Vesterbro, Psykiater ved Bakke-

huset, af gammel nordfrisisk Slægt. Han var en levende, aandeligt og politisk interesseret Mand. Mellem hans næreste Venner var hans Klassekammerat Frederik Dreier, Danmarks første Socialist, Digteren Theodor Storm og den gamle frisiske Frihedshelt Harro Harring. Han var d. 4-11-1855 blevet gift i København med Minna (Wilhelmine) Elisabeth Erichsen (* 9-10-1826 i København, † 23-9-1895 i København), Datter af den store Købmand Johan Friederich Erichsen, hvis Far havde været den ene af de tre første Skolelærere, som Johan Ludvig Reventlow havde ladet uddanne, og som senere sammen med 5 af sine Sønner var Lærere ved Chr. Reventlows Skoler paa Laaland. Slægten stammede fra Angel.

Grosserer Carl Starcke var en velstaaende Købmand, særligt i Aarene efter de slesvigske Krige, hvor ingen vilde købe tyske Varer. Men da Tyskerne efterhaanden fik Indpas paa Markedet med Varer efter Principet: Billig, aber schlecht, fik de gode engelske Staalvarer en haard Konkurrence. Han tabte mange Penge ved det store Interessentskab, der fra 1866 prøvede at udtørre Saltbæk Vig; Havet brød igennem Digerne og ødelagde alt. Desuden mistede han en Del Penge ved Kautionsforpligtelser. Derved forandredes Vilkaarene meget for min Far, som hidtil økonomisk set havde været en Del forvænt. Han blev kort sagt nødt til at klare sig selv og sin Familie.

Resolut tog han Timer som Lærer ved københavnske Skoler og Kursus og begyndte at manuducere i Filosofi. I 1883 disputerede han paa en Afhandling om Feuerbach, som den yngste, der indtil da havde taget Doctorgraden, og i 1888 kom hans grundlæggende sociologiske Værk om den primitive Familie, hvorved han lagde Grunden for den moderne Familiesociologi. Aaret efter kom hans retsfilosofiske Værk om Etikens teoretiske Grundlag, og senere fulgte Artikler, Afhandlinger og Værker i hastig Rækkefølge.

I de Aar arbejdede han baade Dag og Nat. Næsten en hel Generation af Akademikere har vist haft ham enten som Manuductør i Filosofi eller som Lærer ved Skoler, Seminarier eller Officerskursus. Mange har jeg mødt, som har fortalt mig, hvad hans Lærergerning har betydet for dem.

Samtidig tog han ivrigt Del i Politik og i Studenterforeningens Liv. I 1894 blev han ledende Senior med Peter Munch som Næstkommanderende, og var den drivende Kraft i den Bevægelse, der gav Kvinder Adgang til Foreningen. Han bidrog ogsaa til en Kursændring

ved at indbyde Georg Brandes og Viggo Hørup til igen at tale der. Ved Valget i 1898 var han den samlede Oppositions Kandidat i Københavns II Kreds imod Højre, men opnaaede ikke Valg.

Af naturlige kronologiske Grunde husker jeg ikke selv meget fra disse Aar — jeg blev først født 1895 — men i vage Omrids staar en Erindring om den travle, energiske Far i et Vejr af Foretagsomhed. Det er mest ens Mor, man fyldes af i sin tidlige Barndom, og hun havde minsandten ogsaa meget at gøre med Hjemmet og Tøjet og 6 Børn. Altid var der noget at reparere.

En Aften havde min ældste Bror tabt en Knap i sine Bukser, og de blev derfor meget naturligt trukket af ham, for at den kunde blive syet i. Men op gik Døren — og ind trinede Peter Munch. Hurtig som en Bæver smuttede min Bror ind under Bordet, som efter den Tids Skik bar et Bordtæppe, der langt og ærbart naaede ned til Gulvet. Mor syede tappert og let rødmende videre, mens andægtig Alvor kuede undertrykt Munterhed hos os andre; den Gang var det jo endnu ikke pænt at gaa uden Bukser. Det var ikke nemt at underholde den stive, omstændelige Peter Munch i Ventetiden, til min Far kom hjem og de sammen forsvandt ind i det tilrøgede Studereværelse, saa den sammenkrøbne Dreng kunde kigge frem af sin Hule.

Der kom mange interessante Mennesker hjemme. Georg Brandes besøgte ham, efter at han med stor Beundring havde opponeret ved min Fars Doctordisputats, og senere, da Brandes havde skrevet noget om Familiesociologi, som vist ikke var helt rigtigt, opsøgte han ogsaa Far, for at faa Klarhed over Forholdet, mens han nervøst gik rundt og kiggede med missende Øjne paa Kobberstikkene paa Væggen.

Viggo Hørup opsøgte ham efter at have hørt ham i Studenterforeningen, og det var vist væsentligt ham, der fik Far til at gaa aktivt ind i Politik. Helt kom han dog aldrig til at tilhøre den Hørup-Brandeske Kreds, dertil var Livssynet for forskelligt. Han havde sin egen Mening, men i Kampen for Frihed stod han dem nær. Hans høje Vurdering af de gamle Pligter og Familiens Betydning for Samfundslivet fik ham til at se Begrænsningen i den intellektuelle Radikalismes Livsopfattelse.

I sin Ungdom stod han Harald Høffding nær, men siden skiltes deres Veje. Høffding var med til min Daab, og lænede sig i Distraction op ad en Fløjdør, bag hvilken der stod et Thebord med Kopper og Porcelæn, der klirrende raslede paa Gulvet. Senere gik Venskabet

samme Vej. Det var min Fars Kritik af Høffdings Opfattelse af Moral som noget relativt, der først bragte dem paa Kant. Høffding yndede ikke Kritik. Senere fattede Sønnen Hans Høffding et varmt Venskab for min Far, hvilket medførte en vis Jalousi fra Høffdings Side.

De to Mænd var meget forskellige, men Høffdings Uvenskab kom til at koste Far mange Besværligheder, idet det sinkede hans Ansættelse ved Universitetet. Det var ikke nemt at være Videnskabsmand i et lille Land, der dengang kun havde ét Universitet, hvor alle tre filosofiske Lærerposter var besat af Professorer, der kun var lidt ældre end min Far, og som alle blev siddende længe.

Da Høffding i 1915 tog sin Afsked 72 Aar gammel, satte han al sin store Indflydelse ind paa at forhindre, at min Far kom til at blive hans Efterfølger, hvilket resulterede i den i sin Tid meget omtalte Professorstrid, hvis Forløb er en Roman for sig, som jeg har behandlet i et særligt Skrift. Det lykkedes dog ikke Høffding at føre sin Krig igennem, og i 1916 udnævntes min Far til Professor i Filosofi ved Københavns Universitet.

Men i alle de lange Aar, der gik med at vente, maatte han leve af sin Undervisning. Dette medførte det Gode, at han kunde sætte sine Kræfter ind paa en Reformering af vort Skolevæsen. Allerede i 80'erne havde han faaet Øjnene op for de svære Mangler, som den Tids Undervisning led af, og hans psykologiske Studier havde formet nye Planer i ham. Ved Hjælp af det praktiske Erhvervslivs Mænd fik han samlet Midler til at aabne en Skole, hvor Ideerne skulde prøves.

Familien havde først boet i Nørre Farimagsgade 46, hvor de 4 ældste Børn kom til Verden. I 1888 flyttede den til Frederiksborggade 50, hvor de to yngste kom til Verden. Da Skolen blev aabnet i 1899 flyttede den til Tagetagen i Borchs smukke Bygning paa Forchhammersvej 18, og da Skolen lukkede i 1911, flyttede den til Villaen Lykkesholmsalle 31, hvor der endnu bor Starcker i 3 Etager.

»Det danske Selskabs Skole« blev den første frie Skole i Europa med højere Undervisning. Den begyndte før Montessori. Det var den første Skole, der afskaffede Prygl, Lektielæsning, Karaktergivning og Examinering før Examensklasserne. Det vakte en umaadelig Opsigt og en umaadelig Modstand i alle gamle Skolekredse. Dette er vel en af Aarsagerne til, at dette modige Skoleexperiment næsten ikke omtales i de mange Skolediskussioner herhjemme, hvor man endnu snakker om at prøve det, som min Far gennemførte. Med en straalende Kreds af

ivrige, begavede Lærere som Medarbejdere levede denne Skole i 12 Aar. Saa maatte den lukke af økonomiske Grunde paa Grund af den Skolepolitik, som Social-Demokratiet førte, for at kvæle de ejendommelige private Skoler. Elskværdige Mennesker udtaler endnu nu og da, at det var det pædagogiske Forsøg, der slog fejl. Dette er ikke rigtigt.

Forældrene traadte sammen og tilbød, at føre Skolen videre med forhøjede Skolepenge. Men min Far sagde Nej Tak. Han vilde hellere lukke Skolen nu, da den stod i sin fulde Blomstring, fremfor at føre den videre med forhøjede Skolepenge. Dette vilde nemlig medføre, at de Forældre, der kendte Skolen, vel vilde fortsætte, men de Forældre, der endnu ikke kendte Skolen, vilde betænke sig og sætte deres Børn i andre Skoler. Derved vilde Skolen visne nedenfra, og saa vilde Folk kunne faa Grund til at sige: Der kan I se, den duede ikke!

De sagde det forresten alligevel, og det var bitre Dage, baade for Børnene og min Far, selv om Aarene paa Skolen var en lykkelig Tid. Hver Time var en Oplevelse, og mange Elever mindes den med Taknemmelighed og er naaet vidt frem i Livet. Jeg mindes min Far, særligt paa Legepladsen med Ungerne hængende om sig i fortrolig Kammeratlighed, — og alligevel havde han en Autoritet i sit Væsen, der vel bundede i hans Væsen og dybe Retfærdighedsfølelse. Forfatteren A. C. Andersen, der var Lærer ved Skolen, siger: »Starckes Skole gik under. Men hans Skoletanker lever. Jeg hører dem nu klinge i næsten enhver Diskussion om Børn, dog uden at hans Navn nævnes. Jeg mindes tidt det danske Selskabs Skole. Den staar isoleret, — som noget for sig, — som en lysfyldt Ø i min Erindring.«

Far kastede sig nu over sit videnskabelige Arbejde igen, samtidig med at han i 1913 blev valgt ind i Folketinget. Han valgtes som Venstremand. I 1905 havde han været med til at stifte det radikale Venstre, hvorved det var hans Mening, som det ligger i Navnet, at det skulde være et Parti, der skulde føre en særlig radikal Venstrepolitik. Men da han skuffedes i dette, var han den første, der brød ud, allerede i 1908. Dels var han imod, at man svingede over fra Venstre til et nært Samarbejde med Social-Demokratiet, dels delte han ikke den forsvarsnihilistiske Indstilling, dels var han oprørt over den radikale Hovedbestyrelses Planer om at bruge Albertiskandalen til at forsøge at sværte I. C. Christensen med, for derigennem at ødelægge Venstre. Han sluttede sig derfor nær til I. C. Christensen, og forsøgte at faa en

Samling i Stand igen af Venstrepartiet. Paa dette Program stillede han sig i 1909 i Faxe imod Stauning, men blev ikke valgt p. Gr. af de radikales Svigten.

Bruddet med de radikale skaffede ham deres naadeløse Had. »Politiken« anmeldte ikke længere hans Bøger eller nævnede hans Navn, før der under Professorstriden viste sig en Lejlighed til at komme ham til Livs. Saa slap man hele Koblet løs for at skandalisere ham. Det var væsentligt Helge Wamberg, der blev brugt til det journalistiske. Han har senere i »Journalisten« 1938 beklaget, at han lod sig bruge til dette Arbejde. Angrebene fortsattes efter Fars Ansættelse med et Forsøg paa at reducere hans Lærebog i Psykologi ad absurdum. »Men Starckes Psykologi er den interessanteste Fremstilling, som er skrevet paa Dansk i vor Tid«, skrev Thuborg i Tilskueren. »For Starcke var *Helheden* bestandig den Realitet, han vendte tilbage til. Sjælen var den eksisterende Virkelighed, som han ikke tabte af Syne, fordi han var klar over, at den var Udgangspunktet og det, vi maatte vende tilbage til, om vi skulde faa vore Spekulationer til at stemme. For ham gjaldt det, som han har skrevet i en af sine Bøger, at *forklare*, ikke at *bortforklare* Virkeligheden.«

Indenfor Venstre forsøgte han at skabe Forstaaelse for et økonomisk Demokrati ved en Løsning af Jordspørgsmaalet og en Frihandelspolitik, to af de Hovedspørgsmaal, som det radikale Venstre var blevet dannet paa. Da det gik for langsomt, traadte han i 1919 ud af Venstre og blev den egentlig drivende Kraft i Skabelsen af Danmarks Retsforbund, en ny politisk Bevægelse, som blev skabt paa bar Bund, og som der ikke findes Magen til i noget andet Land. Planlæggelsen af Bevægelsen foregik i hans Arbejdsværelse i Lykkesholmsalle 31, og selv om Bevægelsen dannedes ved Strømninger, der mødtes fra mange Sider, var det væsentlig ham, der paa sine Hundreder af Møder ud over Landet stampede den op af Jorden. I Retsforbundet saa han Virkeliggørelsen af sine Tanker om en levende Retfærdighed i Samfundet, Realisationen af den organiske Ide, som hans sociologiske og etiske Studier havde klaret for ham. Han opfattede ikke Retfærdigheden som et færdigt, firkantet Skema, men gik ud fra Helheden, fra Samfundet som Retfærdighedens Kilde, hvor det enkelte Menneskes Frihed og Ret blev Vilkaaret for, at Folket kunde blive stærkt, dygtigt og lykkeligt.

Man har ment, at Starcke havde en svingende og skiftende politisk Linie. Det kan se saadan ud. I Virkeligheden laa hans Linie klar hele

Tiden. Det var Retfærdigheden og Friheden, han holdt højt hævet over alle Døgnets smaa politiske Problemer. Derfor fandt han først blivende Sted, da han selv havde skabt sit eget Staasted, hvor Retfærdigheden var den faste Grund under Friheden.

Han døde dog, inden Retsforbundet fik valgt sine første to Mand ind paa Rigsdagen. Mange Mennesker har hver haft deres Betydning for Retsforbundets Vækst, men om hver af disse kan vist siges, at havde de ikke været, saa var Retsforbundet kommet alligevel. Det kan ikke siges om ham.

Han døde d. 7-3-1926 efter at have gennemført en Foredragsrejse med Influenza i haard Kulde. Der stødte en Hjernetrombose til, og han udaandede i sit Hjem.

Alligevel staar han for mig, lyslevende, altid i Aktivitet, begravet i Bøger og Manuskripter i sit Bibliotek, tæt indhyllet i blaanende Skyer fra sin lange Tobakspibe, eller paa Talerstolen, fyldt af sin Forkyndelses Alvor.

Han drak stærk Kaffe, og røg megen Tobak. Som ung fik han af sine Venner forærende en Buste af Feuerbach efter sin Disputats, fin og ren i Kalipasta. Den stod over hans Skrivebord i de olympiske Skyer. Da han døde, var den som en veltroget Merskumspibe.

Han arbejdede altid til langt ud paa Natten. Han kunde holde til det, fordi han havde den Evne, at kunne lægge sig til at sove, naar det passede ham og vaagne præcis, naar han vilde. Han sov altid en Time midt paa Dagen, inden han skulde til Forelæsning paa Universitetet. Der var ikke nogen, der behøvede at vække ham. Han kom aldrig for sent.

Saadan var hans Liv, virksomt og hvileløst, og dog med en Fylde og Harmoni, som gør godt i Sjælen. Det er dog en Indsats at have været den, der skabte den første frie Skole, der lagde Grunden til Familiesociologien, der indenfor Fornemmelsernes Psykologi gennemførte det samme, som Carl Lange havde gjort for Følelsernes Vedkommende, og som var den væsentligste skabende Kraft ved Retsforbundets Tilblivelse. Han kom aldrig for sent, — snarere maaske for tidligt. Der var ikke nogen, der behøvede at vække ham.

C. STEINCKE

1852—1919

K. K. STEINCKE, f. 1880

AF FORMAND FOR LANDSTINGET
K. K. STEINCKE

MIN FAR, Skoleinspektør (Overlærer) ved Nykøbing Sj. Kommuneskole, C. Steincke, blev født i Nykøbing den 29. August 1852 som Søn af en forholdsvis velstillet Bagermester og Avlsbruger og døde i Nykøbing den 18. September 1919, altsaa 67 Aar gammel. Som eneste Søn, omgivet af Søstre og Tanter, er han sikkert blevet stærkt forkælet, uden at denne Forkælelse dog syntes at have efterladt paa viselige Spor i hans Karakter, Livsførelse eller ydre Optræden. Han var — ligesom min Mor — dybt religiøs, i mange Aar knyttet som Kordegn til Kirken, der paa forskellig Vis nød godt af hans smukke skolede Stemme og hans udprægede musikalske Sans; hans religiøse Indstilling prægede forøvrigt hele hans Færd baade ude og hjemme. Det var øjensynligt for enhver og under alle Forhold, at han ikke mente, han var sat i Verden for at more sig, men for at leve efter den kristne Morals Grundsætninger, saaledes som han nu opfattede disse: Nøjsomhed og Maadehold i sin personlige Livsførelse, udpræget Pligtfølelse og Trofasthed overfor de Opgaver, Livet og Forholdet til Familie og Samfund stillede ham samt Overbærenhed og Tolerance overfor andre. Denne Grundindstilling voldte det ham dog meget Besvær at føre ud i Livet i det givne Øjeblik, idet hans udprægede Følsomhed og Ærekærlighed i Forbindelse med en stærk Nervøsitet (Neurastheni?) gjorde ham stemningssvingende, irritabel og opfarende, men han fandt hurtigt tilbage til sin Grundstemning: en blid Melankoli og et stilfærdigt Tungsind; han kunde overhovedet ikke le, men hans Blik var mildt, hans Smil vindende og hans dybe Stemme charmerende ved sin stilfærdige Inderlighed. Da han levede før Freud og aldrig er

blevet psykoanalyseret, kan det ikke oplyses, hvilke eventuelle For-
trængninger eller Komplekser der har medvirket til at præge Helheds-
billedet.

Det er klart, at en saa velbegavet, arbejdsom, hæderlig og pligt-
opfyldende Borger ikke mindst i en lille Provinsby hurtig vil se sin
Arbejdskraft udnyttet i det offentliges Tjeneste. Han var da ogsaa i
18 Aar et meget virksomt Medlem af Byraadet, og som saadan For-
mand for Fattigudvalget, et i de Tider ret besværligt Hverv, Medlem
af Værgeraadet, tilsynsførende ved de offentlige Anlæg m. v. samt
Formand for Valgbestyrelsen for Holbæk Amts 5te Valgkreds, hvor-
med fulgte Ledelse af de dengang offentlige Valghandlinger, der
omkring Provisorietiden var alt andet end kedelige. Endvidere var han
i 20 Aar Lærer ved Teknisk Skole, i 10 Aar Formand for Sygekassen
og i en lang Aarrække Dirigent for Sangforeningen samt Kredsfor-
mand i Danmarks Lærerforening. Endelig lagde han et stort Arbejde
baade i Ledelsen af Folkebiblioteket og af Folkemuseet, hvis Stifter
han var.

Mere som Tegn paa hans aldrig svigtende Pligtfølelse og hans
nøjsomme Levevis end paa et godt Helbred, kan det nævnes, at han
ikke fra 1882 til 1914 forsømte sin Skole een eneste Dag paa Grund af
Sygdom. Skønt udpræget konservativ var han ved Byraadsvalg opstillet
paa alle 4 Partilister, endog paa den socialdemokratiske, hvilket
glædede ham lige saa meget som det Ridderkors, han i 1914 modtog
som Paaskønnelse fra højere Sted af hans Arbejdsindsats til Gavn for
sin By.

Som Privatperson var han almindelig afholdt for sin Retskaffenhed
og Upartiskhed samt paa Grund af sit udadelige Privatliv, der paa
intet Omraade gav den lille Provinsbys iøvrigt florerende Sladder Stof
til Næring. Hans tilbageholdende Væsen og meget alvorlige, nærmest
tungsindige Udtryk gjorde vel, at det mere var Respekt end Hjerte-
lighed, der prægede Folks Syn paa ham, men paa den anden Side var
det ejendommeligt at se, hvorledes Skolebørnene i Kraft af deres
instinktive Forstaaelse hang ved ham trods hans Strenghed som Lærer,
og mangen en Gang har jeg, naar han nærmede sig Skolen, set Børnene
flokkes om ham, og de mindre i bogstavelig Forstand hænge ved hans
Arm — specielt Pigebørnene, en Tiltrækningskraft, som beklageligt
nok ikke er gaaet i Arv til hans Søn.

Hvorledes han var som Ægtefælle og Familiefader vil man tildels
kunne slutte af det foregaaende, men da den anden Ægtefælle har

Skoleinspektør
C. STEINCKE

lige saa stor Betydning for den ægteskabelige Lykke og Hjemmets Forhold, vil jeg i saa Henseende anføre et lille Stykke, som jeg om disse Forhold skrev i mine Erindrings 1ste Del »Ogsaa en Tilværelse«.

»Var mine Forældre end vidt forskellige i Væsen og Temperament, var der til Gengæld fuld Overensstemmelse med Hensyn til Livssyn; de var begge lige religiøse, lige konservative, men retsindige og aldrig dømmende, glade for hinanden og for deres to Drengene — lykkelige! Han lidt for godtroende, hun ikke let at narre, han følsom og ærekær, hun tilsyneladende ligeglad, men bestemt og »beregrende«, naar det gjaldt. Han udpræget følelsesbetonet, hun mere ligevægtig ud fra sit sikre kvindelige Instinkt, han langt mere vidende, hun klogere. —

Hvad siger ikke Otto Weiss: Manden er eftergivende i sin Opfarethed, Kvinden sagtmodig i sin Stædighed. Og: I et Hjem, hvor begge Parter har lige meget at sige, der regerer Kvinden. Det var i et saadant Hjem jeg voksede op under relativt velstillede, men hæderlige Forældres Varetægt, vænnet til Nøjsomhed, Lydighed og Orden.«

Men hvorledes var han nu som Opdrager? Hørte han til den gamle Skole som Lærer og Fader, altsaa til den Kategori, der krævede ubetinget Lydighed, ret omgaaende gennemtvunget ved Lineal eller Spansk-rør. Nej, det gjorde han afgjort ikke, og skulde han som Skoleinspektør endelig i alvorligere Tilfælde gribe til korporlig Revselse, havde man det Indtryk, at det egentlig gjorde ham selv mere ondt end Delikventen. I Hjemmet mærkede Drengene — efter deres Mening desværre — aldrig til nogen Uenighed om Opdragelsesmetoden mellem Forældrene; der var aldrig Tale om den ikke usædvanlige Slingren mellem »Brystsukker« og Prygl eller om nogen Mulighed for Appel af den enes Afgørelse til den anden, og Prygl erindrer jeg kun at have faaet i Hjemmet een eneste Gang, skønt jeg efter almindelig Opfattelse utallige Gange havde gjort mig fortjent dertil.

Det var en Dag, hvor jeg i Arrigskab havde sat mine Tænder i vor taltalende Husassistents magre Skulder, og da heller ikke hun kunde opfatte Agressionen som et af de i senere Tider saa velsete Filmskys, udstødte hun et skingrende Skrig, der øjeblikkelig hidkaldte min Fader, som resolut tog Parti for Mathilde med det Resultat, at jeg erhvervede mig en regulær Endefuld, men det var altsaa en ren Undtagelse. I andre Tilfælde anvendte han mindre almindelige, men i deres Virkninger mere effektive Afstraffelsesmetoder end de Prygl, som en rask Dreng egentlig ikke tager særlig højtideligt. Et Par Eksempler: Under et af de trods vor Uadskillelighed daglig forekommende Slagsmaal mellem min Bror og mig, begik jeg, 5 Aar gammel, mit første og forhaabentlig sidste Mordforsøg, idet jeg med min Spade bibragte ham en Flænge over det ene Øje, saa Blodet flød. Det saa farligt ud, og den lille blev puttet i Seng; til Fordel for mig taler dog, at jeg følte mig saa gruelig elendig, at jeg hele Dagen sad ved hans Seng, dybt bedrøvet. Som ydre Straf konfiskeredes min Spade i 8 Dage, en særlig haard Straf, fordi vi lige havde faaet hver sin lille Separathave, som vi var i Færd med at kulegrave, og nu skulde jeg gaa og se ham grave fra Morgen til Aften. Samtidig maatte vi begge afgive det bestemte Løfte, at vi fremtidig skulde gaa hver til sit, saasnt vi blev uenige,

og først mødes igen, naar Hidsigheden var forduftet. I Praksis blev det til en evindelig Løben fra og til, indtil Løftet blev opgivet som uopfyldeligt.

Som en endnu mindre tiltalende Erindring staar tydeligt for mig en anden Begivenhed, der heller ikke var saa flatterende for den 6-aarige Karl Kristians Næstekærlighed og sociale Forstaaelse. Selv klædt i sit fineste Puds haanede han lige før Kirketid ubehersket en fattig klædt Dreng for hans Paaklædning, men var saa uheldig (eller heldig), at Scenen overværedes af hans retsindige Fader. Straffen var haard at gaa paa og yderst krænkende for den barnlige Dumvigtighed. Jeg maatte nemlig, ledsaget af min Fader, aflægge en Visit i Drengens Hjem, bede om Undskyldning og invitere ham op at lege med mig.

Allerede i 6-Aars Alderen var jeg en Svend til Regning, i hvilken Anledning min Far havde betroet mig en Facitliste, saa jeg selv kunde kontrolere Resultatets Rigtighed. Men en Dag, da jeg ikke kunde faa Bugt med to Regnestykker, lod jeg Udregningen staa, men satte det rigtige Facit til, et eklatant Tillidsbrud, som i høj Grad bedrøvede mine Forældre, der altid havde anset mig for Paalideligheden selv. Men Straffen var ogsaa haard: Dels mistede jeg Facitlisten for stedse, dels maatte jeg se min Bror vandre alene med Far i Bad paa Havnen, Sommertidens største Fornøjelse — en streng Dag.

I sit Opdragelsessystem anvendte min Far forøvrigt i høj Grad Valutaregulering og medvirkede derved til at fremme min økonomiske Sans. Jeg fik saaledes normalt 25 Øre i Ugepenge, et dengang forholdsvis fyrsteligt Beløb, men der blev trukket een Øre fra, for hver Gang Tøj eller Bøger laa og flød, eller jeg iøvrigt lavede Uorden. Efterhaanden drev jeg det omtrent til Pari, medens min alt for livlige Broder laa langt nede i Baissen. Men hvad Glæde har man her i Livet af sin fremragende Økonomi; Resultatet var kun, at jeg gerne maatte betale for ham, naar vi var ude at »solde«, d. v. s. købe Konditorkager (5-Øres Kys eller Lauriner), noget væmmeligt, fedt Klister.

Paa den Tid, da jeg var Dreng, blev slige iøvrigt fyldt med alskens Spørgelseshistorier eller vanvittige Eventyr; men da vi i hele min Barndom boede i en gammel Skole langs Kirkegaarden, og Børneværelset vendte ud til denne, betragtede vi Kirkegaarden mere som en Have eller en Legeplads, idet vi hyppigt fulgte Graverens Virksomhed og fandt det mere naturligt at spille Bold med nyopgravede Kranier end at blive bange for dem. Vi var derfor ogsaa fulde af

Foragt overfor vore Kammerater, som ikke var til at drive til at besøge os om Aftenen, fordi de var bange for Kirkegaarden, naar det var rigtig mørkt, og »Spøgeriet« begyndte.

At der dog var Grænser for vor Frigiorthed fra Tidens Spøgesfrygt, viser følgende lille Historie. En Aften, da vi overbød hinanden i Praleri med Hensyn til vort Mod og vor Foragt for de andres Krysteragtighed, sagde min Far, der som sædvanlig sad ved sit Skrivebord i Stuen ved Siden af, lidt efter og tilsyneladende helt tilfældigt, til min Bror, som ved nævnte Lejlighed havde overgaaet mig i Praleri: »Hør Sigurd, jeg ser pludselig, at jeg har glemt min Protokol inde i Kirken, den ligger i min Stol (han var dengang Kordegn); her er Nøglen, kan du springe over at hente den.« — Tableau! Naa, Sigurd retter sig, tager Nøglen og forsvinder. Der gik 5 Minutter, 10 Minutter, et Kvarter, men stadig ingen Sigurd, og jeg forholdt mig musestille. Pludselig siger Far: »Det kan jeg da ikke forstaa! Hvor bliver den Dreng dog af. Maaske kan han ikke lukke Kirkedøren op. Kan du skynde dig at hjælpe ham Karl Kristian, jeg savner den Protokol.« Jeg, der dengang var 12 Aar, svarede naturligvis ja og kilede ud ad Døren og gik — lidt langsommere — gennem Skolegangen, aabnede Døren ud til den bælgmørke Kirkegaard og fandt samtidig den kære Sigurd tudbrølende. Ved dette triste Syn sank ogsaa mit Mod til Nulpunktet, og jeg stemte i med. Som ved fælles Overenskomst vandrede vi grædende tilbage, sagde ingenting, hvilket ogsaa var ganske overflødigt, men lagde slukøret Nøglen paa Fars Skrivebord. Han sagde heller ingenting, saa kun paa os med sit milde, men stille bebrejdende Blik, hvilket kun fik os til at græde endnu mere. Efter denne lille Episode delte vi derfor fuldt ud Byens Beundring for Far, som nogen Tid senere en mørk Stormvejrnat alene gik op i Kirketaarnet og lukkede en Lem, der ved sin Klapren havde vækket hele Nabolaget.

At han var en fremragende Opdrager og fuldt fortrolig med Drengementaliteten fremgaar ogsaa af, at han paa alle Omraader begunstigede vort Liv som raske Drengene. Vi fik saaledes Lov at tumle os i Skov og ved Strand, paa Havnen og i Vandet, vi dyrkede alle Former for Vintersport, som han selv deltog i, vi var ivrige Jægere (med Slangebøsse) og travle Forretningsmænd. Saaledes forpagtede Far hele sin Hønsbestand ud til mig paa favorable Vilkaar, og allerede dengang var jeg saa fortrolig med moderne Racehygiejne, at jeg indførte Kontrolreder og holdt nøje Regnskab med Æglægningen.

Mest tjente jeg dog paa Kaninavl og ved Udlaan af en særlig god Belgier-Han, men denne Menage fik dog en brat Ende, da Far aabenbart skønnede, at jeg nærede en altfor stor Interesse for Forplantningsproblemet.

Apropos dette Problem. Paa disse Omraader var man i Firserne langt fra paa Højde med Statsradiofoniens Grundbøger. I den lille Provinsby herskede der paa de Tider udadtil de strengeste Sæder, og ethvert Spørgsmaal, der tangerede Slægtens Opstaaen eller Fortsættelse, var uden for Diskussion. Børnene kom officielt med Storken, der vakte vild Forargelse, hvis den undtagelsesvis afleverede Ungen til en ugift; Kvinderne havde som bekendt dengang ingen Ben, kun Fødder. Adskillelsen mellem Kønnene var officielt strengt gennemført, og et Begreb som Fællesbadning kunde end ikke diskuteres. Mellem Forældre og Børn taltes der heller aldrig om Kønsforskellen, om Børnenes Tilblivelse, endsige om Forelskelse eller erotiske Vanskeligheder. Selv mine kloge Forældre gik besynderligt nok udfra, at i hvert Fald deres Børn var »rene i Tanker og Sind«, og Oplysningen bestod egentlig kun i nogle Advarsler mod Fristelser og de sædvanlige Formaning under Omtalen af »Synd«, dog med en eventuel Syndsforladelse i Udsigt, hvis man bad tilstrækkeligt og tilstrækkelig inderligt.

Mærkværdigt, at en saa klog Mand som min Far paa dette Omraade kunde være saa naiv og gammeldags, skønt han ellers var saa forstaaende og tolerant, saa tolerant at han trods sin udprægede ortodokse og konservative Indstilling aldrig bebrejdede mig, at jeg allerede som ganske ung var Socialdemokrat, at jeg aldrig gik i Kirke og at jeg ovenikøbet indgik borgerlig Ægteforening. Han stolede formentlig fuldtud paa min Karakter, der iøvrigt var præget af hans Opdragelsesprincipper, og tillige paa mine Evner, hvilket medførte, at han altid syntes at betragte det som en Selvfølge, at det gik mig godt i Skolen, ved Eksaminer o. l. hvorfor han egentlig aldrig roste mig tilstrækkeligt, en fra mit Synspunkt i høj Grad irriterende Mangel paa Omsorg for ens Forfængelighed.

Dog lykkedes det ham ikke helt at skjule sin Stolthed over, at jeg i 1918 i en Alder af 38 Aar blev valgt til Medlem af Landstinget, der for ham dengang stod som det ærværdige, sagligt overvejende Overhus, i Modsætning til det af Demagoger hærgede Folketing.

Desværre naaede han ikke at opleve ret meget af min senere »Karrière«, idet han Aaret efter pludselig sank sammen midt i sin omfattende Gerning, ramt af et Hjerteslag.

Han fik efter de smaa Provinsforhold en enestaaende Begravelse, medens Efteraarssolens Straaler brød Dagens graa Tristhed i den overordentlig smukt pyntede Kirke, hvor et Væld af Blomster fra de over 200 Kranse dannede den skønneste Ramme om Højtideligheden. Paa Kisten lyste hans Ridderkors og en overmaade smuk Sølvkrans fra hans kære Skolebørn mellem de mange Palmedekorationer med de brede røde eller hvide Baand — fra Nykøbing Byraad, Lærerpersonalet, Overlærerforeningen, Gamle Elever, Folkemuseet o. s. v., ja selv fra Socialdemokratiet i Danmark og den socialdemokratiske Rigsdagsgruppe samt fra Frederiksberg Fattigvæsen.

Efter en stærkt personlig og følt Tale af Sognepræsten sang et Kor af Skolebørn fra de 4 ældste Klasser, hvorefter Repræsentanter for Odsherreds Lærere talte om hans Gerning og hans Trofasthed som Ægtefælle, Fader, Lærer og Ven. »Du tro Tjener, gaa nu ind til din Herres Glæde.«

Til Orglets Toner bar Skolens Lærere Kisten til Graven, medens hvidklædte Skolepiger strøede Blomster paa Vejen. Ved Graven talte hans eneste Søn (min Bror døde som Barn): »... Al din Færd var Retsind, Frisind, Borgersind! Tak for alt, hvad du har været. Tak for alt, hvad du har ydet.«

I August 1924 afsløredes i Forhallen til den nye Kommuneskole, som han altsaa ikke oplevede at indvi, en smuk Mindetavle:

Til Minde om Overlærer Carl Steincke.
Født og død i Nykøbing 1852—1919.

Med hele sin Sjæl tjente han sin By.
Han var dens Skole en tro Leder.
Al hans Færd var Retsind, Frisind, Borgersind.
Medborgere satte ham dette Minde.

... Tiden skrider hurtig, og de døde glemmes hurtig, og dog gik jeg — selv som graanende og ærværdig Minister — i den lille By aldrig under andet Navn end »Stænkes Søn«, en Titulatur jeg med den Far, jeg har ejet, altid kun har følt som en Hædersbetegnelse.

A. P. WEIS

1851—1935

MICHALA WEIS BENTZON

AF FRU

MICHALA WEIS BENTZON

MIN FARS BARNDOMSHJEM laa ude i Valby paa Gl. Carlsbergvej. Hans Far, der var Departementschef i Kultusministeriet, ligesom Far selv senere blev det, havde indrettet et meget smukt Hjem for sig, sin Kone og sine 6 Børn i en stor Gulstenvilla, der laa i en dejlig Have, der strakte sig lige ned til Jernbaneskrænten.

Paa Valbjerg herskede der de gode gamle patriarkalske Forhold, Kokkepigen og Tjeneren var forlovede i Aarevis, Stuepigen havde sin gamle Mor boende hos sig, lige til hun døde, der var en Amme til hvert Barn, og en Havekarl, der havde været der, lige saa længe Børnene kunde huske; og saa blev der naturligvis holdt Huslærer til de større Børn.

Min Farfar var en mærkelig indesluttet Natur, men bag det dystre Ydre havde han et Hjerte, der bankede varmt for alle i Samfundet, baade store og smaa; i sin Opdragelse af den store Børneflokk, lagde han udelukkende Vægt paa at Børnene lærte at respektere Livets aandelige og menneskelige Værdier, den rent boglige Lærdom og Lektierperiet interesserede ham ikke synderlig. Først i 16 Aarsalderen blev Far og hans Bror sat i Schneekloths Skole, hvor de da ogsaa havde svært ved at følge med i Begyndelsen. Helt paa tværs af Tidens Opdragelsesmetoder fandt der næsten aldrig Afstraffelser Sted i det gamle Hjem paa Valbjerg, blot de var gode og sande Børn, der Dagen igennem var beskæftiget i Hus og Have, saa blev der ikke stillet yderligere Krav til dem. I det hele taget saa han stort paa alle udvendige Værdier. Da de smaa Børn f. Eks. en Tid lang havde stødt deres smaa

Hoveder paa et meget smukt Rokokobord, saa tog han ganske roligt en Dag en Sav og savede Forsiringerne af.

Det paastaas ogsaa, at han paa sine Rejser ofte var iført to Hatte og to Rejseslag, da det naturligvis var mere praktisk end at bære dem over Armen; det er forstaaeligt, at Børnene ikke var særlig begejstrede for at rejse med ham i den Mundering.

Hele Familien paa Valbjerg tog nemlig ofte til Aarhus for at besøge Broderen, den rige Møller Andreas Weis, der var gift med en Søster til Fars Mor, Angelica. Møller Weis ejede den gamle Vandmølle, der laa ved Aarhus Aa, der hvor Museet, Biblioteket og Bibliotekshaven nu ligger, og de to Børneflokke tilbragte en Række straalende Barndomsaar med om Sommeren at ro og fiske paa de smaa Aaløb og Kanaler, der gennemskar Mølleengene, og om Vinteren med at løbe paa Skøjter paa de oversvømmede Arealer.

Naar Familien var paa Besøg i Aarhus tilbragte de to Brødre meget af Tiden med deres Yndlingsbeskæftigelse, nemlig at bygge Violiner og Bratscher; og det lykkedes dem ogsaa at fremstille en Bratsch, der blev bekendt over alt i den internationale Musikverden. For nu at lette Tilspilningen af disse Instrumenter havde de forstaaet at anbringe Violinen og Buen i Forbindelse med Mølløværket, saaledes at naar Møllen gik, saa gned Buen paa Violinen. Dette fremkaldte naturligvis den frygteligste Kattejammer, og det fortælles da ogsaa, at navnlig om Natten gik Egnens Beboere langt uden om Møllen for ikke at møde de hylende Spøgelser, der huserede derinde.

Musikken var i det hele taget det, som optog det meste af Tiden i min Fars Barndomshjem, og Børnene blev da ogsaa opdraget til at dyrke Kunst og Musik med den varmeste Interesse. Hver Søndag Formiddag samledes mange af Byens bedste Musiknavne paa Valbjerg for at spille Kammermusik, hvilket Børnene naturligvis havde stort Udbytte af. Kendte Musikere som Neruda, Anton Svendsen, Ludvig Holm og gamle Hartmann var alle ugentlige Gæster derude.

Men ogsaa naar der kom verdensberømte Violinister til København, blev de inviteret ud paa Valbjerg for at prøve de Weisiske Violiner; saaledes har baade Wieniawski og Ole Bull gaet op og ned ad Gulvet i den store Musikstue og spillet paa Violinerne og Bratscherne for derefter at udtale deres uforbeholdne Anerkendelse.

Det var i dette Milieu, den smukke mørke Andreas Peter voksede op og modtog sine første Barndoms Indtryk, elsket af sine For-

Departementschef
A. P. WEIS

ældre som deres ældste Søn og forgudet af sine mindre Søskende, der kaldte ham »Den lille Vorherre«.

I de følgende Aar mister Far først sin Far, som døde i 1872, og derefter sin Mor, som døde 3 Aar efter, og nu flytter han med sine 3 Søskende ind i en Lejlighed paa Amalievej. Han forsøger sig en kort Tid som Maler og bliver ogsaa optaget paa Akademiet, hvor han træffer en Masse af den Tids bekendte Malere, hvoraf mange bliver hans Venner for Livet som f. Ex. Tuxen, Krøyer, Zahrtmann, Irminger, Frans Schwartz og Karl Madsen. Heldigvis bestemmer han sig hurtigt for det juridiske Studium — han havde nemlig ikke noget stort Malertalent — tager juridisk Embedsexamen i 1877 og kommer i 1879 ind i Kultusministeriet, som Assistent.

Imidlertid ved man meget lidt om de Aar, og jeg vil derfor koncentrere mig om Perioden fra 1878 til Aarhundredskiftet, hvor vi igennem en Masse efterladte Papirer faar et meget morsomt Billede af ham og hans Venners Liv og Færden.

I 1878 genoprettede Far sin gamle Skoleforening Kwims og samlede i den Anledning nogle af de gamle Skolekammerater, der havde været med fra Begyndelsen. Hvad var i Grunden Kwims? Den startede som en ganske almindelig Skoleforening af den Slags, som store Drengene elsker at grundlægge, men fortsatte efter mange Aars Pause som en Forlystelsesforening af en hel anden Art og i et helt andet Plan end almindelige Forlystelsesforeninger. Navnet fremkom, ved at man satte Medlemmernes Forbogstaver sammen til eet Ord. K. var den verdensberømte Kemiker og Professor Johan Kjeldahl, W. var A. P. og hans Broder Lektor August Weis, I var Maleren Professor Valdemar Irminger, M. var Direktør Kjartan Müllen og S. Kunstmaler Frans Schwartz og Skagensborgmesteren Otto Schwartz. Desuden var der 4—5 nydelige og aandfulde unge Damer til Stede ved Møderne, deriblandt Fars to Søstre Angela og Jeanne Weis. Det var helt utroligt, hvor de morede sig, naar de var sammen, ikke alene blev deres egne Fødselsdage fejret, men ogsaa Oehlenschlägers, Grundtvigs og mange andre store Aanders Fødselsdag blev fejret med Taler og Sange digtet af dem selv, og ofte forsynet med smaa elegante Illustrationer, tegnet af de udmærkede Kunstnere. Der blev spillet smaa franske Skuespil, digtet og sunget Kantater, der blev arrangeret Skovture til Frederiksdal og Week-endudflugter til Familien Schwartz' Villa i Fredensborg. Kort sagt, der blev festet paa barnlig, men dog virkelig vittig og aandfuld Vis ved enhver Lejlighed. For at give et Indtryk af Foreningen citeres her en Sang, som blev digtet i Anledning af Grundtvigs Fødselsdag; den er skrevet frit efter den gamle Skjalds til Tider noget uforstaaelige Digtning:

Mel.: Danmark, dejligst Vang og Vænge . . .

Gamle Gammens Ord skal runge
glad ved Gilde Kvæld!
Gumle tavs med Tand for Tunge
bragte sjældent Held!
Gimle-Guder gamle samle
sig med Sang, saa Himle ramle —
:/: Guder gumle gimle gamle
glad saa Himle ramle :/:

Derfor dask paa danske Streng,
 hvori Glæden bor!
 Klask hver Dvask blandt danske Dreng,
 som sov ind mod Nord!
 Og som ej, naar Skjalden stævner
 stemmer i saa Lungen revner.
 ∴ Dask i Disk! Med Dask vi dænge
 vil de danske Dreng ∴

Blomster blide bly sig bøje
 Møer i Dannevang!
 Dug bedækket Dukkeøjet
 rinder mangan Gang!
 Da skal Sang som Solen stige
 jage Jux til Jøderiget —
 ∴ Kylling Klynk og Kjælling Klage
 fra de Møer fage ∴

Nok af Ævl og Kjævl der vrævles
 i den danske Vaar!
 tidt nok tvundne Traade trævles,
 medens Tiden gaar!
 Men naar Mænd med Møer mødes
 snildt da Sind ved Sang forsødes —
 ∴ Og med Gammens Ord i Minde
 Hjerter Hjerter finde ∴

Først i 1896 i en Alder af 45 Aar træffer Far sin Skæbne ved en Middag i Arkitekt Wilhelm Kleins Hjem. Som Borddame fik han W. Kleins Niece Helga Klein, der straks tiltrak sig hans Opmærksomhed ved sin Skønhed og sit fremragende Klaverspil. De begyndte nu at vise sig sammen til Koncerter og paa Udstillinger, hvilket naturligvis gav Anledning til megen Snakken i Fars store Bekendtskabskreds. Den 1ste Juni 1897 giftede den 45aarige Kontorchef sig med den ganske unge Pige — hun var lige fyldt 20 Aar — og tog straks efter Brylluppet paa en længere Rejse til Italien. Og fra nu af var Fru Helga Weis den purunge Værtinde for alle Vennerne i Villa Pax paa Antoinettevej ude i Valby.

I Ægteskabet kom der hurtigt 4 smaa Børn, først min Søster Irene og jeg, og derefter mine to Brødre Ernst og Adam og 6 Aar efter blev min lille Søster Lucca født. Far og Mor var enige om, at vi skulde have en helt igennem frisindet Opdragelse; i Virkeligheden var de paa det Punkt 40 Aar forud for deres Tid. Haven hjemme paa

Jahnsensvej i Gentofte blev f. Eks. anlagt som et fuldstændig Eldorado for os Børn; for det første var der to smaa Granlunde inde i selve Haven, hvor vi kunde lege Røver og Soldater paa vores egen Grund sammen med alle Vejens Børn. Men desuden var der i en Krog af Haven anlagt en veritabel Skrammellegeplads, af den Slags der nu skrives Bøger om og holdes Foredrag om i en Uendelighed. Den Gang for 40 Aar siden var Far fuldstændig klar over Skrammellegepladsens pædagogiske Betydning, og jeg kan endnu høre ham give Ordre til Gartneren om at køre Brædder, Grene og gamle Havestole over i Krogen, saa at Børnene kunde have det at lege med.

Følgende lille Tildragelse giver bedre end alt andet et Billede af den livlige og fantasifulde Verden, som vi takket være vores frisindede Opdragelse færdedes i som Børn.

Far morede sig for det meste kun over alt, hvad vi kunde finde paa, men en Dag blev hans Frisind og Taalmodighed dog sat paa en haard Prøve. Vi Børn havde været i Tivoli for første Gang i vores Liv, og det blev naturligvis straks besluttet, at hele Haven skulde omdannes til Gentofte Tivoli med offentlig Adgang for Publikum.

I Gyngen blev der anbragt en gammel Kurvevugge, og mine to mindre Brødre blev sat til skiftevis at trække den frem og tilbage med et Tov, det var Kastegyngen. 2 Øre pr. Tur. Fra vores Nabo Billedhugger Bøgebjerg havde vi laant en stor Cavalet, og paa den fastsømmede vi to ægte følskindsbetrukne Gyngeheste, hvor Gængerne var gaaet af, og nu kunde Publikum faa Lov til at sidde paa Hestene og blive trukket rundt i et ikke særlig sindsoprivende Tempo. Ogsaa 2 Øre pr. Tur. En Kammerat oppe fra Hvidegaard kom med en gammel Nordbakke, som han gjorde Kunster paa, han kunde staa op paa den, naar den luntede af Sted, og desuden kunde han slaa Kolbøtter ud over den brede Hestebag. En Tur rundt om Plænen paa den vælige Ganger kostede ogsaa den sædvanlige 2 Øre. En Plæneforestilling manglede der heller ikke, idet vi Smaapiger klædte os ud som Negerne, vi havde set i Tivoli, dansede rundt paa Plænen som Vilde og udstødte rigtige Negerhyl dertil.

Da vi syntes, at der manglede Forfriskninger, bestemte vi, at Folk maatte spise lige saa mange Stikkelsbær, som de vilde for 5 Øre pro persona. En Rutschebane manglede der heller ikke, skønt den var nu lidt trist og havde kostet os megen Hovedbrud, den bestod af et langt Bræt anbragt paa to Sten en forneden og en foroven af en lille Høj. Dette Bræt blev indsmurt med grøn Sæbe, og nu kunde man for to

Øre faa sig en saakaldt Rutschetur ved at sætte sig paa et gammelt Legevognssæde, der meget modstridende bevægede sig ned ad Brættet. En stor hjemmelavet Plakat i Laagen fortalte Publikum om alle de Herligheder, der ventede dem, hvis bare de vilde kigge indenfor.

Min kære Fader, som jo ellers morede sig kongeligt over alle vores Paafund, gik rundt med en betænkelig Mine ved Synet af alle de vildtfremmede Mennesker, der vandrede rundt i hans Have ganske ugenert paa en Søndageftermiddag, og hans Mine blev endnu mere betænkelig, da vi paa hans Forespørgsel om, hvorlænge Gentofte Tivoli skulde være aabent, svarede: »Ork, længe, i det mindste en Maaned.«

Hen paa Eftermiddagen holdt det flotte Tivoli imidlertid op at fungere ganske af sig selv. Kurvevuggen revnede, den var ikke beregnet til at blive brugt som Kastegyng. Billedhugger Bøgebjerg hjemførte med megen Vrede sin Cavalet samt to tudende Karusseldirektører, der blev puttet i Seng Kl. 5 den Eftermiddag til Straf for Brugstyveriet. Rutschebanen nægtede at fungere, før den fik tilført mindst to Pund Sæbe extra, som min Moder dog ikke vilde af med. Den levende Hest strejkede, den kunde simpelthen ikke mere. Stikkelsbærbuskene strejkede ogsaa, de var nemlig tømte for i Aar. Saa Kl. 6 var der ikke andet at gøre for de mange Direktører end at lukke Tivoli og samles for at tælle Tøørerne op, og der var mange!

Efter Middagen genlød hele Villaen af Musikøvelser. Fra 3—4 forskellige Stuer drønedes Skalaer og Treklange op og ned ad Violinen, Violoncellen og Klaveret. De fhv. Tivolifunktionærer var alle sat til at øve sig den sædvanlige Time paa deres Instrumenter. Lige som i Fars Barndoms Hjem gik Musikken frem for Lektierne, en daarlig Karakter i Skolen blev som oftest mødt med et Smil eller et Skuldertræk, mens Far blev alvorlig vred, hvis vi havde glemt at øve os. Mine to Brødre Ernst og Adam spillede da ogsaa deres første Haydn Trio med Mor, da de var 10 og 12 Aar. Flere af de Børn og unge Mennesker, der kom for at spille Kammermusik med mine Brødre, indtager nu ledende Stillinger inden for den skandinaviske Musikverden.

Udenlandsrejser var Fars store Passion. Faa har rejst saa meget og samtidig saa spartansk som han. Han rejste ikke for at nyde de materielle Goder, men for at opnaa den mest intense Nydelse saavel af Bjergenes friske Natur, som af Kulturstædernes Kunstskatte. Togbilletterne var altid III Klasse, baade om Dagen som om Natten. Vi

begyndte f. Ex. altid en Rejse med at tage Turen i et Stræk fra København til München eller til Basel, d. v. s. 30 Timer paa III Kl. Og Hotelterne var de jævnest mulige. Det var ikke altid lige let at være hans Rejsefæller. Han følte nemlig aldrig hverken Sult, Tørst eller Træthed og gik ud fra, at hans Rejsefæller heller ikke nærrede nogen af den Slags underordnede Fornemmelser. Selv om man ankom til en By Kl. 11—12 om Natten, tog han aldrig det første det bedste Hotel, men nynnende og veloplagt slæbte han os alle igennem Byen, med vores tunge Haandbagage, indtil han havde fundet et Hotel, der tilfredsstillede hans Fordringsløshed og hans Portemonix.

For den, der kunde give Afkald paa de materielle Bekvemmeligheder, blev disse Rejser til Gengæld ganske uforglemmelige, med Hensyn til kunsthistoriske Oplevelser og Udbytte; man kunde nemlig ikke have en mere utrættelig, begejstret og kyndig Rejsefører.

De første Rejser, som mine Søkende og jeg var med paa, var nogle fantastiske Sommerrejser i Norge under den første Verdenskrig 1916—1917 — og 1918. De var utrolige. Der blev startet om Morgenen tidlig med et Par Stykker Myseost i Rygsækken, og saa gik vi de længste og vanskeligste Fjeldovergange gennem Jotunheimen over Hardangerjøklen over Snevidder og Gletcherspalter ofte alene for at spare Førerhonoraret; sommetider kom vi paa Afveje og kom først ned til beboede Egne ved 12—1 Tiden om Natten; saa blev Folkene paa den nærmeste Gaard banket op, Knækbrødet blev trukket frem under Sengen, dertil blev der serveret Myseost nok en Gang og et Glas sur Mælk, og saa blev vi anbragt i nogle ubestemmelige Rums ligesaa ubestemmelige Senge — og sov trods alt til den store Guldmedalje. En Gang i Sommeren 1916 var vi som sædvanlig for sent paa Færde, og blev indhentet af Taage og Mørke. Tilsidst maatte vi give op for ikke at falde i Vøringsfossen, som hørtes bruse i en uhyggelig Nærhed. Saa maatte hele Selskabet gaa til Køjs i nogle gamle Trækasser. Da vi ved Solopgang den næste Morgen kravlede ud af Kasserne, var det første vi fik Øje paa Hotellet, som laa 10 Min. Gang derfra.

En Italiensrejse fik en særlig dramatisk Start. Nogle Timer før Far og Mor skulde med Toget lagde min ældste Søster sig i Barselseng i et lille Sommerhus, vi havde nede paa Jahnsensvej. Mor vilde naturligvis have Rejsen udsat blot en Dagstid, til den lykkelige Begivenhed var overstaaet. Men det var der ikke Tale om, erklærede Far, og en stor Scene fik ham ikke ombestemt. Ved en anden Afrejse opdagede Mor, at han vilde rejse af Sted i sine allerældste Bukser (med Hud-

afskrabninger paa Knæene). Atter en stor Scene. Men denne Gang maatte Far overgive sig og krybe i et Par standsmæssige Bukser. Men ak, ved Ankomsten til Athen opdagede Far, at hans Akkreditiv laa hjemme i de gamle Bukser, og der stod hele Selskabet i Athen uden en rød Øre til Livets Ophold. Men Far triumferede; dette var tydeligvis Forfængelighedens Nemesis.

Fars og Mors Sølvbryllupsdag indtraf under et Ophold i Florenz, og vi havde glædet os til at tage dem paa Sengen med »Det er saa yndigt at følges ad«, men vi kom for sent, den sølverne Gom var forlængst ude for at nyde den friske Morgenstund i Florenz, han kom hjem ved Ottetiden, meget optaget af nogle gamle Kalkmalerier han havde fundet i en Kirke i Nærheden, og blev meget forbavset, da vi oplyste ham om, at det var hans Sølvbryllupsdag.

I Foraaret 1931 foretog Far sammen med Mor og nogle gode Venner en af sine sidste Rejser. Den gik til Spanien. En Eftermiddag, da Far var færdig med sin Middagslur, spadserede han lige ud i et opbidset og kogende Menneskehav — den spanske Revolution var brudt ud, og nu tilbragte hele Rejseselskabet den historiske Nat paa Puerta del Sol, hvor de oplevede at se de store Revolutionstog passere over Pladsen med en Dukke af Kong Alfons eller en ødelagt Kongestatue i Spidsen, fulgt af en jublende Folkemængde. Far betegnede senere i et Interview den spanske Revolution som en straalende Folkefest.

En Beretning om min Fader og hans Livsværk, Billedet af hans Personlighed, vilde være ufuldstændigt, hvis jeg ikke fortalte ganske kort om de to Kapitler i hans Tilværelse, der hedder: Arbejdet i Kultusministeriet og Venskabet med Brygger Carl Jacobsen og deres fælles Arbejde for Oprettelsen af Ny Carlsberg Glyptoteket og Ny Carlsbergfonden.

Far kom ind i Kultusministeriet som ung Sekretær i 1879 og fortsatte uden Afbrydelse, til han fyldte 70 Aar i 1921. Far forenede i sig, som Departementschef Andreas Møller har udtrykt det, den skolede Administrationsmands Erfaring med en sjælden Interesse og Kundskab med Hensyn til Kunsten i dens forskellige Former. Han havde ogsaa en for sine Medarbejdere lykkelig Evne og Vilje til at lade dem arbejde selvstændigt med Tingene, og det var typisk for ham, at han, der sad inde med saa megen Viden og Erfaring paa saa mange Omraader, aldrig lod andre føle denne Overlegenhed men meget gerne

tog imod, hvad Medarbejdere og Kolleger kunde bringe af ny Viden og Arbejdskraft.

En af hans største Arbejdsindsatser resulterede i Folkeskoleloven af 1899, som var af afgørende Betydning for Folkeskolen og dens Lærere. Det var ogsaa Far, som i Samarbejde med Overbibliotekar H. O. Lange og Kontorchef Steenberg slog til Lyd for Folkebibliotekerne og var med til Udformningen af den Lov, som dannede Grundlaget for Bibliotekernes kolossale Udvikling. Naturligvis var det ham ogsaa en Glæde at virke for Musikkonservatoriet, hvor han lige fra 1906—1935 sad som Ministeriets Repræsentant; med sin dobbelte Interesse for Musik og Ungdom, var der her et Omraade, som interesserede ham meget, og man kunde altid være sikker paa at finde ham paa første Række ved Elevprøverne, ivrigt opmuntrende de nervøse unge Mennesker med sine venlige Smil og Nik. Det var jo hans Natur.

Som Chef for det kgl. Teater fra 1909—1913 blev han baade i de Aar og senere stærkt knyttet til dets Kunstnere. Mange af den Tids berømteste Kunstnere har tidt siddet i den grønne Sofa hjemme paa Jahnsensvej og leet og moret sig — sunget og spillet; men vi Børn gjorde os saa usynlige som muligt, for ikke at blive opdaget og sendt i Seng. Jeg mindes ganske tydeligt, hvorledes Johannes Poulsen kom kørende en Aften i sin Bil og bad Far, om han ikke lige vilde skrive under paa, at han havde ført en sædelig Vandel i 3 Aar. »Det var Onkel Olaf, (Olaf Poulsen) der gav mig det gode Raad at køre herud,« erklærede Johannes. »Han mente, at saa kunde de følges ad i Spjældet.« (Han havde nemlig ogsaa skrevet under).

Far havde ogsaa stor Fornøjelse af sit Arbejde for Kunstakademiet, her mødte han jo flere af sine Venner fra Ungdommens Dage . . . i øvrigt gik han jo over og blev Administrator for Akademiet, da han som 70-aarig gik af som Departementschef.

Fars og Carl Jacobsens Venskab stammer fra Barndommens Dage, hvor de i mange Aar boede paa samme Vej, idet Fars Barndomshjem Valbjerg laa paa samme Vej som Carlsberg Bryggerierne. Carl Jacobsen fortæller meget morsomt i sin Bog om Glyptotekets Tilblivelse Historien om, hvorledes gode Alfer ofte har grebet ind i hans Liv og fremmet hans Ønsker paa Tidspunkter, hvor det saa ud til at glippe for ham. Som en af hans mest virksomme og nyttige Alfer nævner han Far —. Af en Alf at være maa man sige, at det har været en stor, mørk og araberagtig Alf, men altsaa i Carl Jacobsens Øjne en glimrende Alf.

I Foraaret 1878 var Far og Carl Jacobsen sammen i Paris for at se den store internationale Kunstudstilling. De var en Formiddag gaaet hen paa en Kunstauktion for at byde paa Millets berømte Billede: »Døden og Brændebuggeren«. Carl Jacobsen havde bestemt sig til at ville standse ved et Bud paa 10.000 Francs. Da man naaede saa højt, skulde han til at standse, men hans gode Fe puffer ham i Siden og siger: »Du har vel ikke i Sinde at lade den gaa for den Pris?« Carl Jacobsen fulgte med, fik Hammerslag ved 13.000 Francs, en latterlig lille Pris, naar man tænker paa, at blot 11 Aar efter blev Millets »L'angelus« solgt for 700.000 Francs.

I Aarene derefter blev den første lille Kunstsamling samlet sammen paa talrige Rejser i Udlandet, den lille Samling voksede stadig, og Ny Carlsberg Glyptoteket opnaaede internationalt Ry. I 1902 blev Ny Carlsbergfonden oprettet og ved dens 25 Aars Jubilæum i 1927 fik Far tildelt Fortjenstmedaljen i Guld som en Anerkendelse af hans lange og virksomme Arbejde i Fondens Tjeneste.

Far døde i 1935. Et rigt Liv var, som Dr. phil. Frederik Poulsen sagde i sin Tale ved Bisættelsen, afsluttet — et rigt Liv i Studier og Rejser, i Arbejde og Kunst. Det var rigtigt, som det lød i denne Tale: »Weis har i sit Liv forstaaet at udnytte den vidunderlige Treklæng i Tilværelsen: Kunsten, Naturen og Barnet, til at holde sin Sjæl frisk. Han har tidligt annammet den Visdom, som hans kloge Ven Karl Madsen engang har formuleret: »De store Sorger undgaar ingen, men det staar enhver frit for at skabe sig de smaa, rene Glæder.«

JOHANNES WERNER

1866—1934

AF AFDELINGSCHEF
HANS WERNER

HANS WERNER, f. 1894

ERINDRINGER, især erindringer fra de unge aar, er altid smaa glimt. Et og andet, der har gjort dybt indtryk paa barnets og drengens sind, træder frem med en tydelighed, som i grunden slet ikke er berettiget, hvis man skal søge at give et billede af et andet menneske eller en hel tilværelse, som f. eks. netop forholdet mellem far og søn.

Erindringen om min far begynder, naar jeg skal søge at undgaa hvad jeg veed gennem andres beretninger og hvad gamle, fotografier fortæller om barneleg og familieliv, netop kun som en række smaa glimt. Nogle er, for andre end mig selv, aldeles intetsigende, nogle tjener til at indgaa som mosaiksten i det billede, der for mig er: far.

Som lille purk, det har vel været omkring aarhundredskiftet, faar jeg og mine to yngre søskende, den sidste var vist endnu ikke født dengang, lov at komme ind i den fine stue, den, der vendte ud til Nørrevold i Folketeatrets nuværende ejendom, og som havde hvide skodder til at lukke for vinduerne og røde silkedamaskes stole. Vi skal forevises for fars kompagnon, højesteretssagfører Shaw. Manden husker jeg ikke fra dengang, men hans hund husker jeg, en vældig Sct. Bernhards, der satte mig i vild rædsel, mens min lille søster gik pænt hen og klappede den. Jeg husker denne situation, fordi jeg gjorde skandale; og jeg nævner den, fordi den er symptomatisk. Børn i velhavende, københavnske hjem var dengang oftest nogle smaa væsner, der hentedes frem fra barnekammeret, naar der var en særlig anledning; ellers levede de deres liv i deres egen lille verden, og i denne verden var en far noget ophøjet og fjernt.

Far skulde ikke forstyrres, naar han var hjemme. Men naturligvis kunde det hælde, at han fik lyst at vise børnene lidt af sin verden. Jeg husker endnu det indtryk, det gjorde, da min bror og jeg fik lov at komme ind paa fars kontor og der hilste paa hans fuldmægtig. Denne hed Gudmandsen. Vi anlagde os hver sin Gudmandsen, bror Kai og jeg, en blanding af vorherre og fuldmægtigen; han blev raadspurgt i alle vigtige spørgsmaal og maatte tage ansvaret for mangen beslutning, truffet efter sengetid og i mørke. Gudmandsen var for os mere nærværende end den gud, vi havde henvendt os til i vor aftenbøn. Maaske det ogsaa var ham, der havde faaet far til at anskaffe telefon, noget af det mest heroiske, far gjorde — efter vor opfattelse dengang, især da han fortalte os, at hans chef, højsteretssagføreren, havde sat sig imod sligt legetøjs anvendelse paa kontoret.

Min far var i sine yngre aar udpræget selskabsmand, kom ofte ud og saa ofte mange mennesker hjemme. Det er derfor ikke mærkeligt, at jeg nu husker min tidligste barndoms far som en slank herre i kjole og hvidt, omgivet af mer eller mindre mærkelige væsner af begge køn, alle meget fint paaklædt, nogle endda saa fine, at vi børn fandt dem komiske, Peter Nansen f. eks.; han optraadte nemlig i broderet silkevest. Efterhaanden er der naturligvis ogsaa en anden far: en meget flittig mand, der sidder inde i sit smalle arbejdsværelse omgivet af dokumenter og i en tæt sky af tobaksrøg, mens mor læser højt for os børn inde i stuen ved siden af. Døren staar altid aaben. Højt læsningen forstyrrer ikke den travle. Han hører den slet ikke, men af og til kommer han ind til os, siger et par ord, lader sin haand glide hen over et af barnehovederne og forsvinder igen, ind til sit arbejde. Det kan hælde, at han tilbringer en hel søndagften sammen med os. Saa læses der ikke højt. Saa ser vi billeder, for saa tar far sine raderinger frem. Blad for blad vises. Der er mange hundrede blade i samlingen, lutter danske kunstneres værker, klæbet op paa lige store kartoner af far og mor i deres ægteskabs første aar og siden stadigvæk suppleret. Vi børn faar ikke lov at hjælpe, naar der skal klæbes op, for det skal gøres akkurat, og raderingerne maa ikke krølles. Men selv det at se til ved opklæbningen er spændende.

Raderingerne var det første, der viste os børn, at man, selv som voksen mand, kunde beskæftige sig med andet end arbejde. Forstaaelsen af dette blev, efterhaanden som vi blev større og fornuftigere og »til at tale med«, udvidet ved hyppige søndagsbesøg paa musæer og samlinger. Vi vilde helst paa etnografisk musæum, men kom oftest

Overretssagfører
JOHANNES WERNER

paa kunstmusæet, hvor det fortrinsvis var den danske samling, vi stiftede bekendtskab med.

Om sommeren laa vi, siden 1902, paa landet ude i Taarbæk, og her førtes vi lidt efter lidt ind i noget helt nyt. Dyrehaven var ikke blot noget landskabeligt smukt, vi fik øjnene lukket op for. Nej, skønheden var en del af livet selv, noget der hørte sammen med større helheder. Dyrehaven havde historie, og den kunde lære os, at livet var en kamp for eksistensen. Bøg og eg tog her livtag for at sikre sig sol; vinden søgte at knuge tjørnene mod jord, men naaede kun at tvinge dem til at bøje sig, saa de for stedse kom til at hælde i østlig retning. Baade skytten og skovfogeder hilste vi paa, og arbejderne nede paa Raadvad knivfabrik. Nede i Taarbæk by var det ikke saa meget de andre landliggere, far havde omgang med, som de indfødte:

fiskerne og haandværkerne. Som formand for grundejerforeningen fik han sat kulør paa byen; hver stejleplads fik sin farve; men der sattes ogsaa kulør paa ad anden vej. Far indledte en energisk og ofte meget festlig kamp for at løsrive Taarbæk fra Lyngby i kommunal henseende. Kampen førte ikke til det ønskede resultat, men den var sine anstrengelser værd. Jeg nød den i fulde drag. Nu skete der noget. Jeg overværede møder og sammenkomster, hvor der taltes sognepolitik. Far tog mig med; jeg stiftede bekendtskab med den røde vejmand og den sorte sognefoged, med den kloge skomager og den poliske fisker Larsen, fars specielle ven og hans kammerat i sogneraadet 1909—13. Der blev holdt flere store folkefester. Ved kirkens jubilæum 1914 holdtes festen hjemme hos os selv. Talerne husker jeg ikke; men at bispens og stiftsprovstens fik byttet hatte, husker jeg, og at smeden fra Raadvad maatte anbringes ved et aabent staaende vindue, fordi han ikke udmærkede sig ved vellugt. Festligt og folkeligt var livet i disse aar i den kreds, hvor far havde sit fritidsvirke.

Det var ogsaa paa denne tid, far var med til at starte friluftsteatret i Ulvedalene. Han tog os med derover hver aften, og vi var med, da skuespillerne og teatrets øvrige personale, dets bestyrelse og nærmeste venner drog gennem Dyrehaven med lysende fakler hjem til vort hus paa skrænten ved Sundet. Her blev talt og sunget. Jeg trak flasker op og vaskede glas af. Dagens gry blev hilst med sang af Gerda Christoffersen: I østen stiger solen op!

Denne fars trang til at feste udsprang af hans ønske om at se glade mennesker omkring sig. Dette ønske fik et andet udtryk, da han blev parthaver i et stort udstykningsforetagende ude ved Glostrup. Søndag efter søndag tog han os børn med ud paa »gaardene«, hvor bondejorden efterhaanden blev delt i mindre parceller hver, saa vidt jeg husker, paa mindst een tønde land. Det var nemlig fars tanke, at de ny ejere ikke skulde være en slags større kolonihaveejere og heller ikke smaa husmænd, men noget midt imellem. Det skulde være folk, der havde deres erhverv i byen, men boede herude og havde saa meget jord, at de kunde faa noget virkeligt ud af dens dyrkning. Ind imellem blev der plads til gartnerier med noget mere jord-areal. De fleste ny mænd derude var funktionærer i Frederiksberg kommune. Hyppigst var vi inde hos brandmanden, der holdt gris og høns. Han havde ingen børn, men det gjorde ikke noget, for vi skulde jo ikke lege. Ikke engang med gartner Sørensens syv børn legede vi; de havde nemlig slet ikke tid til den slags, for de hjalp deres forældre. Selv pigerne

sled i det med store spader og tunge trillebører. De skulde jo vise, at nu, da de havde deres eget, kunde de klare alt.

Var vi ikke paa »gaardene«, var vi ofte med paa kirkegaardene, hvor far samlede billedstof til en bog om mindesmærker og til en kampagne, som lededes af Københavns forskønnelsesforening og som gik ud paa at skabe bedre kirkegaardskultur end den, hvis højeste udtryk er marmorduer og bedrøvede engle med nedhængende palmeblade.

Jeg tror, det var med fuldt overlæg, at far tog os børn med i sine foretagender, saa vidt det var muligt. Han lod os aldrig forstaa, hvorfor vi blev taget med, og han lagde aldrig tvang paa os. Vi fik blot det indtryk, at han var med i noget meget interessant og spændende, og saa vilde vi selv med — naturligvis. Det blev overladt til os selv at faa noget ud af det, han viste os. Han var aldrig manden med pegefingern, og han søgte ikke at holde os til ilden, hvis vi fik en eller anden speciel interesse. Vi maatte selv om det — troede vi. Dette medførte, at vi, efterhaanden som skole og kammerater og lærere fik indflydelse paa os, mere og mere gik vore egne veje. Hjemmet var nok vor tilværelses centralsted, men for mit vedkommende blev det snart foreningslivet, der i særlig grad kom til at optage mig. Fra jeg var fjorten aar til jeg blev student tilbragte jeg tre aftner om ugen i K. F. U. M., som student fortsatte jeg foreningslivet i Studenterhjemmet og i en litterær klub for studenter. Jeg gjorde ikke meget ved studierne i den første studentertid, drømte om et frit litterært liv, men far forlangte, uden ellers at blande sig i mine forehavender, at jeg skulde tage en eller anden embedseksamen. Afstanden mellem far og søn var i denne periode ret stor, og den øgedes ikke mindst ved at jeg forlovede og siden giftede mig, uden endnu at have nogen eksamen. Det med eksamen var maaske endda ikke det værste. Nej, det værste var nok, at far, stillet overfor kendsgerningen: at være svigerfar, følte sig anbragt i en aldersklasse, han ikke gerne vilde tilhøre. Men han maatte jo til det.

Da min søster, som blev gift før jeg, gjorde ham til bedstefar, var slaget uhjælpelig tabt. Nu var han en ældre herre og begyndte at føle sig som saadan. Livets øvrige handler med ham havde vist samme vej. Endnu under verdenskrigen var han den gamle: den initiativrige, unge, festglade mand. Taarbæks indkvarterede mange soldater fik dette at mærke, idet han ikke blot fik den private indkvartering ophævet og soldaterne anbragt paa Taarbæk Hotel, hvis leje til dette brug han

væsentligst selv bekostede, men han sørgede ogsaa for, at soldaterne fik et sted, hvor de kunde samles i deres fritid, ved at købe en villa, som han stillede til deres fulde disposition. Han tjente nemlig i disse aar mange penge, og disse penge vilde han, som han selv sagde, »bruge, som han havde lyst til.« Overfor mors indvendinger og hendes pukken paa hensynet til børnene, svarede han altid: »Saa længe jeg lever og har raad til det, skal de ikke mangle noget; men ud over den bedst mulige uddannelse føler jeg mig ikke forpligtet til at efterlade dem nogen arv.«

Et meget smukt hjem skabte han sig, da han i 1917 købte min mormors fødegaard Rygaard i Gentofte. Her boede baade mine søstre og jeg med vore familier i sidebygningerne, og her viste han atter sin »indirekte metode« i samlivet med sine børn. Aldrig blandede han sig i vore forhold og forehavender, undtagen naar vi bad om raad eller hjælp. Overfor mig, der var blevet knyttet til Skolescenen og siden blev redaktør af tidsskriftet »Teatret«, var han vist nærmest uforstaaende i spørgsmaalet om valg af livsbane; men dette kom aldrig til udtryk; jeg fornåm det kun gennem udtalelser af min mor. Vi mødtes derimod i een fælles interesse og glæde: det historiske. Denne interesse havde hos far sikkert sit udspring i den tilfældighed, at det blev ham, der maatte paatage sig at skrive et lille festskrift til Taarbæk kirkes 50 aars jubilæum 1914. Engang sat paa sporet styrede han videre og fik skrevet flere store værker, væsentligst af handelshistorisk art: en bog om Københavns Børs og et par bøger om københavnske storhandelsmænd. Han var jo selv købmandssøn og var blevet juridisk konsulent for grosserer-societetets komite.

Ogsaa i interessen for et nyt udstykningsforetagende, hvorunder Rygaardens jorder hørte, mødtes far og søn. Det forretningsmæssige var, om jeg saa maa sige, helt hans private sag; men det mere menneskelige, det alment interessante ved foretagendet, delte han med sine børn. Atter var vi »inde at se paa« i de ny huse, atter lærte vi ny mennesker at kende og fik ny problemer at sysle med. Hvad skulde, f. eks., de mange ny veje kaldes? Ogsaa egnens historie gav stof til samtaler og samarbejde mellem far og søn.

Man vil maaske finde, at far, efter det her fremsatte, kun i ringe grad havde evne til at skabe et dybt personligt, et aandeligt og følelsesbetonet forhold mellem far og børn, og noget er der maaske om det; men jeg ser det nu saadan, at der netop gennem fars indirekte opdrager-metode, den være sig mer eller mindre bevidst, blev givet mig

en start i livsløbet, som jeg ikke kan være glad nok for, og som har lært mig fra barnsben, at det ikke er meninger, tro og anskuelser, som gør mennesker værdifulde eller blot værd at omgaas, men derimod deres daglige væren sig selv og deres virke i den fælles samfundshusholdnings tjeneste. I glimt efter glimt viste min far mig billeder af menneskers liv. Nej, ikke billeder, men udsnit af livet. Og han overlod det til mig selv at faa noget ud af det, han viste mig, og som jeg, uden ham, maaske aldrig var blevet opmærksom paa.

I sine seneste aar skulde far dog bevise os børn, at ogsaa han var besjælet af en inderlig kærlighed til os. Skæbnen vilde, at han maatte gaa ind for et af sin families medlemmer og optage en lang og bitter, offentlig kamp. I denne saa vi dybt ind i en fars følelsesliv, i hans fornemmelse af samhørighed med børnene og i hans følelse af ansvar for deres skæbne, dybere end det vist blir de fleste børn beskaaret.